UYCAN YAYINLARI

Eugene Bird

Dünyanın En Yalnız Adamı

EUGENE K. BIRD

DÜNYANIN EN YALNIZ ADAMI

Genç Amerikalı Subay Eugene Bird,
1947 yılında cellâdın ipinden kurtulmuş
7 nazi büyüğünün mahpus
bulunduğu Spandau'ya atandığında
bu adamlar hakkında birşeyler
yazmaya yemin etmişti. Sözünü
gerçekleştirdiğinde rütbesi albay,
göreviyse hapishanenin müdürlüğüydü.
600 kişilik çirkin, hantal
binada da hayalet gibi dolaşan
80 yaşlarında tek bir adam
kalmıştı: Rudolf Hess.

EUGENE K. BIRD

DÜNYANIN EN YALNIZ ADAMI

TÜRKÇESİ MEHMET HARMANCI

UYCAN YAYINLARI İSTANBUL

The Loneliest Man In The World
Uycan Yayınları Belgesel Kitaplık 1 24 2 2
Copyright (c) Eugene K. Bird and Desmond Zwar 1974
Onk Uycan 1974
Baskı Nurettin Uycan Kitap Cilt Fabrikası 1974
Selvili Mescit Sokak No 12 Cağaloğlu İstanbul
Genel Dağıtım Bateş

GİRİŞ

BUNDAN OTUZ YIL ÖNCE ADOLF HİTLER'İN yardımcısı Rudolf Hess'in bir Messerschmitt uçağı ile İngilizlerle barış zemini aramak üzere İngiltere'ye uçtuğu haberi dünyada bomba gibi patlamıştı. Hess, Kral ya da hiç olmazsa Başbakan Winston Churchill ile görüşebileceği umuduyla yüklenmişti bu esrarlı görevi. Oysa bir dizi İngiliz cezaevinde tutulmuş ve İngiltere ile Almanya arasındaki savaşı sona erdirme 'teklifleri' reddedilmişti.

Dört yıl böylece geçti. Savaş sona erince Hess, Nazi dostlarıyla birlikte Nürnberg'deki Uluslararası Askerî Mahkeme'nin önüne çıkarıldı. Tarihçiler, sonunda burada Hess'in gerçek hikâyesinin su yüzüne çıkacağı umudundaydılar. Dünya, Hitler'in Hess'in bu yolculuğunu nasıl düzenlediğini öğrenecekti.

Oysa gerek mahkeme heyetinin gerekse dünyanın görebildiği yalnızca sanıklar arasında kitap okuyan, arasıra yanındaki komşusu Hermann Goering'e birşeyler fı-

sıldayan, içine kapanık ve zavallı bir insandı. Hess, sırası gelip de hikâyesini anlatmak için ayağa kalktığında, ancak kendisini yoketmeye çalışan 'gizli güçler' ve 'kötü etkiler'den söz etmişti. Sonra başka hiç birşey söylemeden oturdu ve mahkûm oldu. Hareketleri konusunda başkaca hiçbir açıklama yapılmadan müebbet hapis cezasını çekmek üzere hücresine girdi.

Hess, götürüldüğü Berlin'deki Spandau Müttefik Cezaevinde çeyrek yüzyıldan fazla bir süredir bulunmaktadır. Esrarlı bir insan, dış dünyaya görünmesine izin verilmeyen bir insan, günlerini tek başına yaşayarak geçiren bir insandır şimdi.

Gerçekte nasıl bir insandır Rudolf Hess? Bir dergi kendisi için 'Deli' demiştir. Bir İngiliz gazetesine göre de, 'Geceleri köpek gibi ulumakta, gündüzleri beş metrekarelik hücresinin içinde olanca sesiyle *'Heil Hitler'* diye bağırarak kaz adımlarıyla dolaşmaktadır.' 1948 yılında Amerikalı bir ruh doktorunun Hess'te şizofreni belirtileri bulduğu ve kendisinin tımarhaneye nakledilmesi için verdiği raporun hasıraltı edildiği doğru mudur?

Sıra ile Rus, Amerikalı, Fransız ve İngiliz yönetiminde olan Spandau'da kimse buna olumlu ya da olumsuz bir cevap vermeyecektir. Batı Berlin'deki bu eski kırmızı tuğladan yapılma kalede alınmış güvenlik tedbirleri dünyanın başka hiçbir cezaevinde yoktur.

Ama bugün ben bu sorulara cevap verecek durumdayım. Spandau'nun Amerikalı müdürü olarak Rudolf Hess'e herkesten daha yakın olduğumu söyleyebilirim.

1941'den bu yana Hess'in sırlarını açıkladığı tek insanın ben olduğumu kesinlikle belirtmek isterim.

Kendisiyle hücresinde, Spandau bahçesinde ve hastanede yattığında uzun saatlar boyunca konuşmuşumdur. Dünyanın bunca yıldır ilgisini çeken sırrın açıklamasını yapmak için seve seve yardım etmiştir bana.

Hess, büyük bir sabırla bir Nazi Bakanı, Hitler'in sağ kolu ve mahpus olarak yaşantısını bir ses alma makinesine anlatmış, belirli ve önemli sorulara yazı ile cevap vermiştir. Ayrıca yıllardan beri tuttuğu günlüğün yayım hakkını da bana vermiştir.

Hess ile bu garip ilişkim 1947 yılında, genç bir Amerikan subayı iken, Spandau'ya atanmamla başlar. Orada idamdan kurtulmuş olan yedi tutukluyu cezaevinin arka bahçesinde dolaşırlarken uzun uzun izledim. O sıralarda onlar konusunda bir kitap yazacağıma kendi kendime söz verdiğimi hatırlıyorum. Yıllar geçince yedi kişi dörde indiği zaman cezaevi yaşantısı hakkındaki günlüğümü tutmaya başladım. Sonunda tek bir adam kaldığında üstlerim kitap yazmam için beni sıkıştırmaya başladılar. Yüksek rütbeli bir subay; «Bu tarihtir, Eugene. Yazılması gerekir,» dedi.

Özel günlüğümün bir kitap haline gelmesini sağlayan olay, yıllar önce Hess'le birlikte Nürnberg'den gelen bir kutunun bulunması oldu. Kutunun içinde Hess'in özel bir takım kâğıtlarının bulunduğunu sanan resmî kişiler istersem yakmam için kutuyu bana vermişlerdi. Üç yıl hiç açmadım o kutuyu.

Bir gece açtım en sonunda, kurşun kalemle sık satır halinde yazılmış notları olan daktilo edilmiş sayfalar çıkmıştı karşıma. Hepsinin üst tarafında 'R.H.' harfleri vardı. Hess, tarihî uçuşunu ve bunun nedenlerini, Nürnberg'de yargılanırkenki düşüncelerini ve günlük hayatını tam olarak anlatıyordu burada.

Hess'e bulduklarımı anlatınca, kâğıtları gözden geçirmek için sabırsızlık gösterdi. Gündüzün bütün yazdıklarını tek tek birlikte okuduk, geceleri de incelemesi için dosyaları kendisine bırakıyordum.

«Bunları kısmen ya da tümünü birden yayınlama hakkını sana veriyorum,» dedi. «Yalnızca bir şartım olacak: Çeviride anlam değişikliği olmayacak.» Ben akademik bir çevirmen kullanacağıma söz verdim. Ancak ondan da daha ileri giderek kitap çevrildikçe provaları Rudolf Hess'in kendisine okuttum.

Provaları Hess'e vermek cezaevi kurallarını çiğnemekti aslında: Hess ancak belirli kitapları ve sansürden geçmiş haberleri okuyabilirdi. Hele ikinci Dünya Savaşı'ndan söz eden yazıları okuması kesinlikle yasaktı. Ben bu kuralları geçerli bir nedene dayanarak çiğnedim: Dünya, benim aracılığım olmasaydı, Spandau'daki Hess'in gerçek hikâyesini bilemeyecekti. Hess'in güvendiği tek insan bendim. Aramızdaki konuşmaların Hess'in kendisi tarafından okunup onaylanmasını istiyordum. Böylece basılı her satır, kendisinin yazdığı ya da söylediği şeylere tam bir uyum göstermiş olacaktı. Bu yaptığımız aynı zamanda tehlikeli bir şeydi. Bir Rus gardiyan hatta Müttefiklerden bir başka gardiyan Hess'i dosyayı incelerken görseydi bunun çok ciddî tepkileri olacaktı.

Hess, kimi zaman karısı kendisini ziyarete geldiğinde, özel odada onunla konuşurken pantolonun arka cebinde taşırdı yirmi sayfa yazıyı. Yokluğu sırasında hücresinin sık sık arandığını çok iyi bilirdi.

Bu ortak çalışmamızla Spandau'da kapalı tutulan yaşlı deli efsanesini kesin olarak yıkmış olduğumuza inanıyorum. Kendisi kolay kolay anlaşılacak bir insan değildi. İçine kapanık, kuşkulu, hatta kaprisliydi ama deli değildi.

Yazıları birlikte okurken işaret parmağı ile satırları izlerdi. Kimi zaman okuduklarından hoşlanmazdı. Hele kendisinin inatçılığından ve kaprislerinden söz eden bölüme gelince epey duraksamıştı. Ancak ben, «Bunu bir bütün olarak ele almak gerekir, iyinin yanında kötü de olacak elbette,» deyince omuzlarını silkmiş ve «Doğru, itiraz edemem,» diye cevap vererek 'R.H.' imzasını atmıştı.

Hess gururunu ve kendisinin önemli bir insan olduğu inancını hiç yitirmemiştir. Not defterlerine ay konusundaki düşüncelerini yazarken, serbest bırakılmış olsa bu yazılarının dünya çapında ilgi çekeceğine inanırdı. Bu, yazdıklarının uzay yolculuğu konusuna yeni bir ışık tutacağından değil, yazarının Rudolf Hess olmasından doğacak bir ilgiydi. Yazılarının ancak yazıldıkları yer gözönünde tutularak belki de merak gerekçesiyle okunabileceğini söylediğim zaman bana yanlış düşündüğümü belirtti.

Şimdi elinizde tuttuğunuz kitap Hess'le yüzlerce saat süren konuşmaların sonucunda ortaya çıkmıştır. İçin-

dekiler hikâye değil, gerçektir. Nazi İmparatorluğunun Führer Yardımcısı Rudolf Hess tarafından gözlemlenen ve doğruluğu onaylanan gerçekler.

Albay Eugene K. Bird
Spandau Cezaevi Amerikan Komutanı
Berlin 1972

1

BAŞLANGIÇ

18 TEMMUZ 1947'DE HESS'İN SPANDAU' daki hücresinin kapısı tutuklusunu kabul etmek üzere açıldı. Burası 2.60 metre boyunda 2.20 metre eninde, duvarları yerden yarıya kadar koyu yeşil, yarıdan tavana kadar da krem rengi boyalı bir hücreydi. Beyaza badanalanmış tavan yerin kara rengiyle tam bir zıtlık meydana getiriyordu.

Hess'in demir bir karyolası, şiltesinin altında sırtının ağrılarına engel olmak için düz bir tahtası, şiltesi, battaniyesi ve bir de yastığı vardı.

Başının üstünde ağaçların tepelerini gören ve içeri zayıf bir güneş ışığının girmesini sağlayan demir parmaklıklı bir pencere yer alıyordu. Pencere yerden 1.60 metre yükseklikteydi. Hess'in uzanıp camı açmasına izin vardı. Pencerenin altında delikli tahtadan bir perdenin arkasında radyatör vardı. Hess, yeni yatağına uzanıp hücresinin kapısına baktı. Odanın her yanını olduğu gibi kapıyı da ölçüyordu gözleriyle. Daha sonraları kapının 1.85 yüksekliğinde ve 85 santim enınde olduğunu ölçecekti. Gardiyanlarının kendisini gözetleme-

lerini sağlayacak demir parmaklıklı küçük bir penceresi vardı. Yatağının ucunda tuvaleti bulunuyordu. Kara kapaklı ve gece sifonu çekildiği zaman diğer hükümlüleri uyandırmaması için sessiz çalışan bir tuvalet. 57 santim kalınlığındaki taş duvarlarla çelik kapıdan ses geçmesi pek söz konusu değildi ya.

Hess'in bakışları 3.40 metre yüksekliğindeki tavana ve tam ortada demir bir kafes içindeki elektrik ampulüne takıldı. Hükümlülerin iskemleye çıkıp parmaklarını duya sokarak kendilerini öldürmemeleri için konulmuştu demir kafes oraya. İki ampul vardı: 150 mumluk bir okuma ampulü ve uyuyan hükümlünün gözetimini sağlayacak 40 mumluk bir gece ampulü.

Yatağına uzanan Rudolf Hess sol kolunu uzatarak yanındaki tahta iskemleye, sonra da üzerinde kitaplarının, ilâçlarının ve fotoğraflarının bulunduğu kaba tahta masaya dokundu. Yatağının üzerinde şişirilebilen lastikten bir deniz simidi vardı. Bunu iskemlesinin üzerine koyacaktı.

Geceleyin yardıma ihtiyacı olursa tuvaletin yanındaki küçük çelik düğmeye basacaktı. Bunu hemen denedi. 23 numaralı hücrenin kapısının dışından renkli bir dil uzanarak nöbetteki gardiyanı hemen uyarmıştı. Gardiyan ikisi büyük, ikisi küçük olan anahtarlarını salladı, büyük anahtarı iki kere çevirdi ve kapıyı açtı.

Zil düzeninin çalışmakta olduğunu anlayan Hess homurdanarak sırtüstü uzandı yatağına. Gardiyan söylene söylene kapıyı kapattı, kilitledi. Demir sürgüyü sürdü.

Ortalığı derin bir sessizlik kaplamıştı.

Nasıl bir adam yatıyordu bu hücrede? Birkaç metre ötede Müdürler odasındaki kasada bulunan kalın bir dosyadan bunu öğrenmek olanağı vardı...

Rudolf Hess, 26 Nisan 1894'te Mısır'da İskenderiye'de bir Alman toptancı tüccarının oğlu olarak dünyaya gelmişti. Açık mavi gözlü, yuvarlak yüzlü bir çocuk olan Rudolf, Iskenderiye'deki Alman okuluna gitmiş, ayrıca özel bir öğretmenden de ders almıştı. Sonraları ruh doktorlarına da anlattığı gibi, ana babası ile olan ilişkisi iyiydi. 'İstenen' bir çocuktu, ailesi Alman toplumu arasında önemli bir yere sahipti. Çocukluğunda ilk hatırladığı şeyler kardeşi Alfred'in doğumu ve kendisine hediye verilen küçük bir oyuncak top arabasıdır.

12 yaşına gelince Godesberg am Rhein'deki Evangelisches Paedagogium okuluna gönderildi. Protestan kilisesine bağlı olduğu halde ayinlere katılmıyordu. Annesi kendisine dua etmesini öğretmişti, bu yüzden dualarını 'özel' olarak etmeyi yeğ tutuyordu. 17 yaşına gelince İsviçre'de bir iş idaresi okuluna yazıldı. Ancak babası gibi iş adamı olmak istemediğine emindi artık.

Buna rağmen Ecole Superieure'de bir yıl okuduktan sonra Hamburg'a giderek bir ihracat firmasında çalışmaya başladı. Böylece ithalat - ihracat işlerinde Hess ailesinin üçüncü kuşağını oluşturacaktı. 1914 yılında savaş patladığı zaman bundan kurtulma çaresini hemen farketmişti. Gönüllü olarak başvurdu ve Birinci Bavyera Alayına alındı. Batı Cephesinde, ilerde alacağı üç yaranın ilkini aldı. Teğmen rütbesine yükseldi ve savaşın birinci yılında Hava Kuvvetlerine nakledilerek uçmayı öğrendi.

Savaş sona erdiğinde, 24 yaşındaki Hess de ticaret

hayatını artık geride bırakmıştı. Münih Üniversitesine yazılarak tarih, iktisat, siyasal tarih, jeopolitik, yani coğrafya durumunun bir ulusun politikası üzerindeki etkisi bilimini, okumaya başladı.

Hess'in jeopolitik profesörü Karl Haushofer'di. Haushofer, savaşta general olarak büyük saygı kazanmıştı. Dersleri Almanya tarihinde astrolojinin ve doğaüstünün etkilerine atıflarla doluydu. Öğrencisi Hess'in üzerindeki etkisi çok büyük oldu.

Hess, Almanya'nın savaş sonrası içine düştüğü durumu yakından izliyordu. Almanya'nın uğradığı haksızlık ve çektiği yoksulluk kendisini çok öfkelendiriyordu. Haushofer'in kuramlarında Almanya'nın bir kere daha büyük devletler arasına girebilme yolunu görmekteydi. Üniversitenin siyasal yaşamına ve düşüncelerini kabul ettirmek için kaba kuvvete başvurmaktan kaçınmayan arkadaşlarının faaliyetlerine karışmaya başladı.

Rudolf Hess, henüz üniversitedeyken Musevi aleyhtarı broşürler dağıtmaya, birlikte dolaştığı silahlı çetelerle birahanelerde karışıklıklar çıkarmaya girişmiştir. 1920 yılında Nazi Partisinin bir toplantısına katılarak ateşli Hitler'in konuşmasını ilk olarak dinleyince kendinden geçti... Bu bar bar bağıran, eliyle koluyla konuşan adamın sözlerine kapılarak Nazi Partisine yazıldı. Kısa bir süre sonra bu yeni üye Hitler'in ilgisini çekmişti. Üniversite öğrencisi bir tezinde şöyle diyordu :

Almanya'yı eski yerine yükseltecek insan nasıl olmalıdır?

Otoritenin kaybolduğu yerde ancak halka dayanan bir insan bunu yeniden kurabilir. Diktatör geniş halk kit-

lelerine ne kadar dayanırsa, psikolojik olarak onlara nasıl davranması gerektiğini bileceği için, işçiler kendisinden daha az kuşkuya düşeceklerdir. Böylece halkın enerji dolu saflarında daha çok destekleyici bulacaktır kendisine. Kendisinin halk yığınlarıyla ortak hiçbir yanı yoktur; bütün büyük insanlar gibi onun da büyük bir kişiliği vardır.

Gerektiği zaman kan dökmekten korkmayacaktır. Büyük sorunlar her zaman kan ve silahla çözümlenir... Amacına erişmek için en yakın arkadaşlarını ezmeye hazırdır... Yasa koyucu serttir ...Gerektiği zaman ayağına topçu çizmesini geçirip herkesi ezer geçer.

Hitler bu yazıyı okuyunca hayran kalmıştı. Bu tanıma kendisinden daha iyi uyacak kimse yoktu ki.

Hess'in görüş açısına göre Hitler'in acımasızlığı hayran olunacak bir noktaydı. Haushofer'den kaptığı ve şimdi hayatının bir parçası haline gelmiş olan fikirleri ondan iyi kim uygulayabilirdi? Hess, Hitler'e sadakat ve inançla kenetlendi ve bir köpek bağlılığıyla peşinden gitmeye başladı.

Sadakatını gösterme fırsatı ilk olarak 8 Kasım 1923' de Münih birahane darbesi sırasında ele geçmişti. Ancak bunun başarısızlıkla son bulmasından sonra Hess Haushofer'lerin Bavyera Alplerindeki evlerine sığındı. Fakat bu kaçış yargılanmadan kurtulmaları demek değildi. Hitler beş yıla, Hess de onsekiz aya hüküm giydiler, Landsberg cezaevinde bir aradaydılar şimdi. Hitler burada *Mein Kampf* (Kavgam)'ı yazmaya, Hess de yazdıklarını düzeltmeye başladı.

Otuz yaşındaki Hess, içini yakan bir adaletsizlik

duygusuyla doluydu. Nürnberg'de, aleyhine bir kanıt olarak sunulan bir arkadaşına yazdığı mektupta şöyle diyordu :

«Yasaların canı cehennemel Almanya yaşayacaktır. Alman yargıçlarının muhalif fikirlere bağlılıkları yüzünden tutuklu dostlarımla demir parmaklıklar ardında geçirdiğim ayları düşünüyorum.»

Hess ile Hitler, cezalarının birkaç ayını çektikten sonra, 1924 yılında salıverildikleri zaman Hess, Hitler'in özel sekreteri olmuştu. Hâlâ liderinin *Mein Kampf*'ı konusundaki düşüncelerini not ediyor, propaganda broşürleri hazırlıyordu. 20 Temmuz 1929'da SS Oberführer'i Heinrich Himmler, Hess'e 'Adolf Hitler'in yaveri' rütbesine atandığını bildirdi.

Hess'in o sıralarda Bolşeviklik konusundaki düşüncelerini, Dr. Karl'ın oğlu Albrecht Haushofer'e yazdığı şu mektupta dile getirilmektedir :

Münih, 18 Ekim 1930

Sayın Doktor,

Berlin'de yaptığımız telefon görüşmemizdeki konu hakkında birkaç kelime daha söylemek isterim.

Ingiltere'de size gerek bizim gerekse genel olarak Almanya'nın durumu hakkında sorular soracaklardır. Lütfen bu sorulara H.'nin *The Times* muhabirine verdiği cevapları verin (gazete kupürü ilişiktedir). Onlara bizim Bolşevikliğe karşı bir kale olduğumuzu söyleyin. Zaten gerçekten de öyleyiz. Son ekonomik felâketlerin sonucunda, eğer Partimiz olmasaydı, bize oy verenlerin çoğunluğu radikal sol kampa kayacaklar, geri kalanları da oy vermek zahmetine katlanmayacakları için,

bu da solcuların işine yarayacaktı. Gerek propaganda organı olarak ve gerektiği takdirde de gerçek bir güç olarak Bolşevizm'e karşı savaşta tek eylemci unsur yine bizim partizanlarımızdır. Siz kendi gözlemlerinize dayanarak İngilizlere Bolşevikliğin ne olduğunu kolaylıkla anlatabileceksiniz kanısındayım.

Bu konudaki kuşkularınızı belirtmemenizi rica edeceğim. Bunu ne kadar yumuşak bir biçimde belirtmeye çalışırsanız çalışın, bu, hem Bolşevik aleyhtarı harekete yardımcı olmayacağı gibi, onu yabancı gözler önünde küçültecektir de. Kuşkularınızda haklı olsanız bile, bunun yaratacağı umut bile düş kırıklığına uğratacak ve Almanya, yardımın da yeterli olamayacağı bir duruma düşecektir. Bu an, milyonların son umut anıdır. Bunun yerine koyabileceğiniz hiç birşey yoktur. Kuşkularınızın temelsiz olduğunu söylememe izin verin. Bugünkü durumu bütün genişliğiyle bildiğim için bu konuda size her türlü teminatı verebilirim. Berlin olayları sizi aşırı derecede etkilemiştir. Orada saflarımıza komünist kışkırtıcıları sokabilmek hareketi başarılı olmuştur, ancak bunları saptamış bulunmaktayız. Şu anda tek tek yakalanıp partiden atılmaktadırlar.

Bu mektubu yalnızca parti adına yazmıyorum - tek başına bu konu için sizi rahatsız etmezdim. Yalnız partinin değil bütün Almanya'nın geleceğinin tehlikede olduğunu ve Bolşeviklik tehdidinin tüm Avrupa için önemli olduğuna inanarak yazıyorum. Nasyonal Sosyalist hareket şu anda her yerde ve özellikle etkili kişilerle tanışacağınız İngiltere'de değerlendirilmektedir.

Saygılarımla,
Rudolf Hess

Hitler, 1932 yılında yaverini partinin merkez siyasî komisyonu başına getirdi. Hess, bu görevde Meclisteki Nazi unsurlarının siyasal faaliyetlerini yönetiyor, genel politika ve strateji sorunlarını karara bağlıyordu.

21 Nisan 1933'te daha büyük bir göreve getirildi :

«Merkez siyasal komisyonu başkanı ve parti üyesi Rudolf Hess'i yardımcım olarak atadığımı bildiririm. Parti liderliği kararını gerektirecek konularda benim adıma konuşmaya ve karar vermeye yetkili kılınmıştır.

Adolf Hitler»

Hess, üniversiteleri, okulları ve dinsel toplulukları parti adına denetim altında tutuyordu. Emekçi cephesini örgütlüyor, 1935'te sonradan Hitler diktatörlüğünde o kadar korkunç bir yön alacak olan Musevi Yasasına imza atıyordu. Üç yıl sonra da, yabancı ülkelere saldırı planları hazırlayan Gizli Kabine Konseyi'ne atandı.

Bu arada, Hitler'in de teşvikiyle İlse Pröhl'le evlenmişti. Oğulları Wolf Rudiger on yıl sonra doğdu.

2

HESS YOLA ÇIKIYOR

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ İLK DOKUZ AYINdaki olayları burada tekrarlamanın gereği yoktur. Belçika, Hollanda ve sonra da Fransa'nın düşmesi, Hitler'e İngiltere'nin de barış yapma yoluna sapacağı izlenimini vermişti. Fransa ile mütareke imzalanırken İngilizlerin durumlarının umutsuz olduğunu söylemişti Hitler. Teklifinin reddedildiğini görünce şaşırmış, Britanya Savaşı adı verilen cezalandırma hareketinden sonra bu küçük adanın direnmekle kalmayıp Orta Doğu'da savaşı kendi lehine çevirebildiğini görünce bu şaşkınlığı daha da artmıştı.

Amerika Dışişleri Bakanı Cordell Hull, daha 6 Mayıs 1941'de tarafsız İsviçre'deki Amerikan Elçiliğinden gelen şifreli bir mesajı okuyordu. 'Tuna' kod adıyla anılan bir casus kendisinin 'Nazi aleyhtarı hareketin yüksek kademelerinde olduğunu' belirtiyor ve şu raporu gönderiyordu :

«Aldığım güvenilir raporlara göre Hitler ile Hess bundan dört ya da altı hafta önce bir toplantı yapmışlar ve Hess, Hitler'e Almanya'nın umabileceği en iyi şeyin

'berabere' kalmak olduğunu söylemiş ve bunun için çalışılması gerektiğini savunmuştur.» 'Tuna', Hess'in bu toplantıdan sonra 'çok kötümser...' olduğunu da belirtmiştir.

Hess, gerçekten de yakın dostları Haushofer'lerle bu konuda çalışmış ve onlardan Almanya adına barış temasları yapmalarını istemiştir. Bu konuda Hitler'in desteğine sahip olduğunu söylemiştir. Ancak haftalar sürüp gittikçe Hess, şahsen atılacak cesur ve güçlü bir adımın gerekliliğine inanmıştır.

Hess'in Nürnberg'de hücresinde yazdığı ve benim ancak 1970 yılında kutudan çıkardığım günlüğünde bu şöyle belirtilmektedir :

«En büyük zaferler sırasında bile Führer, Almanya'yı yeniden inşa etmek ve geliştirmek planlarını bu savaşın ertelediğini söylemiştir...

«Beni İngiltere'ye uçmaya yönelten bu bilgi olmuştur.

«Bugün bile pek çok insan bu uçuşun nedenini anlayamamaktadırlar. Alman halkının Reich'in en yüksek mevkilerinden birinde olan bir insanın neden bu adımı attığını bilmesi gerekmektedir.

«Fransa seferi sırasında Führer'e, İngiltere ile barış görüşmeleri yapıldığı takdirde 1919 zorunlu barışıyla elimizden alınan şeylerin bir kısmını geri almamız düşüncesinde olduğumu söylemiştim. Örneğin Alman Ticaret Filosunun yerine konulması gibi. Führer buna karşı çıkmıştı. O, Versay Antlaşması gibi ardında yeni savaşlar taşıyan bir barış antlaşması istemiyordu. Halklar arasında anlayış çerçevesinde kalmak istediğini bil-

diğimi söyledi. Daha 1924'de, Landsberg cezaevindeyken bile dış politikasının temel direklerinden biri buydu.

«Savaş sona erip de taraflar arasındaki kırgınlık yatıştığında İngiltere ile anlaşabilme umudunu yitirmediğini belirtti sonra. Bir kimsenin, eğer uzlaşma peşindeyse, yaralayıcı barış şartları yapmakla işe başlamasının doğru olmayacağını da belirtmişti. İngiltere'den yalnızca *iki* isteği olacaktı :

1. Ortak ilgi alanlarının kesinleştirilerek Almanya ile İngiltere arasında yeni bir sürtüşme nedeninin önlenmesi.
2. Alman sömürgelerinin geri verilmesi.

«Bu savaş ne kadar çabuk sona ererse, bunun insanlık için ve özellikle çarpışan taraflar için çok daha iyi olacağını söyledi. Savaş uzun sürecek olursa İngiltere dünya çapındaki gücünü yitirecek ve İngiliz İmparatorluğunun sonu gelecekti. Hitler'in sözlerine göre bu bizim çıkarımıza olan bir durum olmayacaktı. Kendisi hiç hoşlanmayacaktı bu durumdan. Bu yüzden bir anlaşmaya varmak zorunluydu.

«Bunlar İngiltere'de bilinseydi, belki de ora halkı savaşmak yerine bir anlaşma yapmayı tercih ederdi, diye düşünüyordum kendi kendime.

«Ancak İngilizlerin, savaş durumundayken, Hitler tarafından ileri sürülecek teklifleri düşünmekle bile prestijlerini yitireceklerine inanacaklarını biliyordum.

«Ancak bütün dünyaca kabul edilebilecek bir nedenleri olursa anlaşmak için konuşmalara girmek bambaşka bir durum alacaktı.

«*İngiltere'ye giderek böyle bir neden yaratmaya karar verdim.*

«Bu kararımı bazı sebeplerden ancak bir yıl sonra uygulayabildim.

«İngiliz hükümetini bu savaşın ne kadar anlamsız olduğuna ikna edebileceğime inanıyordum.

«Aynı zamanda İngiliz hükümetine şu anlamda bir deklarasyon yapma fırsatı vermek de istiyordum: *'Rudolf Hess'le yapılan konuşmalar sonunda hükümet, Führer'in tekliflerinin içtenliğine inanmıştır. Bu durumda, bir anlaşmaya varmaya çalışmadan kan dökülmesine devam etmek sorumsuz bir hareket olacaktır. Bu yüzden uzlaşmaya hazır olduğumuzu bildiririz.'* »

Hess, hava durumu uygun olduğu ilk anda yeni geliştirilen ME 110 uçağıyla İskoçya'ya gitmeye karar vermişti. Ancak hava şartları bu kararını ertelemesine sebep oldu. 8 Mayıs 1947'de karısı İlse'ye yazdığı mektupta bunu şöyle anlatır :

> Uçuş günümden birkaç gün önce hava durumunun uygun olmadığı haberini aldım. Ancak yaverim Pintsch ile sevgili Augsburg'da birkaç gün daha geçirebileceğim için yine de sevinçliydim. Bu kenti son olarak görmekte olduğum aklımın ucundan bile geçmiyordu.
>
> 1940 Kasımında Führer bana gelecek yıl için hazırladığı planlardan söz etmek istediğini bildirdi. Ben kendisine, eğer onun yerinde olsaydım ne yapacağımı söylememe izin vermesini rica ettim. Sovyet Rusya'nın bizi yatıştırmak için saldırmazlık antlaşmasını imzaladığına ve kendisine uygun gelecek bir anda bize saldıracağına emin bulunduğumu söyledim.

Bu fikrimi oluşturan şey çeşitli haber ajanslarından Rusya'nın, bütün saldırganlık belirtileriyle, büyük bir askerî güç yaratma çabasına kalkıştığının haber verilmiş olmasıydı. Biz Batılı güçlerle uğraşırken Rusya'nın bize arkadan saldırma fırsatını kaçırmayacağından emindim.

Eski dünya ihtilâlini batıya doğru yayma çabası ancak Nasyonal Sosyalist Almanya'nın yok edilmesiyle mümkün olacaktı. Alman ordusu İngiltere'ye çıkar çıkmaz Rusların beklediği saat gelip çatmış olacaktı.

Bu yüzden ben İngiltere'ye çıkartma yapılması yerine Rusiardan önce davranıp onları hazırlıksız yakalamanın doğru olduğu düşündesindeydim.

Saldırı en iyi savunma biçimidir.

Führer'in de böyle düşündüğü belli olmuştu.

Ayrıca ben, Hitler'in daha önce bu tür teklifleri reddetmiş olmasına rağmen, İngiltere'yle anlaşmanın mümkün olacağına inanıyordum. Rusya ile Almanya arasında çıkacak bir savaş bu olasılığı daha da güçlendirecekti.

İngiltere Avrupa'nın önce bir parçasının, sonra da tümünün Sovyet etki alanına girmesini garantilemek için yüzbinlerce İngilizi ve millî refahını feda etmek istemezdi. İngilizler, Avrupa'nın gelişmiş sanayiinin Rusların ucuz işçiliği ve ham maddeleri ile birleşince dünya pazarlarını, kendilerinin rekabete giremeyecekleri fiyatlarda mallarla dolduracağını biliyorlardı.

Savaş Britanya Adaları'nın işgaliyle bitmiş olmayacaktı. İngiltere, İmparatorluğuyla ve hatta

Amerika'nın da yardımıyla savaşa devam edecekti. Askerî kuvvetlerimiz İngiltere içindeki bir karşı hareketle uğraşmak zorunda kalacaklarından epey geniş bir alana yayılacaklardı. Bu da Rusların işine yarayacaktı.

Ruslar bize bir yıl bile tanımayacaklardı bu gidişle.

Führer'e bir anlaşma zemini aramak için İngiltere'ye uçmak niyetinde olduğumu söylemek istemiyordum. O zamanlar sorumlu mevkilerde bulunan kişileri bir anlaşma düşüncesine yaklaştırmanın olanaksız olduğunu bilmiyordum. Bunun neden olanaksız olduğunu ise hiç bilemezdim.
Führer'in Ruslar'dan önce davranmak ve kendilerine saldırmak kararı bize ilk bir buçuk yıllık başarımızı sağlamıştı. Son yenilgi önceden hesaplanabilecek bir durum değildi.

9 Mayısta, *yani yola çıkmasından bir gün önce,* bir arkadaşına şunları yazmaktaydı :

Sevgili Parti Lideri Darre,

Bu ayın ortasında toplantı yapacağım haberini nereden duyduğunu bilmiyorum. Önümde epey büyük bir yolculuk var, ne zaman döneceğimi de bilmiyorum. Bu yüzden şimdiden kesin bir tarih söyleyip kendimi bağlayamam. Döndükten sonra seni yine arayacağım.

Hess, 10 Mayısta üniformasının üzerine deri bir uçuş tulumu geçirerek yola çıkmaya hazırlanmıştı. Willi Messerschmitt bunu şöyle anlatmaktadır: «*Rütbe işaret-*

siz bir subay üniformasıyla uçuş merkezine geldi ve karısının kızlık adını kullanarak Augsburg'dan Norveç'te Stavanger'e uçuş izni aldı.»

«İngilizleri atlatmak için yaptığım bir iki manevra dışında doğru bir hat izledim.» demektedir Hess. «Tek başıma uçuyordum.

«Şahane bir akşam ışığı altında Kuzey Denizi üzerinde tek başına uçuş çok etkileyici bir şeydi.

«Gökyüzü tertemizdi. Oysa hava raporlarında '500 metrede devamlı bulut örtüsü' olacağı belirtilmişti. Ben, gerektiği takdirde bu örtünün içine sığınmak düşüncesiyle çıkmıştım yola. Önümde buluta benzer bir şey görmeyince bir an geriye dönmeyi düşündüm. Ama sonra, 'Bu aletle gece inişi de çok tehlikelidir' dedim.

«Bana bir şey olmasa bile Messerschmitt onarılmayacak bir yara alacak ve ondan sonra kıyamet kopacaktı. Sırrım 'üst'e bildirilecek ve artık Hess diye biri kalmayacaktı ortada. 'Ne olursa olsun, uçuşa devam' kararını verdim.

«Ancak talihliydim. İngiltere üzerinde sis vardı. Sis ışığı yansıtıyor ve yukardan aşağısının görünmesini olanaksız kılıyordu.

«Doğruca bu sis örtüsünün üzerine çıktım. Yani kıyıya doğru birkaç bin metre tam gazla uçtum. Böylece arkamdan gelen Spitfire tarafından düşürülmekten kurtulmuştum.

«İngiltere'yi saatta 750 mil hızla karşıladım, kıyıdaki küçük bir kasabanın hemen hemen damları

üstünde uçuyordum. Yukardan görünmediğim için beni kovalayan uçaktan kurtulmuştum.

«Ağaçların beş metre üzerinde uçuyordum şimdi. Almanya'da böyle uçuşlar yasak olduğu halde ben birkaç kere buna kalkışmıştım. Hitler'in pilotu Bauer Baba benim istediğim takdirde bir ahır kapısından bile geçebileceğimi söylerdi.

«Uçaktan atlayabilmek için, uçağı ikibin metreye çıkardım ve paraşütle o bölgenin tek çiftliğinin önüne indim. Tam yerinde bir hareket olmuştu bu. Bacağımdan yaralandığım için pek yürüyemiyordum.

«Çiftçi beni evine aldı. Şöminenin önünde çayımızı içerken tutuklanmayı bekliyordum. Bekleyişim uzun sürmedi.»

Hess, cumartesi akşamı yola çıktığında arkasında iki mektup bırakmıştı. Karısına yazdığını çocuğunun oyuncakları arasına saklamıştı. Hemen bulunup yoluna engel olunmasını istemiyordu. İkinci mektubu da Pintsch'e bırakmıştı. Führer'e yazılan bu mektubu yerine ne zaman vereceğini Pintsch çok iyi biliyordu.

Pintsch, Berchtesgaden'e pazar sabahı saat 7'de geldi ve doğruca Hitler'in oturduğu Berghof'a gitti. Korkudan titriyordu. Führer, ondan önce başkalarını kabul etti ve sonunda sıra Pintsch'e geldi. Hitler mektubu aldı ve bir tanığın ifadesine göre 'önemsiz bir mesaj sanarak' bir kenara bıraktı.

Sonunda mektubu Pintsch'in korkudan büyüyen bakışları arasında açtı. Hess'in satırlarını ses çıkarmadan okudu bir kere... Daha sonraları Doktor Otto Dietrich,

Tanıdığım Hitler adlı kitabında Hitler'in 'bu hareketin Almanya'nın zayıflığı anlamına gelmemesi gerektiğini, aksine Almanya'nın güçlü olduğunu ve barış istemek zorunluğunda olmadığını' söylediğini anlatmaktadır.

Führer, Hess'in mektubunu okuduktan hemen sonra Goering ile Hava Generali Ernst Udet'i Berghof'a çağırtmış, Hess'in Messerschmitt ile Manş'ı geçebilmesi olasılıkları üzerinde konuşmuşlardı. Ayrıca uçağın mühendisi Messerschmitt'in de Münih'e giderek Goering'e bir açıklama yapması istenmişti.

Ribbentrop, hemen durumu Duçe'ye anlatmak üzere Roma yolunu tutmuştu. Hitler, İngiltere'nin bu olaydan yararlanacağından endişe ediyordu. Bütün Alman propaganda makinesine Hess'in deli olduğunun yayılması emri verildi.

Uçuşun ertesi günü BBC radyosu Almanya'ya yöneltilen yayımında Hess'in İngiltere'de olduğunu bildiriyordu :

«Hess'in Alman Gestapo'sundan kurtulabileceği tek yer İngiltere'dir. Tek başına 1300 kilometre uçması Nazi'lerin iddia ettikleri gibi 'sinir hastası' olmadığının kanıtıdır. Bu mesafeyi ancak çok tecrübeli bir pilot uçabilir, Hess de böyle bir pilottur. Bir avcı uçağı ile 1300 kilometre uçması onun Almanya'ya geri dönmeye niyeti olmadığını gösterir. Dönüş için yeterli yakıtı kalmayacaktı bu kadar uçuştan sonra. Demek ki, Hesş Almanya'dan kaçmak istiyordu.

«Bu da bize Nazi kliki içindeki düzende bir bozukluk olduğunu kanıtlamaktadır. Hess, sinir has-

tası olamaz; Führer onu kendisine halef olarak ilân etmiş ve kendisi daha birkaç gün önce Alman işçilerine hitaben konuşmuştur. Bu konuşmasında da deli olduğunu belirtecek bir işaret yoktur.

«Hayır. Hess, Hitler'in Alman halkını nereye götürdüğünü görmüş ve Hitler'i bu yolunda yalnız bırakmaya karar vermiştir. Hess Olayı'nın gerçeği budur.»

Kendi ülkelerinin yayımlarını bozmaya çalışmasına rağmen İngiliz radyosunu dinleyebilen Almanlar BBC'ye güvenmeyi öğrenmişlerdi. Gerçek olmayan hiç birşey yayımlanmazdı BBC radyosundan. Böyle tek bir olaya rastlanıldığı takdirde bir daha kimse dinlemezdi BBC'yi.

Şimdi iki çelişen fikir sunuluyordu kendilerine: Hess deliydi; Hess, Hitler'den kaçıyordu.

3

GİZLİ İLÂÇ

HESS'İN İNGİLTERE'DE YAKALANIP HAPSEdilmesi hikâyesi İngilizler tarafından tam olarak açıklanmış ve belgelenmiştir; ancak bu konuda Hess ne düşünüyordu? İngiltere'ye, hareketinin sonucunda barış doğabileceğine inanmış olarak gitmişti. Ülkenin en yüksek kademelerinde bulunan insanlarla görüşeceğini, kendisini ciddî olarak dinleyip, verdiği öğütleri tutacaklarını umuyordu.

Oysa eski bir eve kapatmışlardı kendisini. Şartları reddedilmiş, hatta alaya alınmıştı. Bu günlerde Hess, karşı tarafın bu 'çılgınlığının' tek bir nedeni olduğunu düşünüyordu: Hepsi ya ipnotize edilmişler ya da kötü bir güç tarafından gizlice verilen bir ilâcın etkisi altına girmişlerdi. Kendisine göre bu kötü güç de Musevi ve Bolşevik koalisyonuydu.

«Yanıma ilk defa gelenlerin çoğunun, yanıma çıkarılmadan önce çay içtiklerini ya da kendilerine yemek verildiğini farkettim,» demektedir Hess. «İngiliz Hükümetinin emriyle benimle uzun bir görüş-

me yapan Lord Simon da öyleydi. O tipik cam gibi ve uykudaymış gibi bakışlar onda da vardı.

«Benim gözlemlerime göre bu normal olmayan zihin durumunda bulunanlar başkalarını da aynı duruma sokmaya zorlanabilirler. Feld Mareşal Milch Führer'in son yıllarda normal olmadığı izlenimine kapıldığını söylemiştir. Führer'in yüzünün ve gözlerinin ifadesinin son yıllarda *değişmiş* olduğuna tanıkım ben de. Çılgınlık değilse bile bir zalimlik ifadesi gelmişti yüzüne.

«İngiltere'de tutuklandığım sırada bana yapılanları söyleyince, bu sözlerimin inanılır olarak kabul edilmeyeceğini billyorum.»

(Hess, bu dönemde, kendisinin yavaş yavaş zehirlendiğine inanmaktaydı.)

«1942 baharında peklik çekiyordum. Doktor barsak çalıştırıcı bir ilâç verdi. İlâç, istenilen etkiyi vermediği gibi çok şiddetli mide ve barsak krampları başlamıştı. Birkaç gün sonra kakao içince barsaklarım yine normal olarak çalışmaya başladılar. Bir iki gün sonra içtiğim kakao ise yine peklik yaratmıştı. Bu olay birkaç kere tekrarlanınca içtiğim kakaoya ilâç koyduklarını anladım. Verdikleri kakaonun bir kısmını bir kenara ayırıp denemeler yapmaya başladım. Bu deneylerim sonunda kakaonun, normal laksatif ilâçlarla giderilemeyecek bir peklik doğurduğunu, başka bir günkü kakaonun da bunun tam aksi bir etkisi olduğunu saptadım.

«Anlatılmaz bir ıstırap içindeydim. Beni kurşuna dizmelerini ya da açlıktan öldürmelerini tercih ederdim. Bundan sonra yemeklerime de asit kat-

maya başladılar. Bunu çatalımı yemeğin içinde bırakarak saptıyordum; bir iki saat içinde çatal yemyeşil pas tutuyordu. Bu deneyim doktoru çok güç bir duruma düşürdü. Yemeklerden sonra ya oturmak ya da iki büklüm dolaşmak zorunda kalıyordum. Umutsuzluk içinde, bir yararı olur diye, duvardaki badanaları kazıyıp yemeye başladım. Ama hepsi boşunaydı.

«Kimi zaman da İngiliz Savaş Bakanlığından bir Doktor Rees geliyordu beni muayene etmek için. Yanıma ilk girdiğinde onun da gözlerinde o garip bakış vardı. Çok ünlü bir psikiyatr olduğu için doğrusu pek komikti bu durumu. Kendi kendisinin hastası olması gerektiğini söylediğim zaman bunu hiç de hoş olmayan bir şaka olarak kabul ettiğini söyledi.»

21 Kasım 1941 günü bazı doktorlarla birlikte yemek yerken Rudolf Hess *'belleğini kaybetmekte olduğunu'* belirten ilk işaretleri vermeye başladı. Bazı kelimeleri hatırlamakta güçlük çekiyor, hatta bir saat önce olanları bile unuttuğunu söylüyordu. İki hafta sonra da tüm *'belleğini'* kaybettiğini bildirdi. Hess bu tam ya da yarım unutkanlık durumunda tam iki yıl kalacaktı. Doktorlar bu durumun gerçekliğinden kuşkulanmıyorlardı.

«Belleğim beni çok yanıltmaya başlamıştı,» diye Hess sonraları bunu yazmıştır. «Yine de hiç durmadan bana geçmişim konusunda sorular soruyorlardı. Doğru cevap verdiğim takdirde düş kırıklığına uğradıklarını görüyordum. Cevap veremediğim zaman da açıkça seviniyorlardı. Böylece belleğimi yi-

tirdiğim sanılarını güçlendirmeye çalıştım ben de. Bir iğne yaparak belleğimi yerine getireceklerini söylediler. Sürekli olarak 'belleğini yitirmiş' durumunda kalabilmek için kendilerine güvensizlik gösteremeyeceğimden bunu kabul ettim. İğne yapıldıktan sonra baygın bir duruma geçeceğimi ve bu sırada bana bilincimle bilinçaltımı birbirlerine bağlayacak sorular soracaklarını söylemişlerdi. Bu yolla belleğimi yitirmiş olmamın gerçek olup olmadığını anlamak istediklerini farketmiştim.»

7 Mayıs 1944'te, sürekli olarak kandırılmaya çalışıldıktan sonra, Hess, Evipan adlı uyuşturucu bir ilâcın damarına zerkedilmesine razı olmuştu. İlâcın etkisi altındayken unuttuğu geçmişini hatırlayacağını söylemişlerdi kendisine.

Saat 20.45'te, İngiliz Ordu Sağlık Birliğinden iki doktor, bir çavuş ve bir de onbaşının önünde Hess'e 5.5 cc sodyum Evipan zerkedildi.

Saat 21.10: Psikiyatr Doktor Dicks odaya girip Hess'in başucuna geliyor.

Saat 21.10: Doktor Dicks, Hess'e: «Şimdi bütün sevdiklerinizi hatırlayacaksınız. Belleğinize kavuşacaksınız. Biz burada size yardımcı olmak için bulunuyoruz,» diyor.

21.12: İniltiler.

Dr. Dicks: Ne oldu?

Hess: Sancım var. Karnımda. Mahvoluyorum. Su! Su verin!

D : Oğlunuzun adını hatırlıyor musunuz?

H : Bilmiyorum.

D : Dostunuz Haushofer'i hatırlıyor musunuz?

H : Hayır.

D : Willi Messerschmitt'i?

H : Hayır. (inilti) Karnım!

D : Adolf Hitler'le Münih'teki günlerinizi...

H : Hayır.

D : Onunla Landsberg kalesinde kalmıştınız?

H : Hayır.

D : Geçmişinizin bütün geri kalan bölümünü hatırlayacaksınız.

H : Geri kalan bölümünü hatırlayacaksınız.

D : Hayatınızın bütün büyük olaylarını hatırlayacaksınız.

H : Bütün büyük olaylarını...

Saat 10.15'te sona eren bu muayene sonunda doktorlar şu raporu yazmışlardı: «Hasta kendiliğinden hiç birşey söylememiştir. Yalnızca inlemiş ve su istemiştir.»

Hess ise bu muayene sırasında olup bitenleri çok iyi bildiğini ve baygın numarası yaptığını Nürnberg'den annesine yazdığı 5 Temmuz 1947 tarihli mektupta şöyle açıklar :

«Belleğimi yerine getirmek için iğne yapmalarına bize razı geldim. Bu konuda başka birşey yapamazdım zaten. Oyunum ortaya çıkmamalıydı. Neyse ki, daha başta belleğimin geri gelmesinin kesin olmadığını söylemişlerdi. Ancak işin kötü yanı sorularını ben bayginken soracak olmalarıydı. Bu yarı baygın halde yaptığım oyunun ortaya çıkması olasılığı vardı. Ama söylediğim gibi, istediklerine razı ol-

maktan başka çarem yoktu. Ancak bütün irademi kullanarak verdikleri aşırı doza rağmen bilincimi kaybetmedim ve baygın numarası yaptım.

«Bütün sorularına 'bilmiyorum' diye cevap verdim.

«Sonunda 'kendime gelmeye' karar verdim ve ayılır gibi yaparak şaşkınlıkla çevreme baktım. Çok şahane bir rol oynamıştım. Artık bana inanıyorlardı. Ama bunun bana bir yararı yoktu. Tutukluların değiştirilmesi sırasında evime gönderilme umudum bir düş olarak kalmıştı. Zaman zaman bana İsveç hastane gemisine götürüleceğim söylendiyse de, gemi beni almadan hareket etmişti.

«Doktorların belleğimi yitirmemin gerçek olduğuna ne kadar inandıklarını bilmiyorum. Ama bir süre sonra, bu kandırmadan vazgeçmeye karar verdiğimde doktorların bana inanmadıklarını düşünürsek, bunun gerçek olduğuna inanmış oldukları anlaşılır.

«Daha sonraları 'baygın' olduğum dönemde bana sorulan soruları, bunlara verdiğim cevapları ve 'kendime geldiğimde' nasıl konuştuğumu anlatınca kendileri ile alay etmiş olduğumu kabul ettiler.

Hess, 4 Şubat 1945'te doktorlara belleğini yalandan kaybettiğini açıklayana kadar bu durumda kalmıştı. Doktor Dicks raporunda bunu şöyle belirtmektedir :

«Hasta, belleğini geçici olarak kaybetmiş ve sonra birdenbire düzelmiştir. Bellek kaybının sözkonusu olmadığı hakkındaki iddialarını kabul edemem. Bir süre gerçekten bir kişilik ayrılması olmuş, hasta çevresinde-

kileri farketmekle birlikte hatırlama güçlüğü çekmiştir. Kendisi bu zayıflığı kabul etmeyerek bizim kandırılmış olduğumuza inanmayı tercih etmektedir.»

1945 Temmuzunda Hess belleğini yine kaybetmişti. Psikiyatr Binbaşı D. Ellis Jones, 19 Temmuz tarihli raporunda şöyle demektedir :

«Hasta, Berlin'in önemli yerlerini, Führer yardımcısı olduğunu, iki yıldır burada olan hemşirelerden birini hatırlayamadığını ileri sürmektedir.»

Hess ise bunu şöyle anlatmaktadır :

«Bana en az iki yıl zehir vermelerine rağmen belleğim yavaş yavaş düzeldi. Bu zehiri belleğimi kaybettiğimi söylediğim için veriyorlardı. Mahkemeye çıkarılana kadar bu oyunu oynadım. Oyunu sürdürseydim yargıç önüne çıkarılmayacak ve kamuoyuna fikirlerimi söyleyemeyecektim. Mahkemeye çıkarılmama tehlikesini görür görmez, hemen kendilerine oyun oynadığımı itiraf ettim. Fakat Nürnberg'de de, her fırsatta beynimi zehirleyen o ilâcı verdikleri için sık sık 'bellek yitirme' numarasına başvurdum. Ancak son konuşmamı yapacakken yeniden 'belleğime' kavuşmuştum.»

Bu sırada Nürnberg'de dünyanın en gösterişli duruşması hazırlanıyordu. Rudolf Hess'in İngiltere'den getirilmesi üzerine Dr. Karl Haushofer, eski öğrencisi hakkında sorguya çekilmek üzere çağrılmıştı.

Haushofer de Dachau toplama kampından çıkarılmıştı. 5 Ekim 1945'te sorgu odasına alındığı zaman hastaydı. Sorgusunda şu noktalar açıklık kazanmıştı :

Soru : Bundan önceki sorgunuzda Hess ile yakın bir dostluk ilişkiniz bulunduğunu söylemiştiniz?

Cevap : Evet.

S: Kendisi öğrenciniz miydi?

C: Evet. Hess'i Nasyonal Sosyalist Parti ortaya çıkmadan önce de tanırdım.

S: Dikkatli bir öğrenci miydi?

C : Evet, çok dikkatli bir öğrenciydi. Güçlü olan yanı zekâsı değil karakteri ve inancıydı. Evet, çok zekî değildi.

S: Öğrettiğiniz konuya karşı belirli bir ilgisi var mıydı?

C: Evet, çok da çalışırdı. Ancak o sıralarda Münih'te çok güçlü siyasal bir hareket olduğu için öğrenciler pek dersleriyle uğraşmazlardı.

S: Kendisinin düşüncelerini oluşturmada büyük etkiniz olduğunu kabul eder misiniz?

C: Üzerinde ahlâksal yandan bir etkim olduğu doğrudur, ancak siyasal etkilerle bilimsel etkiler arasında sürekli bir rekabet vardı o sıralardı.

S: Ama gelecekteki davranışları bakımından düşüncelerini yoğurmakta önemli bir etkiniz olduğunu kabul eder misiniz?

C: Evet. Etkim, kendisi gözlerimin önünde bulunduğu sürece olumluydu. Uçakla İngiltere'ye gidene kadar bana çok bağlı olduğunu ve gerek beni gerekse ailemi Partinin kötülüklerinden koruduğunu da burada söylemeliyim.

S: Bu süre içinde kendisi ile sıkı bir ilişkiyi devam ettirmiş miydiniz?

C: Evet. Gördüğüm şeyler içinde yanlış bulduklarımı kendisine söylemeye çalışırdım. Ancak parti kendisini benden uzaklaştırırdı.

S: Başka insanlar üzerinde etkin gücü olan bir insan mıydı?

C: Hayır. İnsanları tanımazdı. Hatta çok kere kendi çevresindekilerin ihanetine uğrardı.

S: Hitler'e karşı büyük bir sevgi duyduğu doğru mu?

C: Hitler'e körükörüne bağlıydı.

S: Peki Hitler, Hess'e karşı özel bir dostluk beslemez miydi?

C: Ben Hess'in Hitler'e, Hitler'in ona bağlılığından daha büyük bir bağlılık duyduğuna inanmışımdır.

S: Fakat biz Hitler'in, Hess'le jeopolitik ve felsefe konularında tartışma yapmak için en iyi bir dost olduğu inancını beslediğini duymuştuk.

C: Kendisi yarım bir eğitim görmüş olan Hitler, bu konularda Hess'in kendisinden daha çok bilgiye sahip olduğunu anlamıştı.

S : Hitler'in Hess'in etkisi altında kaldığını söyleyebilir misiniz?

C: Hitler de bu konularda Hess kadar az birşey biliyordu. Hess'in 1935'e kadar herşeyin barışçı bir çözüme kavuşacağı inancını beslediğini sanıyorum.

S : Soruma cevap vermediniz. Belki de yeteri kadar açık soramadım. Hitler'in jeopolitik ve diğer konulardaki fikirlerinin Hess'ten alınıp alınmadığını sormuştum.

C: Hiç kuşkusuz bunları Hess anlatmıştır. Ancak

Hitler'in bu konuları hiç anlamadığını ve bunları anlayacak yeteneğe sahip olmadığına inanıyorum.

S : Yaşama Alanı konusundaki düşüncelerinin Hitler'e tam olarak açıklanmadığı söyleniyor..

C: Ben bu konudaki düşüncelerimi İngiliz düşünürlerinin ve Ratzel ile Kjellen'in fikirlerine dayandırdığım zaman Almanya, sınır ve Yaşama Alanı bakımından çok kötü bir durumdaydı. Bu yüzden Hitler, konuşmalarında bu kavramı, pek anlamamış olsa da kullanmıştır.

S: Peki, eğitim görmemiş bir insan olan Hitler, jeopolitik ve Yaşama Alanı konularında epey ayrıntılı olarak konuşurdu. Bu fikirlerini Hess'den aldığını söyleyemez miyiz?

C: Evet. Bu fikirler Hess'ten gelmiştir, ama yine de Hitler bunları asıl kaynaklarından okumamış olduğu için anlamış olamaz. Bu kaynak kitapları okumadığını da biliyoruz.

S: Siz hiç Hitler'le konuştunuz mu?

C: Çok seyrek olarak. Öğrencim olduğu için Landsberg'e Hess'i görmeye giderdim.

S: Hitler'in *Kavgam*'ı yazmak için Hess'le işbirliği yaptığı doğru mudur?

C: Bildiğim kadarıyla kitabın bazı bölümlerini Hess yazmıştır.

S: Şu halde şöyle diyebiliriz sanıyorum : Siz bu konuları Hess'le tartışıyordunuz, Hess de Hitler'le tartışıyor ve sonra da yazıyordu.

C: Ne Hess'in ne de Hitler'in coğrafya konusunda bir fikirleri olmadığını görünce Hess'i ziyaret edip kendisine Ratzel'in siyasal coğrafya kitabının dayandığı temeli anlatmaya çalıştım.

S: Anlattığınız konunun gerçek yanının Hitler tarafından kabul edildiğine tanık oldunuz mu?

C: Konuşmalarından kendisinin bunları anlamamış olduğu sonucunu çıkarmıştım.

S: Sizin öğretileriniz açısından Hess'in mi yoksa Ribbentrop'un mu Hitler üzerinde daha büyük etkisi vardı?

C: Hitler, hiçbir zaman Hess'in etkisinde kalmıştır denilemez, ancak onun sadakatına güvenebileceğini biliyordu. Sonunda da kendisine karşı çok kötü davranmıştır.

S: Şu halde Hitler'in sözlerinin, sizin kitaplarınızda belirttiğiniz fikirler olduğunu kabul ediyorsunuz demek?

C: Bunlar, hemen hemen her zaman yanlış anlaşılmıştı. Örneğin, benim okyanus ve kıta politikası arasında yaptığım ayrımı gerçekten anlayamamıştır.

S: Bir yanlış anlaşılma söz konusu olduğunda Hess'e gidip bunu düzeltmeye çalışır mıydınız?

C: Evet. Hess'e giderdim.

S: Hess ve Hitler aracılığıyla fikirlerinizi uygulama alanına sokmaya çalışırdınız şu halde?

C: Uygulamaların yanlış yapıldığına inandığım zamanlar bunu kendilerine söylerdim.

S: Yanlış yapılma derken sizin öğretilerinize uymayan bir biçimde demek istiyorsunuz, değil mi? Öğrettiklerinizin hepsine inanır mıydınız?

C: Yazdıklarımın tümünü, bütün bilgim ve yeteneklerime dayanarak yazmışımdır. Ancak size burada pek yetersiz bir bilim adamı olduğumu da itiraf edebilirim.

S: Yanlış yapılma derken Hitler'in sizin öğretileri-

nize ters düşen bir şey yapmış olmasını mı kastediyorsunuz?

C: Evet. Düşüncelerime ve öğretilerime tümüyle ters düşen şeyler. Kısa bir örnek vereyim: Prag, Münih antlaşmasının bozulması.

S: Bunları görünce Hess'e gidip Hitler'e taktiğini değiştirtmesini mi söylerdiniz?

C: Bunu yapmaya çalışmamın sonunda çok kötü günler geçirdiğimi, Dachau'ya düştüğümü biliyorsunuz.

S: Landsberg hapishanesine neden gidiyordunuz?

C: Rudolf Hess öğrencimdi, ben öğrencilerini terk eden bir insan değilim.

S: *Kavgam*'ın bazı bölümlerinin sizin tarafınızdan yazıldığı doğru mudur?

C: Hayır. Ben bu kadar kötü bir kitap yazamazdım.

S: Kitabın içeriği ile sizin Yaşama Alanı ve buna benzer konularda öğretilerinizle çok yakın bir benzerlik olduğunu kabul eder misiniz?

C: Hayır. Hitler'in benim bu alandaki görüşlerimi anladığını sanmıyorum. Örneğin, ben çok kereler halkı büyük kentlerde toplamanın sakıncalı olduğuna işaret etmiştim.

S : Kitapta sizin öğretilerinize uyan bir taraf var mıydı?

C: Hayır. Rudolf Hess bana kitabı 1935 yılında getirdiği zaman düş kırıklığına uğramıştım. Diğer bazı noktalar dışında ırkçı görüşleri yüzünden de kitaba karşıydım. Sayın Albay belki de bilmiyorlardır, ama son elli yıldır Ari ırkından olmayan bir kadın ile çok mutlu bir hayat yaşamaktayım.

S: Şu halde daha 1922 yılından 1933'e kadar Nasyonal Sosyalist Partisinin ilkelerini benimsememiş bulunuyorsunuz?

C: Ben partili değildim. Ama yakınlık bakımından Alman Halk Partisini tuttuğumu söyleyebilirim.

S: Ancak bu süre içinde Hess'le yakın dostluğunuzu sürdürdünüz?

C : Evet. Bu eski bir askerin genç bir askere duyduğu yakınlıktı.

S: Hess, Almanya'nın iki numaralı adamı oldu, değil mi?

C: Taşıdığı yük kendisi için çok ağırdı. Karakteri için olduğu kadar zekâsı için de.

S: Ama yine de bu süre içinde kendisine danışmanlık yaptınız, değil mi?

C: Bana sorduğu konularda kendisine dürüst cevaplar verdim. Ancak benim cevaplarımın da pek seyrek olarak gözönüne alındığını söyleyebilirim. (*)

(*) Haushofer'in bu sorgu raporunun aslı Washington'daki Ulusal Arşivde bulunmaktadır. Yukardaki bölüm aynen alınmıştır.

4

NÜRNBERG'DE

10 EKİM 1945 AKŞAMI, İKİ CİP DOLUSU NÖbetçi refakatinde bir askerî ambülans giriyordu Nürnberg cezaevine. Ambülansın içinden üzerinde eski bir kaput ve ayağında pilot çizmeleri olduğu halde Rudolf Hess çıktı. Zayıftı, şaşkın bir hali vardı. Yüzü ve vücudu kemikliydi, kalın kaşları çıkık alnını daha da ortaya çıkarıyordu. Koyu mavi gözleri kuşkulu bakışlarla doluydu. Abergavenny'den Nürnberg yakınlarında Furth'a uçakla getirilmişti. Traş olacak zaman bulamadığı belli oluyordu. Dört yıl beş ay geçmişti Almanya'dan ayrıralı. Şimdi de Almanya olarak gördüğü, Furth'tan gelirken ambülansın camından görebildiği yerlerdi.

Önce bir odaya alınarak, intihar edecek bir silah saklamasını önlemek için, üzeri arandı. Odaya girerken koridorda Goering'e rastlamıştı. Bakışları karşılaşınca Hess durdu. Goering'i tanır tanımaz sağ kolunu kaldırarak Nazi selâmı verdi. Kendisine Nürnberg'de bu tür selâmlamanın yasak olduğu bildirildi. Goering gülümseyerek yürümeye devam etti.

Hess, ifadesiz bir yüzle Nürnberg Komutanı Albay

Burton C. Andrus'un odasına götürüldü. Komutan cezaevi kurallarını açıklayınca Hess: «Araştırma odasında çikolatalarımı aldılar. Geri vermelerini istiyorum. Onları saklayacağım. Zehirlidirler. İngilizlerin beni zehirlemek için başvurdukları bir yol. Savunmam için gerekecek...» dedi.

Komutanın yanından çıktıktan sonra boyutları 4 metreye 1.80 olan taş bir hücreye götürüldü. Burada bir koridor üzerindeki diğer hücrelerde Goering, Schacht, von Papen, Fritzch, Julius Streicher, Keitel, Jodl, Doenitz, Saucket, Speer, von Schirach, Rosenberg, Funk, Ley, von Neurath, Raeder, Kaltenbrunner, Frick, Frank, Ribbentrop ve Seyss-İnquart bulunuyorlardı. Bütün eski çalışma arkadaşları, dörtbuçuk yıl önce kendilerinden kaçtığı insanlar. Kendisi gibi yargılanmayı bekleyen bu insanlar şimdi ona ne diyeceklerdi acaba? Nefret mi edeceklerdi kendisinden? Alay mı? Acıma mı? Zaman belli edecekti bunu.

Rudolf Hess hücresine yerleşti. Bir kâğıt kalem alıp günlüğünü tutmaya başladı. Nürnberg'deki bulunduğu sürece tutacaktı bu günlüğü.

10 Ekim 1945. Buraya geldim. Goering'le beni eskiden tanıdığı anlaşılan yaşlı bir adamla yüzleştirdiler beni. Onları tanıyıp tanımadığımı anlamak için. Tanımadım.

13 Ekim. Kitaplık kâğıdını imzalamamı istediler. Boş kâğıt imzalamayacağımı söyledim. Kâğıda bir çapraz işareti yaparak altını imzaladım. Bir iki gün önce dişlerimi muayene ettiler. Muayene sonunda hangi dişlerimin bozuk olduğunu belirten raporun altını imzalamamı istediler.

Kabul etmedim. Dişçi aynı şeyi yazıyla isteyince, imzaladım. Goering, tam bir saat belleğimi tazelemeye çalıştı. Boşuna. İngiltere'ye uçarken Führer'e bir mektup bırakmış olmam gerektiğini söyledi.

17 Ekim. Eşyalarım arasından istediklerim gelmedi diye gürültü kopardığım için epey hareketli bir gün. Sonradan, canım isterse Komutana şikâyet edebileceğimi, ama kimseye bağırmamam gerektiğini söylediler. Amerikalı doktor midem için beyaz ekmek yememi salık verdi. Yargıçlar belleğimin yerine gelmesini istemedikleri için bunu sağlayacak iğne henüz yapılmadı. Bunun *benim* için çok önemli olduğunu söyledim. Doktor elinden geleni yapacağına söz verdi.

Hücremin duvarlarına *'Sakin Ol. Kimseye Bağırma!'* yazılı kâğıtlar astım. Gelen subaylardan biri bunun iyi bir fikir olduğunu söyledi.

18 Ekim. Amerikalı doktor, tek bir iğnenin bile belleğimi yerine getireceğinden emin olduğunu söyledi.

19 Ekim. Bugün iddianameyi verdiler. Yüz sayfa. Beş on dakika şöyle bir karıştırıp başlıkları okudum.

20 Ekim. Doldurmam için uzun bir formüler verdiler. Yalnızca adımı yazdım.

Yargılama 21 Kasımda başlayacakmış.

21 Ekim. Bu akşam, sanıkların yanına gelen mahkeme üyesine savunma için avukat tutmayacağımı, Uluslararası Askerî Mahkemenin bana bir avukat tayin edip etmemesinin benim için önemli olmadığını söyledim. Bunu yazıyla bildirmemi istediler.

22 Ekim. Deney için kan aldılar. Bugün dışarı da çıkar-

madılar. UAM'nin Genel Sekreterine avukat tutmayacağımı yazdım.

Birkaç gündür traş edilmediğim için Komutana bir şikâyet mektubu yazdım. Amerikalı doktor neden iddianameyi okumadığımı sordu. İçindekileri nasıl olsa unutacağım için okumadığımı söyledim. Mahkeme gününden önce şöyle bir okuyacağımı da bildirdim. Doktor bunun akıllıca bir davranış olacağını söyledi.

23 Ekim. Askerî doktora akşam bir uyku ilâcı istediğim zaman bunu içmeye zorlanmam yüzünden şikâyet ettim. İlâcı canım istediği zaman içebileceğim yerde, adam başımda durup yatana kadar bekliyor. Kendisine böyle emir verilmiş olduğunu söyledi. Amerikalı doktor bellek iğnesinden önce şişmamlamam için insülin iğneleri yaptırmam gerektiğini söylüyor. Kabul etmedim. Bunun yerine çiğ elma verilmesini istedim. Doktor insülinin zararsız ve vitaminden daha doğal olduğunu söyledi. Buna rağmen ben kararımda direndim.

Oğlumu görmek isteyip istemediğimi sordular. Mahkeme bittikten sonra görebileceğimi söyledim. Yarım saat sonra bir Alman doktoru gelip insülin iğnesini yapmaya kalkıştı. Reddettim. (Uyku ilâcı.)

24 Ekim. Amerikalı doktor iştahımın nasıl olduğunu sordu. Çok az dışarı çıkıp yürüdüğüm göz önüne alınırsa pek iştahım olmamasının normal olduğunu söyledim. (Çamaşır listesi: bir gömlek, bir yaka, bir çift iç çamaşırı, iki mendil.) Alman doktor hiç olmazsa bir tane insülin iğnesi yaptırmamda ısrar ediyor. Düşüneceğimi söyledim. Amerikan doktorlarının benim iyiliğimi istediklerini söylüyor.

25 Ekim. Tartıldım: 65 kiloyum. Bir kilo vermişim.

26 Ekim. Amerikalı doktor, eski fotoğraflarıma bakarak 1941'den bu yana epey zayıflamış olduğumu söyledi. Serbest bırakılınca eski kiloma çıkacağıma emin olduğumu söyledim ben de. Öğleden sonra hava iyi olduğu halde dışarı çıkartmadılar.

27 Ekim. İki Amerikalı doktor, kilo kaybetmeme üzülmüş olacağımı söylediler. Beni iğne yaptırtmam için kandırmaya çalıştılar. Serbest kalınca, doğal yollarla eski kilomu bulacağımdan kuşkum olmadığını söyledim. Doktorlara beni düşündükleri için teşekkür ettim. Yine açık havaya çıkmadım bugün.

28 Ekim. Alman doktor insülin işini düşünmem gerektiğini söyledi.

29 Ekim. Odama bir iskemle getirdiler. Her akşam dışarı alıp, her sabah içeri koyacaklarmış. İhtiyacım olmadığını söyledim.

Işık konusunda bir belge getirip okumamı ve imzalamamı söylediler.

Kâğıtta, tutuklulara zarar gelmemesi için her şeyin yapıldığı, ancak intihara kalkışan bir tanesinin kurtarılamadığı yazılıydı. Alman doktor boyumu ölçtü. Bugün peklik çektim, dışarı çıkamadım.

30 Ekim. Yandaki binaya götürüldüm. Benim elyazımla yazılmış bir sürü kâğıt verdiler. İngiltere'den gelmiş. Bu konuda hiç birşey hatırlamıyorum. Ayrıca verdikleri kapalı paketlerden birini açınca içinden ilâç ve yiyecek örnekleri çıktı. Zehirli yiyecek örnekleri olacak. Çok önemli olduğu anlaşılan belgelerin tercüme edildikten sonra, mahkeme başlamadan önce bana verileceğini

söylediler. Belgeleri resmen sunmadığım için, bir an bile savunmamı bunlara dayandırmayı düşünmedim.

31 Ekim. Açık havaya çıkamadım. Hava iyi. Peklik çekiyorum.

1 Kasım. Dünkü gibi. Belge listesini verdiler. UAM bana bir avukat tayin etmiş, iki gün içinde gelecekmiş.

2 Kasım. Avukat geldi. Mahkemenin oyun olduğunu ve kararların önceden verildiğini, ayrıca mahkemeyi yetkili bulmadığımı söyledim. Avukat, basında benim hakim önüne çıkacak durumda olmadığım konusunda söylentiler dolaştığını anlattı. Çalışma arkadaşlarımdan ayrılmak istemediğimi, onların kaderlerini paylaşacağımı söyledim.

3 Kasım. Avukata, kendisinin de benim belleğimi gerçekten kaybettiğime inanmadığını sandığımı söyledim. Müvekkilinin kendisine gerçeği söylemediğini sanan bir avukat güven beklememelidir. Karşılıklı güven olduğu takdirde bir savunma avukatı görev yapabilir. Avukat, mahkemenin gereklerini yerine getireceğini, kendi fikirlerini ileri sürmeye gerek olmadığını söyledi. Benim kendisine hiç yardım etmemem nedeniyle de işinin çok güçleştiğini belirtti. Pazartesine kadar izin istedi benim savunmamı üzerine alıp alamayacağını bildirmek için. Zincire vurulan tek tutuklunun ben olduğumu, bu konuda bir şikâyette bulunmak isteyip istemediğimi sordu. Bir şey istemediğimi söyledim.

Ingiltere'ye gidişimden söz etti ama ben bu konuda hiç birşey hatırlamıyordum.

Amerikalı doktor geldi: Kilo almalıymışım. Hazım

sisteminin bakıma ihtiyacı varmış. Doğal ilâç taraflısı olduğu için kuru erik tavsiye etti. Peklik çekiyorum.

4 Kasım. Amerikalı psikolog belleğimi yerine getirmek için bazı deneyler yaptı. Her şeyin düzeleceğine ve duruşma heyecanının olumlu bir etki yapacağına inanıyor. Peklik çekiyorum.

5 Kasım. Alman doktoru barsakları çalıştırıcı bir hap verdi. Etkisi olmadı. Cezaevi kapalı salonunda yürüyüş yaptım. Dışarda güneş var. Psikolog elindeki listeden bir takım sorular okudu. Gençliğimde öğrendiğim şeyleri soruyor. Yavaş yavaş yakın geçmişte olanları hatırlamamın önemli olduğunu söyledi.

Avukat savunmamı almaya karar vermiş. Vekâlet vermeyi reddettim, canı isterse gidip mahkemeden alsın.

6 Kasım. Hücrem buz gibi. Kalorifer yanmıyor. Amerikalı doktora söyledim. Camlar kırık. Elinden geleni yapacağını söyledi. Soğuk borular üstünde su maşrabalarım duruyor. Ne gündüz ne de gece çalışmadı kalorifer.

Avukata, mahkemenin yetkili olduğunu kabul etmediğim için tarafsız bir doktor çağırtma talebinde bulunmayacağımı söyledim. Benden izin almadan bana gazete getirtmemesini de bildirdim. Barsaklarımda bir hareket yok.

7 Kasım. Kalorifer yine yanmıyor. Alman avukat bir Alman gazetesinde İngiltere'ye gidişim hakkında bir makale gösterdi. Camlar takıldı, kalorifer çalışıyor. İçerisi yine ısındı. Barsaklarım çalıştı.

8 Kasım. Yaşlı bir bey, Amerikalı ya da İngiliz olmadı-

ğına göre belki de bir Rus, beni muayene etti. Reflekslerim falan. Belleğimi yoklamak için sorular sordu. Bir kadın tercüman İngiliz doktora yaşlı beyin cevaplarımı neşeyle karşıladığını söyledi.

Nasyonal Sosyalist Partisinin kongresinde çekilmiş bir film gösterdiler. Göstermeselerdi kendimi tanıyamazdım. Film özel olarak benim için gösterildi, odada kırk elli kadar Amerikalı ve Rus vardı.

9 Kasım. Avukat, dünkü film konusunda bir İngiliz gazetesinde çıkan bir yazıyı gösterdi. Akşam hücrem çok sıcak oldu. Pencereyi açamadım. Çamaşırlarımı verdim.

10 Kasım. Amerikalı sağlık kontrolu yaptı. Kan alındı, sözde belleğimi kaybetmemin nedenini arıyorlar. Zayıflamamın nedeninin çok az yemek ve hiç dışarı çıkmamak olduğunu, özgürlüğüme kavuşur kavuşmaz kilo almaya başlayacağımı söylüyorum. Yemeklerime ilâveten bisküvi, şeker falan verecekler.

11 Kasım. Adım yazılı bir levha ile fotoğrafım çekildi.

12 Kasım. Midemde ve barsaklarımda sürekli sancı olduğu halde sekiz gündür beyaz ekmek vermediler.

13 Kasım. Avukata, anneme ve karıma mektup yazmasını söyledim.

14 Kasım. Parisli bir profesör belleğim konusunda beni muayeneden geçirdi, iğne yapılmasını, elektrik tedavisini ya da ailemle görüştürülerek şok tedavisini salık vardı. Özellikle sonuncu teklifi reddettim.

16 Kasım. Avukat, sağlık kontrolundan geçirildiğim hakkındaki gazete haberini gösterdi. Karıma mektup gönderdim.

17 Kasım. Eski sekreterlerimden ikisi (*) geldi bugün Kendilerini tanımadım. Biri evimin resimlerini getirdi. Her ikisi de cezaevinde kalıyorlar. Bir tanesi bir Amerikan hastanesinde çalışıyor. Sorgu subayı beni şaşırtmaya kalkıştı. Üçüncü keresinde sert bir sesle beni tanıyabilecek Almanların yalan söylemeyeceklerini hatırlattım kendisine. Adam öfkelenerek, Goering'in sıradan bir suçludan, bir yankesiciden farksız olmadığını nereden bildiğimi sordu. Ben de kendisine Almanya'da yankesicileri bakan yapmak geleneği bulunmadığını bildirdim.

18 Kasım. Subaylara Uluslararası Askerî Mahkemenin bir üyesine bir şey söylemek istediğimi söyledim.

19 Kasım. Dünkü dileğimi yazılı olarak Komutana gönderdim.

20 Kasım. Duruşma başladı. Çok yorucu. Günümü bir Bavyera köylü romanı olan *Der Loisl*'i okumakla geçirdim. Ya da gözlerimi kapatıp dinlendim. Konuşulanlardan hiçbiri aklımda değil.

21 Kasım. Goering'in suçlu ya da suçsuz olduğunu söylemesine izin vermediler. Ben öfkeyle 'Hayır!' diyerek suçsuzluğumu belirttim. Duruşma çok sıkıcı geçiyor. Zamanımı okuyarak ya da uyuyarak geçirdim.

22 Kasım. Dünkü gibi. Psikolog duruşmayı izleyip izleyemediğimi sordu. Böyle bir şeye niyetim olmadığını söyledim. Duruşmada söylenen sözleri hatırlamam ge-

---

(*) Hess, karısı ile oğlunu ilk olarak 1969 yılında gördüğü zaman: «Hildegard Fath iyi mi?» diye sormuştu. «Lütfen kendisinden adıma özür dile, o zamanki davranışım için.» Sekreterini bilerek tanımamış olduğunu böylece anlatmış oluyordu.

rektiğini belirtti. Führer'in bana söylemiş olduğu şeyler önemliymiş. Ben bunun benim için ve bir gün de Alman halkı için ilginç ve önemli olacağını söyledim. Ancak dünya ve mahkeme salonunu solduran yabancı gazetecileri ilgilendirmezdi bunlar. Okuduğum 'ilginç' romanın ne olduğunu sordular. Romanın pek ilginç olmadığını ama duruşmanın benim için hiçbir ilgi çekici yanı olmadığını söyledim. Avukat, hayatımın söz konusu olduğunu söyleyince, yabancıların konuşmalarını dinlemekle hiçbir şeyin değişmeyeceği cevabını verdim.

23 Kasım. Duruşmada bir değişiklik yok. Mahkemede bir Flaman yazarının çocukluk anıları olan *Gençlik* adlı kitabını okuyorum.

24 Kasım. Duruşmaya ara verildi. Hücremde kitap okurken fotoğrafım çekildi. Amerikalı doktor, kısa bir muayene için bir hastaneye nakledilebileceğimi söyledi. Buna, ancak mahkemenin sonunda razı olacağımı söyledim.

25 Kasım. 24 Kasım gecesi Alman doktor kapımın önünde bir uyku hapı düşürdüğünü, bunu bulup ertesi sabah masanın üzerine bırakmamı söyledi. Bulamadım. Alman doktor aracılığıyla von Schirach'a sigara ve tütün, Funk'a da puro gönderdim.

26 Kasım. Duruşma sırasında bir ara Sauckel'e: «Ne adını verirsen ver, Musevilerin gücünden daha büyük bir Güç var,» dedim. Sauckel de inanıyor buna. Yanıma oturan Papen ve Seyss-İnquart da başlarını sallayarak sözlerimi onayladılar. Bir mucize olacağını söyledim.

27 Kasım. Psikolog, Goering'e, benim mide krampları-mın kaynağının ruhsal olduğunu söylemiş. Goering, Al-

man doktorun da böyle düşündüğünü söyledi. Günün birinde gerçeği öğreneceğini bildirdim. Avukatım bugünkü duruşmanın sonunda, cuma günü benim sağlık durumum nedeniyle yargılanıp yargılanamayacağıma karar verileceğini söyledi. Karar olumsuz çıkacakmış dediğine göre. Benim kendimi sağlıklı hissettiğimi belirtmesini ve yargılanmak istediğimi söyledim. Avukat ile Goering, bunun üzerine birbirlerine baktılar.

Öğleden sonra saat dörtte, yargılanıp yargılanmamam gerektiği konusu karara bağlamak için özel bir oturum yapıldı. Oturumdan bir dakika önce avukata, belleğimin yerine geldiğini söylemeye karar verdiğimi bildirdim. 'Ne istersen yap' dedi. Sonra da bir saatlık konuşmasına başladı. Benim yargılanmamam gerektiğini, belleğimi kaybettiğim için kendimi savunamayacağımı söylüyor, elindeki doktor raporlarını okuyup duruyordu. Kendisine bir not göndererek beni konuşturursa işin çok daha kısa süre içinde çözüme bağlanacağını belirttim. Buna aldırmadan konuşmasını sürdürdü. Bundan sonra sözü savcılar alarak benim durumumu abarttığımı ileri sürdüler. Onlar da doktor raporlarına, kalın kalın kanun kitaplarına başvuruyorlardı. Yargıçlar da işe karışınca, konuşmalar epey uzadı.

Sonunda iki saat geçince Mahkeme Başkanı bana söz verilmesine karar verdi.

Hess, avukatının istememesine rağmen mikrofonu alarak cebinden bir kâğıt çıkarttı ve okumaya başladı :

«Sayın Başkan, bugünkü duruşmadan önce avukatıma, benim konuşmama izin verildiği takdirde bu ko-

nuşmaların oldukça kısalabileceğini bildiren bir not vermiştim. Şimdi şunları söylemek isterim :

«Belleğim yerine gelmiştir. Aslında belleğimi kaybetmiş gibi yaparak bir taktik oyununa başvurmuştum. Düşüncemi bir noktaya toplama yeteneğimin biraz zayıflamış olduğunu kabul ederim. Ancak duruşmayı izlemek, kendimi savunmak, tanıklara sorular sormak, bana sorulan sorulara cevap vermek konusunda hiçbir yeteneksizliğim yoktur.

«Yaptığım ve imzaladığım her şey konusunda tam bir sorumluluğa sahip olduğumu belirtmek isterim. Mahkemenizin yetkisizliği konusundaki inancım, yaptığım bu açıklamayla değişmiş değildir. Resmî avukatımla olan bugüne kadarki görüşmelerimde belleğimi kaybetmiş olarak görünmeye titizlikle dikkat ettiğim için, kendisi bunu belirtirken dürüstlükten ayrılmamıştır.»

Mahkeme salonunda bir gürültü koptu bunun üzerine. Yargıç, 'Duruşma tatil edilmiştir' diyebildi ancak. Radyo ve basın muhabirleri telefonlara koştular. Hess, günlüğünde bunu şöyle anlatır :

Avukatıma gönderdiğim notu belirttim ve sonra da hazırladığım konuşmayı okudum. Yargıçların, savcıların yüzleri görülecek haldeydi. Hepsi ağızları açık bana bakıyorlardı. Basın tarafından bir kahkaha koptu ve gazeteciler telefonlara koştular. Duruşma tatil edildi.

Mahkeme Başkanlığı bu beyanımın dosyaya konulmasını istedi. Ancak ben önce gidip iyi bir yemek yedim.

Avukatım bu davranışımdan hiç memnun kalmadı. istediğimin tam aksini elde edeceğimi ve şimdi yargılanmaktan vareste tutulacağımın kesin olduğunu söyledi. Kendisi de benim şimdi gerçekten bir ruhsal bunalım geçirdiğime inanıyormuş. Goering de aynı düşüncede.

Amerikalı doktor Binbaşı Kelley geldi. Çok memnun. Kendisinin hiçbir zaman bana tam olarak güvenmemiş olduğunu, ama meslekdaşlarından bir kısmının kesinlikle aldanmış olduklarını söylüyor. Bu çok güzel oyunum için beni tebrik etti.

Benim yanımdan çıkıp Goering'e gidiyordu. Onun yüzünün ifadesini merak ediyormuş. İngiltere'den getirdiğim paketleri hatırlayıp hatırlamadığımı sordu.

Duruşma salonunda Goering'e rastlayınca çok şaşkın olduğunu gördüm. Mahkemenin iki saat tartışmadan sonra bana söz hakkı vermesi kendisini çok etkilemişti. Bütün sanıklar benim şikâyetlerimin gerçekliğine inanmışlardı.

Ribbentrop o kadar şaşkındı ki hiç birşey söyleyemiyordu. Goering ile Doenitz belleğimin yerinde olduğunun 'kanıtlarını' dinlediler. Doenitz'e, kendisini en son 1939 Noel'inde Wilhelmshaven'de görmüş olduğumu söyledim. Ben demecimi verirken o da sağımda oturuyordu Casino'da. Kendisine Prien'den başka hangi komutanların Scapa'ya gidebileceklerini sormuştum.

Goering, İngilizleri ve Amerikalıları böyle aldatabildiğim için neşeyle dizine vurup duruyordu. Haushofer'le yüzleştirildiğim zaman kendisine nasıl olup da böyle samimi olduğumuzu sorduğumda Goering, belleğimi

kaybettiğim konusundaki son kuşkularından da kurtulmuşmuş!

Benim yüzümde unutkan bir ifade de olduğunu söyledi.

Von Schirach, benimle konuşurken, Hitler'in hayatının sonlarına doğru çıldırmış olduğunu söyledi. Schirach, Hitler hakkında hakaretamiz sözler söylüyor.

2 Aralık. Savaş tutsağı kütüphaneci Streng bana, istediğim kitapları seçmem için bir liste getirdi. Yirmi kitaplık bir liste hazırladım. Listemde olmayan bir kitap getirdi bunun üzerine. Viyanalı tutsak çok kaba davranıyor.

3 Aralık. Amiral Doenitz'in yazdığı bazı notlarda adımın geçtiğini gördüm. Kendisine bunun ne olduğunu sorunca, avukatına, kendisiyle ilk karşılaşmamı anlatarak belleğimin yerine geldiğini kanıtlamış olduğumu söylediğini anlattı. Doenitz'in avukatına gazeteyi benim okuyabileceğim bir şekilde masanın üzerine koymasını söyledim. İstediğimi yapmadı. Bu olaydan ayrı olarak Rosenberg de, savunma avukatlarının müvekkillerinden nefret ettikleri izleniminde olduğunu belirtti.

Ribbentrop'un avukatı, sanıkların, avukatlarını 'uşakları' olarak görmemeleri gerektiğini söylemiş.

4 Kasım. Yeni avukatım eskiden Berlin şoförler sendikasının avukatlığını yaptığını söyledi.

8 Kasım. Streicher ile konuşmadığımız Amerikalıların dikkatlerini çekmiş.

9 Kasım. İngiltere'den getirdiğim dolmakalemimi istedim. Doktor buna bir itirazı olmadığını söyledi. Psikologa bunun için en az iki hafta gerekeceğini söyledim. Su-

bay olarak şerefi üzerine yemin etti ve üç saat içinde kalemi almış olacağımı söyledi. Getirdiğim değerli eşyaya karşılık verdikleri makbuzu istediler. Böyle bir makbuz verilmediğini bildirdim. Bunun üzerine böyle bir kalemin olmadığını belirttiler.

10 Aralık. Yemekte zehir gibi acı birşey vardı.

11 Aralık. Yemekteki acı şey mide kramplarımı kesti.

24 Aralık. Bütün sabah Büyük Alman İmparatorluğu Senatosu'nun nasıl kurulacağını düşündüm. Hücremdeki masa çökecek bir hale geldi. Neyse sözümü dinleyip destek koymaya karar verdiler.

3 Ocak 1946. Çizme yerine ayakkabı ile hava almaya çıkartmadıkları için şikâyet ettim. Çizme, kalbimi zayıflatabilir. Komutan, kaçışı güçleştirmek için böyle bir karar alınmış olduğunu söyledi. Diğer tutukluların ayakkabı giymelerine izin veriliyor.

5 Ocak. Schacht, 1938'de Führer'e bir suikast düzenlediğini, ancak genç subayların görevlerini yapmamaları nedeniyle sonuçsuz kaldığını söyledi.

7 Ocak. Basında Musevi avukatlarının Almanya'da çalışmamalarının yazık olduğu belirtiliyor. Sanıkları onlar bile daha iyi savunabilirlermiş.

22 Ocak. Avukatımın bileği kırılmış. Bu haberi getiren Dr. Stahmer savunmamı üzerine almayı teklif etti. Kendi savunmamı kendim yapmayı tercih ederim. Seyss-İnquart'ın avukatı, benim avukatımın kendisi iyileşinceye kadar savunmamı almasını istediğini söyledi. Bunun benim yararıma olacağını söylediyse de ben kararımda direndim. Sanıklara yardım görevini yüklenmiş olan İn-

giliz Yarbay Neave, Goering'den benden kararımı değiştirmeme yardım etmesini istemiş. Sabah yanımda oturan Goering buna fırsat bulamadığını söyledi.

23 Ocak. Goering'i görmeden ve duruşma başlamadan önce Neave'in yanına götürüldüm. Neave, savunmamı kendim yapmak kararımdan vazgeçmem için ısrar etti. Mahkeme Başkanlığına benimle konuştuğunu söyledikten sonra benimle yine görüşeceğini bildirdi.

28 Ocak. Dr. Stahmer'e bir not yazarak kendisini ikinci avukatım olarak kabul ettiğimi bildirdim. Birinci avukatım ben kendimdim. Dr. Stahmer bu teklifimi reddetti.

29 Ocak. New York Herald Tribune'de avukatımla yapılan bir görüşme yayınlandı. Eski avukatıma olan bütün güvenimi kaybettim.

30 Ocak. Neave, hâlâ kendi savunmamı kendim yapmak fikrinde mi olduğumu bilmek istiyor. Mahkeme, bir avukat tutmamda ısrar ediyor. Öğleden sonra, sanıkların duruşma başında avukatla temsil edilmeye karar verdiklerine göre duruşmanın sonuna kadar aynı avukatın savunmayı sürdürmesi gerektiğine karar verildi. Başkanlık, Dr. Stahmer'in Goering'le birlikte beni de savunmasını kararlaştırdı. Goering bu karara çok öfkelendi. Avukatının işinin zaten çok olduğunu ve kararı protesto edeceğini söylüyor.

1 Şubat. Frank, Führer'in, 1942 Şubatında kendisine benim İngiltere'ye gitmemden sonra İngilizlerin benim ağzımdan yalanlar uyduracaklarına inandığını söylediğini anlattı. Ancak benim ne kadar dürüst olduğumu görünce Kuzeyli kanları buna engel olmuşmuş.

3 Şubat. Ribbentrop, savaşın başlamasından birkaç gün önce, Hitler, Daladier'ye mektup yazdırırken yanında olduğunu anlattı. Hitler, mektubu bir kerede dikte ettirmiş ve sonra bir tek noktasını bile değiştirmemiş. Yine de bir şaheserdi bu mektup. Bu işlerde Führer'in üstüne insan yoktur.

16 Şubat. Avluda yürüyüş yaparken konuşma ve işaretleşme yasağı konuldu.

17 Şubat. Mahkeme salonuna giriş çıkışlar yeniden düzenlendi. Goering, Hess, Ribbentrop ve diğerleri artık en sonra getiriliyorlar. Duruşma başlamadan konuşacak pek az zaman var şimdi. Konuşmalar, ancak dava için gerekli birkaç kelime ile sınırlanıyor.

18 Şubat. Bundan böyle savunma avukatlarına ancak kısa notlar yazılıp verilebilecek. Sanıklarla avukatları arasındaki ilişki kontrol altında olacak. Öğle yemeklerinde sanıklar tek başlarına ayrı masalarda oturacaklar. Her odada yalnız dört sanık bulunacak. Sanıklar arasında bir nöbetçi duracak. Konuşmak yasak.

19 Şubat. Savunma avukatı iddianamenin okunması ile savunma arasında üç haftalık bir süre tanınmasını istedi. Savcılık bir hafta tanıdı. Mahkeme Başkanlığı hiç süre verilmeyeceğini kararlaştırdı. Savunma avukatları, mahkemeye sunacakları kanıtları önceden vermek zorundalar.

20 Mayıs. Savcılık Versailles Antlaşmasını çiğnemekle suçlandı. Savunma avukatları Antlaşma'dan söz edecek olurlarsa susturuluyorlar.

Hücrem günlerden beri buz gibi. Dışarda kış havası var. Diğer tutukluların hücreleri ise aşırı derecede ısıtı-

lıyor. Cumartesi öğlen soğuk yemek verdiler, çay bile ılıktı. Çay, o kadar ilâçlıydı ki içemedim. Doktora başka çay getirilmesini söyledim ama getirmediler. Dün gece yine soğuk yemek verdiler. Diğerlerine sıcak kahve verdikleri halde bana çay bile vermediler. Yirmidört saat yiyecek hiçbir şey vermediler.

Psikiyatr Yarbay William H. Dunn, 24 Ağustosta Hess için verdiği raporda şunları yazmaktadır :

«Yargılanması sırasında iyileşmesi, sağlık nedenleriyle mahkemeden vareste tutulacağını öğrenmesinden sonra olmuştur. İyileştikten sonra partisinin ve Hitler'in suçları konusunda giderek artan kanıtlarla karşılaşınca, bu korkunç gerçeğin karşısında, yine unutkanlığa başvurmuştur. Bu, birdenbire olmamıştır. Duruşma sırasında kitap okumaya başlamış, bunun nedeni sorulduğunda, 'yabancıların iftiralarını duymamak için' cevabını vermiştir. Savaş suçlusu olarak yargılandığını ve idam edilebileceğini bilmektedir. Duruşma safahatını hatırladığını pek belli etmemekteyse de, daha önceki gözlemlere dayanılarak, bunların zihninin bir köşesinde yerleştiği kabul edilebilir. Bu unutkanlığın ne zaman kalkacağı bilinemez. Ama bundan önceki iki olayla birlikte ele alınınca bunun da sona ereceği kuşkusuzdur.

«Arkadaşları kendisini çok duygulu bir insan olarak tanımlamaktadırlar. Hitler'e ve Nasyonal Sosyalizm'e bağnazcasına inanmaktadır. Bu bağlılığı ve inancı, İngiltere yolculuğunun başarısızlığı üzerine, bilincini ve acı gerçekleri örten unutkanlık ve bellek kaybı ile savunulmaktadır.

«Ben, bu bellek kaybının gerçek olduğuna ancak zaman zaman abartıldığına inanmaktayım.»

Hess, 31 Ağustos'ta mahkeme salonuna diğer sanıklardan daha geç getirildi. Goering'in konuşması sırasında sessiz duruyordu. Goering, daha sonraları, Hess'in kendisine son savunmasını yapmayacağını söylediğini bildirmiştir. Goering konuşmasını bitirdikten sonra mikrofonun Ribbentrop'a verileceğini sanarken Hess'in elini uzattığını görünce çok şaşırmıştı.

Hess, ayağa kalkarak konuşmasını, sağlığının zayıf olması nedeniyle oturmuş olarak yapıp yapamayacağını sordu. Bu isteği kabul edilince de uzun bir konuşmaya başladı. İlk sözleri düzgündü, ancak biraz sonra daha güç anlaşılır oldu. Kamuoyu önündeki son sözleriydi bunlar.

Mahkemenin başlamasından önceki «kehanet» inden söz etti... yeminlere rağmen yalan söyleneceği konusundaki kehanetlerinden, sanıklardan bir kısmının garip davranışlarda bulunacaklarını söylediğinden.. Sanıkların idam kararlarını coşkuyla ve alkışlarla karşıladıkları daha eski siyasal yargılamalardan söz etti.

Bunların hepsi aynı kötü etkiye bağlanıyordu: «kendilerine verilen emirlere» göre insanları konuşmaya ve davranmaya iten gizli bir güç vardı. Yirmi dakika kadar böyle saçmaladıktan sonra Başkan, duruşmanın bu döneminde sanıkların bu kadar uzun konuşamayacaklarını bildirdi. Hess'in sözlerini kısa keseceğini umduğunu söyledi.

«Vatanımın bin yıllık tarihi içinde doğurduğu en büyük evlâdının emri altında yıllarca çalıştım. Elimde ol-

sa bile, varlığımdan bu dönemi silmek istemem,» diye devam eden Hess, sözlerini şöyle tamamladı:

«İnsanlar ne yaparlarsa yapsınlar, ben bir gün gelecek Tanrı'nın yargı makamı önüne çıkacağım. Ona karşı sorumlu olacağım ve O'nun beni suçsuz bulacağını biliyorum.»

Mahkeme tatil edildi. Sanıklar son sözlerini söylemişlerdi. Şimdi karar verilecekti.

Psikiyatrlar Hess'in konuşkan ve neşeli olduğunu söylüyorlardı. Belleğini kaybetmesinin yeni bir oyun olduğunu ima etmişti yine.

Ertesi gün Hess hücresinde yazı makinesinin başından ayrılmadı. Midesinden şikâyet etmesine rağmen neşesi devam ediyordu. Doktorlara İskoçya'ya uçuşunu anlattı. «Belleğinde pek boşluğa rastlamadım,» diyordu Yarbay Dunn.

Hess, 31 Ağustos'ta annesine şöyle yazıyordu:

«Umarım ki, sen de, İlse gibi, belleğimi kaybettiğim haberini şaka olarak karşılamışsındır. Bu arada her şeyi yeniden hatırladığımı, yani bir 'mucize' olduğunu duymuşsundur. Tıpkı daha önce olduğu gibi. Ha ha ha! Radyoda deli olduğumu ya da hiç olmazsa bazı fikirlere saplanmış olduğumu söylemişlerdir herhalde. Bunları da şaka olarak kabul et.»

İki gün sonra da karısına yazdığı bir mektupta:

«Beni ziyaret etmene izin veriyorlar ama ben bunu kabul etmedim,» diyordu.

«Landsberg'deyken de bir bölmenin iki yanında otururak görüşmüştük ama arada büyük bir fark var şimdi..

O zamanlar odada bir Alman gardiyan vardı ve adamcağız bir iki dakika sonra uyuklamaya başlardı.»

Ancak mahkemedeki davranışına rağmen kaderinin yükünü de hissediyordu. 3 Eylül'de annesine: «Her şeyi güler yüzle karşılıyorum,» diye yazıyordu. «Karar, ölüm, hapis ya da tımarhane olabilir. Yine de *Daha Yüksek Bir Güce* ve onun insan iradesinden güçlü olduğuna inanıyorum.

«Kısacası, Karar'ı çok acı olarak kabul etme. Ne olursa olsun. Burada sanıkların aileleri ile *bir kere* görüşmeleri kabul edildi şimdi. Yani birbirimizi silâhlı birer askerin yanında kalın bir telörgülü pencerenin önünde görebileceğiz. Kendime lâyık olmayan şartlar altında kimseyi görmek istemediğimi söyledim. Sizlerin buraya gelmek istediğinizi hiç sanmadığım halde yine de bir kere bildireyim dedim.»

Bavyera dağlarında Hindelang'da ilse Hess böyle bir ziyaret olasılığını duymuştu:

«Ziyaret izni çıktığını duyunca Seidl'a telgraf çekerek oraya gelmem için izin verip vermediğini öğrenmesini istedim. Şimdi de telgrafın cevabından önce senin mektubun geldi...

«Seni çok iyi anlıyorum, yerinde olsam ben de aynı karara varırdım.

«Verdiğimiz ve geri dönmeyeceğimiz bu karar beni üç bakımdan düşündürüyor:

«Wolf Rudiger, kendisine bir imkân bulunabileceğini söylediğimden seni görmek için çok sabırsızlanıyordu. (Hess'in oğlu bu sırada dokuz yaşındaydı.) An-

cak hiç kuşkusuz, o bu buluşmayı gerçekte olacağından çok daha başka türlü hayal ediyordu. Anne'sinin anlamadığı çeşitli erkek sorunlarını görüşmek örneğin. Kendisinin bu düş kırıklığı için çok üzülüyorum.

«Ayrıca Annen için de çok üzülüyorum. Bu görüşmenin seni beşbuçuk yıllık ayrılıktan kurtaracağına ve bunun senin için iyi olacağını düşünüyorum. Seni 1918 yılından beri tanıdığım için 10 Mayıs 1941'den beri nasıl bir ruh durumu içinde olduğunu kolaylıkla tahmin edebiliyorum.»

Dört haftalık bekleme süresince sanıkların arasında büyük bir gerilim vardı. Hiç konuşmadan avluda dolaşıyorlar, hücrelerinde sessizce kitap okuyorlardı. Çok yakında her şeyi öğreneceklerdi.

Karardan onbeş gün önce Hess kızkardeşi Gretl'e şöyle yazıyordu:

«En kötüsünü beklediğim halde benim için üzülmeni istemiyorum. Bak ve içinden gül. Berlin'deyken nişan gününe gelemediğim için çok üzgünüm. Ancak o sıralarda yolculuğumdan başka bir şey düşünemiyordum. Günlerim hep havanın düzelmesini beklemekle geçiyordu...»

Kaderin kendisini darağacından kurtaracağına ne kadar insansa da, Hess sonunda pratik olmak zorunluluğunu duydu. 20 Eylül'de Münih'teki bankasına mektup yazarak 'hayat sigortasının iptal edilmemesi için', sigorta şirketine 1832.10 mark gönderilmesini istedi. «Öldüğüm takdirde hayat sigortası parasının yüzde sekseninin karıma, yüzde yirmisinin de annem Klara Hess'e verilmesini istiyorum.»

Karar gününe dört gün kalmıştı. 2 Eylül'de karısına şöyle yazıyordu:

«Mektubun beni çok sevindirdi. Benim ziyaret hakkındaki düşüncelerimi anlamandan değil bu sevincim yalnızca. Kendinin ve Almanya'nın onurunu kişisel istekler ve duygular üstünde tuttuğundan.

«Oğluma bir düş kırıklığı örneği yaratmayacağıma inanıyorum. Wolf'a, ziyaretçi kabul edecek olsam bile, küçükler cezaevine alınmadığı için kendisini göremeyecek olduğumu söyle.

«Oğlan hakkındaki düşüncelerine gelince: Yeteri kadar duygusal izlenimler ve düş kırıklıklarına tanık olduğu için, beni görmenin kendisinde yaratacağı zarar verici deneyden geçmemesi, çocuk için daha iyi olur kanısındayım.

«Bu konuda annemin de beni çok iyi anladığını görmek beni çok sevindiriyor. Annemle de gurur duyuyorum. Tanrıya şükürler olsun ki, kendime gelmek için bir aile şokuna ihtiyacım yok.

«Bütün bedensel rahatsızlık ve acılarıma rağmen bu kadar sakin olabilmem şahane bir şey.»

1 Ekim'de Hess ve diğerleri tekrar sanık iskemlelerine oturdular. Az önce cezaevi komutanı Albay Andrus, kararı erkekçe karşılamaları konusunda bir konuşma yapmıştı.

Hess, Savaş Suçlarından ve İnsanlığa Karşı Suçlardan suçlu bulunmamıştı. Barışa Karşı Suçlar bölümünden suçlu bulunduğu için kararı öğleden sonraki duruşmada bildirilecekti.

Öğleden sonra Yargıç: «Rudolf Hess, sabah açıklanan suçlarınızdan dolayı müebbet hapse mahkûm oldunuz» diye kararı bildirdi.

Spandau'ya nakledilmesine kadar geçen süre içinde Hess, zamanını hep şikâyetle geçirmişti. Hakkını arayan bir insan gibi gardiyanlara, doktorlara, psikiyatrlara sözle ve bir kere de sayfalar dolusu bir mektupla cezaevi müdürüne başvurmuştu. Yemeklerden şikâyet ediyor, beş battaniyesinin üçe indirilmesinden, paspasının alınmasından, saçının 3 milimetre boyunda kesilmesinden, havlusu olmadığından şikâyet ediyordu. Genel olarak içine çekilmişti. Goering'in intihar ettiği bildirildiği zaman hiç heyecan göstermedi. Karısı ile görüşmeyi yine reddetti.

5

HESS İŞ BAŞINDA

ÖLÜME MAHKÛM OLANLAR İDAM EDİLMİŞlerdi. Hess, hücresinde Berlin'in Spandau cezaevine naklini bekliyordu. Ruh durumu çok değişmişti artık. Gardiyanlarla şakalaşıyor, gülüyordu. Geçmiş unutkanlıklarını ve ruhsal dengesizlik söylentilerini gözönüne alan cezaevi yetkilileri bu davranışını önemsemiyorlardı.

Hess'in sevincinin bir nedeni vardı. *Özgürlüğe* hazırlıyordu kendini. Nürnberg'den çıkıp yıkıntı haline gelmiş olan Almanyasının başına geçmeyi planlıyordu. Yeni Führer'in kendisi olacağına emindi.

5 Temmuz 1947'de karısına şöyle yazıyordu:

«Spandau'ya gidersem bunun senin için güç olacağını biliyorum. Çünkü sen benim bu yer değişikliğine ne gözle baktığımı bilmiyorsun. Sen, benim gibi, kaderin değiştirilmezliğine aynı güçle inanmazsın.

«Ben, kaderimde beni bekleyen büyük bir görevin varlığına inanıyorum. Bu görev konusunda öylesine çok kanıt var ki elimde. Bundan kuşkulanmak, yarın sabah güneşin doğacağından kuşkulanmak demektir.»

Hess'in yanına bir yazı makinesi almasına izin vermişlerdi; artık saatlarca yazıyordu. Ne Albay Burton Andrus ne de diğer subaylar yazdıklarını okumuyorlardı. Mahkeme sona ermiş, baskı azalmıştı. Rudolf Hess'in söylemeye çalıştıkları pek önemli olamazdı artık...

Oysa Hess, sözlerinin önemli olduğundan kuşku duymuyordu. Düzenli ve metodik bir biçimde Almanya'nın geleceğini çiziyordu. Çılgın mıydı? Yazdıkları içinde anlamlı olan çok şey vardı...

Kaderinin serbest bırakılmak olduğunu söyleyerek yazıya başlamıştı. Müttefiklerin tam bir işbirliğiyle 'Almanya'nın yeni Führeri' olacaktı. İlk olarak basına verilecek bültenleri hazırladı. Çalışma, yiyecek dağıtımı, Almanya'daki işgâl kuvvetleriyle ilgili talimatnameler bunları izledi.

Birinci bülten şöyle başlıyordu:

«Batılı İşgal Güçleri rızasıyla Almanya'nın Batı bölgelerinin başkanlığını üzerime almış bulunuyorum..

«Böylece, Alman halkının bu en umutsuz günlerinin kaderini yüklenmiş bulunmaktayım.

«Ben bunu hissettiğim gibi herkesin de hissettiğini biliyorum.

«Yine de kurtuluş umudu vardır: 1933'te iktidarın alındığı zaman olduğu gibi. Ancak bugün durum çok daha ciddîdir.

«O zaman da milyonlarca insan umutlarını yitirmiştiler. Güçlükler yüzünden hükümetlerin ardarda istifa ettikleri gerçek değil midir? Başa geçen her hükümetle Almanya biraz daha batağa saplanmıştı. Bu batışı durdurma olanağı yok sanılıyordu. Uzmanların keha-

netlerine ve cesaret eksikliğine rağmen bu düşüş durduruldu ve sürekli bir yükselişe dönüştürüldü. Savaş olmasaydı halkımızın kaderindeki bu değişiklik artık sonuna gelmiş olacaktı.

«Alman halkı birbiriyle savaşarak, sorumlulukları birbirlerine yükleyerek ya da artık değişim göstermeyecek şeyler konusunda endişeye kapılarak kurtulmayacaktır.

«Böyle yapmaya devam ettikleri takdirde, çözümlemek zorunda oldukları sorunlardan kaçınmış olacaktırlar sadece. Kurtuluşun çaresi, geçmiş olan her şeye bir çizgi çekmek ve iyi niyetli kişilerin bir araya gelip insanların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaları ve her şeyi yeni baştan kurmalarıdır. Bütün Alman halkına sesleniyorum. Daha ilk adımda büyük yanlışı düzeltmek için Nasyonalist Parti üyelerine dönüyorum. Bizi yalancılıkla suçlayanlara karşı intikam duyguları beslemelerini istemiyorum. Benim arzum herkesin eski muhalifini şimdi aynı kaderi paylaşan, aynı topluluğa dahil olan, aynı ihtiyacı duyan insanlar olarak görmesidir. Tek görev, hep birlikte yüksek amaçlara doğru ilerlemek olacaktır.

«Aramızda, işgâl kuvvetleri ile çatışma çıkmasından yararlanacaklar olduğu unutulmamalıdır. İradelerine sahip ve kendilerini tutmasını bilenlerin barış ve disiplinin sağlanmasında yardımcı olmalarını diliyorum. Kışkırtma karşısında kaldıkları zaman kışkırtıcılara, kendilerini aklı başında insanlar olarak saymadıklarını göstermeleri gerekir. Kışkırtıcılar yabancılarsa derhal işgâl kuvvetlerini haberdar edip gerekli tedbirleri almalarını isteyin. İşgâl kuvvetleri ve bunların hükümet-

leri ile olan ilişkiler düzenli olmalıdır. Onların emirleri yerine getirilmeli, Alman halkı sakin ve onurlu bir halk olmalıdır. Bunu ne kadar çabuk yerine getirirlerse ihtiyaç anında o kadar çabuk yardıma kavuşacaklar ve halkımız için sonsuz bir barış kazanmış olacağız.»

Rudolf Hess, yeni Almanya'yı 'Dördüncü İmparatorluğu' yönetmede kendisine yardımcı olmasını istediği kimselerin de listesini çıkarmış ve bunların tutuklu bulundukları cezaevlerinden serbest bırakılmalarını önermiştir.

Bunların arasında özellikle eski Nazi liderleri, Reichstag üyeleri bulunmaktadır. Bütün bakanlar, genel müdürler, feldmareşaller, generaller ve amiraller de bu listede bulunmaktadır.

«Rudolf Hess'in özel isteği üzerine şimdi Ludwigsburg kampında bulunan Reichstag'ın sabık başkanı Herman Esser derhal serbest bırakılacak ve Münih'e gitmesi için kendisine bir araba tahsis edilecektir. Aynı kampta bulunan Direktör Hofwebar da aynı arabayla gidecektir.»

Hess, Münih'in yeni başkent olmasına karar vermişti. Nürnberg'de de kendisinin ihtiyac duyduğu kimseler vardı. 125 numaralı Tutuklu onların 'derhal kendisine gönderilmelerini' istedi. Bunlar Hitler'in sabık Basın Şefi Otto Dietrich, Bakan Doktor Schmidt, Doktor Blohme, SS grup başkanı Pohl, Nürnberg'in sabık polis müdürü Doktor Martin, Kont Schwerin von Krosigk, Profesör Doktor Messerchmitt ve Hess'in sabık şoförü Lipet'ti.

Hess, 'şehirlerarası telefon konuşmaları' yapacağı, telgraf ve mektup yazıp göndereceği bir yer istiyordu cezaevinde. Alman halkı ile haberleşmesi için bir de telefon, telgraf ve radyo servisi kurulmasını öneriyordu. Toplantı salonları da hazırlanmalıydı.

İşgâl askerlerine Almanların kışkırtıcı hareketlerde bulunmayacakları bildirilecekti. Alman demiryolları idaresine emir verilerek, kendisiyle görüşmek isteyen herkesin Münih'e parasız olarak taşınması sağlanacaktı.

«Demiryollarına bu emri vermeye yetkim yoksa, o zaman bu, işgâl kuvvetleri tarafından emredilmelidir.»

Yeni Reichstag 500 üyeden oluşacaktı. Meclise kadin alınmayacaktı. Bu erkekler için kalacak yerler gerekeceğinden kendilerine kışlalar tahsis edilecekti. «Esser, derhal Münih'teki Amerikan komutanıyla bu konuyu görüşmek üzere gidecek.»

Cezaevi arkadaşı Baldur von Schirach da hükümet için gerekli binaları bulmakla görevlendiriliyordu.

Bir Alman polis örgütü kurulacak ve polisler tabanca, makineli tabanca ve makineli tüfeklerle silâhlandırılacaklardı. Kendilerine yiyecek ve giyecek verilecek, çizmelerinin ve battaniyelerinin sağlam olmasına çalışılacaktı. Bir iki hücre ötesinde yatan Speer, 'Almanya'da varolan bunalımı hafifletmekle' görevlendiriliyordu.

Münih'e gitmek için Hess'in dört arabaya ihtiyacı vardı. Birine kendisi, birine Speer, diğer ikisine Nürnberg'den salıverilecek öteki önemli kişiler bineceklerdi. «Mümkün olduğu takdirde Alman yapısı olmalarını tercih ederim,» diye yazıyordu.

Daha sonra da özel bir isteğini belirtiyordu: «İngil-

tere'den gelirken yanımda getirdiğim ve cezaevinde 'kaybolan' birkaç bin markla yüz sterlin verilmesini istiyorum. Bu 100 sterlin Cenevre Antlaşması şartlarına göre savaş tutsağı olarak hakkım olan paradır.»

Ayrıca Nürnberg'de tuttuğu günlük de içinde olmak üzere bütün özel kâğıtlarının kendisine verilmesini de talep etmekteydi.

Bütün Batılı İşgal Kuvvetlerini temsil etmeye yetkili bir kimse ile ilişkileri yürütmek üzere bir irtibat memuru atayacağını da bildiriyordu.

«Rudolf Hess adına da basın ve radyo aracılığıyla duyurulmak üzere şu bildiriyi hazırladım:

«1. Rudolf Hess, Alman Reichstag'ı Asbaşkanı Hermann Esser'e en kısa zamanda Alman Reichstag'ını toplantıya çağırma emrini vermiştir. Bundan sonra kendisi (Rudolf Hess) yeni hükümetin tüm programını açıklayacaktır.

2. Rudolf Hess, Speer'e, Alman halkına yardımcı olması için, bütün besin maddelerini, mutfak malzemesini ve ulaşım araçlarını bir araya toplaması emrini vermiştir. Bu ancak Müttefik Kuvvetlerle birlikte çalışmakla mümkün olacaktır.

«3. Yetiştirilecek Alman halk polisi, Alman halkını kargaşalık çıkaran azınlıktan koruyacak, hırsızlık ve yağmaya engel olacaktır.

«4. Basın ve radyo, azınlığın değil, halk çoğunluğunun adına konuşacak biçimde değiştirilecektir. Goebbels'in onayı olmadan hirbir şeyin yazılıp söylenemediği Hitler dönemindeki gibi bir denetim altında bulunmayacaktır.

«Çalışmaya hazır olan editörlerimizin bana telgrafla aşağıdaki bilgileri derhal vermelerini istiyorum: adları, adresleri, yaşları, nerede ve kimin yanında çalıştıkları, hangi konuda yazdıkları ve son görevleri.

«Basın ve radyo, eski iç ve dış muhaliflere karşı saldırılarda bulunmuşlardır. Buna derhal bir son verilmesi gerekir. Eski yaraları deşmek ya da yeni yaralar açmak değildir onların görevleri.

«Museviler, Alman halkının öfkesinden çekinerek korunacakları kamplara girmek isterlerse, bu istekleri yerine getirilecektir. Böylece Musevileri şiddet hareketlerinden korumak için her şey yapılacak ve yetkili olmayan kimselerin kamplara girmeleri önlenecektir.

«Kamp içinde kendi zevklerine göre mümkün olduğu kadar iyi bir yaşantıya sahip olmak Musevilerin kendilerine kalmış bir iştir. Bu kamplar insanca yönetilecektir. Aksi takdirde bu kamplarda yaşayanlar için yiyecek ve diğer gerekli maddeler işgal kuvvetlerinden istenecektir.»

Hess, Reichstag'ın ilk toplantısına geldiği zaman polis tarafından korunmasını da istiyordu. «Rudolf Hess'in katledilmemesi için bütün tedbirler alınacaktır.»

Hess'in ölüme mahkûm olan onbir arkadaşının cesetlerinin yakılıp küllerinin de savrulduğundan haberi olmadığı anlaşılıyordu. «Nürnberg'de asılan onbir kurbanın mezarları başına birer nöbetçi dikilecek, daha sonra bunlar tek bir anıt mezara gömülünce başlarında da tek bir şeref nöbetçisi bekleyecektir. Himmler, Ley, Rust, Hildebrand ve diğerlerinin mezarları başında da nöbetçi

bulunacaktır. Asker olan Goering, Keitel ve Jodl'un madalyaları tabutlarına yerleştirilecektir.

«Radyo programları Nasyonalist sirki olmayacaktır. Marşlar çok çalınmayacak, iyi ve neşeli müzik çalınacaktır. Ancak caz müziği ve dans programları yayımlanmayacaktır. Sevilen programlar tekrarlanacaktır. Rudolf Hess, İngiltere'deyken Alman radyosunu dinlemiş ve haftalar boyunca hep aynı programların ardarda sıralandığını görmüştür. Programlar şimdi olduğundan daha kaliteli olmalıdır. Rudolf Hess, pis esprileriyle kötü kabare programları istememektedir. İlk program kendisinin onayı alınmadan yayımlanmayacaktır...»

Yeni anayasa üzerine. Anayasa hazırlamak için zaman henüz çok erkendi. Halkın kaderi daha önemliydi.

«Daha sonraları halk bana benim liderliğimden memnun olup olmadıklarını ve Führer'leri olarak destekleyip desteklemeyeceklerini söyleyecektir.

«Bir ara Führer'le 'Führer' ünvanı konusunda konuşmuştum. Bu ünvan kendi kişiliğine o kadar uyuyordu ki, bunu kendim için kullanmayı doğru bulamam. Bu ünvan Adolf Hitler'le ölmeli fikrindeydim. Oysa Hitler böyle düşünmüyordu. Haleflerinin bu ünvanı kullanmalarını istiyordu.

«Führer'in bu emrini bir süre için yerine getireceğim, ancak bütün Almanya'nın Führer'i olmadan kendime Führer dedirtmeyeceğim.»

Son olarak da görev alacak olanların edecekleri yemini hazırlamıştı:

«Rudolf Hess'e sadık ve saygılı olacağıma ve Nasyonal Sosyalist Meclisinin bana vereceği görevleri olanca yeteneğimle yerine getireceğime Tanrı adına yemin ederim. Ve burada konuşulan konular hakkında hiçbirşey söylememeye de özellikle dikkat edeceğim.»

Parlamentosunu kuran Hess, açılış konuşmasını da hazırlamıştı:

'ALMAN REiCHSTAG'I ÜYELERİNE'

«Ölüleri düşünüyorum. Halkımızın özgürlüğü ve ekmeği için umutsuzca çabaladığı yıllarda kurban etmek zorunda kaldığı o milyonlarca ölüyü.

«Ve bu çatışmanın sonunda özgürlüğümüzü ve özgürlüğümüzle birlikte geçim olanağımızı kaybettiğimiz için, bundan sonra ölenleri düşünüyorum.

«Hepsinin üstünde de ölülerin içinde tek birini düşünüyorum : Nasyonal Sosyalist Reich'ının kurucusu Adolf Hitler'i. Sadakatları hiç sarsılmamış olan o milyonlarca insanla şu anda kendimi bir olmuş hissetmekteyim. İnsanca yaşamayı hakettikleri halde ölüme mahkûm edildikleri için ölen insanları ve bunların başında da Feldmareşal Goering ile diğer Nürnberg kurbanlarını düşünüyorum.

«Burada, Reischstag'da toplanmış olan sizlerin, Hareket liderlerinin, saflarınızda çok boşluklar var. Burada olmayanlardan bir kısmı savunmaları için kendilerine verilen bir bölgeyi kahramanca savunurken öldüler, bir kısmı da kendi elleriyle ve yine diğer bir kısmı da adalet kisvesi altında öldürüldüler. Bunların ara-

sında tüm halkımızca çok iyi tanınan ve gerek savaşta gerekse barışta millet için sadakatla çalışmış olan insanlar vardır.

«Savaşın son günlerinde ve bitiminden hemen sonra kendi hayatlarına son verenleri düşünüyorum. Kocaları ile birlikte kendilerini öldürmeleri önlenemeyen kadınların temsilcisi olarak burada Führer'in karısının adını anmak isterim. Kocasının kaderini beş çocuğu ile birlikte paylaşan Bayan Goebbels'i düşünüyorum. Analar kendilerini öldürürlerken, açlıktan ölmelerine katlanamadıkları için çocuklarını da birlikte götürmüşlerdir bu dünyadan...

«Zalim kader, Nasyonal Sosyalist Devletin kurucusunun da, yarattığı şeyin sonsuza kadar yokolmuş olması kesinliği karşısında ölmesi gerektiğini emretmiştir. Führer, kendi isteğiyle ölmüştür. Başka bir şık olmadığı için ölümü seçmiştir.

«Şerefine uygun düşmeyen bir davranışla karşılaşamazdı Hitler. Kendisini yargılamaya hakları olmayan yargıçların önüne çıkamazdı. Alman Devleti'nin başı olan O, böyle bir duruma düşemezdi.

«Yaşamaya devam etmiş olsaydı da, Nürnberg dramında rol alanların kaderlerini paylaşacağından, bu, millete yararlı olmayacaktı. Hitler, Nasyonal Sosyalist Devletin yeniden kurulmasına kendisini adamayı istemiş olsaydı bile, bu yüzden buna olanak bulamayacaktı.

«Uluslararası Mahkemede, tüm dünyaya Alman davasını duyurmak olanağını da bulamayacaktı. Ne kadar inandırıcı konuşursa konuşsun, kamuoyuna akseden haberler hep çarptırılmış ve değiştirilmiş olacaktı.

Nürnberg'de sanıklardan pek çoğu gayet etkin bir biçimde konuşmuşlardır. Ancak dünya bu konuşmaların kaçta kaçını duymuştur? Bundan da kötüsü, Führer'e yapılacak manevi baskı sonucunda kendisi diğer sanıklar gibi, Almanya'ya karşı sahte ithamlarda bulunacak bir duruma getirilecekti. Herkesin içinde en otoriter sese sahip olan O, Devlet'e ciddi zararlar verecekti.

«Hele bu Devlet Başkanı'nın dünya tarihinin en önemli kişilerinden biri olduğu düşünülürse, bu durumun ne kadar katlanılmaz bir şey olacağı açıkça görülmektedir. Ve bu kişilik hiçbir zaman yıkıcı değil, yaratıcı ve yapıcı bir güç olmuşsa.. Tarih bir gün gelecek bunu görecektir.

«Führer, yüzyıllara ışık tutacaktır. İnsanlığın en büyük yol göstericileri ve koruyucuları arasında sayılacaktır Adolf Hitler.

«Tutukluluğum, bu açıdan gelecek için bir karar unsuru olduğu kadar, beni 'düşünmeye' ve ilerdeki 'eylemlere' hazırlanmaya zorlamıştır. Cezaevinde geçirdiğim o yapayalnız saatlarda bizi bekleyen sorunların çözüm planları üzerinde uzun uzun çalışabildim böylece.

«Hep geleceği düşünüyordum. Çünkü içimde, halkımız için bir mucizeler günü olacak bir günde serbest bırakılacağımı biliyordum. *Dönüm noktasıl*

«Bu inanç, olayları anlamlı bir biçimde geliştiren ve kaynaştıran Büyük Güç'e olan inancımdan kaynağını almaktadır. Bana verilen görev nedeniyle, hiç aklıma gelmemiş olan bu tür tehlikelerden kurtulacağıma inanıyordum. İçimdeki bu köklü inanç olmasaydı o güçlü

zehirlere karşı koyamaz, tarihin akışında böylesine kesin etki yapan bir esrarın varlığını anlayamazdım.

«Führer, bir konuşmasında, büyük görevlerin yerine getirilmesinin büyük acılar çekmeye hazır olmaya bağlı olduğunu söylemişti. Ben hem bedensel hem de zihnî acılar çektim. Dünyadan ilişkim bütünüyle kesilmiş olarak Kader'in Almanya'ma neler yaptığını seyretmek zorunda kaldım. Ve bu sırada da serbest kaldığım takdirde düşman halklarına kendilerine karşı işlenen suçları ve nasıl kullanıldıklarını anlatarak kurtuluşu sağlayacağımı biliyordum.

«1942 baharından sonra bu inancım tam bir kesinlik kazandı. Almanya'nın, savaş liderliğinin ve silah üretiminin kötü yönetimi nedeniyle savaşı kaybedeceğini biliyordum.

«Önceden gördüklerim tek tek gerçekleşti. Bunu önlemek için hiçbir şey yapamadım, hattâ bir uyarıda bile bulunamadım. Sürekli olarak kaçış planları hazırlıyordum. Sürekli olarak akıl almaz çabalara girişiyordum. Hepsi boşuna amal Her yeni plan, her yeni çaba en yüksek umutlarla başlıyor ve en derin düş kırıklıklarıyla son buluyordu.

«Kamuoyuna ancak mahkeme sırasında seslenebildim.

«Bu seslenişim nedeniyle, bunun bana verdiği güçle mahkemede bulunmaya devam edebildim. Kendimi savunmak niyetinde değildim. Bunu zaten daha ilk baştan reddetmiştim. Mahkemenin Almanları yargılamak hakkına sahip olduğuna inanmıyordum. Diğer yandan bu yargılanmayı, dünya kamuoyu önünde suçlamalarımı yapabilecek bir forum olarak kabul ediyordum.

«Ancak buna engel olacak adımları atmakta gecikmediler. Açıklamalarım ancak uzun bir konuşma içinde anlamlı olabilirdi; bu fırsatı vermediler bana. Kendimi suçlu olarak kabul edip etmediğim sorulduğunda benden yalnızca 'evet' ya da 'hayır' cevabı bekliyorlardı. Benim konuşma isteğim reddedildi.

«Hem kendi avukatım hem de diğer bazı sanıklar haftalardır son bir konuşma yapmamı önlemeye çalışıyorlardı. *Sessiz durmak çok etkin bir gösteri olacak,* diyorlardı.

«Ben onların bu düşüncelerini kabul eder gibi görününce peşimi bıraktılar. Ancak herşeye rağmen hakkımı kullanmaya karar verip de konuşmama başlayınca, yanımdaki sanıklardan biri aklımı karıştırmak için bütün konuşmam boyunca bir şeyler söyleyip durdu. Benim kanıtlanmış açıklamalarımın hem kendisinin hem de arkadaşlarının kaderlerini etkileyeceğini bildiği halde yaptı bunu.

«*Nürnberg Mahkemesinin sonucu olan idamlar adaletin işlediği cinayetlerdir.* Yargıçlar bunu biliyorlardı. Ölüm kararları verildikten sonra Kader'in bir mucizesini boş yere bekledim.

«Ben bir ilke olarak, bir insanın şerefinin başka bir insanın sözleri ya da eylemleri ile zedelenemeyeceği düşüncesindeyim. Bir insanın şerefi ancak kendi şerefsiz davranışlarıyla lekelenebilir.

«Bu konuda da şunları belirtmek isterim: Avukatım aleyhime verilen kararın değiştirilmesi için yargı organlarına başvurmuştur. Bu, kamuoyuna benim 'merhamet' istediğim biçiminde yayılmıştır. Bir kere yargı organlarına kararı temyiz etmek için başvurmak 'merhamet'

istemek değildir. İkincisi de, savunma avukatının bu davranışı benim isteğime rağmen ve haberim olmadan yapılmıştır.

«Açlığın, soğuğun, cinayetin ve umutsuzluğun ardında Bolşeviklik çirkin kafasını kaldırmaktadır. Avrupa'nın Bolşevikleştirilmesiyle hedefe varılacaktır, savaşın da amacı buydu zaten. Bolşeviklik, Musevi yönetimidir.

«İki dünya savaşı ve iki aynı sonuç: Musevilerin gücü artmıştır. Üçüncü Dünya Savaşının hazırlanmakta olduğunu anlamak için ileri görüşlülük mü gerekmektedir? Yeni dünya savaşı. Bu kere bir yanda Bolşevikler, diğer yanda Anglo-Saksonlar olacaktır. Kim kazanacaktır?

«Musevinin elindeki gerçek güç aracı Bolşevikliktir. Birleşik Devletler Atom Gücü Örgütü başında yıllardan beri bir Musevinin bulunduğu saptanmıştır. Bilim adamlarının tanımadıkları bu Musevinin, gelecekteki savaşa ilişkin bütün sırların bilineceği bu yüksek göreve birdenbire getirildiğine inanacak tek bir insan var mıdır?

«Sovyetler Birliği elindeki atom bombasını ilk kullanan devlet olacak ve Batı'yı yokedecektir. Batı'nın bunu ilk olarak kullandığını ileri sürerek bunu yapmakta kendilerini haklı göstereceklerdir. İlk yokolacak olan Anglo-Sakson ülkeleridir. Ben, Rudolf Hess, sizi uyarıyorum!»

6

SPANDAU

SPANDAU CEZAEVİ KIRMIZI TUĞLADAN yapılma, yüksek duvarlı, çirkin bir binadır. 1876 yılında Berlin dışında askeri cezaevi olarak yapılmış, sonra da uzun süreli ceza yemiş olan tutuklular için sivil cezaevi olarak kullanılmıştır. 1947 yılına kadar bir giyotin odası vardı. 132 hücresi, beş ceza hücresi ve herbiri kırk kişi alan on büyük hücresi vardır.

Aynı anda sekiz suçluyu asmak olanağı sağlayan idam bölümü de bulunmaktadır.

Müttefikler 1946 Kasım'ında burasını almadan önce içinde 600 mahpus bulunmaktaydı. Nazi rejimi Spandau'yu toplama kamplarına gönderdikleri siyasal tutuklular için transit istasyonu olarak kullanıyorlardı. Şimdi de içinde, buraya sanık gönderenlerden bir kısmı tutuklu olarak bulunuyordu.

Yedi metre yüksekliğindeki yeşil kapılarının arasından Museviler, 'istenmeyenler', Polonyalılar ve Nazi aleyhtarları geçmişti. Demir kapılarla hücre girişleri arasındaki taş avluda yürümüşler ve kulaklarında anah-

tar şıkırtıları olduğu halde çelik kapıların ardında kaybolmuşlardı.

Bir kısmı altı metrekarelik küçük hücrelere tıkılmışlar, diğerleri döne döne inen çelik merdivenlerden ölüm hücrelerine indirilmişlerdi.

Hapse mahkûm olan yedi savaş suçlusu Nürnberg'de beklerlerken Spandau da kendilerini kabule hazırlanıyordu. Dosyaları gönderilmişti. Yeni cezaevlerine geldikleri zaman üniformalarını hazır bulmaları için beden ölçüleri de alınmıştı. Ceketlerinin sırtında, pantolonlarının da dizlerinde numaraları yazıyordu.

Spandau Cezaevi'nin güvenlikli bir yer olması gerekiyordu. Kimse meşru olmayan yoldan içeri giremeyecek ve kuşkusuz içerden de kimse çıkamayacaktı. Cezaevinin çevresine üç metre yüksekliğinde dikenli tel çekildi. Ayrıca ikişer metre aralıklı direklere de elektrikçiler iki metre yüksekliğinde bir elektrik teli geçirdiler. Bu telde 4000 voltluk bir cereyan bulunuyordu.

Duvarın çevresinde beş stratejik noktaya nöbetçi kuleleri dikilmişti. Kulelerden yönetilen projektörler 360 derecelik bir görüş alanına sahip olup duvarın her santimini aydınlatıyordu.

Cezaevinde yalnızca yedi kişi bulunacağı için ancak bir bölümü hazırlanmıştı. İdam odasından giyotini kaldırıp bir ameliyathane haline sokmaya karar verildi. İntihar olaylarını ortadan kaldırmak için Nürnberg'e bir uzman gönderilerek oradaki hücre düzeni incelettirildi. Uzman döndüğünde odadaki kalorifer boruları ve hattâ elektrik kabloları bile duvarlara gömüldü.

Spandau, Dört Büyükler tarafından yönetilecekti. Her ay bir devletin gardiyanları bulunacaktı cezaevinde.

Herbiri birer müdür atamıştı. İngiltere Ocak, Mayıs ve Eylül; Fransa Şubat, Haziran ve Ekim; Sovyetler Birliği Mart, Temmuz ve Kasım; Birleşik Devletler de Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında yönetimi ele alacaklardı. O ay yönetim hangi ülkedeyse, onun müdürü otomatik olarak o ayın müdürler kurulu başkanı oluyordu. Müdürler, Müttefikler Komutanlığı Hukuk Komitesi'ne karşı sorumluydular.

18 Temmuz 1947'de Berlin'in Gatow havaalanına inen bir Dakota uçağının yanına pencereleri demir parmaklıklı, karoserisi çelik kaplı bir Hava Kuvvetleri otobüsü yanaştı.

Uçaktan, herbiri bir Amerikan erine kelepçeli yedi kişi indi. Bunlar Spandau'nun yeni konuklarıydı.

Eski Nazi Gençlik Lideri, 40 yaşındaki Baldur von Schirach. Uzun boylu, kendinden emin görünüşlü, saçları arkaya taranmış, kayıtsız bakışlarla çevresini süzen bu adama cezaevi numarası olarak 1 verilmişti. 20 yıla mahkûm olmuştu.

Yanında, Alman Deniz Kuvvetleri Komutanı, 56 yaşındaki Karl Doenitz oturuyordu. Von Schirach gibi Doenitz de, astlarına karşı küçümseyen bir tavır takınmıştı. Ülkesinin son günlerinde Devlet Başkanı olarak Hitler'in yerine seçilen o değil miydi? Doenitz, yüzünde hiçbir ifade belirtisi olmadan otobüsün kalkmasını bekliyordu. Cezaevi numarası 2'ydi. On yıla mahkûm olmuştu.

74 yaşındaki 'Baron' Konstantin von Neurath, Bohemya ve Moravya'nın bu sabık Reich Valisi tam bir meslekten diplomat görünümündeydi. 15 yıla mahkûmdu. Spandau numarası 3'tü.

Deniz Büyük Amirali ve sonradan Deniz Kuvvetleri Müfettiş Amirali Erich Raeder, meslekdaşına karşı hiçbir ilgi göstermiyordu otobüse binerken. 71 yaşına rağmen sağlıklıydı. Eski damar sertliğinden ve fıtığından başka bir şeyi yoktu. Spandau'da 4 numara olarak anılacaktı. Müebbet hapse mahkûmdu.

42 yaşındaki Albert Speer, Hitler'in mimarı ve sonra da silah üretimi başkanı olmuştu. Yargılanması sırasında Hitler'i desteklediğini açıkça kabul etmişti. 20 yıla mahkûmdu. Spandau numarası 5'ti.

Reichsbank'ın sabık başkanı 57 yaşındaki Walter Funk her zaman olduğu gibi otobüste bir köşeye kıvrıldı. Yine her zaman olduğu gibi yakınıp duruyordu. '6 Numara' çağrısına cevap verecek olan Funk müebbet hapse mahkûmdu.

En son olarak da hemen hemen iskelet sayılacak derecede zayıflamış olan 57 yaşındaki Rudolf Hess bindi otobüse. Yüzü asıktı. Nürnberg'deki son günlerinde Alman halkına mesajını hazırlayan o neşeli insan yokolmuştu. Müebbet hapse mahkûmdu. '7 Numara' olarak anılacaktı bundan böyle.

Onbeş dakika sonra Spandau'nun yüksek yeşil kapıları açılarak otobüs avluya girdi. Kapılar kapandı, mahpuslar indiler. Kelepçeler çözüldü, tek sıra halinde hücrelerin bulunduğu bloktaki baş gardiyanın odasına doğru yürüdüler. Boyalı çimento zeminli bir odada soyundular, duşa götürüldüler ve sonra sağlık kontrolundan geçirildiler. İnceden inceye bir muayene sonunda, üzerlerinde numaraları yazılı gri mahpus elbiselerini giydiler.

Gardiyanlar, tutukluların mallarını almışlar ve hep-

sini kayda geçirmişlerdi. Funk 1575 markını, altın kol düğmelerini merak edip duruyordu. Hess, tarihî uçuş tulumuna, miğferine ve çizmelerine özel bir dikkat gösterilmesini istedi. Hücrelerine yalnızca aile resimlerini asmalarına izin vardı.

Bütün hücreler birbirinin eşiydi. Duvarları çıplak, bir masa, bir iskemle ve bir yatak. Hitler'in çalışma arkadaşları tek tek hücrelerine girerlerken kasketlerini çıkarıp çevrelerine bakındılar. İlk işleri Spandau yönetmeliğini okumak olmuştu.

Nürnberg'de yazı makinesi ile istediği kadar kâğıt bulan Hess, burada, dört haftada bir ancak dört sayfalık bir mektup yazabileceğini öğrendi. Ayrıca, özel olarak izin almadıkça arkadaşlarıyla da konuşamayacaktı.

Pazarları ve Alman tatil günleri dışında her gün cezaevinin süpürülmesi, çöplerin taşınması, bahçe işlerinde çalışacaktı.

Her mahpusun iki ayda bir onbeş dakikalık bir ziyaretçi kabul etmeye hakkı vardı. Yemekler hücrelerde yenecek, yalnız kaşık kullanılacaktı; bıçak ve çatal verilmeyecekti.

Cezaevinde 'mahpusun karakterine ve mantık çerçevesi içinde kalmak üzere isteğine uygun' kitaplar bulunan bir kitaplık kurulacaktı.

Mahpuslar, yönetmeliğe göre, her sabah saat 6'da kalkacaklar, giyinecekler ve hücrelerini toparlayacaklardı. Sonra gardiyanların nezaretinde yıkanmaya götürüleceklerdi. Haftada bir sıcak banyo yapılabilecekti. Onlar yıkanırlarken hücreleri aranacaktı.

Sabah 6.45 ile 7.40 arası kahvaltı yenecek, 8 ile 11.45 arası hücrelerin bulunduğu koridor silinecekti.

Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri öğle saatında cezaevi berberi sakal ve gerektiğinde saç traşı yapacaktı.

12.00 ile 12.30 arası yine hücrelerde öğle yemeği yenecekti.

Hücre kapısı açılıp da, lastik tekerlekli arabayla ilk yemeği geldiğinde Hess uzanıp tepsinin en gerisindeki tabağı aldı. Böylece kendisini zehirlemek için hazırlanan bir komployu bozduğuna inanıyordu.

Kaşığı elde, tahta iskemlenin üstünde, et ve sebzesini yerken yönetmeliğin sonunu okumaya devam etti.

'Cezaevinde işlenecek suçlar için şu cezalar öngörülmüştür: ayrıcalıkların iptali, okuma ışığının dört hafta süreyle kesilmesi, yemek yerine yalnızca ekmek ve su verilmesi, giyecek verilmemesi, özel durumlarda da zincire vurulma.'

Almanya'nın bu devrilmiş liderleri yeni cezaevlerine alışmaya çalışırlarken Hess sabırsızlanmaya başlamıştı. Nürnberg'deyken cezaevi kitaplığındaki bütün kitapları okumuştu, acaba burada da yeterli sayıda kitap bulabilecek miydi? Yazılı bir istemden sonra cezaevi müdürlerinin öğle toplantılarında karşılarına çıkarak sorununu dile getirdi. Gri kasketini eline alan 7 numara, hazır ol durumuna geçerek: «Bilimsel konulu kitaplara ihtiyacım var. Acaba bunları elde etme olanağı var mı?» diye sordu. Mahpusa isteğini yazılı olarak vermesi, gereğine bakılacağı söylendi. Arkasından da Doenitz gelmişti. O da fransızca öğrenmek için ders kitabı istediğini söyledi. Fransız müdür elinden geleni yapacağına söz verdi.

Yedi adam hücrelerine damgalarını basmaya başlamışlardı. Resmi bir müfettiş, raporunda şöyle yazmaktadır:

«Bu sabah Spandau Cezaevini dolaştım. Bina çok kötü değil. İç kapayıcı ama yine de beklediğim kadar değil. Yeterli bir ameliyathanesi, temiz ve iyi donatılmış bir dispanseri, kapsamı sınırlı olmakla birlikte bir de kitaplığı var.

«İlk girdiğimiz hücre Hess'indi. Kendisinin durumuna müdahaleden çekindiğim için yalnızca, 'İyi günler, nasılsınız?' diye sordum. Oysa bu işlerde uzman olan Hagen benden çok daha rahattı, Hess'e günlerini nasıl geçirdiğini, yemekleri beğenip beğenmediğini sordu.

«Hess, Amerikalıların yönetimi ele almalarından bu yana daha rahat olduğunu, tavandaki lambanın gözlerine dokunduğunu söyledi. Gözlük ya da bir okuma lambası verilip verilmeyeceğini sordu. Fransız Müdür, Hess'in hep böyle yakındığını, kendisine gözlük verildiği halde takmadığını belirtti.

«Hess, beklediğimden de yaşlı görünüyordu. Solgun ve zayıftı. Hagen kendisine Londra Kalesindeki eski hücresinin duvarında imzasını görmüş olduğunu söyledi. Hess böyle bir şeyden haberi olmadığı cevabını verdi. Hess'in konuşmayı sevmediğini söylemişlerdi. Oysa kendisini beklediğimden daha konuşkan buldum.

«Bundan sonra von Neurath'ın hücresine girdik. Çok saygılı, yaşlı bir bey. Davranışları pek kibar. Birkaç kelime konuştuğumuz halde yüzünden gülümsemeyi eksik etmedi.

«Daha sonra Speer'in hücresine girdim. Çok iyi kar-

şıladı beni. Kendisine bir takım planlar çizdiğini duyduğumu söyledim. Hazırladığı dört yatakodalı iki banyolu evin planlarını gösterdi. Yirmi yıla hüküm giymişti. Bu eve sahip olabilme olanağı var. Bu düşünce kendisini rahatlatıyor.

«Doenitz bir soru sormak için izin istedikten sonra uzun uzun ailesinden ayda ancak bir mektup almasına izin verildiğini, kilise gazetesinden başka bir gazete verilmediğini şikâyet etti. Bu konuda hepsi şikâyette bulunmuşlardı.

«Bundan sonra Schirach'ın yanına girdik. Bize en çok güçlük çıkaracak olanın Schirach olduğunu söylemişlerdi. Gerçekten de en çok şikâyet eden o oldu. Fırsat bulabildiği takdirde kendisini öldüreceğini sanıyorum. Diğer yandan, en düzenli hücre onunkiydi. Bir yatak, bir masa, bir iskemle ve bir tuvalet bulunan bir odada bir insanın kişiliğini bu kadar güçle hissettirebilmesi gerçekten şaşılacak bir şey.»

Gardiyanların duyduklarına göre yedi mahpus dış dünyada olup bitenleri tam olarak biliyorlardı. İlk başta görevliler arasında bulunan bir casus'tan kuşkulanıldı. Ancak sonunda suçlunun tuvalet kâğıdı olduğu anlaşıldı. Nürnberg'den gelirken kimse tuvalet kâğıdı ısmarlamayı akıl edememişti. Mahpuslar kullandıkları gazete parçalarından haberleri okuyorlardı. Tuvalet kâğıdı ısmarlanarak bunun da önüne geçildi.

7

GARDİYANLAR

GARDİYAN WALLY CHISHOLM, DÜZTABAN ayaklarını iki yana açmış 7 Numara'nın şikâyetini dikkatle dinliyordu. Başında İngiliz Hava Kuvvetleri tipinde bir kasket olan yuvarlak yüzlü Chisholm'un bakışından ne düşündüğü belli olmuyordu. Düzgün almancasıyla: «İsteklerinizi yetkililere bildireceğim,» dedi.

Sonra lastik ökçeli ayakkabılarını sürüyerek müdür odasına doğru yürüdü. İskoçyalı olan Chisholm, Spandau işi çıkınca, İngilizler tarafından bir Çin cezaevindeki görevinden alınarak buraya baş gardiyan olarak getirilmişti. Her zaman yüzü güler, her zaman yardıma koşar bir insandı.

Spandau'da beş gardiyan bulunmasına karar verilmişti. Bir baş gardiyan, hücre blokunda üç gardiyan ve giriş kapısında da bir tane. Bunlardan çoğu Dört Büyüklerin kendi ülkelerinden getirdikleri meslekten gardiyan olan kimselerdi. Spandau'da amatörlere yer yoktu. Yönetmelik değiştirilinceye kadar ellerinden copları eksik olmamıştı.

Hücre blokunun dışında cezaevinin güvenliği o ay başta olan ülkenin sorumluluğundaydı.

Her askeri birlik iki subay, iki assubay, altı onbaşı ve 44 erden oluşuyordu. Nöbetçiler otomatik silâh ve gaz bombası taşıyorlardı.

Bir nöbetçi gözetleme kulesine çıktığında arkasından merdivenini de içeri çektiği için dışardan bir kimsenin ya da kaçan birinin kendisine bir şey yapması olanağı yoktu.

Spandau'ya girmek ancak tek bir kapıdan geçmekle mümkündü. Ziyaretçinin elinde dört müdür tarafından imzalanmış bir belge olması gerekiyordu. Demir parmaklıklı pencereden bakan gardiyan belgeyi inceledikten sonra kapıyı açıp ziyaretçiyi içeri alırdı. Bundan sonra içerdeki kapıların açılması için bir zilin şifreli bir biçimde çalınması gerekirdi.

Mahpusların geldiği gün Amerikalı Harvey Fowler nöbetteydi. Uysal tavırlı, çıplak kafalı, ufak tefek Fowler için büyük bir gündü bu. Chisholm gibi o da görevini tam olarak yerine getirir, kimseden bir şey beklemediği gibi kendisinden de bir şey beklenilmesini istemezdi. Mahpuslar karşılarında bir profesyonel olduğunu hemen anlamışlardı.

Ruslar karşısında durumun değişik olacağını biliyorlardı. İlk başta yönetmeliğin katıca uygulanacağı anlaşılmıştı. Diğer Müttefik gardiyanları geceleri lastik ökçeli ayakkabılar giyerlerken Ruslar çizme giyiyorlardı. Funk, gürültünün ve sık sık kapıdaki delikten içeri el feneri tutulmasının, yüksek sesle konuşmaların kendisini çılgına çevirdiğinden şikâyet ediyordu. Rusların fazladan bir görevleri daha vardı: nöbette bulundukları

sırada işittikleri her sözü, ne kadar anlamsızca olsa da, dikkatle yazıyorlardı. Gerek tutuklular, gerekse gardiyanlar ve resmi kişiler üzerinde gayet kabarık dosyaları vardı.

Diğer gardiyanların hücre kapıları önündeki iskemleleri üzerinde 'uyuklamaları' hemen rapor edilir ve müdürlerin Perşembe toplantısında gündeme alınırdı.

Haftanın bir gününde müdürler, tercümanları ve gerektiği hallerde stenograflarıyla birlikte ana binada tahta bir masanın çevresinde toplanırlardı. Soğuk Savaş sırasında Doğu ile Batı arasındaki tek sözlü ilişki bu masanın karşısında olmuştur. Sovyetler yüksek düzeydeki diplomatik toplantıları terkettikleri halde Spandau'da biz bağırıp çağırarak, tartışarak günümüzü geçirirdik. Toplantılarımız kimi zaman öğleden sonraya hattâ akşama kadar uzar, aramızda sert sözler savrulurdu. Uzun uzun süren tartışmalar rusçaya ya da fransızcaya çevrilirken müdürler odanın bir ucundaki takvimle diğer ucundaki büyük bir Avrupa haritasına bakarak vakit geçirirlerdi. Bir köşede de cezaevinin anahtarlarının durduğu bir kasa, yanında da eski bir portmanto vardı. Bunun dışında oda bomboştu.

8 Ocak 1948'de 19 numaralı hücrede yatan Funk'tan bir haber geldi. Doktorlar mesanesinde bir rahatsızlık saptamışlardı, ameliyat edilmesi gerekiyordu. Ancak Funk gönderdiği notta şöyle yazıyordu: «Ameliyathane bildiğim şekliyle kaldıkça Spandau'da ameliyat olmam.»

Ameliyathaneye dönüştürülmüş olan eski idam oda-

sı gerçekten de hazır değildi. Bir sterilize dolabı, âlet masaları, âlet dolabı gerekiyordu. Cerrah dışardan gelecekse kendi âletlerini, havlularını, üniformasını ve sargılarını getirmek zorundaydı. Ruslar ne olursa olsun Funk'un Spandau dışında ameliyat edilmesine karşı çıkıyorlardı. Dört Büyükler'den her birinin veto hakkı olduğu için Funk'u bir Müttefik hastanesine nakil olanağı kalmamış oluyordu. İngilizler ise başka bir noktayı ileri sürmekteydiler: «Bir kimse rızasına rağmen ameliyat edilemez. Bunu yapmak İngiliz yasalarına göre suçtur.»

Tartışma sürüp giderken bir yandan da savaştan yıkıntı haline gelmiş Berlin'den malzeme toplanıyordu. Ameliyathane tamamlanınca Raeder'e başarılı bir fıtık ameliyatı yapıldı ve sağ yumurtalığı alındı. Funk da ameliyata razı olmuştu :

«Prostat hastalığım için yapılan son tedaviden sonra müdürler kurulundan ameliyat edilmemi talep ediyorum. Son tedavi sırasında verilen morfin ve kokaine rağmen katlanılmaz acılar çektim. Gerek bu acılar, gerekse son birkaç aydır hap biçiminde bana verilen zehirlerin ve uyuşturucu maddelerin etkisiyle son bir iki ay içinde hayatımda hissetmediğim bir bedenî ve ruhsal zayıflık içindeyim.

«Beni tedavi eden doktorların sözlerinden çıkardığım anlam hastalığımın giderek artmış olduğudur. Bu durum devam ederse kronik bir böbrek ve mesane hastalığına tutulacağım kuşkusuzdur. İdrar yapamama durumu karşısında hayatım tehlikeye gireceği için acele bir ameliyat yapılması gerekebilir.O zaman da bu ame-

liyat çok tehlikeli olabilir. (Bu, Fransız doktorunun fikriydi.)»

Funk'a ameliyat yapılması kararlaştırıldı. Doktorların teşhisine göre Funk'ta prostat büyümesi, kronik polinefrit vardı. Ameliyat anestezi altında yapılacaktı.

Funk, zamanında çok ölüm görmüş olan ameliyathaneye alındı. Ameliyat masasına yattığı sırada üç yıldan beri ilk olarak bir kadın görmüştü. Bu, Fransız doktorunun yardımcısı Hemşire Aseglio'ydu. Funk korkudan titreyerek yatarken kadın kendisine güven verici bir biçimde gözünü kırparak maskeyi yüzüne yerleştirdi.

Funk'un ameliyattan sağ çıkmaması halinde tedbirler alınmıştı. Elbiselerinden alınan ölçülere göre bir marangoz çam tahtasından bir tabut hazırlıyordu. Ancak tabut, daha yaşlı olan von Neurath'ın daha önce ölmesi olasılığı gözönünde tutularak daha büyük hazırlanmıştı. Funk ölünce cesedi yakılacak ve külleri cezaevine getirilecekti. Küller bürodaki bir kasada saklanacak ve başında her milletten bir nöbetçi bekleyecekti. Küller hakkında bir karar verildikten sonra bunlar bir kutuya konacak kutu da dört müdürün gözleri önünde yakılacaktı. Hiçbir şeyin günün birinde bir Nazi olarak kalmasına izin verilmeyecekti.

Funk öldükten sonra karısına verilmek üzere bir mektup ve bir vasiyetname hazırlamıştı. Ölüm haberini bildiren bir telgraf metni de hazırdı...

Funk, korku dolu gözlerini cerrah Guinchard'a çevirdi. Ameliyat 10.40'da başladı ve 11.30'a kadar sürdü.

Ameliyattan sonra cerrah, ameliyat şartları konusunda acı acı şikâyet ediyordu. «Ameliyat sırasınca ne tansiyon ne de nabız ölçüldü. Personelin sağlık şartlarına da dikkat etmedikleri göze çarpıyordu... Ancak herşeye rağmen ameliyat başarılı olmuştu.»

Funk, sekiz gün süreyle Fransız bölgesinden getirtilen bir hastane yatağında yattı. Üçüncü ve altıncı günlerde durumunda bir kötüye gidiş görüldü. Kapısında bekleyen nöbetçiler sıklaştırıldı. Ancak Bayan Aseglio da yanından ayrılmamıştı bu süre içinde. İyileşmeye yüz tuttuğu bir gün yanına gelen cezaevi yetkilisine dolu bir idrar şişesi fırlatarak: «Ben burada gösteriye çıkmadım!» diye bağırdı.

Funk sonunda iyileşmiş ve 19 numaralı hücresine dönmüştü. Ancak burada kendisini yeni sıkıntılar bekliyordu. Nürnberg'de SS'in Ekonomik İşler Başkanı Oswald Pohl, Funk'un ölü Musevilerin değerli eşyalarını SS'e vermekle yükümlü olduğunu açıklamıştı. Pohl, bu eşyaların Reichsbank mahzenlerindeki kasalarda saklandığını da belirtmişti.

Bavyera Komiserliğinden gelen bir yazıda Funk'un sorguya çekilmesi isteniyordu. Özellikle 'ortadan kaybolan' dövizler aranmaktaydı:

«1945 yılı başlarında Reichsbank Başkanının, Hitler'in emriyle Reichsbank altın ve dövizlerini sakladığı söylenmektedir. Bunun yüz tonu Thuringia'da bir madene saklanmış ve 8 Nisan 1945 tarihinde Amerikan işgâl kuvvetlerinin eline geçmiştir. Nisan ortalarına doğru Reichsbank'ın altın rezervlerinin geri kalan bölümü, her biri 25 kiloluk 728 altın külçesi, bir milyar marklık

banknot ve 2.5 tonluk diğer döviz ve mücevherat Bavyera'ya gönderilmiştir.

«Bu eşyalar, W. Funk ve Mittenwald'daki atış okulu müdürü Albay Pfeiffer ile görüşüldükten sonra Wolkensee yakınlarına gömülmüştür. İsviçre frankı dolu bir torba gömülme sırasında Funk'un yaverine verilmiştir. Dağ atış okulu subaylarından biri de Pfeiffer için 404.840 dolar ve 405 sterlin almıştır. Daha sonraları, 1945 yılı Ağustos ayı ortalarında Pfeiffer ve Rauch'un emirleriyle, Bulcher bu değerli maddeleri Amerikalı Çavuş Newman'a vermiştir. Newman'ın bunları üstlerine teslim edip etmediği bilinmemektedir.

«Funk, yakalanmamak için evinden Berchtesgaden'e kaçmıştır. Buradan İsviçre'ye geçmeyi tasarlamış olması mümkündür. Söylendiğine göre Funk'un yanında bir külçe altın, diğerleri de döviz dolu olmak üzere üç torba bulunmaktaydı...

«Gerçeği ortaya çıkarmak için sabık Reich Bakanı Funk'un soruşturmasının yapılması gerekmektedir.»

Gerçek neydi? Bu, hiçbir zaman öğrenilemedi.

Amerikan yetkilileri mektubu inceledikten sonra şu karara vardılar:

«Amerikan politikasının vardığı şu dönemde yazıda sözü edilen değerli maddelerin bulunması bizim için hiçbir önem taşımamaktadır.»

8

MAHPUS HESS

23 NUMARALI HÜCRESİNDE DURMADAN kitap okuyan adam ne yapıyordu bu sırada? Hess geçmişte doğru olarak değerlendirilmiş miydi? Nürnberg'de yargılandığı zaman bulunduğu ruhsal durumda mıydı hâlâ? Spandau'ya geldiğinden bu yana psikolojik sorunları değişmiş miydi?

Dört Büyükler, ünlü Amerikalı psikiyatr Doktor Maurice Walsh'ın Hess'i muayene etmesini istemişlerdi bu soruların cevabını verebilmek için. 25 Mayıs 1948 günü saat 10'da Hess, hükümlülerin ziyaretçilerle telörgüsü arkasından konuştukları odaya götürüldü.

Basit bir tahta masanın çevresine sıhhiye sınıfı subayları ile tercümanları sıralanmışlardı. Masanın uç tarafında Amerikan temsilcisi Albay F. T. Chamberlin, yanında Doktor Walsh, onun yanında İngiliz ve Fransız sıhhiye subayları vardı. Masanın bir yanında da Rus subayı ve tercümanı oturuyorlardı. Amerikalı tercüman, Albay Chamberlin'in tam karşısındaydı. Fransız cezaevi doktoru ile Rus müdür de tercümanlarıyla bir kenardaydılar.

Hess, Doktor Walsh'ın karşısına oturdu. Tam saat 10'da Doktor Walsh sorularına başladı. Doktor ile Hess'in almanca konuşması kararlaştırılmıştı. İki saat süren bu görüşme sonunda doktor, Hess'i nazik bulduğunu söylemişti.

«Sorulara hemen cevap veriyordu. Siyasal hayatı ve düşünceleri konusundaki soruları, gayet kibarlıkla reddederek bunları konuşmak istemediğini belirtti.»

Almanya'nın ikinci insanı olmak sorumluluğu kendisinde bir baskı yaratmamış mıydı? «Savaş ilânı gibi önemli anlar dışında böyle bir baskı duymadım. Uykusuzluk çekmem de çok seyrek olmuştur.»

SORU: İngiltere'ye neden gittiniz?

CEVAP: Savaşı durdurmak ve gereksiz yere insan ölümüne engel olmak için.

SORU: Bu sizin kendi fikriniz miydi, yoksa başkalarıyla birlikte mi planlanmıştı?

CEVAP: Benim kendi fikrimdi. Kimseye danışmamıştım.

SORU: Uçuştan önce ne kadar düşündünüz bunu?

Hess başını salladı, hatırlayamıyordu.

Alman Devleti'nin bu konudaki tutumu neydi? Hess'in aklî dengesinin yerinde olmadığını belirten bildiri yayınlamamış mıydılar?

Hess, gayet iyi anladığı soruyu almancaya çevirmelerini bekledi (şimdi ingilizce olarak soruluyordu sorular). İngiltere'deyken gazetelerde böyle haberler okumuş olduğunu söyledi. Ancak Alman Hükümetinin, bu çabasını daha önceden bilmediği ve sonunda başarı-

sızlığa uğramış olduğu için bu yola sapmış olduğunu düşündüğünü söyledi.

Führer'in can kaybını önleyecek her yolun haklı olduğunu söylediğini ve bu bakımdan kendi hareketinin de haklı bir davranış olduğunu belirtti. Başarılı olsaydı, Almanya'da iktidarda olanlar kendisini bu şekilde küçümsemeyeceklerdi.

Hess, İngiltere Kralı ile görüşeceğini ummuş muydu? Hayır, ancak yüksek düzeydeki memurlarla görüşmeyi bekliyordu.

İngiltere'ye gitmek için içinde 'kutsal bir görev' duygusu duyup duymadığı konusunda sorulan bir soruya da görevinin kutsal bir esinlenme sonunda olmadığını, ancak insanları yöneten ve sonucu önceden belirleyen bir Üstün Varlığa inandığını söylemişti.

«Mahpusa, İngiltere'ye uçuşu sırasında Almanya'daki durumu soruldu. Führer'den sonra ikinci adam olduğu cevabını verdi. Peki şu halde Goering'in mevkii neydi? Goering'in de ikinci adam olduğunu, ama ayrı kesimlerde bulunduklarını belirtti. Kendisi sosyal, Goering ise sınai işlerin başındaydılar.»

Hess, o sıralarda Goering'in kendi yerine göz dikmiş olduğundan kuşkulanıyor muydu? Hayır, böyle bir kuşku duymamıştı.

Peki, Alman Hükümetindeki yerinin ve etkisinin azalmakta olduğu söylenebilir miydi? Kesinlikle hayır, diye cevap verdi Hess.

Peki, acaba durumu ve mevkii dolayısiyle bir güvensizlik hissediyor muydu? Hayır. Görevinin değerini verdiği kabul edildiği sürece ayrılmayı aklına bile getirmezdi.

Uçuştan önce sevinçli miydi yoksa kederli mi?

Böyle bir şey aklına gelmemişti.

İngiltere'de sıkıntılı olduğu anlar olmuştu. Ancak bunun nedeni, istediği başarıyı sağlayamamış olmasıydı.

«Bu depresyon sizi ağlatacak kadar şiddetli miydi? Hayır.»

Peki İngiltere'deki intihar girişimleri? Herhalde hayatına son vermek isteyecek kadar sıkıntı içindeydi o sıralarda? Sıkıntı içinde olduğunu, 'duygu hayatının alt-üst' olduğunu kabul ediyordu bu girişimleri sırasında. Ancak bunlar savaşı durdurma çabasının başarısızlığına ve bir dereceye kadar da hapsedilmiş olmasına karşı bir tepkiydi.

Peki ya belleği?

Normaldi.

«Geçmiş olaylar sırasında belleğinizi kaybettiğiniz süreler oldu mu? Hayır.

«Peki İngiltere'deyken?

«Hatırladığım kadarıyla İngiltere'de de belleğim kusursuzdu.»

Fakat psikiyatr iki kere bellek, kaybı saptanmış olduğunu belirtince Hess başını salladı. Böyle bir şey olmuşsa, bu ancak yol yorgunluğu sonunda geçici bir durum olarak kabul edilebilirdi.

«Mahpusa Nürnberg Davası sırasında bellek kaybı vakasının kasten yapılmış bir şey olduğunu söylediği hatırlatıldı. Bunun doğru olduğunu, bir süre belleğini kaybetmiş gibi rol yaptığını sonra da normale döndüğünü söyledi.»

Neden yapmıştı bunu? Hess, davası ile ilgili hukuk-

sal nedenlerden bunun gerektiğini ve sonra yine hukuksal nedenlerle belleğini yerine gelmiş gibi gösterdiğini anlattı.

*'Üstün Irk'*a inanıyor muydu? Hess, bu soru karşısında gülümsedi. Bu deyimi hiç kullanmamıştı. «Bu deyimler Alman propagandasınca yabancılar için kullanılırdı. Almanya'da kullanılmazdı. Hem zaten ben bu kavrama inanmıyorum.»

Peki hapishanedeki arkadaşları İngiltere'ye gitmesi konusunda ne düşünüyorlardı? «Onlarla konuşmam yasak. Ne isterlerse düşünebilirler.»

Hess, ne sesler 'işittiğini' ne de 'hayâller' gördüğünü söyledi.

Albay Chamberlin söze karışarak doktorların kendisini küçük düşürmek ya da güç duruma sokmak istemediklerini, ancak cezaevinde bulunduğu sırada cinsel istek duyup duymadığını öğrenmek istediklerini söyledi.

Hess, doktora gülümseyerek baktı. Yaşına uygun normal cinsel istekler duyduğu, ancak şu anda bunları tatmin etmek için hiçbir şey yapamadığı cevabını verdi.

Karısı ve oğlundan söz ederken sesinde heyecan yoktu.

Sorgu sona erince Hess bir şeyler söylemesine izin verilip verilmeyeceğini sordu. Doktor Walsh bunu şöyle anlatmaktadır:

«Çok ciddi bir sesle hapiste tutulmasının çok şerefsiz ve haksız olduğunu söyledi. Kendisi ve arkadaşları zaman zaman çok ağır işlerde çalıştırılıyorlar ve kendilerine yine zaman zaman yetersiz miktarda yiyecek veri-

liyordu. Bunlar Nürnberg Mahkemesi kararlarına aykırıydı. Derhal serbest bırakılmasını istedi.»

Konuşma iki saat sürmüştü. Hess, hücresine götürülürken Doktor Walsh da raporunu yazmaya gitti.

«İki saatlık bir görüşme, hele böyle tanıklar önünde olursa, pek geniş çaplı bir araştırmayı olanaksız kılar...

«Benim kanımca Rudolf Hess şu anda *ruh hastası* değildir. Bir evham ya da hayâl görme durumu saptanmamıştır. Davranışlarının normal olduğu görülmüştür. Paranoid bulgulara rastlanılmamıştır. Üstün bir zekâsı olduğu açıkça görülmektedir.

«Hess, karşısındaki hekimi normalliği ve dürüstlüğü konusunda etkilemek için büyük çaba harcamıştır. Konuşurken yüzüne bakmayı ihmâl etmemiş, sorulan sorulara cevap vermiş, saygılı davranmıştır. Kendi önemini abartan bir davranıştan çok alçak gönüllülüğünü, kendine güvenini gösteren bir tutum izlenimini yaratmıştır.

«Kısacası edinilen izlenim şudur: Hess, üstün zekâlı, şizoid kişilik özelliklerine sahip, şu anda psikoz içinde olmayan bir insandır. Ancak bundan önce en az iki kere belleğini kaybettiği ve intihara teşebbüs ettiği konusunda yeterli kanıtlar bulunmaktadır. Bu iki teşebbüsü de kuvvetli duygusal baskı altında bulunduğu zamanlara rastlamaktadır.

«Psikiyatrik hastalığının psikotik temelli olduğu kuşkusuzdur. Son yıllar içinde sürekli psikotik durumlarla karşılaşıldığı da saptanabilmiştir.

«Bu, gerçekten de şaşırtıcı bir durumdur. Çağdaş bir devletin ikinci adamında, kendisini insanların hayat ve sağlıkları ile ilgili ve sorumluluk taşıyan bir görevden

uzak tutulmasını gerektiren kronik ve çok ağır psikiyatrik bir düzensizlik bulgusu görülmüştür. Çağdaş bir devlette bu nasıl mümkün olabilmiştir? Bu, ancak, devlet başkanı olan Adolf Hitler'in de, çeşitli yazılarından ve demeçlerinden saptanabildiği gibi, şizofrenik olması ile açıklanabilir.

«Berlin Garnizonu cerrahı benden Hess hakkındaki raporumda akıl hastalığından söz etmememi, bunun Birleşik Devletler ile Sovyet Rusya hükümetleri arasındaki gergin ve belki de savaşa gidecek olan durum dolayısiyle gerekli olduğunu söyleyince şaşırmıştım. Hess hakkındaki dürüst bir raporun bu sonuca nasıl bir katkıda bulunabileceğini anlamıyordum. Ancak Rusların Nazilerin iktidardayken işledikleri suçlardan sorumlu tutulmalarını istedikleri için Hess'in akli dengesi konusunda olumsuz bir raporun işlerine gelmeyeceğini anlattılar.

«Bu noktayı, bir psikiyatrın önemli bir kişi hakkında gerçeğin dışında bir rapor verdiği takdirde, bunu gerektiren durum ortadan kalktığında, işin doğrusunu açıklamasının tarihsel bir görev olduğunu belirtmek için anlatıyorum.»

Hess, sorgusundan sonra cezaevinin arkasındaki ağaçlıklı bahçeye çıkarılmıştı.

Buraya ilk geldiklerinde bahçe bele kadar çıkan otlarıyla bakımsız bir yerdi. Yeni mahpuslar hemen bellerine kadar soyunup otları temizleyerek bir yol açmışlar ve sonra herbiri kendisine bir parça toprak ayırarak küçük bahçecikler yapmıştı.

'Zenci gibi terlediğini' ve domates, havuç ve lâhana ektiğini yazmasına rağmen Hess pek hevesle çalışmazdı. 'Nikotin esirleri' için tütün ekmeye zorlandığından şikâyet eder ve çoğunlukla hiçbir işe el sürmezdi. Bir keresinde el arabasında uyku çekerken yakalanmıştı.

Çalışmaya söz verdiği takdirde Ruslar dışarda kalma süresini artırmayı kabul etmişlerdi. Ama Hess inatçıydı. Gardiyanlara hücresinde kapalı kalmayı tercih ettiğini söyledi. Sovyet Müdür: «Bitkileri biraz sulasa, ya da bir iki yaprak bile toplasa kendisini çalışıyor kabul edecektik,» diye dert yanıyordu.

Hess, bir kova su taşımanın bile şerefiyle bağdaşmayacağı kanısındaydı. Ziyaretçi bir generale: «Beni bu durumda görürlerse ne derler?» demişti bir keresinde. «Cezaevinin çevresindeki bu yüksek binalardan beni gören olursa gerçekten deli sanar sonra. Böyle bir şey yapmaya hiç niyetim yok.»

Aslında müdürlerin Hess'i çalışmaya zorlamaya hakları olup olmadığı bir tartışma konusuydu. Nürnberg Mahkemesi kararlarında ne hücre hapsinden ne de çalışmaktan söz edilmişti. Ruslar ise, kararda açıkça belirtilmemiş olsa bile, bu tutukluların hüküm giydikleri suçların kapsamında hücre ve ağır hapis cezaları bulunduğunda ısrar ediyorlardı.

9

MUTFAKTA ÇEKİLEN SÜNGÜLER

AĞAÇLARDA İLK TOMURCUKLAR BELİRDİĞİ zaman mahpuslar hemen bahçede, açık havada çalışmaya başlamışlar ve hemen bunun ardından da kendilerine verilen yemek miktarı konusunda bir anlaşmazlık çıkmıştı.

Sağlık görevlileri ile müdürler aylardır bu yedi kişinin ihtiyaçları konusunda tartışıp duruyorlardı. Soğuk havalarda hücrelerinde zarf yaparak çalışırlarken Amerikalılar kendilerine Üçüncü Sınıf yiyecek verilmesini kabul etmişlerdi. Ancak Müttefikler, bahçede ağır işte çalıştıkları zaman İkinci Sınıf yani günlük 1999 kalorilik yiyecek verilmesine taraftardılar. Bundan daha azı insanın açlıktan ölmesine sebep olabilirdi. Bundan azını vermek insanlık dışı bir şey olacaktı. Spandau'dakiler, Berlindeki diğer cezaevlerinde bulunanlar gibi yiyecek hediyesi kabul edemiyorlardı. Örneğin Paskalya yortusunda von Neurath'a gönderilen bir paket şeker ve bir kutu balık geri gönderilmişti.

Ruslar, İkinci Sınıf yiyeceğe itiraz ettikleri gibi, ha-

len verilen miktarı da fazla buluyorlardı. Sovyet müdür bir gün yemekleri tarttığını ve 500 gramlık bir fazlalık saptadığını söylüyordu.

Müdürler masasında sert sözler, suçlamalar birbirini kovalıyordu. Tam bu sırada Amerikalı müdüre üstlerinden bir yazı geldi:

«Spandau Cezaevinde bulunan savaş suçlularına insanlık dışı davranışlarda bulunulmasına göz yumduğumuz için biz Amerikalıların da suçlu sayıldığımızı belirtmek isterim. Rus itirazları, Rus vetoları ve Rus müdahalesi yüzünden, Amerika yönetiminde bulunulan aylarda bile, cezaevi antlaşmasını insancıl bir biçimde uygulayamadığımız anlaşılmaktadır.

«Bu yüzden şu tedbirlerin derhal yürürlüğe konulmasını istiyorum:

1. Bizim ve diğer Üç devletin, bu hükümlüler konusunda imzaladığımız antlaşma metnini insancıl bir açıdan ve serbestçe uygulayacaksınız.

2. Diyabetli hastalar için kabul edilen değişik yemekler bizim yönetimimiz sırasında kayıtsız uygulanacaktır.

3. Bu hükümlülere verilmek üzere az miktarda tereyağı, reçel, et ve süt tozu sağlanacak ve hemen dağıtılacaktır. Bu ilâve yiyeceklerin kalorisi 1000 kaloriyi geçmeyeceği gibi 500 kalorinin de altında olmayacaktır.

«Bu ilâve besin maddelerinin amacı, bugünkü ağır şartlar altında kilo kaybetmekte olan hükümlülerin sağlıklarını korumaktır.

«Hükümlülerin hücrelerinde günün ya da gecenin

herhangi bir saatında oturmalarına ya da yataklarında yatmalarına karışılmayacaktır.

«Hükümlüler bir arada oldukları zaman birbirleriyle konuşabileceklerdir. Güvenlik tedbiri olarak bu konuşmaların siyasal ya da güvenliği tehdit edici olmamasına dikkat edilecektir. Her iki ayda bir onbeş dakika süreli bir ziyaretçi kabul edilmesi izni verilecektir. Ziyaretçilerin iki paket yiyecek getirmelerine izin verilmiştir. Paketler ikişer kilodan fazla olmayacak ve her hükümlü ayda iki paketten fazla kabul edemeyecektir.

«Birleşik Devletler sağlık danışmanı Albay Chamberlin'in karar vereceği boş zamanları değerlendirme kolaylıklarından yararlanılacaktır. Hükümlüler bahçede oyunlar oynayabilecekler, siyasal nitelikli olmayan gazete ve dergiler okuyabilecekler... hatta bir gardiyan nezaretinde dama dahi oynayabileceklerdir.»

Askeri Hükümetin Amerikalı Komutanı, «Bu emrin Ruslar tarafından veto edilmesine razı olamam,» dedi.

O zamanın Amerikalı müdürü Albay Maxwell Miller bu emri yürürlüğe koymakta geçikmedi. Mutfak kapısının önüne süngülü iki nöbetçi dikti. Sonra da bir gizli servis memurunu mutfağın içine yerleştirerek yemeklerin hazırlanmasında bir eksiklik olmamasını sağladı. Sivil memur yemek hazırlandıktan sonra da, dağıtım arabasının peşinden giderek mahpusların hazırlanan yemeği tam olarak almalarını sağlıyordu.

Ruslar öfkeden kuduracak gibi olmuşlardı. Bunun tek taraflı yönetmelik değiştirme sayılacağını ve derhal üstlerine bildirileceğini söylediler.

Spandau huzursuzdu. Ne olacaktı acaba? Nöbet sı-

raları Mart ayında kendilerine geldiğinde Ruslar ne yapacaklardı? Müttefikler onların çok şeyler yapabileceklerini düşünüyorlardı: Mahpusların sağlıklarını onarılmaz biçimde etkileyecek sert tedbirler alabilirlerdi. Mahpusları Spandau'dan zorla alıp götürebilirlerdi. Sayılarının çokluğundan yararlanarak Batılı güçlerin temsilcilerinin cezaevine girmelerini önleyebilirlerdi. Ya da bir ayları dolunca teslim etmemekte direnebilirlerdi.

Batılı Güçler ise ancak şunları yapabilirlerdi:

Yönetmelik içinde kaldığı sürece düzene karışmazlardı.

Hücre blokunda kendi nöbetçileri bulunduğu saatlarda mahpuslara ek yiyecek paketleri verebilirlerdi.

Ruslar'ın Mart nöbeti gelmeden önce mahpusları Berlin'in Batı kesiminde bir binaya taşıyabilirler ve Sovyetlere burasının denetiminde söz hakkı tanımazlardı. Ya da cezaevinde onarım yapılacağını ileri sürerek mahpusları Almanya'nın Batı Kesimine taşırlardı.

Ya da Sovyetlere Spandau'nun kapatıldığını bildirirler ve mahpusları kendilerini ilk tutuklayan Müttefiklere verirlerdi.

Müttefiklerin bu tutumu başarılı oldu. İtiraz dışında Ruslar sert bir harekete geçmediler. Fransız yönetimindeki Şubat ayı ile Rus yönetimindeki Mart ayında mahpusların aşağıdaki kilo karşılaştırmaları hikayeyi açıkça dile getirmektedir.

	4 Şubat	15 Şubat	3 Mart	21 Mart
Von Schirach	65.2 kg	62.5 kg	61.8 kg	61.2 kg
Doenitz	64.7 kg	63.6 kg	62.5 kg	61.6 kg
Von Neurath	67.8 kg	68.6 kg	65.7 kg	64.5 kg

1933 : Führer'in Yardımcısı

1934 : «En Başarılı Pilot»

Hess'in Aile Albümünden...

1938 : Avusturya'nın İlhakı

1937 : «İkinci Adam»

1927 : Hitler'in Özel Sekreteri

1933 : Führer'in Yardımcısı

1931 : Harzburg Parti Kongresi günleri

1938 : Weimar'da bir temel atma töreni

	4 Şubat	15 Şubat	3 Mart	21 Mart
Raeder	55.6 kg	56.2 kg	54.2 kg	55.5 kg
Speer	78.0 kg	76.5 kg	74.7 kg	73.0 kg
Funk	67.4 kg	68.1 kg	65.5 kg	64.5 kg
Hess	66.1 kg	65.3 kg	63.9 kg	63.0 kg

Raeder'in ifadesine göre, Rus çorbasının içinde pek az sebze vardı...

Güneş, Hess'in demir parmaklıklı penceresinden içeri doluyor. Hess uyanık yatıyor yatağının üzerinde.

Dışardan Spandau halkının sabah işlerine giderken çıkardıkları gürültüler geliyor. Kapısının önünde bir iskemlenin çekildiğini ve arkasından da bir anahtar şakırtısı duyuyor Hess.

Demir kol çekiliyor, anahtar kilidin içinde iki kere dönüyor. Hess, geleni çok iyi tanıdığı için gözlerini yumuyor. Rus gardiyan sesleniyor: «Haydi 7 numara. Kalk.»

Diğer mahpuslarının hücrelerinin de açıldığını duyuyor Hess. Yeni bir gün daha başlıyor. Speer ve von Schirach'ın cezalarının bir günü daha eksildi. Kendi cezasında hiçbir değişiklik yapmayacak bir gün.

Örtülerin altında köstebek gibi büzülmüş olan Funk'u çekip alıyorlar yatağından her zaman olduğu gibi. «Domuzlar!» diye bağırıyor Funk. «Gece gözümü bile kırpmadım gürültünüzden. Öldürün de kurtulayım artık.»

Günlerden Pazartesi. Yıkanma günü, traş günü. Berber, hücrelere girerken ve çıkarken titizlikle kaydettirdiği usturası, traş sabunu ve fırçası, havlusu, makası ve pudra kutusu ile gelecek az sonra.

Von Schirach cebindeki amerikan malı ucuz ve pis kokulu pipo tütününü çıkarıyor. Dunhill piposunda kilolarca yaktı bu tütünden. Speer, saçlarının kesilmesi gerektiğini düşünerek eli ile başını yokluyor.

Speer de, Hess'in tam karşısındaki hücresinden çıkarak diğerlerinin peşinden banyoya gidiyor. Takma dişler çıkarılıp fırçalanıyor. Yüzler ucuz sabun ve sert bezlerle silinmekten kıpkırmızı. Ayaklarını sürüyerek dönüyorlar hücrelerine.

Koridorun dış kapısı açılarak kahvaltı arabası giriyor içeri. Ekmek, reçel, yağ ve büyük bir çaydanlık içinde kahve.

Bugün çamaşırı Speer ile Von Neurath yıkayacaklar. Ondört çarşaf ve yedi yastık kılıfı duşun altına götürülüyor.

Dışarda bir yağmur başladı birdenbire. Başgardiyan: «Bugün bahçe yok.» diyor. Dışardan masalar, hücrelerden de iskemleler taşınıyor koridora. Mahpuslar kağıt ve tutkallarını alıp zarf yapmaya başlıyorlar. Fırçayı batır, kağıda sür, kıvır, yapıştır. Ayakları dibindeki yığın gittikçe yükseliyor.

Funk, yaşlı von Neurath'a: «Geliyor,» diye fısıldıyor.

«Kim?»

«Karım Louise.»

Öğleden sonra gardiyan ayaklarını süre süre 'zarf fabrikası'na geliyor. «6 Numara. Peşimden gel...» Funk, yerinden kalkıp yürüyor. Ufak tefek, çıplak kafalı, eğik başlı ve gözleri korku dolu bir adam.

Bayan Funk kendisini pleksiglas bir bölmenin ar-

dında bekliyor. Funk, elindeki kasketini çevirerek odaya girerken kadın yerinde doğruluyor. Ancak konuşmaların tek kelimesini bile kaçırmamak için odanın bir köşesinde bekleyen gardiyan ve müdür oturmasını işaret ediyorlar. Funk da masanın karşı tarafına oturuyor.

«Nasılsın Walichen?» diye soruyor karısı. «Başağrıların nasıl?»

«İyiyim. Şapkanı çıkar da o güzel saçlarını bir kere göreyim.» (Kadın şapkasını çıkarıyor.)

«Seni de iyi gördüm,» diyor karısı. «Ağrıların nasıl?»

«Göz doktoru göz kapaklarıma iğne yapıyor. Fransız doktorları da iğneye başladılar. Güneşe çıkınca çok ağrıyor. Neyse ki bahçede ağaçlar var, gölgede oturuyorum. Diğer rahatsızlıklarıma gelince, eh, onbeş günde bir bakıyorlar işte.»

«Beni tutukladıkları zaman bütün mücevherlerimi almışlardı,» diyor Bayan Funk. «Geri vermediler. Özel eşyalarımın Fransa'dan alındığını söylediler. Benim olduklarını kanıtlamam için satın alma belgelerimi göstermem gerekiyormuş. Şimdi de gömülü altınları arıyorlar.»

«S.....'ye sorsalardı. Altın naklinin başında o vardı.»

«İşgâlin ilk günlerinde Eisenhower'in bir yaveri gelip kendisine altının nereye gömüldüğünü söylememi istedi. Ben altın falan gömmediğim için hiçbir şey söyleyemedim. Churchill'in anılarını okumak ister misin?»

«Hayır, bu arada okuyacak çok kitabım var.»

«Biraz şişmanlamışsın. Noel'de olduğundan daha iyisin şimdi.»

«Ameliyat oldum da ondan.»

«Dietel selam gönderdi. Karısı Arjantin'den yeni gel-

di. Ben İsveç Kralına başvuracağım. Senin için elinden geleni yapacağını söylemişti. Dietel sana dört tane pipo alacak. Ben evlenme yıldönümümüzde yine geleceğim...»

Gardiyan saatına bakarak başını salladı. «Tamamı»

Birbirlerinden bir metre uzakta bulundukları halde birbirlerine dokunamayan karı koca ayağa kalkıp bir an bakıştılar. Sonra Funk elini sallayarak geri döndü ve odadan çıktı.

Hess inatçılık ediyordu. Karısının kendisini ziyaret etmesini kabul etmemişti. «Önemli olsun önemsiz olsun ziyaret istemiyorum,» diyordu.

Hess'in başı dertteydi. Müdürler soruşturması sonunda itaatsizlikten suçlu bulunmuştu. 7 Numara sabah yatağından kalkmamış, işe gitmemişti. Cezası, on gün süreyle, bir saat dışında bütün gününü koridorun ucundaki özel ceza hücresinde geçirmekti. Okuyup yazması yasaklanmıştı. Günde ancak bir saat dışarı çıkabilirdi. Hess omuzlarını silkerek cezasını çekmeye gitti.

26 Kasım 1950 günü, yakınlardaki bir İngiliz kışlasından Spandau cezaevi bahçesi için bir araba at gübresi gelmişti. Bir zamanlar Hitler'in başmimarı olan ve şimdi de Spandau bahçesini düzenleyen Speer haftalar boyu süren yalvarmaları sonunda elde etmişti bu gübreyi.

Birkaç gün sonra güneş çıkınca Raeder, Doenitz ve von Schirach'la birlikte gübreyi toprağa yaymaya başladılar. Bu arada yanlarına bir gardiyan görünmeden yaklaştı, bir iki dakika gübre yığınının yanında oyalandıktan sonra yine kimseye görünmeden çekildi.

Öğleden sonra Funk hücresindeyken gardiyan yanı-

na geldi. Reichsbank'ın sabık Başkanına: «6 Numara sana bir şey getirdim,» diye kağıda sarılı bir şey uzattı. «Göğüse sürülünce bronşite çok iyi gelen bir bitki. Günde üç kere kullanmalısın.» Funk paketi heyecanla açtı. Elinde taze ve kokulu bir 'at elması' vardı. Şakadan hoşlanan adam kahkahayı bastı bunun üzerine. «Fevkalâde!» dedi. «Bunu bir de von Schirach'a yapmaya ne dersin?» Ciddi ve titiz bir insan olan von Schirach tam da böyle bir oyun oynanacak insandı.

Von Schirach akşam yemeğinden önce yıkanmaya gittiği sırada Amerikalı gardiyan Owens, hücreye girerek kağıdından çıkardığı gübre topağını von Schirach'ın şiltesiyle çarşafı arasına soktu. Ruslar saat 16.00'da nöbeti devraldıkları zaman kıyameti seyretmek ilginç olacaktı. Sovyetlerin gözünden hiçbir şey kaçmazdı.

Saat 16.15'de normal araştırma başladı. Von Schirach'ın yatağının örtüsü açıldı ve gardiyan elini çarşafla şilte arasına soktu...

Sonuç bir komediydi. Gardiyanlar koşa koşa geldiler. Başgardiyan çağırıldı. Müdürlere haberler uçuruldu. 'Delil' ciddi yüzlü Rus gardiyanlar tarafından boş olan 28 numaralı hücreye konularak başına bir nöbetçi dikildi.

Günlerce süren soruşturma ve günlerce süren 'elma'yı bekleyişten sonra suçlu bulundu. Müdürlerin özel bir toplantısında gübre topağı masanın üzerine konularak suçlunun gardiyan Owens olduğu açıklandı. Amerikalı müdür özür diledi. Böylece dokuz gün sonra At Elma'sının Sırrı çözülmüş oldu.

10

ADENAUER DENİLEN O ADAM...

MAHPUSLARA KÖTÜ DAVRANILDIĞI SUÇlamaları sık sık Alman gazete ve dergilerine konu oluyordu. Ancak resmen bunlar hep görülmemezlikten gelinirdi.

Fakat bu suçlamalar Bonn'da oturan ve, kağıt üzerinde olsa bile, elinde belirli bir güç olan yaşlı bir adamdan gelince cevaplandırılma zorunluğu duyuldu.

Federal Almanya Şansölyesi Dr. Konrad Adenauer, mahpusların karılarının anlattıkları zulmet hikâyelerini dinlemişti. 21 Haziran 1950'de Müttefik Yüksek Komiserliği Başkanına yazdığı mektupta şöyle diyordu:

«Güvenilir kaynakların raporlarına göre Spandau'da bulunan mahpuslara son aylar içinde çok kötü davranılmaktadır...

«İlk yıllarda olduğu gibi geceleri hücrelere el feneri tutulmakta ve içerdekilerin uyumaları imkânsız kılınmaktadır. Mahpusların gece 10'dan sabah 6'ya kadar olan saatlar dışında yatmaları yasak edilmiştir. Hasta olan mahpuslar bile bu uygulamaya zorlanmaktadırlar.

«Zaten dar ve küçük olan yatağın dışında, hücrelerde bir masa ile arkalıksız tahta bir iskemle bulunmaktadır. Mahpusların bu iskemleden başka oturacak yerleri yoktur.

«Son yıl içinde birbirleriyle konuşmalarına izin verilen mahpusların bu özgürlükleri yeniden kaldırılmıştır. Cezaevi avlusunda yürürlerken bile konuşmalarına izin verilmemektedir. Bu dolaşmaları sırasında mahpuslar birbirlerinden belirli bir mesafede bulunmaya ve tek bir ağacın çevresinde dolanmaya zorunlu tutulmaktadırlar Mahpusların okumaları da yasaklanmıştır. Çalışma güçleri olmayan mahpuslar bütün gün arkalıksız iskemleleri üzerinde oturmak zorunda kalmaktadırlar. İngiliz ve Amerikan aylarında düzelmiş olan gıda durumu şimdi yeniden bozulmuştur. Rus aylarında bu durum hep kötüleşmektedir. Mahpuslara yiyecek hediyeleri dahi verilmemektedir

«Mahpusların ruhsal ihtiyaçları için bir tek Fransız rahibi bulunmaktadır. Alman rahiplerinin cezaevine girmesine izin verilmemektedir. Bir süre önce Papa, mahpuslardan birini kutsamış, ancak bu durum kendisine bildirilmemiştir. Mahpus bunu kendisini ziyaret eden kızından duymuştur. Federal Hükümet adına, Müttefik Yüksek Komiserliğinde temsil edilen Hükümetlerden Spandau askeri cezaevindeki durumun incelenmesini ve bütün uygar ülkelerde uygulanan ceza sisteminin yerleştirilmesini rica ederim.»

Adenauer'in mektubu gelir gelmez Spandau'nun buna cevap vermesi istendi. Cezaevinden gelen bilgi üzerine de Komiserliğin Genel Komitesi toplandı. Adenau-

er'e aldığı haberlerin aksine mahpusların gündüzleri yataklarını kullanmalarının yasak olmadığı, okuyup konuşmalarının yasaklanmadığı, hücrelerinde arkalıklı iskemleler bulunduğu, sansür edilmek kaydıyla dışardan istedikleri kitapları getirebileceklerinin bildirilmesi kararlaştırıldı.

Batılı Kuvvetler döneminde yiyecek durumu yeterli olduğu gibi, Rusların yönetimi ele aldıkları aylarda da verilen kalorinin miktarı kontrol ediliyordu.

Doktor Adenauer'e şu cevap verilmişti:

«... hücrelerin ışıklandırılması konusuna gelince, el fenerleriyle kontrol asgariye indirilmiş olup fenerler renkli kağıtla kaplanmıştır. Sovyetlere de daha düşük güçlü bir ampul kullanmaları tavsiye edilecektir.

«Mahpuslar durumu tatmin edici buldukları için Yüksek Komiserlik ruhsal yardım durumunda bir değişiklik yapılmasını uygun görmemektedir. Yiyecek paketlerinin gönderilmesini düzenleme konusu uygulanabilecek bir tavsiye değildir.»

Funk hâlâ geceleri hücresinin ışığının yakıldığı için uyandırıldığından şikayet ediyordu. Geceleri yatarken elektrik düğmelerinin üzerine bant yapıştırmaya başlamıştı. Sovyet müdür neden böyle yaptığını sorunca, Fransız müdür Darbois'nın kendisine izin verdiğini söyledi. Müdürler toplantısında Darbois böyle bir izin vermediğini söyleyince Funk'a üç gün kitaplıktan kitap alamama cezası verildi.

Funk'un bu sinir savaşı haftalarca sürdü. Funk, müdürlere 'sinir hastalığına' tutulduğunu yazıyordu. «Geceleri uyurken hücremin tavanındaki lambanın birden-

bire yakılması sinirlerimi paramparça ediyor. Gece lambası adı verilen bu ışık öylesine güçlü ki altında rahatça kitap bile okuyabiliyorum. Geçen hafta bir saatta altı kere yaktılar lambamı. Ayrıca gardiyanlar nöbet değiştirirlerken ışığı on dakika açık bırakıyorlar. Koridordaki elektrik düğmeleri de insanı uykudan uyandıracak kadar gürültü çıkarıyor.»

Birkaç hafta sonra Funk'un sinirleri gerçekten bozulmuştu. Sovyet gardiyanı bir gece hücresinin kontrol ışığını yakarken Funk yatağından kalkıp adama sövüp saymaya başladı. Diğer gardiyanlar gelince onlara da küfretti. Müdürler toplantısında İngiliz müdür, sabahın beşinde ortalık aydınlıkken neden ışıkların yakılma gereğinin duyulduğunu sordu. Sovyet müdür, gardiyanın mahpusu göremediğini ileri sürdü. Bir daha böyle bir şey yaptığı takdirde kendisine ağır ceza verileceği söylenerek Funk uyarıldı. Ufak tefek maliyeci ham bedenen hem de ruhen çöküyordu artık. Kabızlık çekiyor, idrar yapamıyor, diyabeti de artmış bulunuyordu.

Altmış yaşındaydı. Tansiyonu yüksekti, ciğerlerinde su vardı. Ancak kalbi sağlam olduğu için doktorlar geleceğinden korkmuyorlardı.

Bu arada Rudolf Hess'in artık Spandau'da bir hayat gerçeği halini almış olan kötü davranışları ilgiyi üzerinde toplamak için bir yol muydu? Psikiyatrik açıdan o kadar çok muayene edilmişti ki, dünyanın en inceden inceye tetkik edilen hastası dense yeriydi. İngiltere'deyken ülkenin en üstün psikiyatrları kendisi ile saatlarca konuşmuşlardı. Nürnberg'de de bütün ilgiyi üzerine toplamayı bilmişti. Dünyanın en iyi doktorları Hess bilme-

cesini çözmeye çalışmışlardı. Spandau'da da muayenelerin ardı arkası kesilmiyordu.

Kendisine gösterilen ilgide bir gevşeme olduğu takdirde Hess'in davranışları hemen bozuluyordu. Gardiyanların 'olay defteri'nin 1950 Aralık ayına ait sayfalarından birkaç örnek:

3 Aralık saat 06.45 Funk ile Hess dışında herkese kahvaltı verildi. Hess yatağından kalkmadı. Hasta olduğunu söylüyor. Kendisine kalkması için iki kere ihtarda bulunuldu, gayet kaba bir şekilde cevap verdi.

saat 7.30 Funk ile Hess istirahattalar. Dün de Hess kalkıp yüzünü yıkamayı ve kahvaltı etmeyi reddetmişti. Ayağa kalkamayacak kadar hasta olduğunu söylüyor.

8 Aralık. Amerikalı gardiyan Owens ile İngiliz gardiyan Read hücrelerde arama yaptılar. Hess'in hücresinden iki dilim ekmek ile tereyağ çıkarıldı. Müdürler toplantısında, gardiyanların Hess'i yatağından zorla çıkartabilecekleri konusunda bir yazının hazırlanıp Hess'in hücresinin kapısına asılması kararlaştırıldı.

15 Aralık. saat 06.00. Hess yatağından kalkmadı. Hess dışında herkese kahvaltı verildi.

saat 7.30. Neurath ile Hess dışında bütün mahpuslara hücre bölümünü temizlemeleri emredildi. Hess kalkmayı ve emirleri yerine getirmeyi reddetti.

saat 10.05 Hess'e kahvaltı verildi. Sovyet gardiyanı Baldin Hess'in zorla kaldırılması için emir verdi.

18 Aralık. Hess hasta olduğunu ve temizliğe yardım edemeyeceğini söyledi. Hess'i yatağından kaldırmak için şiltesi dışarı çıkarıldı. Hess yine de kalkmayıp ki-

tap okumak istediğini ve ışığın açılmasını istedi. İsteği reddedildi. Hess ertesi sabah ağrılarından şikayet ederek kalkamayacağını bildirdi. Yine zorla kaldırıldı. Devamlı olarak söylenip homurdanıyor. Bullen, sözleri arasında 'domuz' dediğini duydu. Ceza: Onbeş gün kitaplıktan kitap alması ve yazı yazması yasak. Gündüzün şiltesi dışarı taşınacak. Yemek zamanları dışında ışığı yakılmayacak. İtaatsizliğe devam ederse kendisine ağır hücre hapsi verilmesinin düşünüleceği söylendi.

Geceleyin Hess'in homurdanmaları ve inlemeleri o kadar artmıştı ki, diğer hücrelerde yatanlar uyuyamıyorlardı. Doktorlar bu ağrıları ve krampları için tıbbi bir neden bulamıyorlardı. Sonunda koridorun sonundaki boş bir hücreye taşındı. Ancak burada da gardiyanları uyutmadığı için yine eski hücresine getirildi.

Fransız müdür, Hess'in bu durumunu müdürler toplantısına getirdi. Hess'in bütün gününü yatağında geçirdiğini, gerektiği kadar açık havaya çıkmadığını anlattı. Davranışları da giderek kötüleşiyordu.

Hess, bu 'güç dönem'den birdenbire kurtuldu. Ertesi haftaki toplantıda kendisinin canlı, hatta neşeli olduğu söylendi. Kilo bile almıştı.

Hess'e karşı koruyucu bir tutuma sahip olanlar bile onun bu davranışlarından şikayetçiydiler. Gardiyanlar bile birgün içlerinden birinin kendisini tutamayıp Hess'i döveceğinden korktuklarını söylüyorlardı.

Ancak ne olursa olsun Hess'e gelen bu 'nöbetler',

kendisinin vücudunda ya da aklında *birşeyler* olduğunu ortaya koyuyordu. Geceleri hücresindeyken, ya da gündüzün bahçede güneşlenirken birden ellerini midesine götürür ve yüksek sesle inlemeye başlardı. Yüzü sararır, alnında boncuk boncuk terler belirirdi. Bu nöbetlerin gerçek olmadığına inanan gardiyanlardan biri bir gece 'nöbet' sırasında karanlık hücresine girmişti. Işığı yakmadan Hess'le konuşmuş, sonra kapıdan çıkar gibi yaparak kapıyı kapatıp, kendisi Hess'e görünmeden içerde kalmıştı. Hess, kapının kapandığını duyar duymaz iniltiyi kesmişti. Gardiyan sanki dışardan geliyormuş gibi kapıyı açınca yine inlemeye başlamıştı.

Albert Speer, Hess'in bu nöbetlerinin psikosomatik olduğunu söylüyordu. Speer, Amerikalı psikiyatr Doktor Robert Levy ile bu konuda uzun uzun konuşmuştu. Levy'ye, Hess'in akli dengesinde bir bozukluk olduğuna inanmadığını söylemişti. Hess, oldu bitti 'garip' olarak kabul ediliyordu, ancak bu garipliğinde bir artış görememişti kendisi. Speer, Hess'in diğer mahpuslarla haftalarca hiçbir ilişkide bulunmadığını, ancak son günlerde bir yaklaşma çabası görüldüğünü de söylemişti. Kayak kayma gibi, teknik sorunlar gibi konuları kendileriyle tartışıyor, oğlundan söz ediyordu. Mahkûmlar ilk iki yıllarında söylenebilecek herşeyi konuşup bitirdikleri için artık geçmişten söz etmiyorlardı.

Speer, Hess'in ailesi ile görüşmek istememesini garip bulmuyordu. «Biz yakınlarımızı eski hallerinde hatırlıyor, ve bu durum altında kendileriyle görüşmekten hoşlanmıyoruz,» diyordu. Hess, hayat boyu hapse mah-

kûm olduğu halde, zaman zaman normal hayata dönünce neler yapacağını da anlatırdı.

Psikayatrın sözlerine göre, diğer mahkumlar Hess'e sert ve kaba davrandıkları halde Speer ona bir insan gözüyle bakar ve davranırdı. Bu çabasına karşılık sık sık küstahlık görürdü. Hess, kendisine sert davrananlara karşı saygılıydı ancak.

11

HÜCRE SIRLARI

RUDOLF HESS BUGÜN DE HÜCRESİNDE değildi. Bir gün önce yatağından kalkmamakta ısrar etmişti.. Gardiyanlar Hess'le tartışmaya girmemek için emir almışlardı. Sert bir hareketle şiltesini altından çekince Hitler'in yardımcısı kendisini yerde bulmuştu. Sonra da 7 numaralı ceza hücresine götürülmüştü.

Diğer altı hücrede hayat başlıyordu. Mahpusların üzerlerinde ya da hücrelerinde saatları yoktu. Ancak ayak seslerinden, anahtar şakırtılarından günün hangi saatında olduklarını kestirebiliyorlardı artık.

Sabah 6: «4 Numara! Kalk. 6 Numara. Ayağa!» Sabah yıkanması. Gözlüklerin verilmesi, yatakların yapılması.

6.45: Kahvaltı. 7.30: Başgardiyanın gözetiminde çalışma. 11.15: Çalışmanın sona ermesi. Üstlerinin aranması, yıkanma.

11.30 — 12.15: Öğle yemeği. Dinlenme. Saat 1.30'a kadar yazmak, okumak ya da sigara içmek. Sonra 4.45'e kadar çalışma.

4.45: Çalışmanın sonu. Üstlerinin aranması, yıkanma.

5.00: Akşam yemeği. 5.45 — 6.15: Kitaplık hücresinde Raeder'den kitap alma.

6.15 — 10.00: Dinlenme, okuma, yazma, sigara içme, yıkanma.

10.00: Gözlükleri iade, ışıkların sönmesi...

Cumartesi: 8 —9: çamaşır ve yatak takımlarının değiştirilmesi. 9 — 10: Hava alma. 10 — 11.15: Yıkanma. 14.00 — 15.30: Dinsel ayin. Ayın birinci ve üçüncü cumartesi günleri 30 dakika süreli plağa alınmış bir konser. 15.30 — 16.45: Hava alma, dinlenme, okuma ve yazma.

Pazar. 8 — 16.45: Dinlenme, okuma, mektup yazma, sigara içme, hava alma.

Dıştan bakıldığında çok tekdüze, sıkıntılı ve boşa geçen günlerdi bunlar. Ancak altı metrekarelik küçücük dünyalarında çok şeyler oluyordu ...

Speer, müdürler kurulu tarafından özellikle yasak edilmesine rağmen anılarını yazıyordu. Uzun boylu, sakin görünüşlü bu adam hayatının hikayesini yazmış ve bunu bölüm bölüm dışarı kaçırtarak yayınevine ulaştırmayı başarabilmişti. Mahpuslara verilen kağıtlar, sonradan mektup halinde gönderilirken kontrol edilebilmesi için mühürlü ve kayıtlıydı. Ancak Speer *resmî* kağıtları kullanmıyordu; bir süre önce hücresi boyanırken, boyacılar yerlerin ve eşyaların kirlenmemesi için üzerlerine kağıt yaymışlardı. Speer de bu kağıdın bir kısmını alıp saklamıştı. İncecik el yazısıyla Hitler'in gözünde yükselip silah sanayiinin başına getirilişinin hikayesini yazıyordu. Bitirdiği sayfayı pantolonunun altında bacağına sarıyor ve bir lastikle tutturuyordu. Sonra bir fırsatını

bulup kağıtları cezaevinden dışarı çıkartacak olan adama veriyordu.

Speer'e yardım eden Hollandalı hademe Proost'tu. Proost, zamanında Almanların elinde savaş esiri olduğunu ve Speer'in yardımıyla kendisine iyi davranıldığını söylerdi. Şimdi de yapılan bu iyiliği ödeme fırsatını ele geçirmişti.

Alman yayınevlerinin ve büyük tirajlı dergilerinin aracılar yardımıyla mahpuslardan hayat hikayelerini istedikleri herkes tarafından biliniyordu. Von Schirach, anılarını bir dergiye 500.000 marka satmak üzere anlaşmıştı. Ancak, bu 'tarih karşısındaki görevini' yerine getirmek için serbest bırakılmasını bekliyordu.

Geceleri, müdürlerin hücrelerde hayatın bitmiş olduğunu sandıkları saatlarda kimi zaman çok garip şeyler de olurdu. Amerikalı bir gardiyan bir keresinde, Speer gibi, paçasının içinde sakladığı şişe şişe şarabı getirmişti mahpuslara. On yıldan beri ağızlarına alkol koymamış olan mahpuslar şarabın bir damlasıyla bile sarhoş olmuşlardı. Bu olaya tanık olan biri, Rus gardiyanın gece onikide görevi devralacağı için herkesin endişeye kapıldığını anlatmıştır. Nöbet saatı çok yaklaşmış, ancak von Schirach hala bağıra bağıra şarkı söylüyordu. Diğer mahpuslar kendisine 'ağzını kapatmasını yoksa başlarının belaya gireceğini' söyleyince von Schirach güçbela sustu.

Bu olaydan az sonra ayin şarabı yasaklandı. Ruslar, ayin şarabının dinsel niteliğini görmezlikten geliyorlardı.

İhtiyar von Neurath'ın da dışardan kaçak mal getiren bir adamı vardı. Von Neurath uzun zamandır çukula-

ta hasreti çekiyor ve 32 gardiyanla Birleşmiş Milletlerin yerleştirdiği göçmen hademelerden 18 kişi arasında kendisine yardım edecek birini her zaman kolaylıkla bulabiliyordu. İki kere suçüstü yakalanmıştı. Soruşturmalar bütün kuşkuların bir tek gardiyan üstünde toplanmasını sağlamış, ancak bir sonuç alınamamıştı.

İkinci keresinde hücresinde saklı çukulatalar bulununca müdürler toplantısı epey ateşli geçti. Fransız müdür: «Cezaevi, bir mucize yeri olmadığı gibi, von Neurath da sihirbaz değildir,» diyordu. «Bu çukulata paketini buraya dışardan biri sokmuştur.» Sovyet müdür ise Neurath'ın çok ağır bir cezaya çarptırılmasını istiyordu. Masanın öteki ucunda oturan İngiliz müdür de, «Çok yaşlı ve hasta bir adamdır. Üstelik çukulata bulunduğu zaman bahçedeydi,» diye von Neurath'tan yana çıkıyordu. Gizlenen çukulata konusu başka bir toplantıya ertelenince Sovyet müdür işin arkasını bırakmayarak Neurath'ın hücresine giderek kendisini sorguya çekti. Neurath çukulatanın bir parçasını yediğini ve geri kalanını kendisinin sakladığını itiraf etti ama bunu kendisine verenin adını da söylememekte direndi.

Amerikalı müdür, Neurath'ın çok yaşlanmış, hem bedenen hem de aklen zayıflamış olduğunu söylüyordu. Artık kendi kendine giyinemiyordu bile. Amerikalı cezaevi doktoruna göre, gece yarısı hücresi aranırken yirmi dakika soğuk koridorda ayakta bekleyecek olursa birdenbire ölebilirdi. Bunun üzerine çukulata kaçakçısının aranmasından vazgeçildi.

Hücreler geceleri arandıktan sonra darmadağınık bir halde bırakılıyordu. Mahpusların mallarını düzene sokmaları için bir saat uğraşmaları gerekiyordu. Schi-

rach'ın iki çift çorabı, bir çift ayakkabısı, iki çift terliği, dört havlusu, iki yüz silme bezi, bir pijaması, bir kazağı, bir ceketi, bir pantolonu, iç çamaşırları, kasketi, askısı, dört battaniyesi, iki yastığı, iki çarşafı, bir haçı, iki fincanı, bir dolma kalemi, bir kurşun kalemi ve bir de takvimi vardı.

Bütün bunlar altüst olunca pek tabii ki zaman zaman kendini tutamayıp öfkeleniyordu.

Hess, ceza hücresindeyken Speer onun boş hücresini süpürmeye gönüllü olurdu. Speer, aslında Hess'e ayıracak zamanı olmadığı halde, onu korumak, sıkıntı çektiğine inandığı zamanlar ona yardım etmek için çabalar dururdu.

Yılların bu yedi kişi üzerinde etkisi görülmeye başlamıştı. Bu, özellikle yüzlerinde ve sağlık raporlarında açıkça farkediliyordu. Doenitz, sağ kalçasındaki ağrılar nedeniyle enfraruj tedavisi görüyordu. Von Neurath'a da, başağrıları ve başdönmesi için tedavi yapılıyordu. Hess'e mide krampları gelince kullanması için bir sıcak su torbası verilmiş ve normal olarak yemek yemediği takdirde gerçekten hastalanacağı anlatılmıştı. Doktorlar kalbini, midesini ve böbreklerini inceden inceye muayene etmişler ve ciddi bir rahatsızlığa rastlamamışlardı. Hess, barsakları için baryum testi yapılmasını kabul etmiyordu. 1950 Ağustos'unda çekilen bir röntgen filminde mide ülseri belirtisine işaret edildiği halde Hess: «Yemek yemezsem her şeyim geçer,» diye direniyordu.

Funk idrar yapamama, başağrısı ve uykusuzluktan şikayetçiydi. 74 yaşına varmış olan Raeder bacağındaki

ve kalçasındaki ağrılardan şikayet ediyor, kendisine enfraruj tedavisi uygulanıyordu. Bahçede dolaşırken kullanması için bir baston verilmişti. O sıralarda 45 yaşında olan Speer kabızlıktan şikayetçiydi. Doktor muayenesinde, geçirdiği bir filebit hastalığı sonunda sol bacağının sağ bacağından daha şiş kaldığı saptanmıştı. Von Schirach'ın başlıca şikayeti ise öğleden sonra geç saatta verilen kahvenin geceleri uykusunu kaçırmasıydı. Bunun üzerine kahvesi sabahları verilmeye başlandı.

Cezaevi de ıslah ediliyordu bu arada. Hücrelere kapalı tuvaletler yerleştirilmiş, banyoya yeni duşlar takılmıştı. Kaloriferler artık düzenli yanıyordu. 620 marka alınan bir Miele çamaşır yıkama makinası da çamaşırhaneye yerleştirilmişti.

Berlin'i yeni baştan inşa edecek olan Albert Speer bahçede iki kalas ve bir yığın taşla uğraşıyordu şimdi. Almanya'nın yeni siluetini yaratacak olan eller bahçedeki ağaçların altına iki oturacak yer hazırlıyordu. Speer çalışırken arkadaşları da demir merdivenden inerek 'Speer'in Cennet Bahçesi'ne geldiler. Cezaevine ilk geldikleri gün burası vahşi bir yerdi. Oysa şimdi birbirinden çimenler ve dar yollarla ayrılmış, küçük küçük bahçeler halinde bölünmüştü. Speer kendisini bahçeye adamıştı. Bahçeden başka tek bir düşüncesi bile yoktu.

Şimdi de bahçesinde dünya turunu tamamlıyordu. 215 adımda dolanıyordu bahçenin çevresinde. Bunu kilometrelere vurarak Berlin'den Prag'a doğru yürümeye başladı. Kitaplıktan aldığı haritaların ve coğrafya kitaplarının yardımıyla Viyana'dan Karadeniz'e, Boğaz'dan

geçerek Türkiye'ye ve Tahran'a gitti. Ordan İsfahan'a, Semerkand'a ve Delhi'ye doğru yola koyuldu. Aylarca sonra Pekin ve Vladivostok'taydı. Speer Rus gardiyanlarla hava durumunu konuşuyor, denizin nerelerde donmuş olacağını hesaplıyordu. Geceleri hücresinde o gün gördüğü yerleri yazıyordu. «Bugün onbeş kilometre daha ilerledim.» Dünya haritasındaki çizgisi giderek uzuyordu.

Hepsinin içinde en sakin olanı Speer'di. Ancak birdenbire, ortada hiçbir neden olmadan, gardiyan Wally Chisholm'a döner ve hakarete başlardı. Sonunda ceza hücresine sokulurdu. Gardiyanlar şaşkına dönerlerdi bu durum karşısında. Örnek bir mahpus olan Speer'e yakıştıramazlardı bu davranışı. Birdenbire çıldırmış mıydı acaba? Oysa Speer, ancak bu yolla örnek bir mahpus olarak kalmaya devam edebiliyordu. «Arada sırada böyle patlamasam gerçekten çıldırırdım. Bunu isteyerek yapıyorum ve cezalandırılacağımı biliyorum,» demişti bana. «Ne yapayım ki, aklı başında kalabilmek için tek yolum bu.»

Bahçe sorumlusu olan Chisholm müdürler toplantısına çağırılmıştı. Rus müdür: «Bahçede gül var, leylak var hatta frenk üzümü bile var. Neden?» diye çıkıştı şaşkına dönen gardiyana. «Bu bahçe sebze yetiştirmek içindir, anladın mı?»

Gerçekten de bahçeden taze fasulya, lahana, domates, pancar, patates, yeşil salata, kabak ve sovan alıyorduk mutfağımız için. Hatta çilek bile vardı. Ancak mahpusların çilek yemeleri yasaktı. Lükstü bu. Gölgesinde oturdukları ceviz ağacının meyvelerinden bile yiyemezlerdi. Hess bile bir ara bahçıvanlık hastalığına tutulmuş-

tu. Nereden bulmuşsa ayçiçeği çekirdeği ekmişti bir kenara. Ayçiçekleri büyüyünce, güller ve leylaklar gibi sökülüp atıldılar.

Kasım'da bahçe bembeyaz bir örtünün altında kalır, mahpuslar ancak dar yollarda dolaşırlardı. Doenitz ile von Schirach 1952 yılında bir kartopu savaşı yaptılar. Gardiyan Owens de kendilerine katıldı. Üçü birden cezalandırıldılar.

Bir süre sonra dışarısı dolaşılamayacak kadar soğumuştu. Mahpuslar yürüyüşlerini hücrelerinin önündeki koridorda yapıyorlardı. Spandau'nun yedi adamı kitapları, gizli düşmanlıkları, ağrıları ve sancılarıyla yine bir araya tıkılmışlardı.

12

SERBEST BIRAKILMA

SPANDAU'NUN EN AZ GÜÇLÜK ÇIKARAN mahpusu, Hitler'in ilk Dışişleri Bakanı Baron Konstantin von Neurath artık çalışamayacak hale gelmişti. Doktorlar kendisine hızlı yürümemesini ve Speer ya da von Schirach gibi daha genç birinin merdivenlerden inip çıkarken kollarından tutmalarını söylemişlerdi. Müdürlere de, von Neurath şu ya da bu nedenle heyecanlanacak olursa, bunun kendisinin sonu olacağı bildirilmişti.

1952 yılının 31 Mart'ında şiddetli bir angina pectoris nöbeti geçirdi; gardiyanlar kendisini buldukları zaman ölmek üzereydi. Nöbetçi Sovyet doktoru yerinde bulunamamıştı. Sovyet karargahına ve kışlaya telefon edildiyse de doktoru bulmak mümkün olmadı. İki saat sonra İngiliz doktoru von Neurath'ın yanına geldi. Von Neurath bir ay önce kriz geldiğinde kendisine nitrogliserin hapı verildiğini fakat bunu bitirmiş olduğunu güçlükle söyleyebildi. Bu krizden de kurtulduğu sırada, üç hafta sonra gribe tutularak revire kaldırıldı. Gribi de atlatarak hücresine ve hatta koridorda sepet örmeye döndü.

Ancak bir yıl sonra Temmuz ayında durumu yine ağırlaşmıştı. Kalbi büyümüştü. Tansiyonu çok yüksekti. Kendisini muayeneye gelen İngiliz doktor daha doğal bir çevrede olduğu takdirde yaşama şansı olduğunu bildirdi. Müdürler bir ölüm halinde ne yapılacağını kararlaştırmak için toplandılar. Amerikalılar cesedin en yakın akrabası olan karısına verilmesini savunuyorlardı.

Neurath güçlükle konuşuyor, cümlelerini tamamlayamıyordu. Yatağının yanına bir kilim serilmişti. 9 Eylül 1953'te bir hastane yatağı getirilip hücresine konuldu. Gece kontrollarında hücresinin ışığının yakılmaması için gardiyanlara da talimat verilmişti.

Ani olarak ölmesi olasılığına karşılık haberi duyurmak üzere önceden telgraflar hazırlanmıştı. Cezaevi önünde göstericilerin toplanmalarını önlemek çok güç olacaktı. Cesedin yakılmasına karar verilirse, cesedi Wilmersdorf krematoryumuna götürmek, kısa bir ayin yapılması ve küllerin geri getirilmesi üç saat alacaktı. Müdürler bu işin gece yapılmasının doğru olacağını kararlaştırdılar. Polise haber verilip yollar kestirilecekti. Cezaevi papazı da askeri müdürler, askeri valiler, gardiyanlar ve yirmi erden oluşacak korteje katılacaktı. Kortej arabalarla değil de kamyonlarla gidecek ve böylece ne taşındığı anlaşılmayacaktı. Mümkün olduğu kadar az ilgi çekmek için müdürler sahte bir kortej daha hazırlatmayı düşünüyorlardı. Küller cezaevine getirildikten sonra kasaya kilitlenecek ve bundan sonra da ailesine teslim edilmesi için Sovyet yetkilileri ikna edilmeye çalışılacaktı.

Cezaevine gönderilen çelenkler kabul edilmeye karar verilirse, bunlar önce patlayıcı madde olmaması için aranacak, üzerlerindeki kartlar ve yazılar sansürden geçtikten sonra iki hücrenin birleştirilmesiyle yapılmış olan kiliseye konacaktı. Cenaze müziğinin bile söz konusu edildiği tartışmalı ve bütün gece süren bir toplantının sonunda Sovyetler tabutu mezar kazıcıların taşımasında ısrar ettiler.

Neurath, 2 Eylül 1954 gecesi birden ağırlaştı. İngiliz doktoru yakınlarının çağırılmasını istedi. Mahpus, revire ve hastaneye kaldırılmamasını rica etmişti. Rahibe son dinsel ayini yapabileceği bildirilerek, von Neurath'ın kızı hapishaneye çağırıldı. Karısı yola çıkamayacak kadar hastaydı.

Doktor, müdürler toplantısında şöyle konuşmuştu:

«Son bir ay içinde von Neurath'ı çok muayene ettim, ancak bugünkü muayenemde kendisini çok ağır hasta buldum. Pülmoner ödem krizi geçirmiş bulunuyor; bu, çok ciddi ve öldürücü bir hastalıktır. Şu anda ise epey düzelmiş bir durumda, aynı tehlikenin devam ettiğini söyleyemem. Ancak şu andaki durumu ne olursa olsun, ilk kalp krizinde kesinlikle ölecektir.»

Cenaze hazırlıkları da bitmişti. Koridorun ucundaki bir hücre özel bir kilise olarak kullanılacak, org da bir köşeye yerleştirilecekti. Üzeri örtülü bir masa mihrap olacak, içeri birkaç tane iskemle konulacaktı. Tabut iki destek üzerinde mihrabın önünde bulunacak ve üzerinde ölünün adı yazılı meşe tahtasında bir haç da tabutun yan tarafına yerleştirilecekti.

Ceset yakılmayacaktı. Mahpus Spandau'da gömülecekti. Yıllar önce hazırlanmış olan tabut kullanılacak ve

yalnızca kilitli bir kapıdan geçilerek girilebilen bir duvarın arkasına gömülecekti. Ölüye, depodaki kendi elbiseleri giydirilecekti.

Ölümü için saatlarca süren hazırlıklar yapıldığından habersiz olan von Neurath bir süre sonra iyileşti. Ancak Spandau'daki günleri sona eriyordu artık. 5 Kasım 1954 günü akrabaları Spandau'ya çağrılarak kendilerine müjde verildi: «Von Neurath serbest bırakılacak.»

Dört Büyükler kolay kolay varamamışlardı bu kararа. Müttefikler yıllardan beri von Neurath'ı serbest bırakmaya çalışıyorlar, ama her seferinde Rusların itirazıyla karşılaşıyorlardı. Birdenbire Ruslar İngiliz, Fransız ve Birleşik Devletlerin Bonn'daki elçiliklerine bir mektup göndererek, daha önce bu konuda yapılan görüşmelerden de söz etmeksizin, ***kendilerinin*** von Neurath'ın serbest bırakılmasına karar verdiklerini bildirmişlerdi. Bu, 'Sovyet liderlerinin kalplerinden yükselen insancıl bir davranış'tı.

Von Neurath iki yıl ailesinin yanında yaşadıktan sonra, bir astım krizi sonunda İnzweihingen'de öldü. *Tagespiegel* gazetesinde hakkında şunlar yazıldı: «...Pek çoğumuz gibi o da yanılmıştı ve bunun bedelini pek çok kimseden daha ağır ödedi. Kaderini yaşlılığında bile onurla sürdürdü.»

Taşıdığı bastona rağmen Erich Raeder hala o eski 'büyük amiral'di. Karısının 29 Eylül 1950 tarihinde yaptığı ziyarette: «Müebbet hapse hüküm giydikten sonra merhamet gösterilmesini istedim,» demişti. «Asker gibi ölmek, kurşuna dizilmek istiyordum. Bu, benim için ol-

duğu kadar senin için de iyi olacaktı. Bir an için üzülecektin sen de, oysa şimdi müebbet hapis benim için sürekli bir acı oluyor.» Ancak kurşuna dizilmeyi isteyen diğerleri gibi onun da bu isteği reddedilmişti.

Şimdi kan dolaşımı hastalığından mustarip olarak cezaevi içinde topallayarak yürüyor, bacağını bir yere çarpmamaya dikkat ediyordu. Karısının bir ziyaretinden önce ateşli yatıyordu, Bayan Raeder, buna rağmen kendisinin zorla kaldırılıp yemeğini almaya gönderildiğini iddia ediyordu. Karısı ayrıca Berlin Grubu müdürü Cecil Lyon'a da bir mektup yazarak 12 Ocak 1954'de yaptığı ziyaretin ancak ziyaret saatından 15 dakika önce haber verildiğini şikayet etmişti. Ayrıca, Winston Churchill'in Amiral Tirpitz'in oğluna, Raeder'in 'suçsuz olduğunu ve serbest bırakılması gerektiğini' söylediğini de bildiriyordu.

Doktor Adenauer de 75 yaşını aşmış olan mahpusların serbest bırakılmalarını sağlamaya çalışıyordu. Hüküm giymeden önce geçen sürelerinin cezalarından düşülmesini, cezanın son üçte birinin de kaldırılmasını istiyordu.

Birdenbire 24 Eylül 1955'te Sovyetler Birliğinden gelen bir haberde, kendisinin 'ilerlemiş yaşını ve ciddi hastalığını gözönüne alarak' Raeder'i serbest bırakmaya karar verdikleri bildiriliyordu. Hemen ertesi günü toplanan Spandau müdürleri Bayan Raeder'e bu haberi ulaştırdılar.

26 Eylül 1955 günü saat 11.35'te yuvarlak yüzlü, şiş gözlü Raeder karısının kollarına atılıyordu. Westfalya'da Lippstadt kentinde Uhland sokağına yerleşen Raeder müdürlere mektup yazarak cezaevinde kalan eşya-

larını istiyor ve bir iki not defteri, birkaç fotoğraftan oluşan bu eşyalar kendisine verilmediği takdirde 'gerekli yollara başvurmak zorunda kalacağını, kendisi için çok değerli olan bu eşyaların tutulmasının insanlık dışı bir davranış olacağını' bildiriyordu. Raeder de bir yıl sonra ölünceye kadar mutlu ve sakin bir hayat yaşadı.

Bir yıl sonra da sıra Amiral Karl Doenitz'e gelmişti. Ancak von Neurath ve Raeder'in ansızın bırakılmalarına karşılık Doenitz onuncu yılın sonunda serbest kalacağını biliyor ve buna hazırlanıyordu. Cezaevinin hem içinde hem de dışında tedirgin bir hava vardı. Pek kısa bir süre için olsa bile, Almanya'nın dümenini elinde tutmuş olan bu adam cezaevinden çıkınca ne olacaktı?

Tahliyeden iki ay önce Doenitz'in avukatı Otto Kranzbueller cezaevine gelerek gerekli hazırlıkları yapmıştı. Doenitz, tahliyesi sırasında mümkün olduğu kadar az gürültü çıkmasını istiyordu. Bir kitap yazmayı düşünüyordu, ancak bu kitapta ikinci Dünya Savaşı ve Nürnberg, şimdiye kadar yazıldıkları açıdan başka bir bakışla ele alınacaktı. Avukatı, 'bloke' edilmiş paralarının kendisine verileceğini söyledi.

Doenitz, avukatına Batı Almanya halkının kendisinin suçluluğuna inanıp inanmadıklarını sordu. Avukat, çok az kimsenin suçlu olduğuna inandıklarını, çoğunluğun siyasal nedenlerle hüküm giydiğini kabul ettiklerini anlattı. Bay Kranzbueller, pek çok gazetecinin Doenitz hakkında yazılar yazmak istediklerini de söyledi. Ziyaret masasının karşı tarafında oturan Doenitz, bütün istediğinin dinlenmek, denize çıkmak ve karısıyla başbaşa yaşamak olduğunu belirtti. Geçirdiği güç yıllar

içinde karısının iyimserliği için kendisine şükran borçluydu.

Müttefikler Doenitz'in tahliyesi için şöyle bir plan hazırlamışlardı: Tahliyeden bir gün önce başgardiyanın odası yanındaki revire alınacak, sivil elbiselerini burada Chisholm'dan makbuz karşılığı alacaktı. Ancak Sovyetler hemen buna itiraz ettiler. Cezasının 30 Eylül gecesi biteceğini ve o zamana kadar sivil elbiselerinin verilmemesi gerektiğini söylediler. Geceyarısına kadar cezaevi üniformasıyla hücresinde beklemeli ve tam geceyarısında sivil elbiselerini almalıydı. Müttefikler ise bunun mümkün olmadığını, tam geceyarısı elbise değiştirmeye kalkınca Doenitz'in birkaç dakika bile olsa haksız yere cezaevinde tutulmuş olacağını ileri sürüyorlardı. Ruslar bunun üzerine biraz yumuşadılar. Sovyet müdür: «Geceyarısından beş dakika önce sivil elbiselerini giyebilir,» dedi.

Doenitz hücresinde üstünü değiştirirken çok heyecanlıydı. Dışarda kendisini bekleyen kalabalık arasında 200 gazetecinin ve televizyoncunun bulunduğu söyleniyordu.

Doenitz'in kızı da gelmişti. Gazetecilerin elinden kurtulmak için cezaevinin avlusunda bir taksiye bindiler. İngiliz ordusuna ait büyük bir Opel'e de bir Fransız ve bir İngiliz tercüman bindiler. Kapıdan önce Opel çıktı. Gazeteciler hemen peşinden koştular. Birkaç saniye sonra taksi kapıdan çıkarak Berlin'e doğru yollandı. Gazeteciler aldatıldıklarını anlamışlardı, polis kordonunu yarmak için ileri atıldılar, fotoğraf makinaları kırıldı, coplar savruldu. Ancak Karl Doenitz çoktan gitmişti.

O gün daha geç bir saatta fotoğrafçılara poz vererek kısa bir konuşma yaptı. Cezaevinde onbir yıl kaldıktan sonra şimdi herhangi bir konu hakkında hemen fikir ileri süremeyeceğini belirtti. Siyasal bir faaliyete girmeyi düşünmüyordu. Saat beş uçağı ile Düsseldorf'a karısının yanına gitti ve o gece yemeğini evinde yedi.

Speer, von Schirach, Funk ve Hess arkada kalmışlardı.

Gardiyanlar sıranın Funk'a geldiğini söylüyorlardı. Hikâyeci, orgçu ve Nazi Almanyasının gördüğü en çılgınca eğlence sahnelerinin yaratıcısı Walter Funk artık hastaydı.

Karısının son ziyaretlerinden birinde, birdenbire: «Artık ameliyat olmak istemiyorum!» diye bağırmıştı. Sonraları bahçeye indirildiğinde de ağlamaya başlamıştı. Amerikalı başgardiyan kendisine nesi olduğunu sorunca: «Bilmiyorum, bilmiyorum,» diyerek başını sallamış, gözlerini silmişti.

Üç ay kadar önce 'John Begonia' takma adı altında İngiliz Askerî Hastanesinde safra kesesi ameliyatı olmuştu. Ameliyattan sonra iyileşmişti, ancak diyabet hastalığı doktorları endişelendiriyordu. Çarşamba, Perşembe ve Cuma günleri org çalışarak Pazartesileri arkadaşlarına konserler veriyordu. Ama artık bu işte de pek gönlü yoktu. Yürümekte güçlük çekiyordu, çabuk yoruluyor, sabahları kalkınca başı dönüyordu. Noel sabahı yine ağlamış ve sağlık raporuna şunlar yazılmıştı: «Hastada hiçbir tedaviye cevap yok. Yaşlılık bunaklığı ile uyum gösteren belirtiler var...»

Fransız başgardiyan, 28 Aralık 1956'da raporunda Funk'un sürekli olarak sendelediğini ve hiçbir iş yapa-

maz durumda olduğunu bildirmişti. Serbest bırakılma zamanı gelmedi mi, diye soruyordu. Cezaevinde dolaşan bir söylentiye göre Dört Büyükler bütün mahpuslar için bir 'çözüm' aramaktaydılar: Funk — sağlık nedenleriyle tahliye, Hess — akıl hastanesine nakil, Speer — şartsız tahliye, Schirach — elli kilometrelik bir alan dışına çıkmamak şartıyla af.

Washington'da Dışişleri Bakanlığına gönderilen bir raporda da Funk'un aklî yeteneklerini kaybetmekte olduğu ileri sürülüyordu. Depresyon geçiriyor, sık sık ağlama nöbetlerine tutuluyor, uzun süreler gözlerini duvardan ayırmıyordu. Hücresine girip çıkan insanların farkında bile değildi. Okumaya karşı ilgisini de kaybetmişti, konuşurken cümleleri yarıda kesiyordu. Diğerleriyle konuşmuyor, karşılaştıklarında yalnızca başını sallamakla yetiniyordu. Başdönmesi ve yorgunluktan şikâyet ediyor, hapiste öleceğini söyleyip duruyordu.

17 Ocak 1957'de cezaevini teftişe gelen Amerikalı general Doktor Rome'a bütün bu şikâyetlerini tekrarlayan Funk, generalden kendisinin serbest bırakılması için elinden geleni yapmasını rica etti. «Evimde ölmek istiyorum,» diye ağladı. «Burada ölmek istemiyorum.» Sovyet müdür Funk'un bu 'aktörlüğü' karşısında başını sallıyor ve generale, 'Herhangi bir 66 yaşındaki insandan hiçbir farkı yoktur, yalnızca büyük bir aktördür,' diyordu.

Onbeş gün sonra da Funk'un karısı Louise, kocasının serbest bırakılması için bir istemde bulundu:

«Birlikte bulunduğumuz otuz yıl içinde iyi ve kötü günler geçirdik kendisiyle, ancak kocama olan sevgim

hiç azalmamıştır. Oniki yıldır birbirimizden ayrı yaşıyoruz şimdi. Müttefik otoritelerin iyilikseverlikleri yüzünden son zamanlarda sıklaştırılan ziyaretlerimde kocamın bedensel ve ruhsal durumunda büyük bir zayıflık meydana geldiğini görmüş bulunuyorum. 30 Kasım 1956'daki son ziyaretimde, kendisinin umutsuz durumunu dikkate alarak, ceza süresini tamamlayacak gücü bulamayacağına emin oldum. Kocam çok yakın bir gelecekte serbest bırakılmayacak olursa, bir daha yanıma dönebileceği umudunu bütünüyle kaybetmiş olacağım.

«Kocamı son günlerimizi barış ve özgürlük içinde geçirebileceğimiz sâkin bir yere götürmek istiyorum. Cezasının indirilmesi konusunda...»

Sağlık raporlarına rağmen Sovyet gardiyanları ve müdürü Funk'a: «Çok iyisin, hiçbir şeyin yok,» diyorlardı. Bunun üzerine Funk öfkeleniyor ve bağırmaya başlıyordu. «Öldürün beni isterseniz, ama işkence etmeyin!»

Bu arada Dört Büyükler arasındaki gizli görüşmeler tahliyesinin yakınlaştığını da göstermekteydi. 14 Mayıs'ta müdürlerden Bayan Funk'a telefon edip Berlin'e çağırmaları istendi. Çağrı nedeni kendisine söylenmeyecekti. Kadın yola çıktığında bir karara varılmıştı: 16 Mayıs'ta tahliye edilecekti. Basına, yaşlılığı ve sağlık nedenleriyle Funk'un müebbet hapis cezasının kaldırıldığı bildirildi.

İlk önce bir cankurtaran arabasına konulması kararlaştırılmıştı. Ancak doktorlar karısının koluna girerek kapıdan yürüyerek çıkabileceğini bildirdiler. Bayan Funk cezaevine heyecanla girdikten yarım saat sonra kocasıyla birlikte dışarı çıkıyordu.

Funk, 19 numaralı hücresini, son on yılını geçirdiği bu küçük odaya, son bir kere bakarken kendisine 225 mektubu, 13 kartpostalı, 14 fotoğrafı, 26 kitabı, 26 nota defteri ve diğer hukukî kâğıtları teslim edildi. Funk, son anda Hess, Speer ve von Schirach'ın hücrelerine giderek kendilerine veda etti. Karısının kolunda dışarı çıkarken gözlerinde yaşlar olduğu görülüyordu. Saat 14.23'tü.

Spandau'nun ufak tefek palyaçosu gitmişti.

13

GERİDE KALAN ÜÇ KİŞİ

KOSKOCA SPANDAU CEZAEVİNDE ŞİMDİ yalnızca üç kişi kalmıştı. Baldur von Schirach, elli yaşında, küstah, bilgili ve üstün. Speer, elliiki yaşında, çalışkan, saygılı, cezasına boyun eğmiş. Rudolf Hess, altmışüç yaşında, ters huylu, yönetilmesi güç, bir 'problem çocuk'.

Bahçede çok garip bir görüntü meydana getirirlerdi bu üçü. Hess, başı önde, koşar adımlarla, elleri arkasında, aceleyle yürüyor. Speer, her zamanki gibi otlarla çalılarla boğuşuyor, ağaçları buduyor, yeni yeni tohumlar ekiyor. Von Schirach, düşünceli düşünceli, ağır ağır, zevkini çıkararak yürüyor.

Von Schirach bir keresinde bana şöyle bir itirafta bulunmuştu:

«Hayatımda örnek alabileceğim tek bir insana rastlamadım. Ve bunların arasında Hitler'i de sayabilirim.»

Hitler'in bu sabık gençlik liderinin, üstündeki mahpus üniformasına rağmen, bir havası vardı. Tırnakları

hep temiz ve bakımlı, saçları hep taranmıştı. Orta boylu, yaşına rağmen dinç ve hâlâ yakışıklıydı.

İngilizce konuşabilmekten gurur duyardı. İlk karşılaştığımızda bende sorgu yapanın sanki kendisi olduğu izlenimini uyandırmıştı. Yerine geçtiğim müdür bizi bahçede tanıştırmıştı.

«Tanıştığımıza memnun oldum Yarbayım,» dedi von Schirach. «Amerikalı müdür olarak atandığınızı duydum. Bir üst rütbeye yükselmek için can atan bir binbaşı ya da yüzbaşı olmadığınıza çok sevindik. Küçük rütbeli subaylarla hiç de hoş olmayan denemelerimiz oldu burada. Hoşgeldiniz!»

Alay etmiyordu. Ciddiydi. Herr Baldur von Schirach, gerçekten de 'hoşgeldin' diyordu bana. Günlerden 20 Temmuz'du, 1944 yılında Hitler'e yapılan suikastin yıldönümü.

«Bugün Hitler'e yapılan suikastın yıldönümü,» diye von Schirach devam etti. «Zaten bir işi berbat etmek istersen Ordu'ya ver yapsın. Tam da Ordu işi ha! Bir çanta dolusu dinamit yerleştirmek kadar korkakça bir şey duydunuz mu hiç? Bu korkaklığın sonunda binlerce kişi öldürüldü. Oysa yapılacak en cesurca hareket Hitler'in kafasına tabancayı dayamaktı.»

Ağzında piposu, elleriyle işaretler yaparak konuşuyordu.

«Size şunu söyleyebilirim: Führer'in güvendiği insanlardan biriydim. Yanına giren herkesin üstü aranırdı. Benden başka. Ben rahat rahat öldürebilirdim onu.»

Pantolonunun dizlerinde numarası olan 5 yazan Speer, çömeldiği otlar arasından kalktı. Ceketini çıkarmış, gömleğinin kollarını sıvamıştı. Elleri topraklıydı.

Uzun boyluydu, başı vücuduna göre biraz iriceydi. İkide bir pantolonunu çekip düzeltiyordu. Esas duruşa geçerek hafifçe başını eğdi. Gözlerimin içine bakıyordu. Kalın kaşları hâlâ gür ve karaydı, yüzünde et benleri vardı. «Tanıştığımıza memnun oldum,» diyerek işine döndü.

Sıra bir bilmece olan Hess'e gelmişti. Koşar adımlarla yürürken birden durdu, topuklarını bitiştirdi, esas duruşa geçti, başını hafifçe eğdi. Gözleri kalın kaşlarının altına öyle bir gömülmüşlerdi ki, ilk bakışta mavi olduklarını anlamaya imkân yoktu. Gülümsemiyordu. Şaşkın şaşkın kaşlarını çatmıştı hattâ. Halinde bir içe kapanıklık, kuşku ve bir boyun eğme seziliyordu. Sağlığını sordum. «Çok kötü,» dedi başını sallayarak. «Çok kötü.»

Sonra topuklarını vurarak eğildi ve yoluna devam etti. Elleri arkasında, başı düşünceli düşünceli öne eğik.

«Bu garip adamın kafasında neler var acaba?» dedim.

Hess, İngiliz müdür hücresine girdiği zaman ayağa kalkmadığı için cezalıydı. Sovyet gardiyanlar ilâç dağıtan memur içeri girince Hess'i ayağa kalkmaya mecbur tutuyorlardı. Hess'e ayağa kalkması için bağırıyorlar, o da, homurdana homurdana bu isteklerini yerine getiriyordu. Bu duruma dayanamayıp intikam almaya karar vermişti. Bir parça tuvalet kâğıdı üstüne iri harflerle *'Aufstehen* — Kalk' yazmış ve bunu duvara asmıştı. Sovyet gardiyanı bunun kendisine hakaret olduğunu söylüyordu. Hess ise böyle bir şeyi düşünmedi-

ğini, yalnızca ayağa kalkması gerektiğini hatırlayabilmesi için bunu yaptığını ileri sürüyordu.

Bir iki gün sonra yine kalkmayınca gardiyan çarşafını altından çekti. «Hess çılgınlar gibi kalktı sonra,» diye Sovyet başgardiyanı Kasakov bu olayı anlatıyordu. «Yumruklarını sıkmış, bağırıyor ve elini benden yana sallıyordu. Beni tehdit etti. Sonra yıkanıp yine yatağına döndü. Kahvaltıyı reddetti. Müdürlerden olağanüstü bir toplantı yapıp kendisine en ağır cezayı vermelerini istedim.»

Aradan bir hafta geçmiş olmasına rağmen Hess güçlük çıkarmakta devam ediyordu. Akşam yemeklerinden sonra şikâyet ediyor, inliyor ve ağrılarına iyi geldiği gerekçesiyle açık pencerenin önünde çırılçıplak yatıyordu. Gelen doktor kendisine 'güçlü bir sakinleştirici' verdiğini söyleyerek distile su zerketti. Ertesi sabah Hess, İngiliz ve Sovyet müdürlerine gardiyanların kendisini ayak bileklerinden çekerek kaldırdıklarını şikâyet etti.

Müdürler bu durum karşısında endişelenmeye başlamışlardı. Hess üzerinde ikna ve gereksiz zor kullanımı arasındaki sınırı çizmek güçleşiyordu. Gardiyanlardan birinin öfkeden kendisini kaybetmesi olasılığı giderek artıyordu. Hess'e beş gün hücre cezası verildi ve bu süre içinde gazete ve kitap okuması yasaklandı.

Doktorlar Hess'in belki de akıl hastanesine yatırılması gerektiği görüşündeydiler. Amerikan Askerî Hastanesinin psikiyatrı Hess'in normal bir hastane yerine akıl hastanesine yatırılmasını gerektirecek nedenler bulunduğu düşüncesindeydi. Doktor, Hess'in serbest bıra-

kıldığı takdirde bir Nazi lideri olması tehlikesinin bulunmadığını söylüyordu.

«Toplumun özgür bir üyesi olarak artık sönmüş bir kordur Hess. Komşuları arasında sözü geçen ama siyasal ve toplumsal bakımdan eylem yapamayan bir tip. Hiçbir grupla birleşmesine olanak kalmamıştır. Ailesi bile kendisi ile geçinmekte güçlük çekecektir.»

Amerikalı gardiyanlar yıllardır Hess'i ve hareketlerini değerlendirmekteydiler. Şimdi de kendisinin herhangi bir yere nakledilmesi konusu ortaya atıldığında birleşik bir rapor hazırlayabilirlerdi.

«Hess, cezaevi hayatına alışmamıştır. Bu yüzden on yıl önceki sorunlarla karşılaşılmaktadır hâlâ. Çalışmaktan ve havaya çıkmaktan nefret eder, bahçeye çıkmak yerine cezalandırılmayı yeğ tutmaktadır. Genellikle sabahları yataktan kalkmak istememekte, zaman zaman da verilen yemekleri reddetmektedir. Çevresini umursamazlıktan gelmekte ve sürekli olarak yapılması gereken bir şeyi başka bir zamana atmak istemektedir. Bu konuda şu örnekler verilebilir: 'Şimdi traş olmak istemiyorum... Daha sonra yesem olmaz mı?... Sabunu sonra getirin, şimdi istemiyorum... Sonra yıkanacağım... Bugün saçımı kestirmek zorunda mıyım?'

«Hess çok iyi fransızca ve iyi ingilizce konuşmaktadır. Ailesi ve akrabalarının kendisini ziyaret etmelerine karşı çıkmıştır. Yazdığı *Barış Mahpusu* adlı kitabında karısı, bu durumda kendisini ziyaret etmenin onu alçaltacağı düşüncesini ileri sürmüştür. Hess her hafta mektup yazmaktadır. Ancak bu mektupların çoğu bir iki sa-

tırdan fazla değildir. 'Yeni bir şey yok... haftaya yine yazarım.'

«Cezaevine gelen dört gazeteyi de okur. En uzun uzadıya okuduğu gazete *Frankfurter Allgemeine*'dir. Bu kadar yıl içinde dinsel âyine bir kere katılmıştır. Ancak kilisenin dışında oturup müziği dinlemek istemiştir. Funk org çaldığı zaman Hess bunu hücresinden de dinleyebilmekteydi. Fransız papazı kendisini âyine çağırmakta ısrar ettiği halde, bir iki ay önce ancak bir kere bu çağrıyı kabul etmiştir. Hess çok seyrek olarak konuşmaktadır. Bir gün Amerikalı gardiyanlardan birine İskandinav ırkından olup olmadığını sormuştur. Hess'in görüşleri konusunda hemen hemen hiçbir şey bilinmemektedir. Schirach'tan nefret etmekte ve kendisine normal saygıyı bile göstermemektedir. Ancak bu tutuma Schirach'ın başlamış olduğu da söylenebilir. Hess, Speer'e, okuduğu kitaplardan ve makalelerden arasıra söz etmektedir. Gazete okurken birşeyler mırıldanır ve zaman zaman da kendi kendine gülümser.

«Sovyet gardiyanları Hess'in bir sahtekâr olduğuna inanmışlardır. Fransızlar genellikle tarafsızdırlar, yalnız içlerinden biri bir gün birinin dayanamayıp Hess'i döveceğini ısrarla söylemektedir. İngilizler ise temiz bir dayağın iyi etmeyeceği hiçbir şeyin olmayacağı düşüncesindedirler. Amerikalı gardiyanların düşünceleri ise farklıdır, bir kısmı 'garip', diğerleri 'son yıllarda hareketleri inanılır bir biçime büründü' ve bir başka grup da 'bunamaya başladı' demektedirler.»

Gardiyanlardan biri, tam bir sağlık muayenesi iste-

yecek kadar endişeleniyordu Hess'in durumuna. İngiliz başgardiyanı Wally Chisholm 25 Kasım 1959'da İngiliz müdür yerine şunları söylemişti:

«Gerek kendim gerekse diğer gardiyanlar adına mahpus Hess'in sağlık durumu konusunda endişeli olduğumu bildirmek istiyorum. Son üç hafta içinde 10 kilo verdi, şu anda 45.5 kiloya düşmüş durumda. Çok zayıf düştü. Mahpusun sağlığı ve refahı bize emanet edildiğine göre... Hess'in çok şiddetli bir bakıma ihtiyacı olduğunu bildiririm. 27 Kasım Cuma günü sağlık subaylarının toplanıp Hess'i muayene etmelerini istiyorum.»

Müdürler, Chisholm'un tavsiyelerini dinleyerek Hess'in muayeneden geçirilmesi için karar aldılar.

Ertesi gün saat 12.15'te Hess'in hücresine giren Fransız gardiyanı Morrell, Hess'i yatağında büzülmüş bir halde buldu. Sol kolundaki bir yaradan akan kan battaniyesini ve çarşafını lekelemişti. Hess gözlüğünün camını çıkartmış ve kolunun damarını keserek intihara kalkışmıştı.

Nöbetçi Sovyet doktoru koşa koşa geldi. Doktor kendisini muayene ederken Hess, intihar etmek istediğini söyledi. Schirach ile Speer'in gardiyan gözetimi altında bahçede çalışmalarından yararlanmıştı. Kendisini bu karara zorlayan içinde bulunduğu durum olmuştu.

«Hepsi sinire bağlı,» dedi. «Her türlü hareketten ve okumaktan yoksun bırakılmak sinirler üzerinde olumsuz etki yapıyor.»

Doktor, derhal koldaki yarayı dikince Hess de artık yemek yemeye başlayacağına söz verdi.

«Hess, bütün bu işler olurken çok sakindi,» diyor

Boon. «Hattâ bu olaydan sonra uzun bir süre sakin kaldı.» Morrell ise Hess'in aslında intihar etmek istemediğini, bu yolla ilgiyi kendisine çekme çabasında olduğuna inanıyordu.

Bu olaydan sonra, gözetim altında kullanıldığı anlar dışında bütün keskin eşyalar, gözlükleri ve hattâ takma dişleri bile yanında bırakılmadı. Kapısı açık kalacak ve başında yirmidört saat nöbetçi bekleyecekti. Yemek dağıtıcı Boon, yemek saatları içinde hücre blokunda kalacak ve diğer iki mahpus bahçedeyken başgardiyan Hess'in yanında bulunacaktı. Hess'in yazdığı 'Vasiyetim ve Son Arzum' da yakılacaktı.

Hess, hemen yemek yemeye başladı bundan sonra. Aralık ayında yine 60 kiloya çıkmıştı. Sağlık muayenesinde midesinin normal olduğu saptandı, röntgen filmi çekimine gerek bulunmadı. Elektrokardiyogramı da normal olarak bulunmuştu.

Hess, yakınmaları ve işbirliğinden kaçınmasıyla gardiyanları çok üzüyordu. Ancak ruhsal durumunda aşırı bir bozulma göze çarpmıyordu. Son psikiyatri muayenesinde Doktor Robbins 'normal' olduğunu bildirmişti:

«Arkadaşlarıyla konuşmaktan kaçınıyor. Kimi zaman nedensiz yere gülüyor. Bazı kimselere karşı yumruklarını sıkıyor. Bazan yatakta bir takım gürültüler çıkarıyorsa da kendi kendine konuşmuyor. Kişisel huylarında bir bozulma yok.

«Hücresi düzenli. Hasta, iki büklüm, eliyle elbiselerini kavramış olarak yürüyor. Yaşlılık belirtileri var. Ancak cevapları düzgün ve kesin. Gözleri parlak. Ruhsal

durumu dengeli. Hayal gördüğü konusunda bir kanıt yok. İki rakamlı sayıları hızla toplayabildi. Geçmişi konusunda sorulara cevap vermeyi kesinlikle reddettiği için belleği gereğince değerlendirilemedi.

«Bir kâğıt üzerine bir resim çizmesi istendiğinde, çok çabuk olarak, yüzünü boş bıraktığı bir adam resmi çizdi. Boş bıraktığı yer konusunda soru sorulunca hemen doldurdu...

«Görüşmenin sonunda yine hücresine götürüldü. Birkaç dakika sonra kapısından baktığımda Hess'in yatağına uzanmış, yumrukları sıkılı bir halde gözlerini tavana dikmiş olduğunu gördüm. Mahpusun durumunun farkında olduğuna ve cezaevinde bulunuş nedenini bildiğine inanıyorum. Şu anda bir akıl hastanesine naklini gerektirecek aklî bir hastalığı yoktur.»

Hess'in bu dramı sürüp giderken Baldur von Schirach'a Münih'teki küçük oğlundan bir mektup gelmişti:

Müdürler Kuruluna
Sayın Baylar,

Sizden büyük bir ricam var. Lütfen babam Baldur von Schirach'ın Spandau kalesinde bir köpek beslemesine izin vermenizi rica ediyorum.

Köpeğim Naylon temiz, sağlıklı ve neşeli bir hayvandır. Her şeye kolaylıkla alışır. Babam bir köpeği olursa çok sevinecektir. Nisan ya da Mayıs ayındaki ziyaretimde köpeğimi getirmem için şimdiden izin vermenizi rica ederim.

Saygılarımla,
Richard von Schirach

Spandau'ya hayvan kabul edilmiyordu. Küçük Schirach'a bir cevap yazılarak cezaevinin bu kuralı belirtildi. Cezaevine dışardan giren tek yabancı, mahpuslardan biri cebinden gizlice ekmek kırıntılarını çıkardığı zaman bahçeye üşüşen güvercinlerdi. Naylon'a yer yoktu.

14

SPANDAU GÜNLÜĞÜ : 1961 — 1963

MÜDÜRLER MASASINDA HİÇ YUMRUK yumruğa gelinmemişse de çok kavgalar edilmiştir. Kimi zaman uzun tartışmalar gece sabahlara kadar sürüp giderdi. Berlin ablukası ve Küba bunalımı sırasında olduğu gibi Amerika ile Rusya savaş eşiğine geldikleri sıralarda Spandau'nun müdürler masası Ruslarla Amerikalıların yüzyüze gelip konuştukları tek yerdi. Üçüncü dünya savaşını önlemek için zirve toplantıları planlanırken bizler Hess'in yeni takma dişi ya da von Schirach'ın dizinin sargısı üzerinde konuşurduk. Kimi zaman aylar geçer Spandau'da tek bir olay çıkmazdı. Bu zamanlar müdür toplantıları da kısa, gündemler önemsiz olurdu.

Ocak 1961 ile Aralık 1963 arası Müdürler Günlüğü'nden örnek olarak şu bölümleri okuyabiliriz:

'Von Schirach bütün dişlerini söktürtüp ağızlık yaptırttı.'

'Von Schirach, 10 Mayıs'ta sol dizindeki bir ağrıdan şikâyet etti. Daha önce bir sakatlık geçirmemiş. Elastik bir çorap verilince ağrısı geçti.'

'Sovyet müdürü Speer'e bahçesi için gerekli su terazisini vermeyi reddetti. Su terazisinin, karısının ilk ziyaretinde geri verilmesi kararlaştırıldı.'

'Von Schirach, bu sabah yeni cilâlanmış olan koridorda düştü, ellerinden ve kaşından yaralandı. Baygınlık geçirmedi, üç saat sonra yapılan muayenesinde bir şey çıkmadı.'

'Mahpuslar hava iyi olduğu takdirde haftada bir Perşembe ya da Cuma günleri battaniyelerini havalandıracaklar. Hücrelerini ve gardiyanların helâsını her gün temizleyecekler, hücre koridorunun cilâlanması Perşembe günleri yapılacak. Çamaşır yıkanması ve çamaşırlığın temizlenmesi de aynı gün yapılacak.'

'Von Schirach merdivenden düşerek kalçasını incitti. İstirahat tavsiye edildi. Hess bu ay içinde normal davrandı.'

'Speer'in şöyle bir teklifi var:

«Şu isteklerimin dikkate alınmasını rica ediyorum: Şu anda ailem, karım, altı çocuğum ve bir damadımdan ibarettir. Yıllık onüç tane yarım saatlık ziyaret izninin bu sekiz kişi arasında bölünmesini istiyorum. Aile konusunda karımla görüşecek çok şeyimiz olduğundan onun yılda üç kere yarımşar saat gelmesini istiyorum. Altı çocuğumu ve damadımı yılda bir kere yarımşar saat görebileceğim. Çocukların ziyaretleri, hem ziyaret hem de bir yıllık veda olduğu için hem onlarda hem bende aşırı gerginlik yaratıyor...»

'Akşam saat sekizde 1 numaralı nöbetçi kulesine yaklaşan iki genç ellerindeki sapanlarla nöbetçiyi taşa tutmuşlardır. Nöbetçi kendilerini uyarmışsa da Sovyetlere ait birliğin komutanı ile başgardiyan dışarı çıkana

kadar kaçmamışlardır. Verilmiş olan talimata göre nöbetçi silâhını kullanabileceği halde bunu yapmamıştır.'

'Sovyet müdür Speer'in, ziyaretinin sonunda oğluyla el sıkıştığını bildirdi. Speer'e daha önce de bunun yasak olduğu söylenmiş olduğu için, bir hafta süreyle mektup yazması ve kabul etmesi yasaklandı ve kendisine bir daha böyle bir şey yaptığı takdirde ziyaretlere ara verileceği söylendi.'

'Mahpusların eskiyen giyecekleri değiştirildi.'

'Hess, çürük olan birkaç üst dişinin çıkartılarak tam bir ağızlık yapılmasına karşı çıkıyor. «Bana rahatsızlık vermeyen gerçek dişlerimi çektirip yerine takma diş koydurtmamam çok doğal,» diye yazıyor. «Takma ağızlık tükrük salgısını çoğaltır ve konuşmamı bozar.»'

'Fransız dişçisi Hess'e kendisinin de çürük dişlerinin çekilmesi fikrinde olduğunu söyledi.'

'Hess'e yarımağızlık takıldı. Mide sancıları da azaldı...'

'Hess'in herzamanki şikâyetleri. 'Damağını acıttığı' için ağızlığını takmıyor. Amerikalı dişçi kendisini muayene etti.'

'Mahpuslara yeni palto vereceğiz. 16 yıldan sonra üzerindekiler artık giyilmeyecek kadar eskidi. Gardiyanların eski paltoları koyu kahverengiye boyanarak verilecek.'

'Mahpuslar artık kendilerine verilen elektrikli makinelerle traş olacaklar.'

'Doktorlar Schirach'ın bu ay içinde sağlıklı ve neşeli olduğunu söylüyorlar. Kilosu ve tansiyonu normal. Speer de sağlıklı ve çevresine uyum gösteriyor. Hess'-

in sağlığı konusundaki şikâyetleri eksilmedi. İçine düştüğü depresyondan konuşarak kurtulabiliyor.'

'Cezaevine L. Schmitt adında bir doktor geldi. Eskiden Hess'in doktoruymuş. 1941'den önce, bulunduğu Sachsenhausen toplama kampından alınarak Hess'i ve diğer yüksek Nazileri tedavi ettiğini anlattı. Bugün Münih'te günde 200 hastaya bakıyormuş. Hasta - doktor ilişkisini dikkate alarak bugüne kadar Hess konusunda konuşmamış. Şimdi Hess'in akıl sağlığı söz konusu olduğu için konuşmaya karar vermiş. Hess'in İskoçya'ya gitmesinin nedeninin, bir dinsel mezhebe girmesinden sonra kabul ettiği barışçı inançlardan doğduğunu söylüyor. Doktor, Hess'in 1941'den üç beş yıl önce Bormann ve Hitler tarafından siyasal bakımdan etkisiz bir duruma getirildiğini ve İngiltere'ye gitmeden önce *tam iki yıl* Hitler'le görüşmesinin yasaklanmış olduğunu söyledi. Hess'in aşırı içedönük bir karaktere sahip olmasından dolayı hücreden çıkarılmadığı takdirde kısa bir süre içinde tedavisi imkânsız bir şekilde çıldıracağını söylüyor. Doktor Schmitt, seksen dakika süren konuşması sırasında Hitler'in büyükbabasının çingene olduğunu da iddia etti. Kendisinin Hess'le görüşmesine izin verilmedi.'

'Hess bu ayı daha iyi geçirdi, mide krampları da azaldı. Daha uzun çarşaf ve battaniye verilmesi isteniyor. Çektiği peklik gliserin fitilleriyle giderildi. 1.5 kilo vermiş bu ay.'

'Sağlık ekibi bu sabah von Schirach'ta bir kan pıhtılaşması saptadığını bildirdi. Durumu acele hastaneye kaldırılmasını gerektiriyordu. Sovyet müdür buna kendisinin bir diyeceği olmadığını ancak daha yüksek bir

otoriteden yetki alması gerektiğini bildirdi. Sovyetler izin verir vermez İngilizler hastayı hemen nakletmek için hazırlıklarını yaptılar. Altı gün önce Schirach sağ baldırında bir ağrıdan şikâyet etmişti. 3 Aralık'ta bir şişkinlik görüldü. Bugün Dört Ülke'nin doktorları kendisini muayene ettiler. Pıhtının damarlar yoluyla kalbe ya da ciğerlere giderek Schirach'ı öldüreceğinden endişe ediyorlar. Daha sonra von Schirach hastaneye kaldırıldı. 9 Aralık'ta tehlikeyi atlattı.'

'Mahpuslara Noel hediyeleri geldi. Von Schirach'a işlemeli bir masa örtüsü, bir gömlek ve ipekli bir eşarp, Hess'e bir kutu sabun verildi. Von Schirach'a gelen kaşmir iç çamaşırı, kürklü terlikler ve pahalı bir kazak geri çevrildi.'

'Hess bugün ağızlığını düşürerek kırdı.'

'Von Schirach'tan bir mektup geldi:

«İşgal Kuvvetlerinin temsilcileri olan müdürlere sağlığımı korumak konusunda gösterdikleri titizlik için teşekkür ederim. Üstün tedavi ve bakımın yanısıra gösterilen manevi ilgi benim bir an önce iyileşmemi sağlamıştır.»'

Tahliye edilen dört mahpustan sonra geride kalan üçünün birlikte yaşayabilmeleri için kendilerini zorlamaları gerekiyordu. Von Schirach eskiden, Funk'la çok iyi geçinir, Speer ve Hess'e bakmazdı bile. Oysa şimdi ancak bunlarla arkadaşlık edebilirdi. Cezasının ilk yıllarında karısı kendisini boşamış ve bu yüzden uzun bir süre içine kapanık kalmıştı.

Gardiyanlar, von Schirach'ı genellikle sıkıcı ve küs-

tah bulurlardı. Ancak Schirach şimdi geçmişi unutup Hess'e yardım etmeye hazırdı. Speer'e karşı bir süre daha soğuk davrandıysa da, Speer kendisine yaklaşınca aralarındaki buzlar hemen eridi. Başgardiyanlardan biri, 'Artık hep birlikte yürüdüklerini ve havadan sudan söz ettiklerini' bildirmişti.

Von Schirach, Chisholm'u hiç sevmezdi. «Bize yeteri kadar kitap bulmuyor, kitaplığa hep aynı konuda kitap getiriyor,» derdi. «Tam bir İskoç, aspirinleri, hattâ bahçeye ekeceğimiz tohumları bile sayıyla veriyor.»

15

KÖR OLUYORUM!

25 OCAK 1965 GÜNÜ ÖĞLEDEN SONRA Baldur von Schirach bahçede dolaşırken birdenbire sağ gözünde bir parıltı hissetti. Sağ ayağı yere değdikçe gözünün önünde bir şimşek çakıyordu. Durup gözünü ovuşturdu. Birden kara noktalar görmeye başlamıştı. Sonra ortalık birden karardı.

Birşeyler olduğunu farkeden gardiyan hemen yanına koştu. Yardımcısı Boon'u çağırdı ve ikisi birlikte Schirach'ı hücresine götürüp yatağına yatırdılar. Birkaç dakika sonra doktor da geldi. Doktorun yüzü birden ciddileşmişti, gidip bir bez getirerek Schirach'ın sağ gözünü örttü ve hücrenin karartılmasını emretti. Von Schirach bütün gece gözünü kırpmadı.

Kör mü oluyordu?

Ertesi sabah oftalmaskop ile yapılan muayenede hastalığın nedeni bulundu: gözün retinası kaymıştı. Schirach ancak çok küçük bir ışık parçası görebiliyordu.

Hemen yardımcılar odasına götürülerek bir yatağa

yatırıldı ve Boon da başında bırakıldı. Perdeler kapatılmış, oda karartılmıştı. Von Schirach'ın iki gözünde de birer bant vardı şimdi. Başı hafifçe sağa dönük yatıyordu. Hiç kımıldamadan yatıyor, ancak yemek zamanı biraz doğruluyordu. Bu arada da, kendisini hastaneye kaldırma konusunda şiddetli bir tartışma sürüp gidiyordu müdürler odasında. İngiliz ve Amerikalı göz doktorları derhal hastaneye nakledilmesi gerektiği görüşündeydiler. Ruslar bunu kabul etmiyorlar, Spandau'da da ameliyat edilebileceğini ileri sürüyorlardı.

Müttefikler de, daha bir yıl önceki bir teftişte yeterli olmadığı saptanan bir odada ameliyat yapılamayacağını söylemekteydiler. Ameliyat için ayrılan oda gerekli âletlerin sığmayacağı kadar küçük ve ayrıca yılın dokuz ayı ısıtılmayan ve havasız kalan bir yerdi. Yerinden oynatılamayan ameliyat projektörleri bir yangın tehlikesi olarak görülüyordu. Sonunda Ruslar direnmeyi bırakarak von Schirach'ın İngiliz Askerî Hastanesine kaldırılmasına razı geldiler.

58 yaşındaki mahpus hemen oğluna bir telgraf yazdırdı:

> «Yerinden oynayan retina yüzünden göz ameliyatı olmak üzere İngiliz Askerî Hastanesine kaldırılıyorum. Ziyaretler normal olarak devam edecektir. Tehlikeli bir durum yok.»

Akşam saat 7'de bir sedyeye yatırılan hasta avluda bekleyen cankurtarana taşındı. Doktorlar hazır bir durumda kendisini bekliyorlardı. Hemen ameliyata başlandı. Ameliyattan sonra cerrah kurtulma umudunun az olduğunu, yaşı ilerlemiş bulunduğu için diğer gözün de

aynı belirtileri gösterebileceğini söyledi. O zaman hemen hemen kör kalacaktı.

Gözleri sıkı sıkı bağlı olan von Schirach hastanenin ikinci katındaki odasında yatıyordu. Bir gece nöbetçileri koğuşun yanındaki duvarın hemen bitişiğinde olan ağaçta bir gölge gördüler. Koşa koşa oraya gittiklerinde bir kadının ağaca tırmanmak istediğini farkettiler. Aşağı indirdiklerinde kadın kendisinin Karin Stein olduğunu ve uzun zamandan beri von Schirach'a âşık olduğunu söyledi. Kadının von Schirach'la tanışmış olması pek mümkün görünmüyordu. Söylediğine göre yıllardan beri cezaevine mektup ve çiçek gönderiyordu. (Mahpuslara yalnızca ailelerinden gelen mektup ve hediyeler verildiğinden von Schirach bunların hiçbirini almamıştı.) Kadın sessizce hastaneden uzaklaştırıldı. Von Schirach hiçbir şeyin farkında olmadan uyumaya devam etmişti.

Gözündeki sargılar çıkarılınca von Schirach başını salladı. Sakat gözü ile yine yalnız bir ışık parçası görebiliyordu. Retina onarılmayacak kadar oynamıştı yerinden. Von Schirach günlerce hastanede yattı. Kapısının önünde silâhlı ve miğferli bir Amerikan askeri esas duruşta bekliyordu. Schirach, bana: «Allah rızası için bırakın Ruslar nöbetçi dursunlar,» dedi. «Şu adamın durmadan bana bakmasına dayanamayacağım artık.» Nöbetçiyi kendisinin göremeyeceği bir yere çektik, Schirach da sâkinleşti.

Cezaevine gelince kendisine alçak bir iskemle verdik, böylelikle ayaklarını yatağının üzerine koyarak dinlenebiliyordu. Sabahları Speer, öğleden sonraları da Hess yanına gidip yarım saat kitap okuyorlardı. Schi-

rach artık çalışmıyor, bahçede de daha uzun bir süre kalıyordu.

Bahçede yürürken gözlerini kapatır ve böylece yürümeye çalışırdı. Hücresine dönünce de yine gözlerini kapatıp eşyayı el yordamıyla bulma talimleri yapardı. *Körlüğe alışmaya çalışıyordu.* «Öteki gözümün de gideceğini biliyorum ve bu yüzden hazırlıklı olmak istiyorum,» dedi bir keresinde.

Göz hastalıkları ve retinalar konusunda yazılmış bütün tıp kitaplarını da Hess ve Speer'in yardımıyla okuyordu bu arada. Kısa bir süre sonra bu konuda bir göz doktoru kadar bilgi sahibi olmuştu.

Birden bir umut ışığı belirdi. Avukat olan oğlu Klaus Essen'de, laser ışını ile başarılı göz ameliyatları yapan Profesör Meyer Schwickerath'tan söz edildiğini duymuştu. Doktora mektup yazmıştı bile. Windsor Dükü'nün gözü de bu yöntemle iyileştirilmişti.

Amerikalı göz uzmanı 22 Nisan'da Schirach'ın aynen diğeri gibi hastalık belirtisi gösteren sol gözünü muayene etti. Teşhisi müdürler toplantısında okundu : 'Sağ gözde de kayma başlamıştır...'

Diğer müdürlere Profesör Meyer Schwickerath'ın çağırılmasını sağlayacak bir karar almalarını söyledim. Klaus Schirach daha önce çektiği bir telgrafta Profesörün Berlin'e gelmeye hazır olduğunu ve gerekli âletlerin burada bulunabileceğini bildirmişti. Ancak Sovyet müdür böylesine önemli bir kararın ancak elçilik düzeyinde alınacağını, bunun bizimle ilgisi olmadığında ısrar ediyordu. İngilizler, kendi uzmanlarının laser tedavisi sonunda gözün kaybedilme şansının yüzde üç olduğunu, oysa bu tedavi yapılmazsa bu oranın yüzde elli ol-

duğunu söylüyorlardı. Rus müdür yine de 'hayır' diyordu. Kararı biz veremezdik. Fransız müdür, «İnsancıl olmalıyız,» diye bağırdı oturduğu yerden. «Doktorun hangi milletten olması önemli değildir.» «*Nyet!*» dedi yine Sovyet müdür. Alman savaş suçluları ancak Dört Büyüklerin bir doktoru tarafından muayene ya da tedavi edilebilirdi.

Amerikalı cerrah toplantıya çağırılınca, «Her geçen gün kurtulma umudunu azaltıyor, geç kalmış bile olabiliriz,» dedi. Berlin'de böyle bir ameliyatı yapabilecek âlet ancak Almanlarda vardı. Sovyetler izin vermemekte kararlıydılar. Toplantıdan çıkıp gittiler. Von Schirach, hücresinde heyecanla sonucu beklemekteydi. Kendisine durumu açıkladım:

«Evime gidip ortalığa alışana kadar kör olmasam bari,» dedi. «Yatak odama, merdivenlere ve eşyaya üç hafta içinde alışırım. Tahliyeme bir yıl kaldı. Kör olmadan önce torunlarımı bir kere görmek isterdim.»

28 Nisan'da cezaevine bitişik müdürler yemekhanesindeyken telefona çağırıldım. Gardiyan: «Von Schirach sağlam gözünün önünde kara noktalar görmeye başladı,» dedi. Hemen müdürleri toplantıya çağırdım.

«Bu adam birdenbire kör olacak,» dedim. «Eğer cezaevinden çıkmasına izin verilmeyecek olursa kendisini nöbetçi refakatinde göndereceğim.» Sovyet müdür sözümü dinlemeden masanın başından kalktı. Ben de peşinden gidip kendisini köşede sıkıştırdım, «Dediğimi yaparım,» dedim. «Korkaklığınız ya da karaktersizliğiniz

sonucunda bir insanın kör olması sorumluluğunu üzerimize almayacağız.»

Sovyet müdür Albay Lazarev, karargâha gideceğini ve bir cevap getireceğini söyledi. Gitti ve bir daha dönmedi. Yoldayken kendisi de hastalanmış ve yapılan muayenesinde vücudunda bir pıhtı bulunduğu saptanmıştı. Yerine gelen başgardiyanı Rusların von Schirach'ın bir Berlin hastanesinde profesör tarafından muayene edilmesine razı olduklarını bildirdi.

Hemen koşup Profesör Meyer Schwickerath'a telefon ettim. Ancak kendisinin Hollanda kıyılarında bir adada olduğunu söylediler. Birkaç saat sonra yerini bulmuştum bile. Profesör hemen Berlin'e gelip von Schirach'ı ameliyat edeceğini bildirdi. Biz hastayı Spandauerdamm'daki hastaneye kaldırdıktan az sonra doktor da geldi. Muayene sonunda ameliyatı 22 Mayıs'ta yapabileceğini bildirdi.

Ameliyat günü von Schirach hastane önünde cankurtarandan inerken beyaz önlüklü ve boynunda stetoskop olan bir kadın yanına yaklaşarak hiç bir şey söylemeden eline bir kâğıt ve bir transistörlü radyo tutuşturdu. Kadını uzaklaştırıp kâğıdı aldık. Yine Karen Stein'dı, von Schirach'a kendi gözlerini vermeyi teklif ediyordu.

Profesör, gözlüklü bir gençti. Von Schirach ve ameliyatta bulunacak dört müdüre gözbebeğine yansıtacağı laser ışını ile retinayı yerine bağlayacağını ve böylece sağ gözdeki gibi retinanın kopmasını önleyeceğini anlattı. Von Schirach gülümseyerek başını sallıyordu.

Masaya yatırıldıktan sonra başı sıkı sıkı bağlandı, göz bölgesine anestezi yapıldı. Profesör laser makine-

sini hastanın gözüne çevirerek küçük tetiği çekip göze yetmiş seksen kere güçlü bir ışık sıktı. Ameliyat 45 dakika sürmüştü. Sonraları von Schirach, «Hiç acı çekmedim, yalnız göz kapaklarımı açık tutan maşalar canıma okudu,» demişti. Ertesi gün muayeneye gelen doktor sonuçtan memnun olduğunu belirtti. Üç hafta sonra tekrar geldiğinde ameliyatın başarılı olduğunu söyledi. Von Schirach artık hücresine dönebilirdi.

Berlin'li bir göz doktoru hastayı sürekli olarak kontrol ediyordu, ayrıca Profesör Meyer Schwickerath'ın da altı ay sonra hastasını Spandau'da muayene etmesi kararlaştırılmıştı.

Profesörün muayenesinden sonra von Schirach doktorun elini sıkarak:

«Gözümü kurtardığınız için size minnettarım,» dedi.

Mahpusların el sıkışması yasak olduğu için von Schirach'ın bu hareketi hoş karşılanmamıştı.

«Gözümü kurtardığı için bir insana da teşekkür edemeyecek miyim?» diye söylendi von Schirach öfkeyle.

Derhal hücresine gönderildi ve bir hafta mektup yazmama cezası verildi.

16

HÜCRE ZORBASI

VON SCHIRACH KENDİSİNE VERİLEN CEZA için müdürleri affedemiyordu. Gardiyanlara, müdürlere, cezaevini resmen ziyaret edenlere bu şikâyetini tekrarlıyordu. Aynı zamanda bana da bir mektup yazıp kendisine yapılanlar için teşekkür etmeyi ihmal etmemişti.

Cezaevinde yürümesine yardımcı olmak üzere kendisine bir baston da verilmişti. Doktorlardan biri von Schirach için 'çok zeki ve her şeye düşman' diyordu. Aynı doktor Speer'i de çok zeki bulmaktaydı. Buna karşılık Albay Lazarev, her ikisinin de Hess'in yönetimi altında olduklarını iddia ediyordu. Ona göre, bu ikisi Hess'in sözünden çıkmıyorlar, hep onun isteklerini yerine getiriyorlardı. Albay Lazarev'e bakılırsa Hess 'onların o kadar emekle yetiştirdikleri çilekleri, hem de yıkamadan, yiyordu.' (Mahpusların yetiştirdikleri çilekleri yiyebilme yasağı kaldırılmıştı.) «Genellikle bir domuz gibi yemek yer ve 70 yaşını geçtiği halde diğer ikisinden daha çok yürür ve koşar. Ancak uzaktan Rus müdürü görünce hemen yavaşlar ve hasta pozuna bürünür.»

Von Schirach, Hess'i bir ziyaretçi kabul etmesi için

kandırmaya uğraşıyordu. Nürnberg'de, Spandau'ya nakledilmeden az önce Hess, avukatı Doktor Seidl'a kimsenin kendisini ziyaret etmemesini istediğini bildirmişti. O günün üzerinden onsekiz yıl geçmişti.

«Oğlunla görüşmek istesene,» diyordu von Schirach. Hess başını salladı. Kimseyi istemiyordu. Speer de ısrarda devam etti. İkisi de onüç ay sonra tahliye olacaklardı. Hess normal bir davranışa girerse onun da kurtulacağını umuyorlardı. Cezaevini inleten homurdanmalarından, gardiyanlara inatçılık etmekten vazgeçerse belki onu da serbest bırakırlardı. Yoksa bir akıl hastanesine kapatılacağı kuşkusuzdu. Sonunda ısrara dayanamayan Hess: «Pekâlâ oğlum gelsin,» dedi. Hepimiz büyük bir iş başarmış gibi derin bir soluk alarak Hess'in yazılı olarak bildirmesini beklemeye başladık. Aradan bir süre geçip de beklenen kâğıt gelmeyince von Schirach bunun nedenini sordu.

«Vazgeçtim,» dedi Hess. «Oğlum Devlet sınavlarında iyi bir not almamış.»

Herkes kadar bıkmış olan von Schirach yine de Hess'e ısrar etmekten vazgeçmemişti. Bir daha denedi.

«Hess, neden avukatını çağırmıyorsun?»

«Çağırmak için bir nedenim yok da ondan.»

«Öyleyse bir neden uydur sen de!»

Ertesi gün Hess müdürler kuruluna resmen bir yazıyla başvuruyordu:

> «Özel bir konu hakkında konuşmak üzere avukatım Seidl'ın 10, 11 ya da 12 Ağustos'ta ziyaretime gelmesini istiyorum. Görüşmem yarım saattan fazla sürecektir. Bu mümkün olmazsa ikinci bir yarım saatlik ziyaret talebinde bulunuyorum.»

Seidl, 11 Ağustos 1965 günü geldi. Ziyaret odasında Sovyet müdürle ben bulunuyorduk. İkimiz de ilgiyle bekliyorduk Hess'in en son 1947 yılında gördüğü avukatla karşılaşmasını. Eskiden mahpusla ziyaretçi arasında duran büyük telörgü kaldırılmıştı, şimdi bir masanın iki ucunda oturuyorlardı. Hess içeri girerken Seidl ziyaretçi iskemlesinde oturmaktaydı. Mahpus ellerini hazırol durumuna getirerek durdu ve eğilerek ziyaretçisini selâmladı. Kendisine oturması söylendi.

«Nasılsınız?» diye sordu Seidl.

Hess, o gün iyi olduğunu ama aslında hiç de iyi olmadığını söyledi. 'Yaşlanıyordu' ve hücre hapsi kendisini 'gün geçtikçe bitiriyordu.' Sonra hemen ailesinin istediği kitapları almakta geciktiğini, kaynanasının, gönderdiği doğum günü tebrik kartına cevap vermediğinden şikâyete başladı.

Seidl sabırla Nürnberg kararlarını tartıştı Hess'le. Barışa karşı suç işlemiş olarak kabul edildiğini, bunun bir adaletsizlik olduğuna inandığını ve geri alınmasına çalışılması gerektiğini anlattı. Hess bu suçtan suçlu sayılırsa, son Süveyş olayında oynadıkları rollerden dolayı de Gaulle ile eski İngiltere Başbakanı Eden'in de suçlu sayılmaları gerektiğini söyledi. Hess başını salladı. Ancak tam bu sırada Sovyet müdür ileri çıkarak yarım saatın dolduğunu bildirdi. Seidl, konuştukları konuyu Dört Büyüklerin Devlet Başkanlarına yazacağını bildirerek odadan çıktı.

Spandau ziyaretçi odasının bundan sonraki konuğu Klaus von Schirach'tı. Babasının tahliyesi için yılmadan çalışan genç ve zeki bir avukat. Babası ziyaret günlerinden önce oğullarının ne yaptıklarını, nerelere gittikle-

rini öğrenmeyi âdet edinmişti. Sonra oğulları gelince bu konularda bilgili olarak konuşurdu. Çocukları, «Baba, neler biliyorsun böyle!» diye şaştıklarında von Schirach gururla gülümserdi. Gözleri sargılı yatarken zihni bir an bile boş kalmamıştı. «Saydım da 10 bin kişinin adlarını, yüzlerini ve seslerini hatırlıyormuşum,» dedi bir gün bana. «Ondokuz yıl hapis yattıktan sonra önemli bir şey bu.»

Klaus, babasının karşısına oturdu.

«Profesör Meyer Schwickerath'a telefon edip gözün hakkında konuştum. Yapılan tedavinin uzun vadede etkili olmadığını biliyorsun. Doktor ya kendisinin ya da Kleeberger'in yakın bir zamanda muayenesi gerektiğini söyledi, baba. Tehlikeli bir durum varsa bunu önleyecek çareleri şimdiden söyleyebilirmiş.»

«Meyer Schwickerath da, Kleeberger de haklı. Ancak buradaki Doktor Milne de çok yetenekli bir uzman. Yalnızca muayene için gerekli âletleri yok.»

«Baba, şu soruma kesin bir cevap vermeni istiyorum. Yemeğini çatal, bıçak ve kaşıkla mı yiyorsun?»

«Ne garip bir soru bu. Gözümle ne ilgisi var bunun? Son 19 yıldır yalnızca kaşıkla yemek yiyorum. Bunu zaten biliyorsun... Doktor Milne'nin son muayenesinden bu yana gözümde kötü bir şey yok. Arasıra yine parıltılar görüyorum ama bunun dışında yeni bir şey yok. Sol gözümün bozulmasının uzun bir zaman alacağını, sağ gözüm gibi birdenbire olmayacağını biliyorum. Gözün hep aynı doktor tarafından muayene edilmesi gerek. Hastalık başlayana kadar gözüm hiç muayene edilmemişti. Zamanında bakılmış olsaydı belki de bu durum önlenirdi.»

20 yıllık cezasının son yılını çekmekte olan Albert Speer gibi örnek bir mahpus bile artık sinirlerine hâkim olamıyordu. Hücre blokunda bunalımların en kötü zamanlarında bir sakinlik kaynağı olan adam şimdi kötü davranışları yüzünden cezalandırılmaya başlanmıştı. En son olayı İngiliz başgardiyan yardımcısı Whittaker rapor etmişti:

> 28 Ocak 1966 günü sabah saat 6.50'de hücre blokunda mahpusların yemekleri verilirken meydana gelen bir olayı bildirmek istiyorum. Mahpusların gelip yemeklerini almaları için kapılarını açıyordum. Hess'in kapısını açtıktan sonra yanındaki Speer'in hücresini açacakken, Speer içerden düğmeye basarak işaret kolunu indirdi. Bunun nedenini sorduğumda : «Aç kapıyı!» diye bağırdı. Kendisine bu garip davranışının nedenini sordum. «Kes sesini! Canın isterse git Albay Banfield'e şikâyet et,» cevabını aldım.
>
> Bu davranışı için ortada bir neden olmadığından durumu bay Chisholm'a anlatınca size rapor etmemi bildirdi.

Speer'e neden böyle davrandığını sorduğumda bana: «Sinirlerimi boşaltmak için,» diye cevap verdi.

Bir iki hafta sonra yine aynı şey tekrarlanmıştı. Chisholm raporunda bunu şöyle anlatmaktadır:

> Speer yemeğini almaya geldiğinde von Schirach, Hess ve gardiyan Kyle'ın önünde bana çok kaba davranarak hakaret etmiştir. Her zamanki gibi mahpuslara iyi günler dilemiştim. Speer aksi bir ses-

le «Yine mi gulaş?» diye bağırdı. «Hiçbir şeye benzemiyor. İstemiyorum işte. Daha iyi bir yemek veremeyecek kadar yoksul musunuz yani? Hepinizi Banfield'e şikayet edeceğim.» Sonra çok kaba sözler söyledi. Hess ile von Schirach yemekten şikayet etmediler. Von Schirach kahkahalarla gülerek aynı fikirde olmadığını gösteriyordu.

Speer'in cezalandırılması gerekiyordu. Dört gün kitap okuması ve mektup yazması yasaklandı. Cezasını haketmişti ve ses çıkarmadan çekmeye razıydı. İçlerinde en dürüst olanı yine Speer'di, hiç yalan söylemezdi. Kabahat kendisinin olduğu zamanlar açıkça söylerdi. Konuşkan da değildi, söyleyecek önemli ya da değerli bir şeyi olduğu zaman konuşurdu ancak.

Hücresinde kendisiyle saatlarca konuşmuşumdur. Yatağının başucunda günlerini tek tek çizdiği bir takvim asılıydı. Hücresi von Schirach'ınki gibi düzenli olmayıp dağınık bir havası vardı.

«Savaşın sonuna geldiğimizde haklı ve dürüst olmayan bir işte çalıştığımı anlamıştım,» diye bir gün bana açılmıştı. «Ama Hitler'e hayrandım. Bir ülkenin lideri tarafından seçilen hangi mimar aynı durumda başka türlü davranabilirdi ki? Ama bütün bunlar nasıl geldi başıma anlayamıyorum.» Üçüncü Reich'ın ve liderinin hayatı artık saatlerle sayıldığı bir sırada Speer, Hitler'i görmek için uçakla Berlin'e gitmişti. Neden mi? «Veda etmek için sadece.»

Tahliyesine bir kaç ay kala duvardaki takvimi çıkarmıştı. «Günleri beklemenin baskısına dayanamıyorum,» diyordu. Artık bütün gücünü yeni evinin planlarına ver-

mişti. Bahçedeki 'dünya gezisi'ne de devam ediyordu. Günde ortalama 17 kilometre katederek Alaska yoluna düşmüştü. «Rus gardiyan bana suyun donma zamanını bildirince Alaska'ya geçip oradan güneye Meksika'ya ineceğim,» diyordu.

Speer'in kitapları da vardı. Yakalandığından bu yana 5000 kitap okuyarak hemen hemen Hess'e erişmişti. Bir gün bana şöyle dert yanmıştı:

«Burada olmanın en güç yanı ne, biliyor musun? Ziyaret günü beklemek. Ailemden birisi geleceği zaman üç hafta öncesinden yemekten içmekten, uykudan kesiliyorum. Geldikleri zaman da o korkunç susuşlardan nefret ediyorum. Söyleyecek hiçbir şeyim yok... Buradaki hayatın tekdüzeliğini biliyorlar... Sağlığımı biliyorlar... Hess'in neden kimseyle görüşmek istemediğini anlıyorum zaman zaman. Belki de yirmibeş yıl sonra bile söyleyecek bir sözü olmaması gerçeğinden kaçıyor...»

Bahçede konuşarak gezinirken karşımıza yanyana yürüyen Hess ile von Schirach çıktı. Sırtına atılmış eşarbı, ağzında piposu, elinde salladığı bastonuyla von Schirach Hess'e birşeyler anlatıyordu. Bu ikisinin arasındaki konuşmalar hep tek taraflı olur, von Schirach hem kendi düşüncelerini açıklamaktan zevk duyar, hem de yanında iki büklüm yürüyen bu anlaşılması güç adamın zihninin derinliklerinde neler yattığını öğrenmeye çalışırdı.

Hess giderek daha çok içine kapanıyor, giderek daha çok homurdanıyordu. Kendisi ile konuşmak hemen hemen olanaksızdı. Müdürler diğer ikisini hücrelerinde ziyaret ettikten sonra 23 numaralı hücrenin önünde duraklamadan geçmeyi daha kolay bulmaya başlamışlardı.

Bir gün Speer'in hücresinden çıkarken Speer bana: «Ne olur bir kere de gidip Hess'i gör,» diye yalvardı. «Önünden geçip gitme. Bana ihmal edildiği konusunda birşey söylemedi ama bu durumun kendisini tedirgin ettiğini biliyorum. Ben olsam onun yerinde, korkuç bir şey olurdu bu benim için. Albayım, budalaca şikayetler etse de ne olur siz yine gidip onunla konuşmaya çalışın, olmaz mı?»

«Çıktığında ne yapacaksın?» diye sordum von Schirach'a.

«Torunlarım için yaşayacağım. Torunlarıma minyatür bir ev yapacağım. Antika mobilyalı, iskemleli, yataklı bir ev. Yerlerde minyatür Acem halıları da olacak. Kitaplığına da küçük küçük kitaplar yerleştireceğim. Kitapların her birinde çocukların kolaylıkla öğrenecekleri basit şiirler ya da özdeyişler bulunacak.»

Geleceği düşünüyordu, yapacak çok işi vardı, en başta anılarını yazması gerekiyordu.

«Anılarımı yazmak önemli, Albayım. Tarih açısından. Sizden büyük bir ricam olacak. Yirmi yıldır şu yatağın üzerinde yatıyorum. Buradan çıkınca bunun bana verilmesini istiyorum. Evimde divan olarak kullanacağım. Torunlarım buna bakarak dedemiz burada yirmi yıl yatmış desinler istiyorum ... Bu yatağın üstünde çok şeyler düşündüm, çok kitaplar okudum, hayatımın büyük bir bölümünü geçirdim. Bundan ayrılmayı istemem doğrusu.»

Bir gözü görmeyen ve diğer gözünün de yakında aynı akibete uğramasından endişe eden mahpus sözlerine şöyle devam etti:

«Hess konusunda bazı şeyler söylemek istiyorum.

Kendisine bir köpek verilse iyi olur kanısındayım. Çok yalnız kaldığı bir anda bir dost demektir bu. Ayrıca hücresinde kendisine çay ve kahve yapma olanakları da verilirse iyi olur. Bir de saat verin. Bu yaşlı adamı geride bırakacağıma gerçekten çok üzülüyorum.»

Oradan çıkıp Hess'in hücresine gittim. Oturduğu yerden kalkıp eğilerek selamladı beni. «Otur, lütfen,» dedim. Endişeyle baktı yüzüme. Gözlüğü gözündeydi, kitap okuyordu. Yatağının üzerine yerleştirdiği şişirme lastik halkanın üstüne oturarak ayaklarını uzatma izni istedi. «Ayağımı sarkıtırsam çok şişiyor da,» dedi. Başını dışarı doğru salladı sonra. «Yakında gidecekler.»

«Kim bilir belki seni de bırakırlar,» dedim. «Geceleri bu inlemelerini artık bırakıp normal davranmaya çalışsan... Geçenlerde Hindelang'da karının yanında çalışmış olan genç bir kadınla tanıştım. Serbest bırakıldığın takdirde oturabileceğin, bahçede oralarda ağaçlar arasında küçük bir ev hazırlandığını söyledi.»

Hess'in gözleri parlamıştı.

«Hindelang nasıl? Otel iyi işliyor mu? Otel güzel miymiş?» Sonra yine kuşkulandı «Nasıl tanıştın o kadınla? Cezaevinde müdür olduğunu nereden biliyordu?»

«Hess, Spandau'dan olduğumu kime söylesem hemen seni soruyorlar.»

«Ne diyorlar? Deli olduğumu mu?»

«Hayır. Nasıl diye soruyorlar. Kendisini görüyor musun, kendisiyle konuşuyor musun diye soruyorlar.»

«Gazetelerde yazdığı gibi deli olup olmadığımı sormadıklarından emin misin?»

«Hayır, böyle bir şey işitmediğime yemin ederim.» Hess'in ilgisi birden kopmuştu konudan. «Ağrılarım çok

berbat,» dedi. «Gerekli ilaçların verilmediğini sanıyorum...»

Yanından çıkma zamanı gelmişti. «Sözlerimi iyi düşün, Hess,» dedim. «Böyle deliler gibi bütün gece bağırmaya devam edersen sana karşı normal bir tutum almalarını bekleyemezsin insanların.»

Yine esas duruma geçerek eğilerek selamladı beni. Gardiyan kapıyı kilitlerken delikten içeri baktığımda okumaya devam ediyordu.

17

GEÇMİŞE MAZİ DERLER...

ALBERT SPEER İLE BALDUR VON SCHİRACH bir iki gün sonra tahliye edileceklerdi. Bütün dünyadan gazeteciler ve fotoğrafçılar akın akın geliyorlar, cezaevi kapılarının karşısındaki kaldırıma televizyoncular platformlar kuruyorlardı.

Mahpusları iki gün önce serbest bırakmak için Rusları kandırmaya çalıştık, ama başarılı olamadık. İki mahpus 20 yıllarını tamamladıkları 30 Eylül 1966 günü geceyarısı tam 12'de serbest bırakılacaklardı. Ruslar bir dakika öncesine bile razı değillerdi. Batılılar mahpuslara yeni elbiseler verilmesini istiyorlar, Ruslar bunu da reddediyorlardı. «Buraya geldikleri zaman üzerlerinde ne varsa, onlarla çıkacaklar,» diyordu Sovyet müdür. «Buradan bakanlar gibi giyinmiş olarak çıkmalarına izin veremem.»

Speer, cezaevine eski bir kayak ceketi, kayak pantolonu ve kayak ayakkabılarıyla gelmişti. Von Schirach'ın üzerinde ise eski bir balıkçı ceketi vardı. Ancak bu eski elbiseleri hep birden gözden geçirdikten sonra, Sovyetlerin rızaları olmasa da, mahpuslara nor-

mal elbiseler, gömlekler ve kravatlar almaya karar verdik. Ayrıca palto da alacaktık.

Speer, yıllardan beri bahçeden seyrettiği Pan Amerikan jeti ile Heidelberg'e gidecekti. «Uçuşun her dakikasını planladım,» diyordu. Ancak ilk gecesini Berlin banliyösünde sakin bir otelde geçirecekti. Von Schirach ne yapacağını pek bilmiyordu. Hem zaten planlarını açıklamak için bir nedeni de yoktu. Özgür bir insan olarak yapacakları kimseyi ilgilendirmezdi.

Berlin polisi Cuma gecesi sokaklarda sarhoşların biraz fazla olacağı konusunda bizi uyarmış ve gerekli tedbirleri almıştı. Son hafta içinde bir İngiliz generali nin başlarında olduğu bir heyet de mahpuslarla görüşmek üzere cezaevine gelmişti.

Mahpus ayağa kalkarken general: «1 Numara 30 Eylül gecesini nerede geçireceğini öğrenmek istiyoruz,» dedi.

Von Schirach subayın yüzüne baktı.

«General, 30 Eylül geceyarısı saat 12'de özgür bir insan olacağım. Ne yapacağım ancak beni ilgilendirir.» General kıpkırmızı kesilerek elindeki generallik asasıyla Von Schirach'ın göğsüne dokundu :

«Efendi, sen şu anda hâlâ mahpussun ve bu cezaevinden çıktığın an işgal altındaki Berlin'in benim sorumluluğum altındaki kesiminde olacaksın. Berlin dışına çıkana kadar senin güvenliğinden ben sorumluyum. Bu yüzden de soruma cevap istiyorum.»

«Oğlum Klaus kalacağım yeri hazırlıyor, kendisinin bu konuda müdürlere bilgi vermesini sağlayacağım.»

General gittikten sonra von Schirach'a neden böyle davrandığını sordum.

«Bu da benim zayıf yanım,» diye cevap verdi. «Hitler de dahil olmak üzere bugüne kadar üstün sayacağım tek bir insana rastlamadım. Bütün tanıdıklarım içinde bana kalırsa en üstün insan benim.»

20 yıllık cezalarının bitimine birkaç saat kala Speer ile von Schirach'ın hücrelerinde korkunç bir gerginlik hüküm sürüyordu. Cezaevinin dışında büyük bir kalabalık olduğunu biliyorlardı. Sabahın erken saatlarından beri kapının önünde toplanan halk duvar üstündeki kulelerde bulunan nöbetçilere seslenip duruyordu. Von Schirach ile Speer bir gardiyanla depoya eşyalarını almaya gittiler. Von Schirach kendisine gönderilen yüzlerce kitabın içinde beş tanesini seçerek Hess'e verilmesi için ayırdı.

Hapse girerken üzerinden alınan 1860 mark, bir dolar, bir sigara tabakası, bir monokl ve küçük bir saat makbuz karşılığında kendisine iade edildi. Gardiyan saatı verirken saat birden çalmaya başladı. Mahpus gülümsedi: «Alman yapısı olduğu nasıl da belli. Yirmi yıl sonra bile çalıyor!»

Speer'e de 2778 markı, plak ve kitap kolleksiyonu, resimleri, mektupları ve planları teslim edildi. Kendileri için satın aldığım giyecekleri de aldıktan sonra tahliye saatını beklemek üzere hücrelerine döndüler. Speer, Boon'dan iki uyku hapı istedi. Geceyarısına kadar beklemek kendisine çok güç geliyordu.

Von Schirach'in son bir isteği vardı:

«Albayım, bana Karen Stein adındaki kadından söz etmiştiniz. Şu anda belki de kendisi dışardadır. Bir olay

çıkmasını istemiyorum. Bunu önleyecek birşeyler yapabilir misiniz?»

İsteğini Ingilizlerin 'Cüce' Miles adıyla anılan dev gibi bir güvenlik memuruna ilettik. Az sonra gelen bir cankurtaran 'bayılan' bir kadını alıp götürüyordu. İngilizler kadını bayılması için nasıl ikna edebildiklerini açıklamadılar.

Akşam saat sekizde kapının önünde 2000 kişi birikmişti. Çoğunun elinde Hess'in serbest bırakılmasını öneren dövizler bulunuyordu. Televizyon projektörleri kapının önünü gündüz gibi aydınlatıyordu. Gazeteciler ve fotoğrafçılar öne geçmek için birbirlerini iteliyorlar, barlardan boşalan Berlinliler taksilerle sabık Nazi şeflerinin tahliyelerini görmeye koşuyorlardı.

Saat 22.30'da Hess'in karartılmış hücresinin önünden geçerek mahpusları hazırlamaya gittim. Von Schirach giyinmiş hücresini arşınlayıp duruyordu. Artık giymeyeceği hapishane üniforması yatağının üzerindeydi. Gözleri uykudan şişmiş olan Speer'in elleri titriyor, kravatını bağlamakta güçlük çekiyordu.

«Karavat bağlamayalı yirmi yıl oldu, bana yardım edebilir misin?» dedi. Kravatı önce kendi boynumda bağlayıp sonra Speer'in boynuna geçirdim. Yeni traş olmuş, gardiyanlardan birinin getirdiği briyantini saçlarına sürmüştü. Birkaç gün önce de Amerikalı cerraha dietermi yöntemleriyle yüzündeki et benlerini aldırmıştı.

«Heyecanlı mısın?» diye biri sordu hücresinde dolaşıp duran von Schirach'a. «Kim? Ben mi? Hayatımda heyecanlanmadım ben,» dedi von Schirach. Sonra dışardan gelen seslere kulak vererek: «Acaba Hess de dinliyor mu bunları?» diye sordu.

Saat 23.45'te açılan kapılardan içeri iki Mercedes girdi. Birinde von Schirach'ın oğulları, diğerinde Speer'in karısı ve avukatı vardı.

«O kadar gerçek dışı bir şey ki, yarına kadar kendimi toparlayacağıma inanmıyorum,» diye mırıldandı Speer.

Dört müdür, gardiyanlar, başgardiyanlar ve mahpuslar hep bir arada durmuş, dakikaların geçmesini bekliyorduk.

Chisholm, avludaki arabalara mahpusların eşyalarının yüklenmekte olduğunu bildirdi. Son dakikada, Von Schirach'ların arabasını süren şoförün gerçekte *Stern* dergisinin muhabiri olduğu anlaşılarak kendisi dışarı çıkarıldı.

Saat 23.55'te saatıma baktım. Herkes de bana bakıyordu. Von Schirach'ı sol, Speer'i de sağ kollarından tutarak, «Haydi gelin bakalım,» dedim. Hess'in hücresinin önünden geçerek koridorun çelik kapısına geldik. Kapı açılırken von Schirach birden durup Speer'e baktı.

«Herr Speer,» dedi. «Geçmişe mazi diyelim. Ve birbirimizi kaybetmeyelim.»

Elini uzattı. Speer de gülümseyerek uzattı elini.

«Haklısın, dediğin gibi olsun.»

Kapıdan geçip 22 basamak inerek ailelerinin yanına geldik. Von Schirach'ın oğulları koştular.

«Baba!»

Von Schirach oğullarını kucakladı.

«Klaus! Robert! Richard!» Sonra arabaya bindi.

Frau Speer utangaç adımlarla yaklaştı kocasına. Elini tuttu, ama kucaklaşmadılar. 20 yıldan beri ilk olarak dokunuyorlardı birbirlerine. «Gel, Albert,» dedi. Speer,

arabanın sağından, karısı da solundan bindiler. Avluda yaşarmayan tek bir göz yoktu.

Geceyarısına iki dakika kala motorlar çalıştırıldı ve arabalar dış kapıya doğru hareket ettiler. Saatına bakan gardiyanın bir işaretiyle kapılar açıldı. Flaşlar bir anda patladı, halk ileri saldırdı. Biri: «Rudolf Hess'i serbest bırakın!» diye bağırdı. İki araba köşeyi dönerek gözden kayboldular.

Biz tekrar içeri girdik ve kapılar kapandı. Şimdi içerde tek bir adam kalmıştı:

Müebbet hapse mahkum olan 72 yaşındaki Rudolf Hess.

18

YALNIZ MAHPUS

ERTESİ SABAH SAAT ALTIDA HESS UYANdırılarak gözlükleri kendisine teslim edildi. Yatağını yaptıktan sonra arkadaşlarının boş hücrelerine bakmadan yıkanmaya gitti ve dönüp kahvaltısını etti.

Bir gece önce birşeyler duymuş muydu?

«Elbette,» dedi. «Uyanıktım. Gözüm açık yatıyor ve koridorda olup bitenleri ve dışardan gelen gürültüyü dinliyordum. Onlar şu anda özgürlüklerine kavuştular.»

İlk müdürler toplantısında Hess'e, özellikle geceleri, çok dikkat edilmesi gereğini savundum. Önümüzdeki haftalar ve aylar boyunca büyük bir baskı altında olacağı için kendisini öldürmeye kalkışabilirdi. Arkadaşlarının tahliyesinden on gün sonra avukatı Seidl geldi. Hess'e Dört Büyüklerin Devlet Başkanlarına mektup yazdığını söyledi.

«Akli duruma dayanan af talebini kabul edemem,» dedi sert bir sesle. «Benim aklımda hiçbir şey yok.» Gerçekten de normal sağlık muayenesinde Hess'in sağlam ve neşeli olduğu ortaya çıkmıştı.

Diğer müdürlere: «Kendisine bir saat, bir radyo falan vermeye ne dersiniz?» diye sordum. Rus, üstleriyle görüşeceğini söyledi. «Spandau'da şu anda bir çok kolaylıklar var, bunlara başka bir şey ilave etmenin gereği yok,» cevabıyla geldi birkaç gün sonra. Hess'in yemeklerini hazırlayan biri Çinli biri İspanyol iki aşçı vardı. Hess artık müdürlerin yediği yemekleri de yiyordu.

Onbeş gün sonra, kendisiyle bütün konuşma çabalarımıza rağmen büyük bir depresyona kapıldı. İştihasını kaybetmişti, sabahları kalkmak istemiyordu. Hücrenin kapısına 'RAHATSIZ ETMEYİN' diye bir kağıt asmıştı. Bahçede başı omuzları içine çekilmiş yürürken gerçekten çok acınacak bir görüntü meydana getiriyordu. Depresyona kapıldığı hızla yemeye başladı birdenbire. İki üç kişilik yemek yiyor, dört kişilik tatlı istiyordu. Çorba, çerez, soğuk etler, salata, piliç veya domuz eti, sonra da tatlı yiyordu. Çinli aşçı gözlerine inanamıyordu.

Ancak Noel'de yine depresyona kapılmıştı.

«Ben suçsuzum,» dedi bana Noel günü. «Neden serbest bırakılmadığımı anlamıyorum. Suçlu olsaydım bile, savaş suçu yüzünden ölüme ya da müebbet hapse mahkum olanların hepsi serbest bırakıldıkları halde benim işim ne burada? Serbest bırakılmayan bir tek ben varım içlerinde. Haksız bir şey bu.»

Müttefikler perde arkasından kendisini serbest bıraktırmaya çalışıyorlardı. Ancak Ruslar böyle bir şeyi düşünmeye bile yanaşmıyorlardı. Nürnberg'de Hess'e ölüm cezası verilmesini Rus yargıcı istemişti. Sovyetlerin Almanlara duydukları nefrette bir azalma olmamıştı bu kadar yıl sonra bile. 600 kişilik bir cezaevinde ve

Federal Almanya Cumhuriyetine yıllık 850.000 marklık bir külfet yükleyerek tek bir yaşlı mahpusu daha yıllarca tutmak zorundaydık. Dört Büyüklerden herbiri bütün bir yıl boyunca bir müdür ve bir grup gardiyanın yanısıra üçer aylık devrelerde bir subay ve 37 erlik bir nöbetçi birliği de bulunduruyorlardı. Bunun üzerine de 22 kişilik bir aşçı, garson ve temizleyici kadromuz vardı. Ve bütün bunlar şimdi 73 yaşına basmış olan bir tek Rudolf Hess içindi...

Hess söylene söylene günlük işlerini yapıyordu bu kadar göz altında. İç çamaşırlarını ve çarşaflarını yıkıyor ama koridorla gardiyanların helasını temizlemiyordu. Yavaş yavaş yabani otlarla kaplanmaya başlamış olan bahçede de çalışmıyordu. Akşamları iğne yapılmadan uyuyamıyordu; kendisinin kuvvetli bir uyuşturucu ilaç sandığı, oysa Boon tarafından yapılan distile su iğnesiydi bu.

Doktorlar Hess'in birdenbire kendine geldiğini farkedince şaşırmışlardı. Hess muayene edilirken birden işi kısa tutmalarını, bahçeye gidip çalışmak istediğini söylemişti.

Hess'in bahçeye olan bu ilgisi gezinmeye olan merakından değildi. Yeni dostlar edinmiş, onları görmek istiyordu. Günde iki kere mutfaktan aldığı ekmek kırıntılarını bir kese kağıdına doldurur ve kuşlarını görmeye çıkardı. Güvercinler, kumrular, martılar onun zayıf biçimini görür görmez hemen yanına gelirlerdi. Hess, kırıntıları yere serper, sonra çevrelerinde dolaşarak kuşları seyrederdi. Bahçede bir işi daha vardı. Yıllar önce Doenitz'in diktiği ve şimdi bahçedeki 14 ağacın en yükseği olan kavak ağacının boyunu ölçüyordu. Bir kitap-

ta okuduğu yöntemi uygulayarak önce ağacın gölgesini, sonra kendi gölgesini ölçtü, bunları bir hafta süreyle günün belirli saatlarında karşılaştırdı ve sonunda hesabını yaptı: Ağaç yirmi üç metre boyundaydı.

Bir gün bahçenin köşesindeki ağacın birinden bir ördek uçmuştu bahçeye. Hess, hayvanın bu hareketi birkaç kere tekrarladığını görünce o tarafa gitti. Ördek çalıların arasına yedi yumurta yumurtlamıştı. Kısa bir süre sonra yumurtalardan çıkan yedi ördek yavrusunu beslemeye başladı Hess.

Ancak sonunda büyüyen yavruların bir havuza ihtiyaçları vardı. Gitmek zorundaydılar. Gardiyan Banham ile Rus gardiyanı ana ördek ile yavrularını bahçeden çıkarıp avlunun büyük kapısından dışarı kovalarlarken Hess de arkalarından bakıyordu. Gardiyanlardan biri trafiği keserek ördeklerin karşıya geçmelerini sağladı. En arkada giden ördek yavrusu kaldırımın kenarındaki delikten su kanalına düştü birden. Gardiyanlar çelik kapağı çıkardılar ama yavruyu bulamadılar. Berlin İtfaiyesinden yardım istendi. Sonunda ördekler ve gardiyanlar yollarına devam ettiler. Gardiyanlar dönüşte Hess'in yanına gelerek dostlarının bir kilometre ötedeki bir havuza yerleştirildiğini bildirdiler. Ya ana ördek ya da yavrularından biri bundan sonra her yıl Spandau'ya gelip yumurtlamaya başladı. Dört ya da beş ördeklik sürünün gardiyanlar gözetiminde havuzlarına gitmeleri her yıl tekrarlanan bir tören oldu böylece.

Hess'in 'güç dönemi' 1967'nin Ağustosunda yeniden başlamıştı. İlk olarak traş olmamaya başladı. Berduş bir görünüşü vardı. Talimatnameye göre traş olması için kendisini zorlayamazdık. İşin kötüsü Amerikalı

bir general de cezaevini teftişe geliyordu. Chisholm Hess'e ne kadar yalvardıysa da boşuna. Generalin gelmesine yirmi dakika kala Boon banyodan bir traş makinesi sesi geldiğini duydu. Hess Philips makinasıyla sakallarını kesiyordu.

Hess'in şimdi istediği kadar kitabı vardı, ayrıca kilise olarak ayrılmış bölümdeki pikapta saatlarca plak çalabilir ya da cezaevinin ses alma makinesinde klasik müzik dinleyebilirdi. Ağır işlerde çalışmaktan affedilmişti, cezaevi yönetmeliği içinde kalınmak üzere kendisine elden gelen bütün yardım yapılıyordu.

Hess 'şiddetli' mide sancıları çekiyor ve geceleri sabaha kadar inlemeleriyle boş cezaevini çınlatıyordu. Doktorların, midesinde ülser olup olmadığını anlamak için başvurmak istedikleri baryum testini ısrarla reddediyordu yine. 20 Temmuz'da yine ağrılarından şikayet ettiği bir sırada doktorların isteklerini kesin olarak reddetmeye karar verdi. Müdürler kuruluna bir mektup yazarak böyle bir test yapılmasını reddettiğini 'resmen' bildirdi. Yazısında, «Üç ay önce röntgen filmi çekilmesi gerekirdi, böylesine büyük bir gecikme affedilemez,» diyordu.

Bundan sonraki iki yılı yapayalnız geçirdi Hess. Serbest bırakılma hayalleri solmuştu artık. Müttefiklerin bu yoldaki çabalarını biliyordu. Sovyetlerin itirazlarının da farkındaydı.

«Cezaevinde öleceğim,» diyordu. «Kesinlikle biliyorum bunu artık.»

25 Ekim 1969: Hücre bölümüne girerek Hess'in yanına gittim. Bölmede derin bir sessizlik vardı. Birden kilise tarafından gelen müzik sesiyle durdum olduğum yerde. İçeri girince Fransız rahibin pikabın başında müzik dinlemekte olduğunu gördüm. Hess de yanındaki bir iskemlede oturuyordu. Bileklerinin şişmemesi için ayaklarını başka bir iskemleye dayamıştı. Üzerinde gri pantolon ve gri ceket vardı. Gözlüğü gözündeydi. İkisi de bütün dikkatleriyle Haydn'ın bir eserini dinliyorlardı.

Ben içeri girdiğim anda Hess ayağa kalkarak: «İyi günler, Müdür Bey,» dedi. Oturup müziği dinlemeye devam etmelerini söyledim. Oturup ayaklarını kaldırınca çizgili mavi çorap ve Amerikan ayakkabıları giymiş olduğunu gördüm. Az sonra müziğe kaptırmıştı kendisini. Hitler'in yardımcılığını yapmış olan bu adamın basit hatta iyi bir yüzü vardı. Büyük bir zekâ belirtisi göstermeyen ama sahibine hiç uymayan bir yüz. Hess, kurnaz, zeki ve bilgiye susamış bir insandı çünkü. Plak sona erince kendi kendine: «Dünyanın en güzel müziği bu,» diye mırıldandı.

Ayağa kalktı. «Bahçeye çıkalım mı?» Üzerimde palto olmadığına dikkat ederek: «Dışarda yağmur var, isterseniz benim yedek paltomu giyin,» dedi. Onun eski kaputunu sırtıma geçirerek peşinden bahçeye çıktım. Elimi paltonun cebine sokunca parmaklarıma iki ceviz değmişti. «Benim,» dedi Hess. «Dolaşırken elimde bilya gibi oynarım onlarla. Daha rahat düşünüyorum böylece.»

Yürümeye başlayınca: «Markın revalüasyonu konusunda ne düşünüyorsun?» diye sordu. «Bekliyordum ama bu kadar çabuk geleceğini tahmin etmemiştim doğ-

HESS, SON OLARAK 10 MAYIS 1941 DE GÖRDÜĞÜ UÇUŞ KIYAFETİNİ
30 YIL SONRA, 1971 DE İNCELERKEN

HESS, VON SCHIRACH VE SPEER'İN NÜRNBERG'DE YARGILANMAYI BEKLERKEN ÇEKİLMİŞ RESİMLERİ

rusu.» Ben yemekten az önce çıkmıştım, Hess'e bizim yediğimiz *paella*'dan yeyip yemediğini sordum.

«Hiç duymadım,» dedi. «Nedir bu?»

Bunun bir İspanyol yemeği olduğunu anlattım. «Hele İspanyol aşçısı yaptığı için gerçek bir İspanyol yemeği oldu.»

«Burada İspanyol aşçı mı var yani?» diye sordu Hess.

«Hem de iki yıldır. Bilmiyor muydun?»

«Hayır, bu gibi şeyleri hep benden saklarlar zaten. Hücremi boyamakta olduklarını biliyor musun? Boyacılardan biri uzun, kadın saçlı sarışın bir genç. Yüzü çok solgun. Hep içerde çalışıyor da ondan herhalde.» Bahçede yarım saat kadar dolaştık. Hess bana kuşlarını anlattı. «Dışarı çıktığımı anlayıp hemen gelirler,» diye güldü. Tekrar içeri girerken önden kendisinin geçmesini işaret ettim. Gülerek başını salladı. «Olmaz. Önce siz buyrun, Müdür Bey. Burası benim evim, siz konuğumsunuz.»

29 Ekim. Hücre bölümünden geçip arka bahçeye çıktım. Hess, sırtında 7 yazan eski kaputunu giymiş bahçede dolaşıyordu. Yanına giderek bir iki gün önce yaşlıca bir kadının 'Rudolf Hess'e Özgürlük Hareketi' adına bana başvurduğunu anlattım.

«Böyle bir hareket olduğunu biliyor muydun?» diye sordum.

«Hayır. Ama oğlum mektuplarında sözünü etmiş olabilir yine de.»

«Böyle bir hareket var,» dedim. «Avrupanın ileri gelen 800 kişisi senin tahliye edilmen için bir bildiri im-

zaladılar. Aralarında avukatlar, yargıçlar hatta Nobel kazanmış olanlar bile var.»

«Çok ilginç,» dedi Hess. «Kim olduklarını bilmek isterdim.»

«Bunun dışında Birleşik Devletler Kongre'sinde de senin tahliyen için bir eğilim var. Bu konuda neler söylediklerini okuyayım mı?»

«Evet, lütfen.»

«Ancak bazı paragraflarda hiç hoş olmayan şeyler var, seni güç duruma düşürmek istemiyorum. Sanki deliymişsin gibi...»

«Aldırma onlara,» diye bir kahkaha attı Hess. «Bu sözü o kadar çok duydum ki... İnsanların benim hakkımda ne düşündüklerini çok iyi biliyorum artık.»

«Çok ilginç, çok çok ilginç,» dedi raporu kendisine okuyunca.

Cezaevine dönünce Amerikalı başgardiyan yanıma geldi.

«Moruk yiyecek konusunda yine güçlük çıkarıyor. Hep fazla yemek istiyor. Üç dört porsiyon tatlı alıp, hangisini yiyeceğine karar vermek için bir düğme ile yazı tura atıyor ve yemediklerini de helâya boşaltıyor.»

19

'KAÇIRIN BENİ!'

1969 YILININ KASIM AYININ ORTALARINA doğru Hess yine yemekten kesilmişti; giderek zayıflıyordu. Traş olmuyor, yatağından çıkmıyor, duvardaki nöbetçilerin bile duyabilecekleri şekilde inleyip bağırıyordu. Çığlığa yakın sesler çıkarıyordu içinden.

19 Kasım Çarşamba günü Sovyet cerrahı İngiliz baş doktoru Yarbay D.D.O'Brien'i çağırtarak Hess'i birlikte muayene ettiler. Durumu ciddiydi. Midesi büyümüştü, bir barsak tıkanması teşhisi koydular. Bunu kesin olarak anlamanın tek yolu Hess'i hastanede muayene etmekti. Müdürler acele cezaevine çağrıldılar ve hastanın iki kilometre ötedeki yeni İngiliz Askeri Hastanesine kaldırılmasına karar verildi. Hess 23 yıldan beri ilk olarak cezaevi dışına çıkacaktı.

«Olmaz, kabul etmiyorum,» diyordu Hess. «Burada tedavi edin.» Müdürler kendisini ikna etmeye çalışınca da bu kere muayene edilmeyi de reddetmeye başladı.

«Çok ciddi bir durumda olduğuna kuşku yok,» diye Rus doktoru fikrini belirtiyordu.

Doktorlar midesindeki gazı tüple boşaltmak istiyor-

lardı. Hess, 'Hayırl' diye bağırdı. Ancak sonra ağrıya dayanamayıp bir ilaç almaya razı geldi. Cuma günü bir gece önce aldığı ilaçların etkisiyle biraz daha iyileşmişti. Ama doktorlar röntgen filmi çekilip hastalığın nedeni saptanmazsa aynı şeyin bir daha tekrarlayacağını söylüyorlardı.

Müdürler, sabırla, yılmadan Hess'in hücresinde kendisini kaldırmaya çalışıyorlar, hastaneye gitmesinin kendisinin yararına olduğunu anlatıyorlardı. Hess çok zayıflamış, rengi solmuştu. Üzerinde çizgili pijaması olduğu halde yatağının üstüne oturmuş dizlerini çenesine kadar çekmişti. Ben birkaç dakika önce dönmüştüm izinimden. Gardiyan Donham daha evin kapısından girdiğim anda telefon etmişti.

«Albay Bird, hemen buraya gelin. Mahpus çok ağır hasta, sizinle görüşmek istiyor. Sizi görmeden bir yere gitmezmiş buradan.» Hemen cezaevine koşup Hess'in hücresine girdim ve diğerlerine bizi yalnız bırakmalarını söyledim.

Hess ağlıyordu. «Gitmek istemiyorum, Albayım, korkuyorum,» dedi.

«Gitmeye razı olursan sana en iyi tedaviyi garanti ederim, Hess,» dedim. «Gitmen gerek, biliyorsun bunu.»

Bana bakarak ellerimi tuttu. «Benimle gider misin? Hastaneye hergün beni ziyarete gelmeye söz verir misin?»

Kabul ettim teklifini, bunun üzerine hemen orada yazdığım bir kağıdı imzaladı.

Sağlık muayenemin yapılması için İngiliz Askeri Hastanesine nakledilmeyi kabul ediyorum.
Rudolf Hess

Cankurtarana kadar sedyede taşınırken yanında yürümeye ve sonra da kendisiyle birlikte hastaneye gitmeye söz verdim. Hücresinden çıkmadan önce elini uzatıp kolumu çekti ve alçak bir sesle: «Korkuyorum,» dedi. «Şu dünyada üç beş günüm kaldı. Öleceğim artık...»

Sonra hıçkırmaya başladı. «Neden bırakmıyorlar beni sanki? *Neden* bu acıyı çektiriyorlar bana? Ben dünyaya barış getirmeye çalışmıştım. Oysa bu yüzden en çok beni içerde tutuyorlar. Haksızlık bu. Bütün istediğim evime gidip barış içinde ölmek ve bahçeme gömülmek.»

Ellerini dua eder gibi birbirine bitiştirmişti, gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Elini tuttum. «Hess, şu anda çok hastasın. Ama korkma. Seni iyileştireceğiz, göreceksin. Hastanede seni iyileştirecek her imkânları var.»

Birdenbire hıçkırmayı keserek, bizi dinleyen kimsenin olup olmadığını anlamak için çevresine bakındı.

Albayım, senden bir şey isteyeceğim. *Beni buradan kaçırmanı istiyorum.* Sen bu işi yaparsın. Ruslar yaygarayı kopartacaklar kuşkusuz. Ama bir kere Berlin'den çıktıktan sonra hiçbir şey yapamazlar. Bu, Beyaz Saray'da alınacak bir karar değil. Bunu ancak sen yapabilirsin. Sıkıntı olacak kuşkusuz, ama çabuk unutulur hepsi.»

Cankurtaran gelmiş ve sedyeciler sedyeyi hücreye getirmişlerdi bu arada. Hess'i dışarı taşıdık. O önde biz müdürler arkada yola koyulduk. Gerek cankurtaranın

önünde gerek bizim arkamızda Alman polis arabaları vardı.

Hess'in 1947 yılından beri dış dünyaya ilk çıkışıydı bu. Hastanede makineli tüfekli askerler kendisini bekliyorlardı. İkinci kattaki odasının önü de silahlı askerlerle doluydu. Hess'in yatacağı odanın önündeki küçük odaya da gardiyanlar yerleştiler.

Hess'in röntgenle incelenmesinden kendisinde kronik bir ülser olduğu ortaya çıktı. Radyolog raporunda 'Hess'in mide bölgesindeki şiddetli ağrıların midede bir yara sonucu olabileceği' belirtiliyordu.

Yarbay O'Brien mide yarasının kendi kendine kapandığı düşüncesindeydi. Hastanın bu zayıf durumunda baryum verilerek film çekilmesinin olanağı yoktu. Son bir ay içinde sekiz kilo kaybetmişti. Midesinde biriken gaz alınarak rahatlatıldı. Durumu karısına haber verilmişti. Kadın ve şimdi 32 yaşında olan oğlu Wolf Rudiger gereğinde Hamburg'dan Berlin'e gelmek için hazırdılar. Ancak Hess tehlikeli noktayı atlatmıştı. Ülserin varlığını yıllarca önce gösterecek olan baryum testi de birkaç gün içinde yapılacaktı.

Ancak hastaneye geldiğinin sekizinci gecesi 29 Kasım'da, Hess artık ölüm anının geldiğine inanmıştı. Gardiyanları C.R.Belson ile Kyle'ı çağırarak müdürlerin hemen telefonla haberdar edilmesini istedi. Sonra Belson cebindeki not defterine Hess'in söylediklerini kaydetti.

«7 numaralı mahpusun kalbi bu gece birdenbire durmuştur. Bütün gün sırasında bu birkaç kere tekrarlanmış, her seferinde kalp atımına biraz daha geç başlamıştır. 7 numaralı mahpusun hayatı büyük bir tehlike içindedir. Dört müdürün aşağıda belirtilen kişilerle der-

hal bir toplantı yapmalarını istiyorum. Bir İngiliz kalp uzmanı, bir Alman kalp uzmanı, avukat Seidl ve imzamı onaylayacak bir Alman noter. Oğlum da, bulunduğu Hamburg ya da Hindelang'dan çağırılacaktır.»

Gardiyan bu mesajı teslim etmeye gitti. Aradan bir saat geçince Hess yeni bir mesaj daha yazdırdı.

«Şu anda saat 23.30. Ne İngiliz ne de Alman kalp uzmanları gelmedi. Uzman gelip de kalbimi düzeltecek bir yol bulursa, oğlumun ve noterin gelmesine gerek yoktur. Şu ana kadar uzmanların gelip gelmeyecekleri bana bildirilmemiştir. Şimdi haftalık mektubumu yazmaya hazırlanmaktayım ve bu gece uyumayacağım. Bir ölüm kalım meselesidir bu.»

Belson'un raporu da şöyleydi:

«Mahpusun dediklerini yazdım. Bu şekilde kafasının içinde ne olduğunu öğrenmek fırsatını bulmuş oluyorduk. Tedavisi için yararlı olabilirdi bu. Akşam üstü bulunduğu odanın güzelliğinden ve yıllardan beri böyle bir yerde bulunmadığından söz etti. 'Hep duvarlar ve demir parmaklıklar arasında yaşadım, benim çektiklerimi bir tek ben bilebilirim. Yardımsız ve yapayalnız olmak ne demektir, bunu bir tek ben bilirim,' dedi.»

1969 Aralığının ilk günü soğuk ve ıslak bir gündü. İngiliz Askeri Hastanesinin karla kaplı kaldırımları üstünde ellerinde telsizleri, bellerinde tabancalarıyla Alman polisleri nöbet tutuyorlardı. Kapının hemen içinde yine silahlı polisler oturuyorlar, Hess'in kapısının önünde oturan İngiliz askerinin makineli tüfeği de ayaklarının dibinde duruyordu.

Hess'in burnundan sokulan bir tüple midesine süt veriliyordu. Yapılan baryum testinde midesindeki yaranın kapanmış olduğu saptanmıştı. Artık ağrıları geçmiş üç kilo da almıştı. Rus gardiyan peşimde olduğu halde odasına girince Hess başını güçlükle çevirerek bana baktı. Kendisine nasıl olduğunu sorduğumda «Şaşacaksın ama bu nesne bana hiç acı vermiyor,» dedi. «Çağdaş tıbbın iyi yanları da varmış anlaşılan.

«Saçlarımı kestirmek istiyorum,» dedi sonra. «Mümkünse biraz da zeytinyağı sürülmesini.» Duvardaki saati göstererek sesinin sinirine dokunduğunu, saatın tiktaklarını duyunca hayatının akıp gitmekte olduğunu düşündüğünü söyledi ve mümkünse kaldırılmasını istedi. Bu saat, uzun tartışmalardan sonra Rusları kandırıp hücresinin duvarına koyduğumuz ve sonra hastaneye getirdiğimiz saattı.

O gece, beş kilometre ötede Spandau'da, nöbetçiler, o dondurucu soğukta bomboş cezaevini bekliyorlardı. Biz bunun gülünç bir şey olduğunu söyledik. İngiliz ve Fransızlar da bizim gibi düşünüyorlardı. Ancak Ruslar, hele televizyon kameralarının bu durumu tesbit etmek için ortalıkta dolaştığı da düşünülünce, komik olan bu durumdan kurtulmak için hiçbir çareye yanaşmıyorlardı. Nöbetçilerin duvarın iç tarafında nöbet tutmalarını bile kabul etmediler. Cezaevinin güvenliği konusunda herhangi bir yeniliğin ancak en yüksek politik düzeyden geldiği takdirde kabul edilebileceğini ileri sürüyorlardı. Sorunun bu düzeye götürülmesine karar verildi ve nöbetçiler Spandau çevresindeki amaçsız dolaşmalarına devam ettiler.

Çok garip bir şeydir ki, Ruslar da bu arada Hess'in

gömülmesi konusunda bir karara varmaya çalışmaktaydılar. Amerikalılar cesedin Berlin dışında bir yere gömülmesi için en yakın akrabasına verilmesini öngörüyorlardı. Ruslar, Hess'in cezaevine gömülmesini istemiyorlardı; onlara göre ceset Berlin dışında bir yerde yakılmalı ve külleri bilinmeyen bir yere gömülmeliydi. Bu tutumlarına sevinmiştik. Biz, Rusların Hess'in ölüsünün önünde nöbet tutma bahanesiyle Batı Berlin'de kalmak isteyeceklerinden korkuyorduk.

Bu arada ölmekten çok uzak olan Hess, karısı ile oğlunun ziyaret tekliflerini reddetmekle meşguldu. Hayır diyor ve bir daha konuyu tartışmaya yanaşmıyordu. Zihnini bir perdeyle örtmüştü sanki. Oysa normal aile ziyaretleri yapıldığı takdirde kendisinin de normalliğe döneceğine emindik. Hitler, geçmişi ya da İngiltere'ye uçuşu konusu açıldığında da aynı şey olurdu. Perdeler birden kapanır, gözlerine acılı bir bakış yerleşir, inatçı bir sessizliğe bürünürdü. İngiliz müdür kendisini hastanede ziyarete geldiğinde: «Hess, şu anda cezaevinde bulunmadığına göre karın ile oğlunu görmek istemez misin?» diye sordu.

«Hayır,» dedi Hess. «Kapımın önünde o nöbetçiler bekledikçe hala cezaevinde sayılırım.»

O gece kendisini görmeye gittim. Yatağının yanına bir iskemle çekerek sakin bir sesle:

«Hess, sana sormak istediğim şey konusundaki hislerini iyi biliyorum,» dedim. «Ancak sözlerimi dikkatle dinlemeni istiyorum. Ailenden biri ile görüşmelisin, Hess. Bunun senin için çok acı verici bir şey olduğunu, yalnızca düşüncesinin bile seni ıstıraba sürüklediğini biliyorum. Ama bunun şu anda sana çok yararı doku-

nabilir. Dünya kamuoyunu olduğu gibi Rusları da etkileyebilir bu. Speer'in aile ziyaretleri yaklaştığı zaman nasıl endişelendiğini, karşı karşıya geldiklerinde aralarında nasıl bir sessizlik olduğunu çok iyi hatırlıyorum...»

Dinliyordu beni. Kalın kaşları altındaki gözleri önüne çevrilmişti.

«Evet,» dedi kendi kendine konuşur gibi. «Speer bana bundan söz etmişti.» Sonra kederli ve pes etmiş bir yüzle bana baktı. «Karımı çağırmam doğru olur mu acaba?» diye sordu. «Hâlâ zamanım var... Hele bir düşüneyim de.»

Yanından çıktım. Gerekli olan her şey söylenmişti. Ertesi gece hastaneye geldiğimde Hess'in beni beklediğini gördüm. Heyecanlıydı. Ancak yüzünde karar vermiş insanların rahatlığı da vardı.

«Söylediklerini uzun uzun düşündüm,» dedi. «Ancak Ruslardan korkuyorum. Beni yıkmaya çalışıyorlar. Oğlum buraya geldiğinde kendisini kaçıracaklarından korkuyorum. Bunun beni tam olarak yıkacağını bilirler. Buna dayanamam, Albayım. *İşte o zaman gerçekten çıldırırım.*»

«Bu da nereden çıktı?» dedim. «Oğlun neden kaçırılacakmış? Üstelik arabayla değil, uçakla doğrudan doğruya buraya gelecek.»

«Yolda bir şey olabilir. Uçak Doğu Almanya'ya inmek zorunda kalabilir. Ruslar da o zaman yakalarlar oğlumu. Bu tehlikeyi göze alamam.»

«İyi ama Bayan Speer sık sık Doğu Berlin'e gidip geliyor ya!»

«Speer'lerle Hess'leri bir tutamazsın. Ben Führer'in

yardımcısıydım. Ruslar benden nefret ediyorlar. Beni yıkmak istiyorlar.»

Hess, oğlu bundan birkaç yıl önce Berlin'e geldiği zaman da çok korkmuş, kendisine mektup yazarak azarlamıştı. «Bir daha kesinlikle gelmemelişin buraya,» diye yazmıştı.

Ziyaret konusunu değiştirmek istediği anlaşılıyordu.

«Kuşlarım nasıl?» diye sordu. «Yem veriyor musunuz? Aç bırakmayın sakın.»

Saatına baktım.

«Kaldırılmış,» dedim.

«Evet. İnsan kaderi gibi durmadan yürümesine dayanamadım. Cezaevi nasıl? Hâlâ yerinde duruyor mu?»

İkimiz de güldük. Hücresinde bir araştırma yaptığımızı ve yine bir kenara gizlemiş olduğu aspirinleri, kese kağıtları içinde tuz ve kokmuş patates salatası bulduğumuzu söylemedim. Araştırmayı Chisholm yapmış, ve üzerlerine numara yazılmış paket paket ekmek kırıntısı da bulmuştu.

O gün yine aksiliği üstündeydi. Amatör berber olan gardiyan Denham takımlarını getirip Hess'in saçlarını kesmeye başlamışken Hess birdenbire «Yeter,» diye bağırmıştı. «İstemiyorum. Bayılacağım. Boynum ağrıyor. Hem burada beni kim görecek sanki? Ziyaretime kimse gelmeyecek ki!»

20

'BİR İSTEĞİM VAR...'

BUGÜN BERLİN PIRIL PIRIL BİR GÜNEŞ altında. Haftalarca süren karanlık ve soğuktan sonra güneş her tarafı örten karlara bir parıltı getirdi şimdi. Hastanedeki odasında Hess, pencereye giderek en son 1941'de gördüğü Berlin'e baktı. Nazi mitinglerinde konuştuğu Olimpiyat Stadı karşıdaydı; çalıştığı ve hayaller kurduğu binalar da oradaydı işte. Bütün bunları zevkine vara vara içine sindirirken Rus gardiyan gelip jaluzileri kapattı. Yakınlardaki bir binaya tünemiş olabilecek TV kameramanlarından korkuluyordu.

Hess öfkeden bembeyaz kesilmişti.

«Neden yapıyorsunuz bunu?» diye bağırdı. «Ölmek üzere olan 76 yaşında bir adamım. Şu dünyada bir iki haftalık ömrüm kaldı. Siz Ruslar ağaçları görmemi, odama güneşin girmesini bile istemiyorsunuz.»

O gece ben geldiğimde sakinleşmişti. Rus ve Amerikan gardiyanları çağırarak jaluzilerini dışarısını görebileceği şekilde ayarlattım. Böylece kendisi dışarısını görebildiği halde içerisi dışardan görünmeyecekti. Hess memnun olmuştu.

«Ne güzel bir görüntüydü,» dedi. «Ağaçları gördüm, güneşin karlar üzerinde yansıdığını gördüm. Yıllardan beri görmediğim bir şeydi bu. Cezaevi duvarından o kadar başka bir şey ki.»

Yeni pijamasını da göstermek istiyordu.

«Kolları ve paçaları o kadar geniş ki,» diyerek battaniyesini açtı. «Hele beline bak, lastikli değil kordonlu, canımın istediği gibi ayarlıyorum. Beli lastikli pijama kadar rahatsız edici bir şey yoktur. Her zaman lastiği kesip yerine düğme dikerim.»

Gardiyanlar dışarı çıkınca eliyle yanına yaklaşmam için işaret etti. Yüzü gerginleşmişti.

«Karımla oğlumun ziyarete gelmelerinden söz etmiştin,» dedi. «Bu konuda bir sözüm var. Ancak şu anda ikimizin arasında kalması gerek. Bir karara vardım... Noel günü kendileriyle görüşebilirim. Karımla oğlumu görmek istiyorum.»

Dudakları titriyordu, gözleri yaşarmıştı. Konuşamıyordu. Sesi boğazında düğümlenmişti. Sonunda güçlükle toparlandı.

«Kendilerini ancak şu şartlar altında görebilirim: İlk 15 dakika odada yalnız olmalıyız. Rusların bunu anlamaları gerekecektir. Ailesini 28 yıldan beri görmemiş olan bir insanın onlarla karşılaşmasının ne demek olduğunu anlamalılar. Dilerseniz içeri bir mikrofon yerleştirir ya da duvara bir delik açarsınız. Ancak karım ile oğlum odaya girdikleri anda bizi kimsenin seyretmesini istemiyorum.

«Cezaevi yönetmeliğine göre mahpusların ailelerinden bir kişiyi ayda bir kere otuz dakika görebildiklerini biliyorum,» diye devam etti. «Ancak ben hiç ziyaret-

çi kabul etmediğim için karımla oğlumun bu kerelik ikisinin birden gelmelerini istiyorum. Yalnız bu ikinci isteğim ancak birincisinin kabul edilmesine bağlıdır.»

Resmen bir dilekçe yazdığı takdirde istediklerini diğer müdürlere ileteceğimi söyledim. Arkasına yaslanarak gözlerini karanlık geceye dikti. Düşüncelerinin çok uzaklarda olduğu anlaşılıyordu.

O gece şu dilekçeyi yazdı:

8 Aralık 1969

Müdürlerden isteğim,

Mümkün olduğu takdirde 24 Aralık günü karımla oğlumun beni ziyarete gelmelerini istiyorum. 28 yıldan beri ilk ziyaretleri olduğu için odada kimsenin bulunmamasını arzu etmekteyim. Karımla konusacaklarım bir ses alma makinesiyle kaydedileceği gibi duvarda açılacak bir delikle ailemin eline yazılı bir kağıt vermeyeceğim gözlenebilir. Kendilerine elimi uzatmamaya da söz veriyorum. Ailem de aynı sözü verecektir.

Von Schirach ile Speer'in 20 yıl içinde ailelerinin ziyaretlerini kabul ettiklerini, ancak bunun benim ilk ziyaretim olduğunu hatırlamanızı rica ederim. Bu izni verirseniz ailemle aramdaki psikolojik gerilim büyük ölçüde azalacaktır. Bu ziyaretin yarım saat süreceğini çok iyi biliyorum, sizden ricam Noel yemeğini ailemle birlikte bu süre içinde yememe izin vermenizdir. Bu yemekte başkalarının bulunup bulunmaması benim için önemli değildir. Bu imtiyazlar konusunda aileme hiçbir şey söylemeyeceğime söz veriyorum.

Rudolf Hess.

7 Numara tarihi bir adım atmıştı. Hiçbirimiz onun bu adımı atacağına inanmıyorduk. Oysa o karısına mektup yazıyor ve 'yanaklarının çökmüş olduğunu' görünce şaşmamasını bildiriyordu.

Kendisini görmeye gittiğimde bu mutlu durumdaydı. «Yazdım,» dedi. «Doktorlar bugün ne söyledi, biliyor musun? Çok konuşuyormuşum! Çok soru soruyor muşum. Bırak soruları biz soralım, sen tedavini yap ve sus, diyorlar. Kendilerine beni susturamayacaklarını, canımın istediğini soracağımı söyledim ben de. Canınız istemiyorsa siz de cevap vermezsiniz, dedim. Karar verdiğim için çok rahatım şimdi.

«Yine de yorgunum ama. Doğru dürüst yemek yemeyip hava alamadığımdan. Hala tüple yiyecek veriyorlar. Onbeş dakika kadar okuduktan sonra yoruluyorum. Yazdığım mektupları yarıda kesiyorum bu yüzden. Yarın balık suyu ve tavuk çorbası verecekler. O kadar mutluyum ki. Noel'de cezaevinde olmayacağım için çok seviniyorum. Yılın en yalnız zamanıdır Noel.»

Gerçekten de alışmadığım kadar çok konuşuyordu. «Bu kadar hasta olmam da yine kendi yüzümden. Zamanında hastaneye gitmemekte direnmek çılgınlıktan başka bir şey değilmiş.» Sırtına üç yastık yerleştirmişti, yanaklarına da renk gelmiş, sağlam görünüyordu.

«Her gün jimnastik yaparak kendine bu kadar iyi bakmış olman çok iyi oldu,» dedim.

«Doğru. Diz çökmeyi ve sırt eksersizlerini hiç ihmal etmedim. Burada bile yapıyorum. (Odasına girerken İngiliz gardiyan: «Yaşlı şeytana hayran olmamak insanın elinde değil,» demişti. «Dün Rus gardiyanı ile kendisini

işetmek için şişesini tutarken, o bir yandan işiyor bir yandan da dizleri üstünde çöküp kalkıyordu.»)

Birden ciddileşen Hess: «28 yıldır mahpusum,» dedi. «Şunun şurasında iki yıllık ömrüm ya kaldı ya kalmadı. Rusların beni serbest bırakmamak için hiçbir nedenleri yok. Batılı doktorlar, cezaevine dönersem ülserimin tekrarlayacağını söylerlerse...»

Bu ani hastalığı sırasında kendisine o kadar yardımı dokunmuş olan Boon'un kalp krizi geçirdiğini ve şimdi evinde bulunduğunu söyledim.

«Lütfen kendisine tarafımdan geçmiş olsun de, çok iyi bir insandır,» dedi.

Ben odadan çıkarken gardiyanlar cezaevinden getirdikleri pikaba bir klasik müzik plağı yerleştiriyorlardı.

Hess'in hasta yatağının bir iki kilometre ötesinde cezaevi görevlisi Johannes Boon krizi atlatmıştı. Kendisine geçmiş olsun demeye gittiğimde Hess'i de onun ağzından dinledim.

54 yaşında Hollandalı: «Kısa bir fasıla dışında 1946 yılından beri Spandau'da sağlık hizmetleri görüyorum,» dedi. «Almanyada savaş tutsağıydım, savaştan sonra da burada kalıp Berlinli bir kızla evlendim. Cezaevinin az ötesinde küçük bir bakkal dükkânım ve bir de meyhanem var. Hiç kuşkusuz Bay Hess çok güç bir insandır. Hem de çok ilginç.

«İçlerinde insana en az güçlük çıkaran von Neurath'tı, Von Schirach çok bencildi. Çok gururlu. Hep kendinden söz ederdi. Funk ise muzipti, hokkabazlık etmeye bayılırdı. Raeder ise yalnıp bir tipti. Büyük Amiral Doenitz çok iyi ve babacan bir insandır. Speer mi? Çalışkan ve sadık bir tipti.

«Hess'in başkalarını çalıştırmaktan zevk aldığına inanıyorum. Kaç kere ilaç vermek için cezaevine gittikten sonra eve döndüğümde yine telefonla beni Hess istediği için çağırdıklarını bir bilseniz. Ya başka bir ilaç isterdi ya da iğnesini benim yapmamı.

«Böylece gecede dört beş kere yanına çağırıldığım olurdu. Çok güç günlerdi bunlar. Hess'in deli olduğuna inanmıyorum. Yıllarca inceledim kendisini. Başka türlü çalışır onun kafası, diğer insanlara hiç benzemez. Kötü anıları kafasından silip atar. Hoşuna gitmeyen hiçbir şeyi hatırlamaz. Beyninin özel bir perdesi vardır sanki.

«Diğer yandan sağlık durumu, aldığı ilaçlar konusunda gayet mantıklıca konuşur. Doktorların açıklamalarını gayet dikkatle izler ve yerinde sorular sorar.

«Belirli bir ilacı almaktan kaçındığı çok olmuştur. Ama ilacın veriliş gerekçesini açıklayacak olursanız hiç ses çıkarmadan içer. Sonra bir de eşya saklama huyu var. Bundan yıllar önce radyatörün arkasına sakladığı küçük paketler içinde yüzlerce hap bulmuştuk. İçmiş olması gereken ilaçları buraya saklıyormuş. Oysa baş gardiyanın ilacı yutana kadar başında beklemesi gerekirdi. Haftada üç kere sağlık muayenesinden geçer.»

Boon'un dediğine göre Hess'in dünyada en çok nefret ettiği şey bir kimsenin kendisine herhangi bir konuda ısrar etmesiymiş. Bunun yerine Boon, kendisine bir ilaç vermek istediği zaman yarım saat ilacın özelliklerini ve kendisine yapacağı etkileri anlatırmış.

«Küçük şeylerden çok tedirgin olurdu... Yazdığı bir mektubun bazı yerlerinin değiştirilmesi için sansürden çevrilişi, ya da kendisi okumadan gazetesinden belirli bir haberin kesilmesi gibi. İşte bu zamanlarda kabuğu

çatlar ve öfkelenir. Bundan sonra da bir depresyon geçirir ve bir daha yemek yemez. Kendisini boğazından aşağı hortum sokarak beslemekle çok tehdit etmişimdir. Haydi Hess, yat aşağı da şu boruyu boğazına sokayım, derdim. O da, 'Dur bir dakika, Boon. Seninle bir anlaşma yapalım. O nesneyi götürürsen belki de bir iki lokma bir şey yiyebilirim,' derdi.

Hess, hücresindeyken kendisine alışmayanlar için korkunç bir manzara arzederdi. Darmadağınık saçları, kemikli alnından fışkıran gür kaşları ve iki yanında dizlerine kadar sarkan kollarıyla bir maymunu andırırdı. «Yıllar sonra saçını ve sakalını ben kesmeye başladım,» diye anlatmaya devam etti Boon. «Sonra kendisine önce bir Phillips şimdi de bir Braun elektrikli traş makinesi verdiler. Sakalı çok sert olduğu için traşı da en güç olan Hess'di. Aşağı yukarı 15 dakika sürerdi sakal traşı, şimdi kendisi de bu kadarda traş oluyor ayna önünde.

«Benim kendisini zehirlemek istediğimi çok söylemiştir. Yemek arabasını hücre bölmesine getirdiğimizde, zehirlenmemek için Speer'in kahvesini ve von Schirach'ın tatlısını alırdı. Uyuyamadığı zamanlar iğne yapılmasını isterdi. Kendisine sterilize su iğnesi yapar ya da uyku hapı yerine şeker hapları verirdim. Bundan sonra da mışıl mışıl uyurdu.»

Bomboş kalmış cezaevinde şimdi Hess'den söz ediyorduk.

Albay Banfield: «Krizinden iki gün sonra kendisini görmeye gittiğimde bana 'Beni öldürmeni istiyorum,' dedi,» diye olanları anlatıyordu.

3 numaralı kulede nöbetçilik yapmış olan genç bir Amerikalı yüzbaşı da bir anısını şöyle anlattı:

«Hess'in bile bile Speer'in sebze bahçesini çiğnediği ve Speer'in de onu hortumla kovaladığı günü hayatım boyunca unutmayacağım.»

Hastanedeki odasında Hess'e kan nakli yapılıyordu. Doktorlar ülseri yüzünden çok kan kaybettiğinden kuşkulanıyorlardı. Kan bir plastik torbadan iğne ile kol damarına veriliyordu. «Sakın korkma,» dedi benim içeri girdiğimi görünce. «İngiliz askerlerinden alınma halis İngiliz kanıymış. Düşün helel»

Her işgal bölgesinden gelen günlük gazetelerden *Frankfurter Allgemeine*'yi okuyordu bunu söylerken. En sevdiği gazete de buydu.

Dışarda gece nöbeti devrediliyordu. Dört yeni asker de, ellerinde hafif makineli tüfekleriyle, kapının önündeki koridordaydılar. Hess'in odası ile nöbetçilerin arasında gardiyanlar vardı. Dışarda da telsizli polisler. Kar yağıyordu polislerin üstüne. Berlin'in 130 yıldır görmediği bir soğuk vardı. Sıfırın altında 22 derece. Sabık Führer yardımcısı: «Böyle bir gecede burada olmak ne iyi,» dedi.

Hess'in yatağı yanında saatlarca oturduğum olurdu. Çevresine olan güveni arttıkça pek çok konuda görüşlerini belirtirdi. Radyodan dinlediği Amerikalıların aya gönderdikleri araç hakkında, uçmak hakkında, kendi geçmişi hakkında konuşurdu.

Söyledikleri dünya çapında önemli şeyler değildi, ancak dünyadan uzak yaşayan ve dünyanın unutmuş olduğu bir insanın gerçek yüzü 30 yıldan beri ilk olarak ortaya çıkıyordu bu konuşmalarda. Hastaneden çıktıktan sonra konuştuklarımızı hemen ses alma makinesine kaydetmeyi âdet edinmiştim...

Gazete konusunda. 'Okumada ilk aşkım gazetedir. Başından sonuna kadar okurum. Sonra her gün okuduklarımı defterime not alırım. Oğluma okuduğum gazeteleri ve makaleleri bildiririm, o bunları dosyalar, böylece eve gidince referans olanağı bulabileceğim. Gazetenin en ilgilendiğim bölümü Okurlardan Mektuplar'dır. Bundan sonra siyaset ve kitap haberlerini okurum. Gazeteler beni özgür dünyaya bağlamakta, yıllarımı geçirmemi sağlamaktadırlar.'

Uçmak konusunda. 'Ben balığın suya alışması gibi alıştım uçmaya. Hiç güçlük çıkmamıştı. Teknik konulara aklım çok yatar, zaten bu yüzden uzay uçuşları ve aya adam indirilmesine hiç şaşmadım.

Ruslar konusunda. 'Rusların beni neden serbest bırakmadıklarına bir türlü akıl erdiremiyorum. Çok az zamanım kaldığını biliyorlardır. Birkaç yılım kalmış olsa bile bu yine de çok sayılmaz. Yaşlı bir adamım, bu durumda siyasal açıdan zararsızım da. Bana karşı büyük bir nefret besliyor olmalılar. Çok az ömrü kalmış ağır hasta bir insan olsam ve bütün dünya serbest bırakılmam için kıyameti koparsa, o zaman bırakırlardı işte.'

'Kaçırılması' konusunda. 'Söz aramızda, kaçırılma fikrinden vazgeçtim. Hatırlarsan hastaneye ilk geldiğimde beni kaçırmanı istemiştim. İnsan zayıf ve ateşli olduğu zamanlar böyle şeyler söyleyebiliyor. Beni ka-

çırman olasılığı vardı, ama çok az bir süre için. O zamanı atlattık artık.'

Kader konusunda. 'Kaderimi anladım artık. Cezaevinde kalacağım. Ben Kader'e inanırım. İnsan onu değiştirmek için hiçbir şey yapamaz. Şu karşıdaki saatın tıkırtısı kadar gerçektir Kader benim için.'

Gençlik konusunda. 'Gardiyanın radyosunda gençlik müziğini dinliyorum. İyi müzikle bir tutamıyorum bu yeni müziği. Ancak bana göre bu da bir protesto sesidir. Bugünün gençliği de birçok nedenlerle protestoya kalkışıyor ve işitilmek istiyor. Bunun bir yolu da müzikle oluyor. Beatles topluluğunu seviyorum ama. Onlarınki iyi bir müzik.'

Playboy dergisi konusunda. 'Ben öyle şeyler okumam.' (Cezaevinde kendisine bu dergiyi veren gardiyan şöyle demişti: «Hess'e Spandau'ya Playboy dergisi getirdim ama bir kere bile bakmadı. Açık saçık hikâyeleri de ne dinler ne de anlatırdı.»)

Avukatlar konusunda. 'İyi bir meslek değil. Dünyanın en eğilip bükülmeyen insanları. Yasaların maddeleriyle öyle bir bağlanmışlar ki, doğru dürüst düşünemiyorlar artık.'

Satranç konusunda. 'Çok severim. Eskiden turnuvalar bile kazanmıştım. İnsanın aklını çalıştırır.'

Temiz hava konusunda. 'Soğuğu severim. Spandau'da fırsat buldukça kaloriferi kapatır, camımı açarım. Soğuk odada uyumak çok sağlıklıdır.' (Hess, en soğuk havalarda bile üzerinde tek bir çarşaf olduğu halde, ayaklarını da örtüden dışarı çıkararak yatardı.)

Yatak konusunda. 'Cezaevinde şiltemin altına bir tahta koyup öyle yatarım. Böylesi daha sağlıklı. İnsanın

belkemiği için de iyi. Yumuşak yatakta yatmak çok kötüdür.'

Aşırılıklar konusunda. 'Bugünlerde insanlar çok yeyip içiyorlar. Sonra da arabalarına binip işlerine gidiyorlar, yine yiyorlar, yine arabaları ile evlerine dönüp, bir daha yiyor ve sonra da yatıyorlar. Vücutları gereksiz yağ kitleleri taşımak zorunda kalıyor. Kalpleri daha çabuk yoruluyor, zekâları azalıyor...'

21

'HER ŞEY O KADAR KARIŞIK Kİ...'

HESS'E YAPILACAK OLAN ZİYARETİN AYrıntılarını müdürler toplantısında görüştük. Bütün diğer ziyaretler gibi bunun da tanıklar önünde olmasına karar verildi. Görüşme Hess'in yattığı odanın yanındaki gardiyanlar odasında yer alacaktı. Mahpus ile ailesinin arasında bir masa bulunacaktı. Yarım saat görüşebilecekti. Hess'in karısı ve oğlu ile yemek yemesi konusunda anlaşamadık.

Odasına girdiğimde Hess heyecanla gülümsedi.

«Lütfen bir iskemle çek de haberleri anlat,» dedi.

«Ziyaret talebin kabul edildi, Hess.»

«Allah'a şükürler olsunl Her ikisini de aynı zamanda görebilecek miyim?» Başımı salladım. «Ama birlikte yemek yiyemeyeceğiz, değil mi?»

«Korkarım ki, hayır.»

Arkasındaki yastıklara yaslandı. Yorgun fakat mutlu görünüyordu. Karısının Bavyera'da Hindeland'dan, oğlunun da Hamburg'dan nasıl geleceklerini konuştuk.

«Bu akşam sen gittikten sonra kalkıp biraz yürüye-

ceğim,» dedi Hess. «Kan dolaşımı ve adalelerim için çok iyi oluyor. Uykum da geliyor.» Gözlerim yatağının altındaki eski kahverengi terliklerine ilişti. Arkasına basıp ezmişti aceleyle cezaevinden gelirken aldığı terlikleri.

Az sonra girdiğim gardiyanlar odasında konuşurken aradaki cam bölmeden Hess'in elleri arkasında bağlanmış, başı önde düşünceli düşünceli odasını arşınladığını gördüm.

Gardiyan, Hess'i göstererek: «Bizim radyoda İskoçya - Almanya maçını dinledi,» dedi. «Çok heyecanlandı. Geçen akşam da Alman seçimlerini sonuna kadar izledi. Hangi partiden kimin kaç oy aldığını defterine yazdı durdu.»

Ertesi akşam yanına gittiğimde kendisini yatağında otururken buldum. Saçları taranmıştı. Yatağının yanında pikabının hoparlörü, onun yanında da balık ve süt çorbası vardı. Tereyağı, ekmek ve yumurta yiyordu.

«İlk olarak ekmeğime tereyağ sürmeme izin verdiler. Şahane,» dedi. İntihar teşebbüsünden sonra verilen plastik camlı gözlüğü vardı gözünde. Yatağın üzerinde gazetesinin yanında Almanca - İngilizce sözlüğü duruyordu.

«Bu akşam çok yakışıklısın,» dedim.

«Hem de nasıl, Albayım! Yemeğimi yerken Schubert de dinledim. Karım ile oğlumu görme adımını attığıma göre artık kendilerini ayda bir kere görebilir miyim?» Görebileceğini söyledim. «Bir ay bile atlatmayacağıma söz veriyorum,» dedi.

Saata baktı. «Konuşamayacak kadar yorgun musun?» diye sordum.

«Yoo, dakikaların akıp gidişine bakıyorum sadece,» diye cevap verdi. «Cezaevinden çıkmak psikolojik açıdan çok şey kazandırdı bana. Böylesine güzel bir yerde bulunmak, ailemin ziyaretini beklemek psikolojik iyileşmemi sağladı. Bana ne verdiklerini biliyor musun? Numaralara bakarak boyanacak bir resim. Bunun da bir tedavi olduğunu söylüyorlar. Ancak çocuklar için bir şey bu. Beni numaralara bakarak boya yaparken görürlerse ne derler sonra?

«Hele şu getirdikleri resme bak,» diye devam etti. «Dresden'in bombalanmadan önceki pazar meydanı. Korkunç bir şey bu. Dresden'e olanları düşündükçe aklım duracak gibi oluyor. Çok kötü anılar canlanıyor gözlerimin önünde. Bu resmi geri alsınlar...»

Bir süre hiçbir şey söylemeden resme baktı. «Ben gardiyanların odasındaki tablonun kopyasını yapmak, yağlı boya çalışmak istiyorum. Ağaçlarla çevrili sakin bir gölde küçük bir yelkenli. Bunun üzerinde çalışmak çok daha zevklidir bana kalırsa.»

Bir de isteği vardı. «Karım geldiği zaman giyebileceğim iyi bir gri ceketim var, Albayım. Ama pantolonum çok eski ve yıpranmış. Acaba ceketime uyacak bir pantolon bulabilir misiniz?»

Yatağından kalkıp dolaba doğru yürüdü. Askıdaki pantolonunu çıkarıp gösterdi. Önünde ve arkasında büyük yamalar vardı, gerçekten de çok eskiydi. Terliklerini çıkartıp pantolonu pijamasının üzerine giydi. «Üstelik de küçük geliyor.»

Pijamasının kordonuyla belini ölçerek bir düğüm attık. «Elliiki beden sanırım,» dedi. Yatağının ucundaki tabelâda 3 Aralık'ta 58 kilo, şimdiyse 69 kilo olduğu ya-

zılıydı. Beli iyice oturan rahat bir pantolon alacağıma söz verdim.

Dışarı çıkarken kapıdaki makineli tüfekli İskoç nöbetçisi: «Bu ihtiyar adam uçaktan atladığı zaman benim oturduğum yerin bir kilometre ötesine düşmüş efendim,» dedi. Genç bir asker de söze karışarak: «Böylesine yaşlı bir adamı içerde tutmak yazık, yazık,» diye fikrini söyledi. «Hele bu çaresiz haline bakılırsa...» Hess, İngiltere'ye gittiğinde daha doğmamış olan bir diğeri de: «Hiç de çaresiz değil Rudolf Hess...» dedi.

Hess, yatağında doğrulmuş karısından gelen üç sayfalık mektubu okuyordu. Dirseği üzerine dayanmış, kâğıdı iki eliyle kavramıştı. Kaşları çatılmıştı.

«BEA ile 14.10'da Tempelhof'ta olacaklar,» dedi.

«Evet, başgardiyan kendilerini karşılayacak. Dosdoğru buraya gelecekler.»

Kendisine bir araştırıcıdan gelen ve Hess'den Dr. Fritz Todt hakkında bilgi isteyen bir mektubu gösterdim. Mektubu baştan sona kadar okuduktan sonra gözlüğünü çıkarıp yüzüme baktı.

«Özür dilerim ama bu konuda hiçbir şey söyleyemem. Belleğim o kadar zayıf ki. Bunca yıl içinde çok şeyler olup bittiğini bilirsin. Hayatımın bazı bölümlerini hiç hatırlamıyorum. Bu adama da gerçek olmayan şeyler söylememeyi tercih ederim. Her şey o kadar karışık ki...»

«İyi ama Todt'u iyi tanımış olmalıydın? Kendisini Hitler'e sen tanıştırmamış mıydın?»

«Olabilir. Hiç hatırlamıyorum.»

Kapıdan çıkarken yatağın yanındaki yağlı boya tabloya gözüm ilişti. Göl manzarasına başlamıştı.

«Berbat bir şey!» dedi. «Felâket. Ben sanatçı falan değilim.»

22

YİRMİSEKİZ YIL, ALTI AY, YİRMİBEŞ GÜN

23 ARALIK GECESİ HASTANEYE GELDİĞİMde Hess'i küçük transistorlu radyosundan klâsik müzik dinlerken buldum. Yanındaki masada bir sürahi portakal suyu ile bir sürahi süt vardı.

«Yarın senin için tarihî bir gün olacak, Hess.»

«Epey heyecanlıyım,» diyerek gülümsedi.

Buluşmanın ayrıntıları üzerinde konuştuk. Tempelhof havaalanından hastaneye 25 dakikada gelirlerdi. Formaliteleri de hesaba katarsak saat tam 15'te Hess'in kendilerini beklediği odaya gireceklerdi.

«Basın bu konuya aşırı bir ilgi gösterecek mi dersin?» diye sordu. Büyük bir hazırlık yaptıklarını söyledim. (Kapıdaki İskoç nöbetçinin okuduğu dört İngiliz gazetesinin de baş sayfalarında görmüştüm haberi.)

«Önemi yok,» dedi Hess. «Buna pek ihtiyacım yok ama Basın'ın yazdıkları dünya kamuoyunu lehime etkileyecek nasıl olsa.»

Ziyaret sona erdiğinde ailesi ile kendisi arasında büyük bir köprü kurmuş olacağını belirttiğim zaman, «Biliyorum,» dedi.

24 Aralık'ta, Hess'in Augsburg'dan uçakla yola çıkışından tam 28 yıl, 6 ay ve 25 gün sonra, Tempelhof'a inen bir BEA jeti Hess'leri getiriyordu. Kararlı ve sert bakışlı yaşlı bir kadın olan Bayan Hess ile, havaalanları mimarı bekâr oğlu Wolf Rudiger uçaktan inerek kendilerini bekleyen beyaz Mercedes'e bindiler. Sonra peşlerinde Alman gizli polis arabaları olduğu halde kentin geniş ve çamurlu caddelerinden hızla geçerek saat tam 14.45'te hastanenin ana giriş kapısı önüne vardılar.

Kahverengi bir kürk palto giymiş ve başına bir eşarp sarmış olan Bayan Hess arabadan çıktı. Koyu renk bir palto, koyu renk bir elbise ve kırmızı kravatlı, ciddî yüzlü otuziki yaşındaki oğlu da inip annesinin yanında durdu. Şimdi kendisini hastanenin ikinci katında bekleyen babasını en son üçbuçuk yaşındayken görmüştü.

Kendilerini asansöre ben bindirerek diğer üç müdürle tanıştırdım. Rus müdür bir adım öne çıkarak başını eğip selâm verdi ama elini uzatmadı. Hess'ler de ellerini uzatmamışlardı. Nöbetçilerin yanından geçerek gardiyanların odasına girdik; burada paltolarını çıkardılar. Duvarın arkasında Rudolf Hess bekliyordu. Bayan Hess'in üzerinde beyaz yakalı iki parçalı bir elbise ve bir bluz vardı. Saçları yeni yapılmıştı. Bir kolunda saatı, diğerinde basit bir altın bilezik göze çarpıyordu. Cezaevi ziyaret kurallarını kendilerine verdim. Okumaya başladılar. Wolf, 8 inci maddeye gelince durakladı. «Bunu im-

zalayamam,» dedi. Madde ziyaret ayrıntılarının Basın'a açıklanamayacağına ilişkindi.

«İmzalamazsanız ziyaret yapılamaz,» dedi Rus müdür. Saat 15 olmuştu. Konuyu aramızda görüşebilmek için Hess'lerle tercümanların dışarı çıkmalarını istedim. Döndükleri zaman Wolf Hess'e: «Basın konusunda tedbirli davranırsanız ve buradan çıkar çıkmaz bir basın toplantısı yapmaya kalkışmazsanız mesele yok,» dedim.

Tam bu anda O'Brien içeri girdi.

«Hasta çok heyecanlı ve sabırsız.»

Kısa bir tartışmadan sonra ana oğul, tükenmez kalemi alarak kuralların altını imzaladılar. İçeri odaya girmek üzere yürürken el sıkışmak ve kucaklaşmanın yasak olduğunu hatırlattım kendilerine.

Camlı kapıya vardığımızda saat üçü çeyrek geçiyordu. Gardiyan Fowler içerden kapının kilidini açtı. Hess, üzerinde mavi-beyaz çizgili pijaması olduğu halde bir metrekarelik masanın başında oturuyordu. (Rusları kızdıracağını düşünerek son anda yine ceket ve pantolonunu giymekten vazgeçmişti.)

Karısıyla oğlunu görür görmez yerinden fırladı. Elini alnına götürerek selâmladı ailesini.

«Merhaba! Elini öperim İlse!»

Wolf Hess, elini annesinin koluna koydu.

«Elini uzatma anne.»

Bayan Hess, en son 10 Mayıs 1941'de gördüğü kocasına inanmaz bakışlarla bakıyordu.

«Ellerinden öperim, Baba,» dedi Wolf Hess hâlâ ayakta duran babasına. «El sıkışamıyoruz. Nasılsınız?»

Hess oturdu. Onlar da karşısına oturdular. Birbirlerinden ayırmıyorlardı gözlerini.

«Yolculuğunuz rahat geçti mi?» diye sordu Hess. «Memnun kaldınız mı?»

«Ama Baba, senin sağlığın...?»

«Bana çok iyi baktıklarını söyleyebilirim,» dedi Hess gözleri parlayarak. «Fevkalâde iyi bakıyorlar. Çabuk iyileşeceğim.»

Müdürlerden hiçbiri gözünü ayırmıyordu Hess'ten. Hess hiç de heyecanlı değildi. Karısı sarsılmıştı, oğlunun yanaklarından yaşlar süzülüyordu.

«Nasıl oldu bu iş Baba?» diye sordu.

«Bir gün ağzıma bir lokma bile sokamaz hale geldim. Sancılar da giderek artıyordu. Herhalde ülserim kanamaya başlamıştı o sıralarda. Ama şimdi her şeyi yiyebiliyorum. Daha çok balıkla tavuk yiyorum şu sıralarda. Üç litrelik bir kan nakli de yaptılar. İngiliz kanı verdikleri için şimdi yarı yarıya İngiliz sayılırım. Tabiî bu yüzden de daha iyi ingilizce konuşuyorum artık.» Hess güldü.

Gözlerini babasının yüzünden ayırmayan Wolf Hess:

«Demek modern tıp da işe yararmış ha?» dedi.

Gözlerinde bir parıltı dolaşan Hess: «Canım, ben modern tıbbı büsbütün reddetmiş değildim ya,» diye şakayla cevap verdi buna.

Bayan Hess konuyu değiştirdi:

«Uçağa binmeyeli o kadar çok olmuştu ki. En son seninle binmiştim.»

«Evet. Zaman değişti artık. Sen de değişmişsin.»

«Sen de!» diye gülümsedi kadın. «Sesin bile değişmiş.»

«Ne demek istiyorsun?» Hess şaşırmıştı.

«Şimdi sesin çok daha kalın.»

«Yani daha *erkekçe,* ha?» İkisi de güldüler bu sözün üstüne.

«Baba, bu basit bir ziyaret değil,» dedi Wolf Hess. «Bir tanışma ziyareti bu. Seni hiç hatırlamıyorum bile. Konuşacağımız konuları önceden hazırlayacağımız diğer ziyaretleri heyecanla bekliyorum ben.»

Hess, bir metre uzaktaki oğluna baktı.

«Seni son gördüğümde küçücük bir bebektin. Şimdi koskoca bir adam olmuşsun.»

Bir süre akrabaları hakkında, sonra da oğluna uluslararası bir ödül kazandıran bir iş konusunda konuşmaya başladılar. Wolf Hess, babasına yeni yapmakta olduğu bir evin planlarını getirmeye söz verdi. Yedi dakikaları kalmıştı. Sonra üç... Hess, benim saatıma baktığımı görünce ayağa kalktı.

«Korkarım ki saat tamam,» dedi.

«Ocak'ta hangimizi görmek istiyorsun?» diye sordu oğlu.

«Bu sizin bileceğiniz bir şey.»

Eğilerek selamladı karısıyla oğlunu. Ana oğul ayakta baktılar Hess'e. Bayan Hess odadan çıkmak için arkasına dönünce oğlu kolunu annesinin omzuna attı.

«Metin ol, anne...»

Kadın kocasına son bir bakış fırlatarak odadan çıktı. Kapı kapandı ve Hess iskemlesinin üzerine yığıldı. 34 dakika bir arada kalmışlardı.

Hess'ler dışarda müdürler ve sağlık ilgilileriyle konuşuyorlardı.

«Bu ziyareti neden istedi?» diye sordu Bayan Hess Doktor O'Brien'e. «Kanser mi yoksa?»

«Kanseri olmadığını hemen hemen kesinlikle söyleyebilirim,» diye doktor cevap verdi. «Her şey bir dahaki filmine bağlı.» Sonra ülserin nerede olduğunu çizerek gösterdi. «Dört büyükler'in sağlayabileceği en iyi şartlar altında bakılmakta olduğu konusunda sizi temin ederim.»

Bayan Hess kapıdan çıkarken bana kocası için getirdiği paketleri uzattı.

«Noel hediyeleri.»

Bir kutu Mousson Lavanta sabunu, açık mavi pa- muklu bir pijama ve bir de Schubert plağı vardı paketin içinde.

Rudolf Hess yatağında yatarken yüzünde mutlu bir ifade vardı yanına gittiğimde.

«Onları gördüğüme sevindim,» dedi. «Bu kadar çok beklediğim için çok pişmanım şimdi. Oğlum ne kadar da büyümüş! Bir yabancı benim için. Sanki daha önce görmediğim biri.»

23

PIRIL PIRIL BİR NOEL

NOEL SABAHI HESS'E HEDİYELERİNİ VERdik. Rahip de Luze gelip kısa bir ayin yaptıktan sonra ikisi birlikte Hess'in yeni Schubert plağını çaldılar. Hastane odasının demir parmaklıklı penceresine rahip renkli bir dağ manzarası resmi asmıştı. Mahpusun yatağının ucundaki masada kırmızı kordeleli bir Noel çelengi ile dört tane sarı mum vardı.

Birden kapı vuruldu ve Hess'in şaşkınlıkla büyüyen gözleri karşısında içeri Noel Baba girdi. Kırmızı cübbeli, kırmızı külahlı ve koskocaman beyaz sakallı bir Noel Baba. Takma sakalın üzerinde Doktor O'Brien'in neşeli gözleri parıldıyordu. Yanındaki de Hess'in hastabakıcısıydı. Hastalarına Kızıl Haç'tan gelen bir paket sabun ve traş kolonyası verdiler. Onlar çıkar çıkmaz da Noel yemeği getirildi: Hindi, salata, patates püresi, kuşkonmaz, karnabahar ve havuç. Yanında da 1965 etiketli bir şişe köpüklü şarap. Hess, şarabın hepsini içip üstüne dondurmasını da yedikten sonra mutlu bir uykuya daldı.

Ben kendisini görmeye girerken hastabakıcı da üstünü değiştirmişti.

«Uzun süredir çalışıyorum.» dedi adam. «Hayatımda Hess kadar idaresi güç bir hasta görmemiştim. Gece gündüz durmadan konuşturur, kabalık ederdi. Oysa şimdi kendisinden iyi hasta olamayacağına bahse girerim. Hem bize güveniyor hem de biz ona güvenmeye başladık. Aramız çok iyi artık.»

Hess, yatağında doğruldu. Üzerinde pijaması ve kaşmir hırkası vardı.

«Ailemin ziyaretini hayatımın sonuna kadar unutamayacağım,» dedi. «Göz yaşı dökülebilecek birkaç gergin dakika olmadı değil. Ama çok coşkun bir tavır takınarak bunu önlemeye çalıştım. Belki biraz aşırı oldu ama ne yapalım.»

O sırada içeri giren hastabakıcı bir tepsi üzerinde iki küçük bardak getirdi. Bardakların içinde kahverengi bir şurup vardı. Hess, birini alarak diğerini bana uzattı. Rus gardiyan merakla bize bakıyordu.

«Albay Bird, şu anda Almanya'yı pençesinde kıvrandıran grip salgınına karşı bir tedbir,» dedi Hess.

Bardağı koklayınca içinde ne olduğunu hemen anlamıştı. Teşekkür ederek: «Ben de biraz üşütmüştüm zaten. Çok iyi olacak,» dedim ciddi bir sesle.

«*Prosit!*» dedi Hess. «Talihin açık olsun!»

Bir dikişte yuvarladık konyak kadehlerimizi.

Hess'in yemeği giderek artırılmış ve 75 kiloya çıkmıştı. Artık sancı falan çekmedi. İkinci baryum testinde de ülserin kesinlikle kapanmış olduğu saptanmıştı. Kanseri yoktu.

Aralık sonunda başlayan bir öksürük kısa zamanda zatürrieye dönüştü. Antibiyotik tedavisiyle kısa zamanda düzeldi.

«Hayatımda zatürrie olmamıştım,» dedi. «Her gün jimnastik yapıyor olmasaydım kolay kolay kurtulamazdım.»

Her zamanki gibi yastığına yaslanmış, gözlüğünü alnına itmiş, geçmişi hatırlıyordu. Von Schirach, Speer ve oğlunun Londra'da kendisinin serbest bırakılması için yaptığı temaslar konusunda konuştu bir süre.

«Ruslar çok inatçı. Beni serbest bırakmaya razı gelecekleri çok kuşkulu. Zaten buna hazırladım kendimi. Kaderim cezaevine dönüp orada kalmak. Oğlumun elinden hiçbir şey gelemez. Sen de hiçbir şey yapamazsın. Hatta Başkan'ın bile. Cezaevinde öleceğim ben. Bunu kabulden başka hiçbir çare yok.»

«Serbest bırakıldığın takdirde anılarını yazar mıydın?» diye sordum. «Bunun tarih karşısında sana düşen bir sorumluluk olduğuna inanır mısın?»

Başını salladı. «Evet. Dünya için özgürlüğü sağlamaya çalışan insan bendim.»

«Hitler senin İngiltere'ye gideceğini biliyor muydu?»

«Hayır, bilmiyordu.»

«Ama, başarılı olamayacağını bile bile kalkıştın bu işe. Geri döndüğünde kurşuna dizileceğini bilerek...»

«Evet,» diye gülümsedi acı acı. «Ve 'deli' denileceğini bile bile.»

«Peki neden yaptın bunu öyleyse?»

Soruma şaşırmış gibiydi.

«Barışı sağlamak için kuşkusuz. Ve bunu yapan ben olduğum için, hapiste de en uzun ben yatıyorum.»

Bundan önce geçmişini sormama hiç izin vermemişti. Son bir soru daha sordum.

«Almanya'dan çıkmadan önce Barbarossa Harekatını, Almanların Rusya'ya saldırma planlarını, biliyor muydun?»

Hess bakışlarını başka yana çevirerek soruma cevap vermedi.

Birgün yeni bir istekte bulundu.

«Güneşli günlerde hastane terasında yürümek istiyorum.» Çatıda istediği takdirde kendisini aşağı atmasına engel olacak bir güvenlik tedbiri olmadığını biliyordum.

Düşüncelerimi okumuş gibi: «intihar edeceğimden mi korkuyorsun?» dedi.

«Eder miydin?»

Güldü. «Bu konuda hiç endişen olmasın. Sana, hayatımı sona erdirmeyeceğime şeref sözü veriyorum. Ancak yakınlardaki yüksek binalardan görülebileceğimi bildiğim için bir perde germek istemelerlni de anlayışla karşılarım.»

Ertesi hafta kendisine, hayatında ilk olarak televizyon göstermeye karar verdim. Küçük bir portatif Sony getirerek Hess'e bunun ne olduğunu anlattım. Gözleri parlamıştı. Pikapta Beethoven dinliyordu. Hemen pikabın fişini televizyonunkine taktı. Az sonra ekranda bir sütyen reklamı yapan güzel bir kız belirmişti. 28 yıldır güzel bir model görmemiş olan Hess «Şahanel» dedi bunu görünce. Şalata, sabun ve briyantin reklamlarını seyretti bir süre. Sıra Berlin haberlerine gelmişti. Konu, onarılmakta olan ve yakında önemli bir toplantının yapılacağı Reichstag meclis binasıydı. Bina ekranda beli-

rir belirmez Hess'in gözleri kasıldı, yumruğu sıkıldı. Nürnberg'deki hücresinde hazırladığı ama yapmaya fırsat bulamadığı Reichstag açılış konuşmasını düşünüp düşünmediğini bilmiyorum. İki saat kadar seyretti. «İnanılmaz bir şey bu,» dedi sonunda televizyonu kapattığım zaman. «Aklıma bile getirmezdim böyle bir şey yapılacağını.»

Getirdiğim kötü haberi verdim. Cezaevine dönecek kadar iyileştiğine karar verilmiş, ancak tarihi henüz saptanmamıştı.

«İyi haber değil bu,» dedi sakin bir sesle. «Ama zorunlu bir şey. Hapiste ölmek benim kaderim. Hep Ruslar yüzünden...» İçini çekti. «Muayenem yapıldı, hiçbir şeyim yok. Prostatım büyümüş ama şu anda ameliyat gereği yok.» Parmaklarına baktı. «Yani kısacası burada kalmam için hiçbir neden yok.»

Konuyu değiştirerek az önce televizyonda tartışılan Doğu Almanya'ya getirdim sözü.

«Ekonomik açıdan başarılı oldular,» dedi Hess. «Ama bir polis devleti ne de olsa. Hareket özgürlüğü yok. Bir bakıma kötü değil denilebilir. Şimdi milliyetçi... Batı Almanya'da ise milliyetçilik yok, bir ulus olma gururu yok.»

«İki dünya savaşında da yenildikten sonra nasıl ulus olabilme gururu duyabilirler?» diye sordum. «Bölünmüş bir ülke, gururu elinden alınmış. Yeni bir ulus gururu yerleşmesi için en az bir iki kuşak geçmesi gerek.»

«Bana sorarsan hepsi Versay Antlaşması'ndan doğdu,» dedi Hess. «İkinci Dünya Savaşının tohumları ora-

da ekildi. Versay şartlarıyla bir ulusun varlığı imkânsızlaştırılmıştı. Almanya'nın ulusal gururunu aldı götürdü. Ne ordu kaldı, ne ticaret filosu... ticaret kısıtlamaları... İşte ikinci Dünya Savaşını başlatan nedenler.»

24

CEZAEVİNE DÖNÜŞ

RUDOLF HESS YATAĞINDA OTURMUŞ ŞAŞkın şaşkın bakınıyordu.

«Korkunç bir şey oldu. Aklımı kaybediyorum!» Başını salladı. «Nürnberg'deki gibi. Daha önce İngiltere'de olduğu gibi. Hiçbir şey hatırlayamıyorum. Şimdi seni görüyorum ama adını bilmiyorum. Onbeş dakika okuyup yazdıktan sonra müthiş yoruluyorum. Su içmek için elimi bardağa uzatırken, ne için uzattığımı unutuyorum.»

Kendisine baktım. Ne biçim oyundu bu? Korkusu gerçek miydi? Yoksa cezaevine dönüşünü ertelemek için kasten mi belleğini kaybediyordu? Söylediklerini duymazlıktan gelip sözü başka tarafa çekmeye çalıştım.

«Cezaevine dönüşümü düşünüyorum,» diye sözümü kesti. «Hizmetli odasındaki yeni hücremi sevmiyorum. Çok hastane gibi bir yer. Kilise olarak kullanılan hücre daha iyi. Hiç olmazsa penceresi önünde ağaç var. Biraz doğa görmek iyi bir şey. Bana güç veriyor.

«Cezaevinin en kötü yanı yalnızlık,» diye devam etti. «Kimseyle konuşamamak. Evet, gardiyanlarla konu-

şabiliyorum. İyi insanlar. Ama ortak hiçbir yanımız yok. Benim istediğim konularda konuşmaları çok sınırlı. Çok yalnızım...» Sonra birden gülümsedi. «Karım ile kızkardeşimin yarınki ziyaretleri için her şey hazır mı? Karıma çok duygusal olmamasını söyledim. Gözyaşı ve gereksiz duygusallıktan nefret ederim. İlk ziyaretinden önce kendisine benim duygusal olmamaya çalışacağımı yazmıştım. O da 'beni görmek sevinciyle' ağlamasını gelmeden önce yapacağını yazdı.»

Bayan Gretl Rauch kardeşini otuz yıldır görmüyordu. 70 yaşını aşkın bir kadındı. İlse Hess'le birlikte geldi. İlse, Doktor O'Brien'le konuşurken o içeri kardeşiyle görüşmeye girmişti.

«Kalbi nasıl?» diye sordu Hess'in karısı.

«Biraz zayıf,» diye doktor anlattı. «Ama o yaşta bir insan için çok iyi. Ülseri iyileşti ama hayatının sonuna kadar perhiz yapacak.»

«Ülseri çok eskiden beri var mıydı?» diye sordu kırmızı yüzlü Bayan Hess.

«Sanırım.»

«Ne kadar zamandan beri?»

«Son yirmi yıldan beri belki de.»

«Yirmisekiz yıl önce heyecanlandığı zaman midesinin ağrıdığını hatırlıyorum. O zamandan kalmış olabilir mi?»

«Olabilir.»

«Kocam çok içe dönük bir insandır, Doktor. Bütün sıkıntılarını içinde tutar. Hastalığının nedeni de bu olsa gerek. Peki, mesanesi hakkında ne düşünüyorsunuz?»

«Bu konuda İngiltere'den bir uzman getirttik. Şu anda bir ameliyat gerekmediği düşüncesinde.»

İlse Hess doktora teşekkür ederek kocasının yanına girdi.

Yarım saat sonra da çıktı kocasının yanından.

Karısı ve kızkardeşi gitmişlerdi. Mutlu sabık Führer Yardımcısı terliklerini süre süre yatakodasına gitti. Birkaç dakika sonra uyumuştu bile.

Spandau Cezaevi'nde bir karışıklık hüküm sürüyordu. Saatlarca süregelen müdürler toplantısında Hess'in dönüş tarihini ve yeni şartları tartışıp duruyorduk. Doktorlar yeni bir hücreye nakledilmesinde, daha rahat şartlar altında perhizine dikkat edilmesinde ısrar ediyorlardı. Ruslar hemen cezaevine dönmesini istiyorlardı. Müttefikler ise henüz tam olarak iyileştiğine inanmıyorlardı. Dünya basını 'artık kimse için tehlikeli olmayan yaşlı ve zavallı bir adamın politik bir futbol oyununa' alet edildiğinden söz etmekteydi.

Sonunda bir karara vardık. 13 Mart'ta Spandau'ya getirilecekti. Kilise hücresine yerleştirilecek, doktorların istediği yemekleri yiyecekti. Şimdiki hastane yatağı da birlikte getirilecekti. Her sabah ve öğleden sonra birer saat bahçede dolaşacaktı. Hafif bir işte çalışmaya razı olursa, örneğin bahçede yaprakları süpürürse, bu dışarda kalış süresi artırılacaktı.

Hücre kapısı kilitlenmeyecekti. Yeni hücresinde tuvalet bulunmadığından, yandaki hücresinin sık sık açılmaması için geceleri kendisine bir 'ördek' verilecekti. Hücresinin ışığını da kendisi yakıp söndürecekti.

Hess'e bu yeni şartları anlattığım zaman homurdanmaya başladı:

«Ben bahçede falan çalışmam. Yirmi sekiz yıldır bu oyunu oynadım, bundan sonra da oynamaya hiç niyetim yok.» Kendi kendime bıyık altından gülümsedim. Kendisini şu kadar yıldır tanıyordum, daha bir gün bile çalıştığını görmemiştim. «İki saat fazla kalabilmek için bahçede çalışmak benim şerefimle bağdaşmayacak bir şey,» diye devam etti. «Hem işin yalnızca yaprakların süpürülmesi olmasının da önemi yok. Üstelik ben bir yerde uzun süre ayakta durursam bileklerim ağrır.»

13 Mart'ta kendisine o gün hastaneden çıkacağını söyledik. İstemeye istemeye kâğıtlarını, kitaplarını, paklarını topladı ve saat 15.45'de kendisini 14 hafta önce getiren cankurtaran arabasına bindi.

Yeni hücresi hazırdı. Duvarlar boyanmış, yerler cilalanmıştı. Hess'in hastane yatağı da arkasından getirilmişti. Bir saat sonra yeni hücresinde yatıyordu. Hücrenin, üzerinde bir kartonda 'KILISE' yazan çelik kapısını açarak içeri girdiğimde Hess, gözlüğünü takmış kitap okuyordu.

«Basın cezaevine dönüşüm hakkında ne dedi?» diye sordu.

«Döndüğünü bilmiyorlar. Kimsenin haberi bile olmadı.»

Hess'in yatağının ayakucunda eski masası, üzerinde de bir kavanoz Nescafe, bir kaşık ve bir fincan vardı. Kapının yanında da bir AEG elektrikli ocağı duruyordu. Canı isteyince kahve yapıp içiyordu artık. Hücre iki flüoresan lambasıyla aydınlatılmıştı. İki hücrenin birleştirilmesinden meydana geldiği için iki penceresi vardı.

Hess dışarı bakınca ağaçları görüyordu. Yine eski hücresinden gelen raflarında bir tabak, iki bardak, bir kaşık, tuzluk ve biberlik, iki saç fırçası, bir rulo pembe tuvalet kâğıdı duruyordu.

«Burası eski hücremden çok daha iyi,» dedi. «Tuvaletin içerde olmamasını tercih ederim. Güzel bir manzara değildi doğrusu. Şimdi iki hücre ötedekini kullanıyorum.»

Saatı da hastaneden getirilmiş duvara asılmıştı. Eski tahta iskemlesi de beyaza boyanmıştı şimdi. Yatağın üzerine gelecek şekilde çevrilebilen hastane masası üzerinde, yerinden kalkmadan yazıp okuyabiliyordu.

Hess, bir gün sonra şikayete başladı. Chisholm'un kendisine güçlük çıkarttığını söylüyordu. İngiliz müdür Albay Banfield durumu baş gardiyanı ile görüşerek Hess'e daha hoşgörülü davranılmasını istedi.

Hess, benden kendisine yeni bir palto almamı da istemişti.

«Şimdikinden daha uzun bir pardesü istiyorum,» dedi. Üç tane pardesü aldım ama hiçbirini beğenmedi. Sonunda 189 marklık bir tanesinde karar kıldı. Beli kemerli, yüksek yakalı, askeri havası olan bir pardesüydü bu. Önce diğerleri gibi bunu da geri göndermek istemişti. Ama ertesi günü: «Çok güzelmiş,» dedi. «Bende kalabilir mi?»

5 Nisan geceyarısında 17 numaralı hücreden ilk alarm verildi. Hess'in inlediği duyulmuş ve gardiyan hücresine girmişti. Hemen Boon'un evine telefon edip çağırmış, doktora da haber vermişti. Hess'in mide san-

cıları başlamıştı. Boon kendisine ilaç verdi. Arkasından da Amerikalı doktor Burry muayeneye geldi. Mahpus sabah kahvaltısı yememiş, öğlede ise çok az birşeyler yiyebilmişti. Ben saat 15'te geldiğimde Hess yatağının üzerinde oturmuş, karnını tutuyordu. Yüzü bembeyazdı, acı çektiği belli oluyordu. Bir iki saat sonra sancısı geçti ve hafif bir akşam yemeği yiyebildi.

Ertesi gün epey düzelmişti. Geçmişten söz etmeye başladı:

«Tarihçiler ardımdan epey düş kırıklığına uğrayacaklar. Geçmişi hatırlamakta çok güçlük çekiyorum. Nürnberg'de ve burada yüzlerce sayfa yazı yazdığım doğru. Ama şimdi ne tarihleri hatırlıyorum, ne de insanların adlarını. Ancak bir gün buradan serbest bir insan olarak çıkacağıma inanıyorum. İşte o zaman yazabileceğim. Burada cezaevinin yalnızlığında aradığım sessizliği buldum. Çok sakin bir hayatım var. Bir iç gücüm var şimdi, beni hastalığım boyunca yaşatan güç. İyi olacağımı biliyordum... hastalığımı yeneceğime emindim... Bunları yazacağım işte.

«Bugün daha iyiyim. Acaba istesem tavşan ya da başka bir av eti verirler mi dersin? Birden canım çekti. Artık eskisi kadar yiyemiyorum ama iştahım yerinde yine.»

Gözlüğünü burnundan aşağı kaydırmış üzerinden bana bakıyordu.

«Ülserimin kendi yüzümden olduğunu biliyorum. Baryum testini reddetmek saçmalıktı. Oysa ne kadar zaman önce teşhis edilmiş olacaktı.»

Başını hücrenin penceresine çevirdi.

«Dinle bak! Kuşların ötüşünü duyuyor musun? Dışarda beni bekliyorlar.» Spandau'da yine günde iki kere kuşlara yem veriliyordu. Kuşlar gerçekten zamanını biliyorlarmış gibi her gün aynı saatta ağaçlardan inerler ve Hess'in kapıda görünmesini beklerdi. Hess, ekmek kırıntılarını bir avuç o tarafa bir avuç bu tarafa serpiştirir, aç tek bir kuş bırakmamaya çalışırdı. Kargalara çok içerlerdi. Onların, diğerlerinin paylarını almaması için elinden geleni yapardı.

«Hırsız bunlar,» derdi öfkeyle. «Küçük ve savunmasız kuşların yiyeceklerini çalıyorlar. Onlara tek bir kırıntı bile vermeyeceğim.»

25

HAYATIN BİR GÜNÜ

GARDİYANIN SAATİ SABAHIN ALTISINI GÖSteriyor. 17 numaralı hücrenin kapışının dışındaki masanın başında esniyor gardiyan. Yarı aralık kapıdan bir ses duyunca içeri bakıyor. Hess gerinerek uyanıyor. Uzanıp ışığını yakıyor, gözlerini ovuşturuyor ve bomboş cezaevinde madenin madene değmesinden çıkan gürültüyü duymamak için kulağına yerleştirdiği pamukları çıkartıyor.

Kırkbeş dakika daha yatıyor orada. Yeni kurallara göre saat yediye kadar uyumaya hakkı var ama insan huyundan kolay kolay vazgeçemiyor. Hess yıllardan beri saat altıda kalkmaya alışmış.

Saat 6.45'de kalkıp yatağının yanıbaşında jimnastik yapmaya başlıyor. Sonra terliklerini ayağına, sabahlığını sırtına geçiriyor ve duvarda asılı duran havlusunu alarak kapısını açıyor. *'Morgen'* diyor gardiyan. *'Morgen'* diye homurdanıyor Hess, Lucien Barcanan'a. Fransız gardiyanın horultusu kendisini yine dört saat uyutmadığı için öfkeli.

19 numaralı hücreye gidiyor, tuvalet işini orada bi-

tirdikten sonra 8 numarada da yıkanıyor. Yeni elektrikli traş makinasıyla traş oluyor. Aynadaki yüzü soluk ama artık ince değil. Kalın kaşları altında gömülü duran mavi gözleri çukurlarına kaçmış sayılmaz artık.

Dudağının üstünü, çenesini, yanaklarını traş ediyor. 7 numaranın favori bırakması yasak.

Makinasını yerine yerleştirdikten sonra beline kadar soyunup yıkanıyor. Hâlâ gür olan kır saçlarını da yıkadıktan sonra hücresine dönüyor. Tam 28 adım. Sert zeminde takırdıyor terlikleri. Saat 7.15.

Hess pijamasını çıkartıp uzun fanilasını, bol paçalı donunu, kara beyaz kareli gömleğini, gri pantolonunu ve çoraplarını giyiyor. Barcanan içeri girip hiçbir şey söylemeden gözlüğünü uzatıyor. Mahpus yatağına oturarak okumaya ve kahvaltısını beklemeye başlıyor.

Saat 7.45'te çelik kapının gürültüyle açılmasından sonra mutfaktan tekerlekli masayla kahvaltısı geliyor. Hess, yirmi yıldan beri değişmemiş olan masadan tepsisini alıp hücresine dönüyor. Kahvaltısını masanın üzerine yayıyor: bir maşraba kahve, ekmek, tereyağ, kayısı marmeladı, kaynamış yumurta, süt ve meyve. Hayatın son bir iki zevklerinden biri olan yemenin keyfini çıkara çıkara yiyor Hess. Yerken okuyor da.

Hess, özel perhiz ekmeğini bıçakla kesiyor. Gardiyan, ekmeği keserken başında duruyor,sonra bıçağı alıp bir dolaba kilitliyor. Şimdi güneş de hücrenin pencerelerinden girmeye başladı.

Saat 8.30'da kahvaltı bitince tepsisini yine tekerlekli masaya yerleştirip dış çelik kapının önünde bekleyen gardiyana kadar sürüyor. Sonra hücresini toparlıyor, iç çamaşırlarını ve çoraplarını yıkıyor ve tekrar kitabına

dönüyor. Saat 10.30'da gardiyan hücresinin kapısına vurunca kalkıyor, 19 numaralı hücredeki dolaptan bej rengi pardesüsünü alıyor, kasketini başına geçiriyor ve bahçeye çıkıyor. Elleri arkasında, başı öne eğik 215 adım ileri, 215 adım geri yürüyor. Tek başına, çıplak ağaçların yanında cüce gibi.

210 metreyi tam 28 kere yürüyor. Kuşlara ekmek kırıntısı attıktan sonra Speer'in yapmış olduğu tahta sıraya oturuyor, ayaklarını da eski bir bahçe iskemlesine dayayıp kitabını açıyor. Doenitz'in yıllar önce diktiği uzun kavak ağacının gölgesi üzerine düşüyor. Hücre bölümünün kapısında duran gardiyan canı sıkılmışçasına önündeki taşları tekmeliyor. Saat 11.30'da saatına bakarak Hess'e sesleniyor: «Saat tamam, 7 numara!»

Hess, 19 numaralı hücresine dönüp yatıyor. Gardiyan alışkın bir hareketle üstünü arıyor, bahçeden kendisine zarar verebilecek sivri bir alet getirmiş mi diye. Kendisi bahçedeyken hücresi de yerden tavana kadar aranmış oluyor. Gardiyan 'olay defteri'ne tarihi, saatı ve araştırmanın sonucunu yazıyor.

Saat tam 11.45'de yemek arabasının sesi duyuluyor yine. Bugün karides kokteyli, meyve suyu, patates püresi, karnabahar ve dondurma var. Amerikan ayı. İtalyan aşçı nöbette bugün. Bir gün önce İspanyol aşçının yemekleri yenmişti. (Çinli aşçı çıkalı çok olmuştu.) Sıcak yemeklerin üzeri aliminyum kapaklarla kapalı olduğu halde Hess yemeğini bir kere de kendi elektrik ocağında ısıtıyor. Yavaş yavaş, her lokmanın zevkini çıkararak yiyor. Bir yandan da *Frankfurter Allgemeine*'yi okumakta. Eti daha önce küçük küçük kesilmiş, kaşığıy-

lâ rahatça yiyebilsin diye. Ekmek kesebildiği halde etini kesmesine izin yok.

Yemeği bittikten sonra Spandau damgalı kâğıtlardan alarak karısına mektup yazıyor. Saat 13.30'da yarım saatlık bir uykuya yatıyor. 14.30 yine bahçeye çıkma zamanı. Nöbetçi Rus olduğu zaman daha çok kalabiliyor bahçede, Ruslar kuralları uygulamakta o kadar titiz değiller. Dönüşünde yine üstü aranıyor. Saat 17'de akşam yemeği. 17.45'ten 22'ye kadar kitaplık olarak kullanılan hücreden bir kitap alabilir ya da kara kaplı defterine orada notlar alabilir. Hastanedeyken 2500 ayrı not aldığı defteri kaybolduğu için çok üzgün Hess. «Düşünebiliyor musun?» diyor. «Tek bir adamın dikkatsizliği yüzünden bunca yıllık emek boşa gitti.»

Saat 22'de gardiyan Hess'in plastik camlı gözlüğünü alıyor. Mahpus battaniyesini üzerine çekiyor, kulaklarına pamuk tıkıyor ve uyuyor. Nöbete başlayan gardiyan her yarım saatta bir yarı açık kapıdan başını uzatıp içeri bakıyor. Artık el fenerini kullanmıyor. Mavi lambalı ışığı yakarak mahpusu rahatsız etmeden içersini görebiliyor. Gerek hücre gardiyanı gerek kapıdaki gardiyan iki saatta bir değişiyorlar. Eskiden saatta bir değişirlerdi. Ancak Hess gürültüden uyuyamadığını söyleyince saatları değiştirdiler.

Cumartesi günlük düzen değişiyor. Hess yıkanıyor haftada bir gün. Çarşafını değiştiriyor. Kendisine gelen mektup da bugün veriliyor. Kendisi de yazdığı mektubu teslim ediyor. Rahip de Luze gelince, müzik dinliyorlar.

Rudolf Hess'in haftasının en önemli günü. Karısı ile oğluna olan yakınlığı sevdiği müzikle zenginleşiyor.

Dünyanın en yalnız insanı için bir kaçış günü.

26

YAŞ YETMİŞALTI...

HESS'İN KARISI VE OĞLU KENDİSİNİ İLK kez cezaevinde göreceklerdi. Gelme saatları yaklaşmıştı. Saat tam 10.50'de bir taksiyle geldiler. Bayan Hess'in elinde bir çiçek buketi vardı. Arabadan inince, kapının önünde bekleyen televizyon kameramanlarının ve fotoğrafçıların arzularına uyarak bir an dönüp kendilerine baktılar.

Müdürler odasına girince Bayan Hess, çok pahalı olduğu belli olan buketin kâğıdını açtı.

«Bunları kocama verebilir miyim?»

Sovyet müdür başını sallayarak öne çıktı.

«Hayır. Kurallara aykırıdır.»

«Ama iki gün sonra doğum günü. Ne olur, bari ben gittikten sonra siz verin.»

«Olmaz,» dedi Rus. Lâle ve karanfiller müdürler masasının üstünde kaldı.

Kadın, ziyaretçi odasına girince şaşırdığını, kocasıyla telörgü arkasından konuşacağını sanmış olduğunu söyledi.

«Yıllar önce değişti bu,» dedim. «Oturmak ister miydiniz?»

«Hayır, ayakta beklemek istiyorum.»

Yeni boyanmış temizlenmiş ve hâlâ cilâ kokan odada yürümeye başladı. Bölme masasının ardındaki kapı açıldı başgardiyan, ardında Hess olduğu halde içeri girdi.

Hess, yeni traş olmuştu, saçları da düzenliydi. Avcu alnına gelmek üzere elini kaldırarak karısını selâmladı. «Selâm, İlse.»

Karşılıklı oturup birbirlerine yazdıkları mektuplar hakkında konuşmaya başladılar. Sonra konuşma Hess'in dış dünyadan diğer haber kaynağı olan gazetelere döndü.

«Alman dilini öldürüyorlar,» dedi Hess.

«Evet,» diye onayladı karısı. «Şoförüm bile bana 'Okey' diyor.»

Kocasına dikkatle bakarak: «Son gördüğümden bu yana zayıflamışsın,» dedi.

«Biraz. 64 kiloyum. Beş kilo daha alsam kalbim daha çok yorulacak ama. Zaten zayıfladığım zamanlar daha rahat ediyorum.»

Hess gözlüğünü çıkartıp masanın üzerine koymuştu. Kan dolaşımını sağlamak için ayaklarını da başka bir iskemleye uzatmıştı.

Hess karısından bir kitap istedi.

«İyi ama o kitap İkinci Dünya Savaşı hakkında, Rudolf. Okumana izin vermezler ki.»

«Peki ama sen yine de al, eve dönünce okurum.»

Yarım saat sona ermiş ayrılma zamanı gelmişti. Her ikisi de aynı anda ayağa kalktılar. Bir an hiçbir şey

söylemeden gözgöze bakıştılar. Seyirciler önünde metin olma oyunu bir an gevşer gibi oldu, hepimiz hissettik bunu. Kadın kapıdan çıkarken durup bir daha kocasına baktı. Hess, eğilerek selâmladı karısını. Kadın çıktı. Gözleri dolu doluydu.

Arkadan Hess'in oğlu girdi içeri. Hess şimdi solgun ve yorgun gözüküyordu. Konuşacak konu bulamıyorlardı. Wolf jumbo jetle yaptığı bir yolculuğu anlattı. Sonra kendi pilotluğundan söz etti. «Sakın paraşütsüz uçağa binme,» dedi Hess.

Ana oğul birlikte çıktılar cezaevinden. Kadının elinde getirdiği çiçekler vardı. Wolf Rudiger gazetecilere çiçekleri babasına veremediklerini söylerken İlse Hess ağlıyordu. Arabalarına binip gittiler.

Rudolf Hess'in 76'ıncı doğum günüydü. Giyindikten sonra bahçede dolaşmış, öğle yemeğinde cezaevi mutfağında hazırlanmış doğum günü pastasını yemişti.

Öğleden sonra bahçede dolaştığı sırada cezaevinin kapısı önünde toplanan on onbeş kişi Hess'in serbest bırakılması için bağırışıyorlardı.

Arka bahçede dolaşmakta olan Hess, bana: «Dışarda bir sesler duydum, ne diyorlardı?» diye sordu. «Benim aleyhimde gösteri mi yapıyorlardı?» Kendisinin doğum gününü kutlamak istediklerini söyledim.

«Yok canım!» dedi. «Hatırlamışlar ha?»

Bir süre daha elleri arkada yürüdü.

«Şu astronotları düşünüyorum,» dedi. «Ne kadar cesur insanlar. Birer kahraman hepsi. Dünyaya dönebileceklerine emin değildiler yola çıkarken.»

«Ya sen, Hess?» dedim. «Sen yola çıktığında istediğin yere varabileceğinden emin miydin sanki?»

«Evet. Ben nereye gideceğimi biliyordum. Bilmediğim geri dönmeme izin verip vermeyecekleriydi. Geri gönderilseydim Hitler beni kurşuna dizdirirdi. Ancak giderken İngiltere'de kimsenin bana aldırış etmeyeceğini de bilmiyordum. Ben dünyaya barış getirmek istiyordum, oysa Churchill'in beni dinleyecek durumu yoktu. Gerçekte, yuvarlanan taşı durdurmaya *yetkisi* yokmuş. Bana yapabilecekleri en büyük kötülük, beni Rusların eline teslim etmekti. İşte sonunda bunu da yaptılar.»

«İngiltere'ye gideceğini Hitler'in bilmediğini söylemiştin, değil mi?»

«Bilmiyordu. Karım bile bilmiyordu. Ben gittikten, sonra Führer'e vermesi için yaverim Pintsch'e bir mektup bırakmıştım.»

«Hitler mektubu aldığında Speer oradaymış. Müthiş bir öfke nöbetine tutulduğunu söylüyor.»

Hess, başını geriye atarak güldü. «Tahmin edebilirim.» Birden ciddileşti yine. «Bana inanmalısın. Ben savaşı sona erdirmekten başka bir şey düşünmüyordum. Ayrıca yaklaşan Komünizm tehlikesini de anlatmak istiyordum. Dünya, benim uyarmaya çalışmadığımı iddia edemez. Şu günkü duruma bak hele. Bir de benim Ruslarla savaşa devam edilmesini istediğimi öne sürenler var...» Sözünü keserek sustu.

Biraz sonra: «Rusların beni serbest bırakmamalarının nedeni, bildiğimden daha çok şeyi bildiğimi sanmaları,» diye devam etti. «Beni, olduğumdan daha sözü geçer sanıyorlardı. Bunun için hâlâ buradayım.»

27

'HİÇ BİLMİYORDU'

10 MAYIS 1970. HESS'İN İNGİLTERE'YE UÇtuğundan bu yana tastamam yirmidokuz yıl geçmiş. Hücresinde, yatağının üzerindeydi. Askılı pantalonu, kısa kollu gömleği ve kan dolaşımını etkilemesin diye lastiği kesilmiş çorabıyla.

Yanımda bir süre önce basılan ingilizce bir kitap vardı: J. Bernard Hutton'un *Hess — The Man and His Mission*'ı.

«Hakkında yazılanları merak edersin diye getirdim,» dedim.

Hess doğrulup sayfaları çevirmeye başladı. Nürnberg Yargılaması sırasında yemek yerken çekilmiş resmine baktı. Sonra iki çocuk resmi geldi: «Rudolf Hess, kızkardeşiyle.»

«Bu ben değiliml» diye bağırdı.

«Sensin kuşkusuz,» dedim. «Resmin altını okusana.»

«Değilim. Yani kendimi tanımayacak mıyım diyorsun? Bu da kızkardeşim değil. Bak bu resimde benden büyük, oysa Graetl 1908'de doğmuştu. Benden *ondört* yaş daha küçüktür.» Sonra güldü ve diğer resimlerine

baktı. Hitler'le birlikte çekilen resimlerine. Messerschmitt'inin önünde çekilen resimlere. Birden çökmüş gibiydi. Tam da gününde eskiye dönmüştü. Geçmişi bu kadar hatırlamak yeterdi. Sırtını dönüp uyumaya başladı.

Birkaç gün sonra İlse Hess ziyaret odasından gülümseyerek çıktı.

«Son gördüğümden daha iyi buldum,» dedi. Avukatı Seidl'dan bu yana onüçüncü ziyaretti bu. «Albert Speer serbest bırakıldıktan sonra gelip beni görmüştü,» diye Bayan Hess devam etti. «Bizim çektiğimiz işkenceleri çekmemek için sizi görmek istemedi bu kadar yıl Rudolf, dedi. En acı şey onbeş gün ziyaret beklemek ve ondan sonra da hemen diğer ziyareti beklemekmiş.»

Frau Hess'ten sonra yeni bir sorun ortaya çıktı: Dünya Kupası futbol maçları. Fransız gardiyanlardan biri hücre bölümüne cep radyosu getirmekle yetinmeyip, bir de portatif televizyon sokmuştu. Gardiyanlarla mahpuslar birlikte oturup seyrediyorlardı maçları. 72 yaşındaki İngiliz gardiyan Swan bunun kokusunu alır almaz doğru İngiliz müdüre koşmuştu. Böylece konu müdürler toplantısına getirildi. Hess'in çok rahat yaşadığından zaten şikayet eden Sovyetler derhal bir soruşturma açtılar ve hücre bölümüne televizyon sokulmamasını kararlaştırdılar.

Ertesi gün Hess'le birlikte bahçede yürüyordum. Sıcak bir gündü. Ama Hess yine uzun donunu giymişti. Yakası ve pantolonunun üst düğmeleri açıktı. Omuzları

önde kolları arkada yürüyor, gazetelerde okuduğu İngiltere seçimlerini eleştiriyordu.

«Heath kazandı gibi bir şey. Oysa İngiltere ekonomisi için belki de bütün diğer başbakanlardan çok daha fazlasını yapmış olan Wilson atılıveriyor. Sendikaların desteğinden yoksun kalınca seçimleri kaybediyor. İngiltere ekonomisini dengeye getiren insan! Heath ile Muhafazakârları'nın ne yapacaklarını merak ederim doğrusu. İşte her zaman olduğu gibi halk kendi bindiği dalı kesti burada da. Daha yüksek ücret isterken, ücretlerle birlikte hayat pahalılığının da arttığının farkında değiller. Hiç sonu gelmeyen bir kuledir bu. Almanya'da da, biraz daha tutucu olmakla birlikte aynı şey oldu ya. Daha son zamanlarda milletvekilleri kendi aylıklarını arttırdılar. Hiç olmazsa onlar bir örnek yaratmalıydılar.

«Bugün epey güç bir işim var,» diye devam etti. «Çok düşündüm. Kaynanamın doksanıncı doğum günü bugün. Kendisine bir mektup yazıyorum. Çok düşünmem gerekiyor bunu yazarken. Doksan yaşında bir kadın. Bir insana bu yaşta ne denilir ki? Uzun ve mutlu bir hayat geçirdi. Almanya'nın dört bir yanından akrabaları kendisini görmeye geliyorlar. Albayım, kendisine vereceğim en büyük hediye *benim* de orada bulunmam olmaz mı? Ruslar ve diğer müdürler razı gelirlerse Bremen'e kadar bir uzanıp doğum gününü tebrik edebilir miyim dersin?»

Şaşkın şaşkın baktım Hess'in yüzüne. Ciddiydi!

«Gülme,» dedi. «Neredeyse otuz yılım doluyor cezaevinde. İyi davranıştan dolayı iki gün izin verilmemesi için hiçbir neden yoktur. Spandau'ya geri döneceğime söz veriyorum.»

Cezaevi o kadar sıcaktı ki, Hess'in yanındaki hücreye bir buzdolabı yerleştirilmesini teklif ettim. Böylece Hess sütünü ve meyve suyunu soğuk olarak içebilecekti. İngiliz müdür Albay Banfield bu teklifimi hemen kabul etti. Rus müdür Albay Tarutta ise her zaman olduğu gibi reddetti.

«Olmaz. Zaten çok konforlu bir hayat yaşıyor. Bu adamın her istediğini yerine getiremeyiz. Bir yerde dur demek gerek artık.»

Rus'un bu sertliğinin nedenini biliyordum. Hess'in şu andaki durumu bile Rus halkının % 75'inden daha iyiydi. Tarutta da hissediyordu bunu.

«Şu halde hücreler bölmesindeki gardiyanlar odasına bir buzdolabı koyalım,» dedim. «Gardiyanlar da sütlerini soğuk içmek isterler.» Hess'in hücreler bölmesinde serbestçe dolaştığını bilen Tarutta bu teklifime hayır demedi.

Bahçeye çıktığımda Hess bir ağacın gölgesinde oturuyordu. Beni görünce yerinden kalktı, nöbetçi kulesine kaçamak bir bakış fırlatarak beni bir köşeye çekti. Yaprakları eliyle aralayarak: «Bak!» dedi. Toprakta küçük bir mantar vardı. Tam o sırada onbeş metre önümüze bir yaban ördeği kondu.

«Ne kadar güzel, değil mi?» dedi Hess. «Böyle bir hayvanı öldürmek ne kadar yazık. Et yediğim zamanlar bir hayvanın benim için öldüğünü düşünerek keyfim kaçıyor.»

Buzdolabı işini anlattım.

«Mükemmel,» dedi. «Durumumun milyonlarca Rusun durumundan daha iyi olduğunu biliyorum. Hatta milyonlarca Almandan bile...»

O gün Hess'in karısına yazdığı mektubu okurken yazısına, düşünce akımına, seçtiği kelimelere hayran, kalmıştım. Yakında karısı gelecekti, şimdiden o kısacık yarım saat içinde konuşacakları şeyleri programlıyordu.

«Buna karar verirsek, hiç zaman kaybetmeden konuşmaya başlayabiliriz,» diye yazıyordu. «Tek bir saniye bile kaybetmeyiz. Ne duraksama ne de uzun süreli sessizlikler, ne de bundan sonra ne konuşacağımızı düşünmek!»

Hess, şimdi de aya ve aya atılan füzelere merak sarmıştı. Gazetelerde bu konuda yazılan herşeyi ezbere biliyordu. Karısına bu konuda kendisini cevaplandırması için 17 soruluk bir liste vermişti. Bunun yanısıra doğum kontrol hapı sorunu da zihnini kurcalıyordu. Nüfus patlaması üzerine uzun bir yazı yazmıştı. Basit bir insan değildi bu...

Nisan'da bir ara sancılar tekrarlamış ama sonra geçmişti. Kilosu ve tansiyonu normaldi. İdrar yolunda da bir şey yoktu. Her zaman olduğundan daha genç görünüyordu artık. Amerikalı dişçi Doktor McCuskey'den kendisine daha beyaz bir ağızlık yapmasını istedi. Ailesi kendisini ziyaret ettiğine göre iyi görünmek istiyordu artık.

26 Ağustos'ta bir alarm verildi. Rudolf Hess 1 Eylül'e kadar serbest bırakılmadığı takdirde Amerika Konsolosluğunun ve cezaevinin bombalanacağı bildiriliyordu. Berlin polisi işe el koydu, biz de bir tedbir olarak nöbetçileri çoğalttık. 1 Eylül geldi ve geçti. Hiçbir şey olmamıştı.

28

KONUŞMA KARARI

RUDOLF HESS, 30 AĞUSTOS GÜNÜ ÖNEMLİ bir karara varmıştı: Hayatı konusunda tarihsel gerçeği ortaya koymak için konuşacaktı. J. Bernard Hutton'un *Hess* ve William Shirer'in *The Rise and Fall of the Third Reich* gibi kitaplarında kendisi hakkında gerçeğe uymayan bilgiler bulunmaktaydı. Hutton'un kitabında güya sözde Hess tarafından yazıldığı söylenen fakat aslında sahte olan bir mektubun klişesi vardı. Bu mektubun yazısı Hess'in elyazısı olmayıp, kullandığı dil de kendi dili değildi.

«Kolay olmayacak,» dedi Hess. «Belleğim iyi değil. Ama kağıtlarım ve tuttuğum günlükler var sende. Bunlar, belleğim yerindeyken yazılmış belgelerdir. Orada sözkonusu olmayan şeyleri de tam olarak cevaplandırmaya gayret edeceğim.»

Hess bu konu üzerinde çok düşünmüştü. Cezaevinde ömrünü tamamlayacağını biliyordu. Ondan sonra da bir takım söylentilere dayanılarak hakkında kitaplar yazılacaktı. Hem bu anda hakkında yazılanların ne kadar gerçek dışı olduğunu gördüğünden, hem de yıllarca bir

arada bulunduğumuz için bana güvendiğinden kararını vermişti artık. Tabiatı gereği kuşkulu ve güvensiz bir insan olduğu için bu karara varması kolay olmamıştı. Kendisini son kararı vermeye ikna eden şeyin benim ses alma makinem olduğuna inanıyorum. Makineye anlattığı takdirde bütün sözlerini tek tek kaydedebileceğimi anlatmıştım. Mikrofona anlattıkları *kendi* görüşleri olacaktı, başkasının tahmine dayandırdığı düşünceleri değil.

«Pekalâ,» dedi Hess. «Çok iyi. Öyle yaparız.»

Bir gün öğleden sonra bahçede bir ağacın altında işe başladık. Mümkün olduğu sürece ingilizce konuşacaktık. Hess, anlatımını daha kolay bulduğu konularda almanca konuşacaktı.

«Kamuoyu buradaki hayatını, senin bunu nasıl gördüğünü bilmek isteyecektir,» dedim. «Özellikle okuduğun kitapları merak edeceklerdir.»

«Haftada bir kitap okuyorum. Teknik bir kitabı da iki ya da üç haftada bitiriyorum. Günde dört gazete okurum. Tarihsel ve bilimsel kitapları severim. Ekonomi ve çağdaş tarih kitaplarına da ilgi duyarım. Şu anda insanın Ay'da yürüme çabası konusunda ne bulursam okuyorum. Ayın yüzeyini ve kraterleri çok merak ediyorum.»

«Hangi yazar sana hayatta en çok şeyi vermiş, yol gösterici olmuştur?»

«Hiç kuşkusuz Schopenhauer. Bu yüzden bir gün serbest bırakılacağımı biliyorum. Başımıza gelen her şeyin nedeni Kader'dir. Zaman zaman kendi kaderimizi yöneltmek bizim elimizdedir. Ancak sonunda insanı yönelten kaderidir.

«Schopenhauer, insanın kaderinin önceden çizilmiş olduğunu ileri sürmüştür. Felsefesinin bu temel fikri beni çok etkilemiştir. İrade, bir bedene ve ruha etki yapacak kadar güçlü olabiliyor. Güçlü bir iradem olmasaydı bunca yıl dayanamazdım...»

Yerimizden kalkıp bahçede dolaşmaya başladık. Hess, arada bir durup, daha önceden hazırladığım soruları okuyordu.

«Benim gerçek güç kaynağım Tanrı ve hayat felsefemdir. Tanrı'ya inanırım, Kilise'ye değil. Tanrı'ya inancı bir Hayat felsefesi olarak kabul ederim. Kaderimiz de Tanrı'nın elindedir. Bunlardan güç alırım.»

«Peki müzik yardımcı olur mu?»

«Elbette. Schubert, Mozart, Beethoven'i çok severim. Bunların haftada bir dinlediğim eserleri bana çok yardımcı olmuştur.»

«Hess, Führer'in *Mein Kampf*'ı yazdığı sırada senin onun notlarını tuttuğun çok söylenmiştir. Diğer bir kısım insanlar da kitaptaki fikirlerin senin fikirlerin olduğunu söylemektedirler. Bu iddialardan hangisi gerçektir?»

«Führer'in kitabını yazmaya yardım ettiğimi sanmıyorum. Olabilir ama tahmin etmiyorum.»

«Peki, ya Profesör Haushofer'den öğrendiklerin için ne diyeceksin? Jeopolitik konusundaki fikirlerini Hitler'e aktardığın söyleniyor.»

«Ben Profesör Haushofer'den jeopolitik okudum. Hatırladığım kadarıyla da Hitler'e bu konuda hiçbir şey aktarmış değilim. Bu konudaki eserleri Hitler kendisi okumuştur belki de.»

«Hitler hakkında unutamadığın bir şeyi anlat.»

«Çalışma odasında bir aşağı bir yukarı yürüyerek emirlerini ve mektuplarını dikte ettiğini hatırlıyorum. Böylece hem hareket etmiş oluyor, hem de konuşuyordu. Yakın olmak istediklerine karşı gerçekten yakın olurdu. Ancak tanımadıklarına karşı çok soğuk davranırdı.»

Uzun kavağın dallarındaki kuşlar biz altlarından geçerken neşeyle cıvıldaşıyorlardı. Arkamızdaki kuleden nöbetçinin ıslığını duyuyorduk. Kuşları göstererek:

«Az sonra beslenme saatları geliyor,» dedim.

«Evet. Ben doğayı çok severim. Durup da kuşların hareketlerini seyre bayılıyorum. Kargalar birbirlerine karşı dostça davranıyorlar. Ancak yiyecek bir şey gördüler mi hemen kıskançlık krizlerine kapılıyorlar. Martı da karga da insana çok benzeyen kuşlar. Karga daha korkak. Ben kuşlara yem verirken, martı sürüsü birden ufukta görününce kargalar hemen kaçışıyorlar. Kara kuş, kendisinden daha küçük ve zayıf beyaz kuşun karşısında hemen kaçıyor, beyaz kuşlar azınlık olsa bile. Kara kuşlar, hiçbir eyleme geçmeden saygıyla bir kenarda duruyorlar. Oysa insanlar başka bir ırkın istilâsına maruz kalınca başka türlü hareket ederler. Kendi haklarına müdahale etmek isteyenlere saldırır insanlar.»

«Yıllar boyunca bana İngiltere'ye uçuşun konusunda bir şeyler anlattın,» dedim Hess'e. «Bunun belleğinden hiç gitmediğine eminim. Şunun gerçek hikâyesini anlatsana.»

Uzun uzun baktı yüzüme.

«Bu konuda yazdıklarım senin elinde. Ekleyecek pek bir şey yok. Bir insanlık dâvası uğruna İngiltere'ye gittiğim doğrudur. Führer, İngiltere'yi yenmek istemiyor-

du. Savaşı durdurmak istiyordu. Ama benim bunu elde etmek için gideceğimden de haberi yoktu.

«Ben bütün sorumluluğu üzerime alarak bunu başarmaya çalıştım. Tek başıma kalkıştım bu işe. Kişisel çıkarım için gitmedim İngiltere'ye, bazılarının söylediği gibi. Bu, aslında benim ölümüm demek olabilirdi.

«Augsburg'dan iki üç kere yola çıktım ama kötü hava şartları yüzünden geri dönmek zorunda kaldım. Kaç kere yola çıktığımı tam olarak hatırlamıyorum. Önemi yok zaten. Bir ara Hitler'e açılmayı düşünmüştüm. Ancak planımı bilmiş olsaydı beni tutuklatacağı kuşkusuzdu.»

«Hess, Amerikalı yazar William Shirer, *The Rise and Fall of The Third Reich* adlı eserinde şöyle diyor: 'Hess astrolojiye inanırdı... 1940 sonlarında falcılarından biri yıldızlarda kendisinin barışı sağlayacağını okumuştu... Hess, Profesör Haushofer'in rüyasında kendisini İngiliz şatolarında iki ülke arasına barış getirirken gördüğünü de söylemiştir.' Gerçek mi bu?»

Hess, durup Shirer'in kitabından gösterdiğim sayfayı okudu.

«Hayır. Benim astroloji ile özellikle ilgilendiğim yalandır. Herhangi bir falcıya yıldız falımı hazırlamasını söylememişimdir. Haushofer'in böyle bir rüya gördüğü konusunda da hiçbir şey bilmiyorum. Bu yazılanlar gerçek olsaydı, mutlaka hatırlardım. Ne hayatımı ne de siyasal davranışlarımı yıldızlara dayandırmamışımdır.»

«Pek çok yazar senin İngiltere'ye gitmeden önce Hitler'in Barbarossa Harekâtını bildiğini söylüyor. Ruslar bile inanıyorlar buna. Bu konuda ne dersin?»

Hess'in gözleri kısıldı. Uzun bir süre düşündü cevap vermeden önce.

«Kusura bakma ama hiçbir şey hatırlamıyorum,» dedi sonunda. «Bilip bilmediğimi hatırlayamıyorum. Ama ne olursa olsun bu nedenle gitmedim İngiltere'ye. Ben yalnız barışı sağlamak için gittim.»

«Bir kısım yazarlar da Hermann Goering'in senin yerini almak istediği için gittiğini, bu hareketinle Hitler'in gözüne gireceğini sandığını ileri sürüyorlar. Sonunda Goering'le aran nasıldı?»

«Kendisini severdim. Çok renkli bir insandı. Çok etkileyiciydi. İyi bir pilottu. Kendisini hiç kıskanmadım.» Güldü kendi kendine. «Boyu kadar eni de vardı, biliyor musun?»

İçeri girme saatı gelmişti. Ağır ağır hücre bölümüne doğru yürüyerek hücresine geldik.

«Hitler'in Rusya'ya saldırma planı konusunda birşeyler bilmeliydin ama,» dedim Hess yatağının üzerine oturunca. «Ruslar hep böyle düşünmüşlerdir.»

«Son konuşmamızda bunun üzerinde düşüneceğimi söylemiştim. Düşüncelerimi de yazdım. İstersen kitabında kullanabilirsin.» Kitapları arasından çıkardığı bir kâğıdı bana uzattı.

'İskoçya'ya gitmeden önce Hitler'in Rusya'ya saldırma kararında olduğunu bilmiyordum. Bildiğim tek şey Sovyet Rusya'nın dostu olmadığıydı. Hitler, benim İngiltere'ye gideceğimi de bilmiyordu.'

Anlaşıldığına göre Hess bu konuda kendisine başka birşey sormamı istemiyordu.

Ertesi gün kendisini yine bahçede dolaşırken gördüm. Ancak bu kere duvar diplerinden yürüyordu.

«Ne yapıyorsun, Hess?» dedim. «Böyle güneşli bir günde neden gölgede dolaşıyorsun?»

«Cezaevinin damını onarıyorlar. Gardiyanlar beni görmemeleri için buradan yürümem gerektiğini söylediler. Koskoca cezaevinde kimin bulunduğunu görmemeleri gerekiyor.»

76 yaşına rağmen sağlıklı görünüyordu. Yanaklarına kan gelmişti. Tam şu anda İngiltere Parlamentosundan bir heyetin kendisinde kanser olup olmadığının derhal araştırılması konusunda bir önerge verdiklerini söyleyemezdim. Saçma bir şeydi bu aslında. Hess'in yaşında olup da bu kadar sağlıklı olan insan az bulunurdu. Ancak İngiliz parlamenterlerini rahat ettirmek için Berlin'deki İngiliz yetkilileri hemen ertesi gün tam bir sağlık kontrolu yapılmasını emretmişlerdi.

Berlin'de yine başsayfalardaydı Hess. BBC televizyonunda yakında İngiltere'ye uçuşu hakkında belgesel bir film gösterilecekti. BBC'nin program dergisini gösterdim Hess'e. Nazi üniforması giymiş olan aktöre şaşkınlıkla baktı. «Ne kadar da bana benziyor. Oğlum ile Albert Speer de filmde görüneceklermiş. Görmek isterdim bu filmi. Yüzbinlerce kişi görecek bunu. Acaba benim hakkımda ne düşüneceklerdir?»

Akşam çöküyordu. Hess birdenbire durup karşımızdaki kilisenin kulesinin üstündeki dolunayı gösterdi.

«Ne kadar güzel değil mi? Bir insanın ayın üzerinde yürümesi düşüncesine bir türlü alıştıramıyorum kendimi...»

29

REİCHSTAG'IN YAKILIŞI

WOLF RUDİGER HESS ÖĞLEN SAAT TAM 12'de babasını ziyarete geldi. Hess'e ondokuzuncu ziyareti bu.

Hess'in sağlık durumunu oğluyla görüşerek, yapılan tedaviyi ayrıntılarıyla anlattım. Wolf, anlattıklarımı dinledikten sonra görüşme odasına girdik. Aynı anda açılan diğer kapıdan da Hess girmişti. Hess oğlunu selâmlayarak yerine oturdu ve hemen oğlunun havaalanı mimarlığı konusunda konuşmaya başladı.

«Benim düşünceme göre Almanya içinde iç hat havaalanları ve iç hat uçuşları olmamalı,» dedi Hess. «Almanya'ya dışardan gelecek uçaklar için de havaalanları deniz kıyılarına yapılmalı. Böylece uçakların yarattığı gürültülerden, karışıklıktan ve çevre kirlenmesinden de kurtulmuş oluruz. Kentleri daha çok kirletecek bir havaalanı için milyonlarca mark harcamak yazık değil mi? Oysa bu parayla halkı iki saat içinde istediği yere götürebilecek çok hızlı trenler yapabilirler. Saatta 500 kilometre yapan trenlerden söz ediyorum tabiî.»

Wolf Rudiger şaşırmıştı.

«Baba, gelecek için planladığımız bir şeyin üstüne parmak bastın,» dedi. «Sözünü ettiğin havaalanlarının yapılması henüz çok uzak ama dediğin hızlarda gidebilecek tek raylı ya da hava yastıklı trenler şu anda plan döneminde.»

Karşısında oturan mahpusun hâlâ yabancısı olan genç adam konuyu Hess'in sağlığına getirdi ve tansiyon konusunu tartışmaya başladılar. Rudolf Hess, hava şartlarının belirli bir ölçüde tansiyonu etkilediği görüşündeydi. O sırada odadaki iki Rus gözlemcisinden biri eliyle bir işaret yapınca iki adam da ayağa kalktılar.

«Noel'den önceki en son ziyaret bu,» dedi Hess oğluna. «Sana Mutlu bir Noel ve Mutlu bir Yeni Yıl dilerim. Annene de mutluluk dileklerimi ilet. Benim adıma kendisine güzel bir hediye alır mısın? Sana ne istediğimi gelecek mektubumda yazarım.»

Hess'in oğlu gittikten sonra bir isteği de olduğu anlaşıldı. Kendisine bir çalar saat verilebilir miydi?

«Dişçi geçen sabah 6.35'te geldiğinde ben hala uyuyordum. Oysa çoktan kalkmış olmam gerekirdi. Kapımın dışındaki gardiyan da uyuyormuş. Çalar saat olsa hem benim hem de gardiyanın işine yarar. Son otuz yıldır elime bir saat almamış olduğumu biliyor musun?»

Gülümsedi sonra. «Dün gece saat 21.10'de BBC'de başlayan o televizyon programını düşündüm. Acaba benim hakkımda neler düşünüyorlardır diye.»

Çantamda Fritz Tobias'ın *Reichstag Yangını* adlı kitabı vardı.

«Reichstag'ın yakılması konusunda birşeyler biliyor musun?» diye sordum birdenbire. Yangını Hollandalı Van der Lubbe'nin başlattığı resmen açıklanmıştı. Ama

sonradan bunu tek başına yapamayacağı kanıtlandı. Tobias, bunun Nazi Partisi tarafından hazırlanmış bir komplo olduğunu ve böylece Hitler'in Alman halkının başına geçmek için en büyük adımlarından birini atmış olduğunu söylüyordu.

«Hess,» diye devam ettim. «Çok kimse şimdi senin bu yangının gerçeğini bilen tek insan olduğuna inanıyor. Şu kitabı okuyup bana hatırladıklarını söylemek istemez misin?»

Bir an hiçbir şey söylemedi, sonra gözlerimin içine baktı.

«O zaman da hiçbir şey bilmiyordum, şimdi de bilmiyorum. Bilmiş olsaydım bile konuşmak istemezdim. Bu kitabı burada bırakmanı da istemiyorum.»

Hücresinden çıkarken gerçeği söylemediğini düşünüyordum.

26 Nisan'da Boon öğle yemeğini götüreceği sırada Hess'e çatal bıçak da verilmesini söylemiştim. 30 yıldan beri ilk olarak çatal bıçakla yemek yiyecekti. 77'inci doğum günüydü.

«Bıçak kullanmasını unutmuşum,» diye güldü Hess. «Kaşıkla yemekten ne kadar kolaymış.»

İki hafta sonra yine 10 Mayıs gelip çatmıştı. İskoçya'ya indiğinin 30'uncu yıldönümü. İngiliz müdür Albay Banfield sabah kendisini görmeye gittiğinde bunu hatırlatmıştı. «Bütün bütüne unuttum,» dedi Hess. «Söylemeseydiniz hatırlamayacaktım.» Öğleden sonra kendisini bahçede buldum. Düşünceliydi.

«Otuz yıl oldu ha,» dedim. «Hamilton Dükü'nün oğlu James Douglas Hamilton'un *Motive for a Mission* adlı kitabını okuyorum şu anda. Babasının seninle olan

ilişkisinden söz ediyor. Ingiltere'ye gideceğini kimsenin bilmediğini söylediğini hatırlıyor musun? Bu kitapta Haushofer'lerle bu konuda konuştuğun ve yazıştığın kanıtlarıyla anlatılıyor. Doğru mu bu?»

Hess yavaşladı. Bir an için kuledeki nöbetçinin ayak seslerinden başka ses yoktu bahçede. Hess durdu.

«Albay Bird, sana kendi sorumluluğum altında yola çıktığımı anlatmıştım. Hiç kuşkusuz yola çıkmadan önce başkalarıyla konuştum bunu. Profesör Karl Haushofer'le oğlu Doktor Albrecht Haushofer ile ilişkim vardı. Bunu hiçbir zaman inkâr etmedim ki. Kimse bana sormadı bile bunu.»

Kavak ağacının gölgesine oturduk. Yanımda BBC'nin kendisi hakkındaki televizyon programından alınmış bant vardı. Kaseti portatif makineme yerleştirirken Hess, sinirli sinirli boynundaki atkıyla oynuyordu.

«Albayım, bu programda hakkımda ne derlerse desinler, tarih ve yazacağın kitap açısından, üzerime aldığım görevin çok büyük bir görev olduğuna inandığımı söylemek isterim. Bundan utanmıyorum. İnsanlık uğruna bir görevdi bu. Savaşı sona erdirmek, İngiltere ile barış yapmak istiyordum. Gitme kararını ben verdim. Ancak böyle karşılanacağımı hiç tahmin etmemiştim. Churchill'in yuvarlanan taşın yönünü değiştirecek yetkisi olmadığını bilmiyordum.

«Geç kalmıştım. Olanaksızdı bu. Görevim başarısızlıkla sonuçlandı...»

«Gerçekten de İngilizlerle bir anlaşma yapabileceğini umuyor muydun?»

«Elbette!» diye güldü. «Yoksa gider miydim?»

Ses alma makinesini çalıştırdım. Hess kulağını ho-

parlöre yaklaştırdı. Bir uçak düşüşü gürültüsü duyunca elinde olmadan titredi. Sonra bir İskoç, Hess'e adını sorduğunu hatırladı. Hess, 'Alfred Horn' deyince İskoç: «Alfred Alman adı değil. AH da Adolf Hitler'in adının baş harfleri,» dedi.

Hess bunu duyunca bir kahkaha attı. «Hiç aklıma gelmemişti bu? Doğru ama.» Sonra hayatının hikâyesini ses çıkarmadan dinledi... tutuklanması... soruşturma... Wales'deki cezaevi...

Yirmi dakika sonra kapattım makineyi. «Gerisini bir başka gün dinleriz. İçeri girme zamanı geldi,» dedim ve sonra sıradan bir şey sorarmış gibi: «Hitler gideceğini biliyor muydu?» diye sordum.

Hess'in gözleri kasıldı.

«Führer İngiltere'yle savaşmak istememiştir,» dedi ağır ağır. «Daha Fransa'daki konuşmalarımızdan biliyorum bunu. Buna eminim. Hitler, İngiliz kültürüne, İngiliz halkına, dünyaya örnek olarak sundukları imparatorluğa saygı duyardı.»

«Peki ama senin İngiltere'ye gideceğini *biliyor muydu?*»

Hess şaşırmış gibiydi. «Tarihin şu noktasında sana bir tek şey söylemek istiyorum, Albayım. İngiltere'ye uçarken otuz yıl sonra bu cezaevinin bahçesinde, Büyük Amiral Doenitz'in diktiği bir ağacın gölgesinde oturup benim uçuşum konusundaki belgesel bir yorumu dinleyeceğimi hiç aklıma getirmemiştim. Otuz yıl öncesi benim için şimdi olduğundan daha çok heyecanlı bir zamandı.

«Führer'in *Mein Kampf*'ına gelince, fikirlerinin bir kısmını Profesör Haushofer'den aldığı kuşkusuzdur. Be-

nim anlattığım şeylerden de yararlanmıştır. Hitler çok bilgili bir insan değildi. Haushofer'in bu jeopolitik konusundaki fikirlerini kendi isteğince kullanmıştır. Ancak bizi Lansberg'de ziyaret etmiş olan Haushofer yazmamıştır bu kitabı.»

«Bunu daha önce hatırlayamamıştın.»

«Evet. Ama benim çok uzun zamandan beri hapiste bulunan yaşlı bir insan olduğumu unutma. Zaman zaman unuttuğum şeyler oluyor. Çok eskiden belleğimi kaybetmiş numarası yaptığım doğrudur, ama zaman zaman gerçekten kaybettiğim de olmuş.» Az önce dinledikleri kendisini heyecanlandırmış olmalıydı. «Bormann ile Goering'in Hitler'in gözünde benim yerime geçtikleri için bu hareketi yaptığım doğru değil,» diye devam etti. «Böyle bir şey olmamıştır.»

İçeri girdik.

«İngiltere'ye yola çıkmadan önce Rusya'ya saldırı planını bilip bilmediğini şimdi hatırlıyor musun?» diye sordum. «Hamilton, kitabında senin merkez planlama komitesinde olduğun için bunu bildiğini iddia ediyor.»

Sorumun bu kez Hess'in 'kara anılar' diye adlandırdığı yere dokunduğu belliydi. Çok derine inmiştim bu gün. Yüzü birden soldu, sertleşti. Gözleri kalın kaşlarının arasında kayboldu. Birden çok yaşlanmıştı. Soruma cevap vermedi.

Yaşlı adamın sorularım karşısında geçmişe gömülüp kalacağından korkuyordum. Ancak ertesi gün yine neşeliydi, yeni alınan ayakkabılarının ayağını sıktığından

şikâyet etti durdu. Gazetelerde kendisinin otuzuncu yılı nedeniyle yazılar çıktığını söylemişti gardiyanlar.

«Bu kadar reklâmın bana yararı mı oluyor, zararı mı bir türlü anlayamadım,» dedi bana.

İngilizlerin, İngiliz, Amerikan ve Fransız aylarında evine gitmesi, Ruslar ısrar ettikleri takdirde Rus aylarında Spandau'ya dönmesi için bir teklif hazırladıklarını söyledim.

«Olmaz!» dedi. «Gülünç bir şey. Bütün eski dostlarım ve karımla birlikte olduktan sonra dört ayda bir buraya dönmenin ne demek olduğunu biliyor musun sen?»

«Gazetelerin birinde senin bu kadar yıl hapiste yattıktan sonra akli dengeni kaybetmemiş olmana değiniliyor.»

«Zihnimi sürekli çalıştırdığım için. Ciddi eserler okudum, defterime okuduğum şeyler konusunda notlar aldım. Şimdi de bu ay hobim var. (Texas'ta NASA'dan ayın yakından alınmış dört fotoğrafı gelmişti birkaç gün önce.) Cezaevi bahçesinde çiçeklere bakarak dolaşmıyorum sadece.»

«Dünkü sorularına dönelim, Albayım,» diye devam etti. «Tarih adına yazman için sana o kadar çok şey anlatmak istiyorum ki. Gerçek bir hikâye olmalı bu. Ama doğrusunu istersen çok şey söylemedim sana. Bu durum beni rahatsız ediyor. Belleğimi harekete geçirmek için elimden geleni yaptığıma inanmanı isterim.»

Sonra birden hücresine yerleştirdiğimiz elektrikli vantilatörün ne kadar işine yaradığını söyledi.

«Bana yazlık ayakkabı almak için bu kadar zahmetlere girdiğin için minnettarım sana. Aslında toprağa çıplak ayak basmalıydım. Vücut için çok iyidir bu. Top-

raktan çıkan mıknatısiyet insanın bataryalarını doldurur.»

Yaşlı adamı bir türlü tam olarak değerlendiremiyordum. Bir gün, hem de yazılı olarak, Hitler'in kendisine görev edindiği işten haberi olmadığını söylüyordu. Birkaç hafta sonra da Hitler'in, bu yaptığı işi onaylayacağını sözün arasında söyleyiveriyordu. Bir gün bunu kendisinin akıl ettiğini söylemiş, bir süre sonra Haushofer'lerle ilişkisi olduğunu saklamamıştı. Hangisine inanacaktım bunların? Hess'in tarihçisi olacaksam, önümde tek bir yol olduğuna karar verdim sonunda: Söylediği her şeyi tek tek yazacak ve sözlerinin doğruluğunun saptanmasını zamana bırakacaktım.

30

NÜRNBERG HAYALETİ

NEW YORK'TA PENTAGON BELGELERİNİ basma hakkı konusunda bir hukuk savaşı sürüp gidiyordu. Spandau'nun bahçesinde de Hitler'in sabık yardımcısı güneşte oturmuş Vietnam'ı, öldürme hakkını ve Nürnberg örneğini tartışıyordu. Hess, Amerikalıların Vietnam'da bulunmalarını haklı karşıladığını, dünyanın şimdi 'vicdanını gözden geçirmekte olduğunu' söylüyordu.

Albert Speer, Amerika'da yapılacak olan ve savaş suçları konusunda Birleşik Devletleri yargılayacak bir mahkemeye üye olarak çağırılmıştı. Gitmemişti. «Haklıydı,» dedi Hess. Sonra ağacın gölgesine uzanarak Nürnberg'i tartışmaya hazır olduğunu bildirdi.

«Nürnberg bir örnek oldu, değil mi? Birleşik Devletlerin bugün içinde bulunduğu duruma bakmak gerçekten de ilginç. Teğmen Calley'in yargılanmasına bak hele. Başkan Nixon'un Calley'in cezasını hafifletmesi yanlış bir hareket olmuştur. Bir Başkan bir adamı cezevinden çıkarmamalıdır, çok acele hareket etmiştir. Başka ordularda olduğu gibi herhalde sizin ordunuzda

da hükümler ayrı düzeylerde ele alınmaktadır. Calley'in komutanı bu cezayı hafifletmeliydi, ya da kaldırmalıydı. Eğer bir haksızlık olduğunu düşünüyorsa tabii.

«Savaş suçlarının geleceği konusundaki kararları Nürnberg etkilemiştir. Gelecekte bir savaşta yenilmek mağlûp taraf için hiç iyi olmayacaktır. Savaşı kaybedince savaş suçlusu olarak nitelenebileceksiniz. Savaşta ise her zaman işlenen suçlar vardır. Hangi rütbeye kadar cezalandırmaya kalkışacaksınız? Bir köyde kadınları ve çocukları öldüren bir eri mi yargılayacaksınız? Yoksa bölük komutanını mı, Tabur ya da Ordu Komutanını mı? Ya da Vietnam örneğinde olduğu gibi Birleşik Devlet Başkanını mı?»

BBC programının bantlarını getirmiştim. Son on dakikayı da dinledik. Speer, yaşlı adama zarar vermemeye çalışarak Hess hakkında konuşuyordu. Hess, dinlerken başını sallıyordu. Bayan Hess, kocasını en son İngiltere'ye gitmeden önce gördüğünde sinirli ve gergin olduğunu söyledi. Bir şeylerden kuşkulanmıştı. 'Berlin'e gideceğini ve Pazartesi günü döneceğini söylemişti. Ben de arkasından bakıp, sende Pazartesi dönecek hal yok demiştim kendi kendime.'

Hess kıs kıs güldü. «İlse haklıydı. Karım ne güzel İngilizce konuşuyor. Doğrusu bu kadar iyi konuştuğunu bilmiyordum.»

Yüz metre ötedeki kulede, nöbetçi Rus gözlerini bizden ayırmamıştı. Eli silahının kabzasında bahçeye bakıyordu. Bir gece önce Rus müdürün yemekte Hess hakkında söylediklerini hatırladım birden: «İngilizlerin Hess'i serbest bıraktırma çabaları boşunadır. Hess, cezaevinde ölmelidir. Nazi Partisinin son canlı sembolü

odur. Hiç kimse Nürnberg Mahkemesinin kararını değiştiremez. Albay Bird, siz Amerikalılar savaşa bir 'kovboy ve kızılderili' oyunu olarak bakıyorsunuz. Savaşın dehşetinden haberiniz yok. Benim ülkem, Hess'in bir parçası olduğu Naziler tarafından mahvedilmiştir. Siz Ruslara, Hess'in İskoçya'ya gitmeden önce Almanların Rusya'ya saldırı planını bilmediğini anlatamazsınız. O, İngiltere'ye dünya barışını sağlamaya değil, Rusya'ya saldırdıkları zaman İngiltere'nin tarafsız kalmasını sağlamaya gitmiştir. Yurttaşlarımın Rudolf Hess'i serbest bırakmaya razı olacaklarını hiç sanmıyorum.»

3 numaralı kuledeki Rus nöbetçisi, biz yerimizden kalkarken kımıldadı sonunda. «Sovyet kozmonotlarının ölümünü okuyordum,» dedi Hess. «Aylardan beri NASA'nın da yardımıyla bu konu üzerinde çalıştığım için epey bir bilgim var şimdi. Belki de atmosfere giriş sırasında kapsülün kapısı sıkı kapanmamıştı. Bunun sonucunda basınç düşer ve kapsülün içindeki oksijen dışarı kaçar. Ama belki de bu kadar uzun süre ağırlıksız kalmanın da bir etkisi vardır. Bundan önce böyle 24 gün yerçekiminden uzak kalmamıştı kimse.

«Çekim gücü olmayınca insanın adaleleri gevşer, kalp daha az çalışır, kan bacakların ve kolların uçlarına kadar pompalanamaz. Çok az bir çabayla çalışan kalp, vücut birdenbire atmosfere girdiği anda, normal haline dönerken durur.

«Bu yüzden bu durumun suni yollarla düzeltilmesi gerekir,» dedi sadece kitap okuyarak bu konuda uzman kesilmiş olan Hess. «Şu anda karıma bunun nasıl giderilebileceği konusunda bir mektup yazıyorum, istersen bir kopyasını da NASA'ya gönder.

«Benim fikrimce şöyle bir şey yapılabilir: Uzay kapsülünün içine bir metre çapında dönen bir platform yerleştirilir. Ağırlıksız duruma gelince birisi, başı merkeze gelmek üzere platforma yatar ve diğeri de bir kol yardımıyla arkadaşını döndürür. Adam döndükçe kanı kol ve bacaklarına pompalanır ve böylece hem kalp hem de vücudun kan dolaşım sistemi güçlenmiş olur. Kolu çeviren adam da, yaptığı bu hareketle, kendisi için gereken eksersizi sağlar.

«Hem araştırmaları için hayatlarını vermeye hazır bilim adamlarını neden uzaya göndermiyorlar sanki? Bunlar uzun süre uzayda kalır ve dayanamayacak duruma geldiklerinde dünyaya dönebilirler. Canlı kalabilirlerse bilime büyük katkıları olmuş olur. Diğer yandan kanserli hastalar içinde yakın bir gelecekte öleceklerini bilenler çoktur. Bunlar gönüllü olarak uzaya fırlatılabilirler ve hayatlarının son bölümlerinde insanın uzayda yer çekimi dışında ne kadar kalabileceğini saptayabilirler. Program devam etmelidir. Uzay fethedilene kadar çok insan ölecektir kuşkusuz.

«Uzay araştırmaları çok önemlidir,» diye başını sallayarak kuledeki nöbetçiyi işaret etti. «Sovyetler Birliği bunu ihmal etmiyor. Amerikalılar da, Vietnam'dan kendilerini kurtarabilirlerse, bu programa daha çok para harcayabileceklerdir. Güçlü bir devlet diğer güçlü devletlerle bir düzeyde olmalıdır. Prestijin dışında askeri bir sorundur bu.

«Amerika araştırmalarına devam etmezse, Sovyetlerin uzaya fırlatacakları bir platformun tehdidinde kalabilir. Sovyetler bu uyduları bilimsel amaçlarla mı fırlatmaktadırlar, yoksa bir atom savaşı başlatmak için kul-

lanılabilir mi bunlar? Bunların hepsini gözönüne almak gerekir.

«Ay ve bu uydular dışında beni ilgilendiren bir şey daha var: Merih'te gerçekten hayat var mı? Dünyanın bundan sonra bu konuya eğileceğini tahmin ediyorum.»

Hess, bilim konusunu bir kenara atarak bahçenin kenarındaki ahududuları gösterdi.

«Bak bak! Ruslar yine çekirge sürüsü gibi üşüşmüşler ahududuların üstüne. Her Temmuz aynı şeyi yaparlar. Benim topladığım altı kova dışında bütün kirazları da koparmışlar. İyi ki erikler onların ayında olgunlaşmıyor, yoksa eriksiz de kalacaktık. Herhalde hayatlarında bundan başka taze meyve yeme fırsatları yoktur zavallıların. Çekirge sürüsü gibi...»

Bunca yıl çalışmayı reddettikten sonra Hess'in bahçeye duyduğu bu ilgi ve gurur garip bir şeydi. Eskiden, cezaevinde yedi kişilerken, bir gün bir İngiliz generali neden bir hortum alıp çiçekleri ve sebzeleri sulamadığını sormuştu. Hess'in şu cevabı verdiğini hatırlıyorum:

«Bu, cezaevinin su işleri bölümünü ilgilendirir. Burada iki amiral var: Doenitz ile Raeder, onların işidir bu.»

31

HESS'İN GÖZÜYLE HİTLER

Hitler'de insanı donduran bir soğukluk vardı. Böyle bir yoksunluğu olan, varlığının özünde sadece bir ölülük olan başka bir insanla karşılaşmadım hayatım boyunca.

Albert Speer'in *Playboy* dergisinin 1971 Haziran sayısında yer alan anılarından.

Speer'in bu mülâkatını dergiden kesip Hess'e götürmüştüm.

«Speer'in söyledikleri doğru,» dedi. «Hitler hakkında söylenebilecek tam şeyi söylemiş. (Ancak böyle çıplak insanlarla dolu bir dergiye neden mülâkat verdiğini de akıl erdiremedim yal)

«Führer'in karşısında bende aynı şeyi hissederdim,» diye devam etti. «Bir keresinde bunu Speer'le de konuşmuş ve Hitler'e bir noktaya kadar yaklaşılabileceğine ve bundan daha ileri gitmenin imkânsız olduğuna karar vermiştik.

«İnsan görünmeyen bir duvara çarpmış gibi olurdu. Çok seyrek olarak kendimi Hitler'e çok yakın hissetti-

ğim anlar olmuştur. İnsana sıcaklık göstermeyen bir adamdı. Kendini herşeyden uzak tutardı. Kaderinde büyük işler başarmak olduğu için, çevresindekilerden üstün hissederdi kendisini. İçindeki üstünlük duygusu kendisini böyle yapmıştı.

«Örneğin ben kendisine 'Sen' değil, 'Siz' derdim. Daha ilk günlerimizde ve savaş sırasında bile bu böyleydi. Speer'in dediği gibi kendisine 'Sen' diyen dört kişi vardı sadece : Roehm, Julius Streicher, Christian Weber ve Hermann Esser. Bir de Eva Braun. Aslında samimi olmak akıllı bir davranış değildi. Roehm'ün başına gelenleri düşün hele!

«Speer, dehası ve yeteneği ile Führer'in hayranlığını kazanmıştı. Fakat en hoşuna giden yanı da her zaman hazırlıklı olmasıydı. Hitler amatör bir mimar olduğu için Speer'le aynı dili konuştuklarına inanıyordu. Bu konuda pek az bilgim olduğu için beni hiç saymazdı. Speer'in, kendisi için Hitler'den randevu almamdan sonra eli kolu planlarla dolu olarak odama geldiğini hatırlarım. Benim için hiçbir anlamı olmayan bir bina hakkında Führer'le görüşmek isterdi. Ben renkten de pek anlamazdım.»

«Hess, geçmiş zamanı tekrar yaşamak fırsatın olsa yine aynı şeyleri yaparmıydın?»

«Ne demek istiyorsun?»

«Yani yine jeopolitik öğrenir ve yine Adolf Hitler gibi bir adama hizmet eder miydin?»

«Ederdim. Böyle bir imkânım olsa yine aynı yollardan geçip Spandau'ya düşeceğime inanıyorum. Hiç kuşkusuz İskoçya'ya giderdim. İnançlarım köklüydü. Savaşın kaybedildiğini ve bunun Almanya için ne demek ol-

duğunu anladığımda tek bir çıkar yolun olduğunu biliyordum. İngiltere ile barış yapmak zorundaydık. Hitler de istiyordu bunu. Evet, ben davasına inanmış bir insandım. Yaptığım işe inanıyordum.»

«Bu, Almanya'nın sınırlarını savaşla genişletmek anlamına gelse bile mi?»

«İlk gününden beri benim en samimi idealim Almanya'yı Birinci Dünya Savaşından önceki yüksekliklerine çıkarmaktı. Almanya'ya eski gururunu ve ününü iade etmek istiyordum. 1923 yılında politikaya atıldığım zaman düşüncem buydu.»

«Ben sana, elinde olsaydı, yine Hitler gibi bir insana hizmet edip etmeyeceğini sormuştum, Hess.»

Gözlüğünün üstünden baktı yüzüme. Köşeli çenesi ileri çıkmıştı. Gömleğinin kollarını sıvamış, ellerini dizleri üstüne koymuştu.

«Elbette, Albay Bird. Adolf Hitler'in yardımcısı olmak fırsatını kaçırmazdım. *İnanmış* bir gençtim.»

«Hitler'in öldüğüne inanıyor musun?»

«Evet. Güney Amerika'ya kaçtığı söylentileri yayılmıştı bir ara, ama doğru değildi bu. Hitler kaçmazdı. Ben onun intihar ettiğine inanıyorum. Hiç kuşkum yok. Almanya'dan kaçıp başka bir yerde yaşamak onun tabiatına aykırı bir şey olurdu. O da inanmıştı, onun da idealleri vardı. Her şeyin kaybedildiğini, savaşın kısa bir süre sonra sona ereceğini anladığı zaman hayatına son vermeyi düşünmüştür, kanımca. Ruslara teslim olmak istemezdi kuşkusuz, bu ölümden de beter olurdu. Çoğumuz gibi o da ölümden korkardı. Birkaç kere suikast girişiminde bulunulduğu için öldürülmekten korkardı. Geçenlerde Rusların Hitler'in öldüğünden emin bulun-

duklarını, hatta cesedinin resmini bulduklarını okumuştum. Buna inanıyorum.

«Son dakikalarda orada değildim ama, pek çok kimsenin intihar fırsatını bulmasına çalıştığına inanıyorum. Goebbels ailesi örneğin, Himmler ve Nürnberg'de intihar eden Goering. Martin Bormann'ın son anda kaçtığına inanıyorum. Güney Amerika'ya gitmiştir her halde. Bu da onun karakterine uyan bir davranıştır.»

«Bormann'ı sevmez miydin?»

«Ne onu ne de Goering'i kıskanırdım. Herkes bunun aksini söylese de. Hayatımda kimseyi kıskanmadım.»

«Hitler'e ilk kez '*Şef*' diyen sen miydin?»

«Olabilir, ama kesinlikle hatırlamıyorum. Parti'nin ilk günlerinde başlamıştı bu. Hitler Parti'nin başkanıydı, onun için kendisine 'Lider' denilirdi.»

«Kamuoyunda Hitler'in kişiliğini yüceltmek için epey şey yapılmış olmalı...»

«Evet,» dedi Hess kupkuru bir sesle. «Her büyük lider için olduğu gibi.»

«Hitler'in Avusturya'da asıl adının Schiklgruber olduğunu biliyor muydun?»

İkimiz de güldük.

«'*Heil Schiklgruber*' diye bağırılamazdı kuşkusuz. Adını değiştirmesinin bir nedeni de budur.»

Masasının üzerinde kendi isteği üzerine cezaevi bütçesinden çıkarılan parayla 106 marka alınmış bilimsel sözlüğü açık olarak duruyordu. Sözlük, uzay terimlerinin almanca ve ingilizcelerini veriyordu. Uzay konusunda her bilgiyi yutan Hess, her gün aya iniş konusunda uzun uzun makaleler okurdu. Hücrenin duvarlarında

Houston'da NASA merkezinden gönderilen ay yüzeyinin fotoğrafları asılıydı. Astronotlarla yapılan görüşmeleri gazetelerinden kesip biriktiriyordu. Kendisinin döner platform fikrini NASA'ya gönderip göndermediğimi sordu. Gönderdiğimi söyledim.

«Bana karşı çok kibar davrandılar,» dedi. «İmzalı bir fotoğrafı göndersem nasıl olur? İmzalayıp tarih de attım mı ellerinde bir teşekkür belgem olur hiç olmazsa!» Daha önce de Arşiv'de çalışan bir memura Nazi üniformalı bir resmini imzalamıştı. Speer ya da von Schirach'ın böyle bir hareket yapmayacaklarını düşündüm bir an. Hess halâ kendini çok beğenmiş bir adamdı.

Yatağının üzerindeki gazeteyi aldı.

«Sana şunu göstermek istiyordum: Bak, bir doktor da benim gibi astronotların eksersize ihtiyaçları olduğunu yazıyor burada. Eksersizle kalb adalesi güçlendirilirmiş. Ben de bunu söylüyordum. Dediğim platformu yaparlarsa kan dolaşımı çok düzelecek.»

Saatının geri kalıp kalmadığını sordum. «Mükemmel,» diye cevap verdi. Cezaevi ustasının yaptığı özel bir aletle günlerce uğraşmıştı saatın üzerinde. Sonunda 24 saatta ancak altı saniye geri kalır bir duruma getirmişti. NASA, kendisine Apollo 15'in dakikalara bölünmüş atılış çizelgesini göndermişti, Hess de atılışı hücresinden izlemek istiyordu. Saatın çalma tertibatını Houston'dan gelen direkt radyo yayınlarına göre ayarlamıştı. Gardiyanlardan biri de 'gizlice' bir transistorlu radyo getirmişti Apollo uçuşunu izleyebilmesi için.

Berlin'e birdenbire sıcaklar bastığı için Hess, hücre blokunun daha serin olan diğer yanındaki hücrelerden birinde yatmak istiyordu. Kendisine 13 numaralı hücre

verildi ve eski 23 numaralı hücresindeki yatağı buraya taşındı. Fransız gardiyan Barcanan bu işe çok içerlemişti. Kendisi gece nöbetçiyken Hess'in eski yatağında uyurdu. Hayatımda Barcanan gibi horlayan bir insan daha görmemişimdir. Horultusu hücre bölümünün duvarlarını aşar, bahçeden bile işitilirdi. O nöbetçiyken Hess, gardiyanın masasının kendi kapısının önünden kaldırılmasını, yoksa gardiyanın horultusundan gözüne uyku girmediğini şikâyet etmişti kaç kere. «Herifi sabahları bile ben uyandırıyorum yahu,» derdi.

Bir gün Berlin'deki Amerikan komutanı Tümgeneral Cobb'un kendisini resmen ziyaret edeceğini haber alınca hemen hazırlanmaya başladı. General geldiğinde Hess de yeni açık mavi spor ceketini giymişti. Generalle yirmi dakika kadar yemekler, Hess'in sağlığı, Olimpiyat oyunları ve günün birinde Rus ve Amerikan astronotlarının aynı uzay gemisinde uçmaları konularını konuştular. General Cobb'a, Hess'in Ingiltere'ye İndiği zaman üzerinde olan uçuş elbisesini ve Nazl ünlformasının depoda saklanmakta olduğunu söyleylnce Hess gururla gülümsedi. General, mahpusun uzay uçuşunu televizyondan seyretmemesi için hiçbir neden olmadığını belirtince, «Fevkalâde bir şey olur bu,» diye Hess heyecanlandı.

«Münih olimpiyatlarını da seyredersiniz belki,» dedi General Cobb.

Hess seve seve seyredeceğini, 1936 Olimpiyatlarını da seyretmiş olduğunu söyledi.

General Cobb gittikten bir süre sonra Amerikan Haberler Merkezinden, Amerika'nın uzay çalışmalarını kapsayan *Das Grosse Projekt* adındaki kitap gönderil-

di Hess'e. «Çok iyi bir adammış, general,» dedi Hess. «Kendisine bir teşekkür mektubu ile birlikte imzalı bir fotoğrafımı göndersem mi acaba?» Yalnızca mektubun yeterli olacağını söyledim.

Generalin ziyareti sırasında Dört Büyüklerin Berlin konuşmaları üzerinde hiçbir şey söylenmemişti. Oysa Dört Büyükler bu konuda bir anlaşmaya vardıkları için pek çok kimse aralarında Hess'in durumunun da konuşulup konuşulmadığını merak ediyordu.

«Beni konu ettiklerine inanmıyorum,» dedi Hess. «Ruslar Batı Berlin'de konsolosluklarını açtıkları zaman bu konu ortaya atılabilir ancak. Ama ne olursa olsun, isterlerse bin kere toplanıp konuşsunlar bir sonuç alınmayacaktır. Ruslar beni serbest bırakmazlar.»

Hücresinden çıkarak bahçeye indik. Berlin'in boğucu yazında bir vaha gibiydi burası.

«Ne kadar güzel, değil mi?» dedi Hess. «Burada bulunuş nedenim başka olsaydı, doğrusu burada kalmaktan büyük mutluluk duyardım.» Üzerinde yürüdüğümüz daracık patika tek bir adamın ayakları altında beş santim kalınlığında sert bir zemin meydana getirmişti. Günlerce, aylarca, yıllarca yürümüştü 215 adımlık bu yolun üzerinde.

«Bir mucize olur da serbest bırakılırsam, hayatımın sonuna kadar minnet borçlu olacağım Speer'e bu güzelliği yarattığı için. Çıkar çıkmaz ilk işim gidip kendisine bunu söylemek olacak.» Yirmi adım kadar konuşmadan yürüdük. Sonra: «Hayatta kalan arkadaşlarım herhalde bir elin parmakları ile sayılabilecek kadar azdır,» diye devam etti. «Hepsi öldüler. Schirach'ı gidip görebilirim ama, karımın evinin yakınında oturuyor. Ancak önce bir-

kaç hafta gazetecilerden kaçmam gerekecek sanırım. Dışarda özgür bir insan olarak bulunmak güç olur herhalde, değil mi? Ama karımın Hindelang'daki bahçesi var. Onun pişireceği basit yemekleri seveceğim herhalde. Çok et yememek daha iyi. Bol bol taze sebze ve meyva. Benim yaşımda bir insan aşırı kilo almamaya dikkat etmeli.»

«Hastanede bir şişe şarap içmiştin,» diye hatırlattım. «Cezaevinde içki çekti mi canın bunca yıldır?»

«Hayır. Alkol insan vücudu için zararlıdır. Ama bira başkadır tabii. Biz Almanya'da biraya 'sıvı ekmek' deriz. Mantıklı ölçülerde alındığı takdirde yararlıdır, ancak insanı çok şişmanlatır. Ben çok çabuk kilo aldığım için dikkatli olmam gerekecek. Ara sıra bir kadeh iyi şarap içersem de, viski ve konyak gibi içkilere el bile sürmeyeceğim.» Güldü sonra. «Geceleri de bir kadeh iyi cins şampanya. Hepsi bu kadar. Ben zaten hiç içkiye düşkün değildim.»

«Gezmek ister miydin?»

«Almanya dışına çıkmak istemezdim. Hem akıllıca bir şey olmazdı bu. Norveç'te Speer'in başına gelenlere bak. Kendisi oraya sıradan bir insan gibi gittiği halde Norveç Hükümeti, istenmeyen kimse olduğunu ve ülkeyi terketmesi gerektiğini söyledi. İnsanlar unutmuyorlar, değil mi?»

«Eve dönersen anılarını yazacak mısın?»

«Hayır. Belleğim çok kötü. Hatırlamam gereken önemli şeyleri hatırlayamıyorum. Anılarımı yazarak tarihe bir katkıda bulunacağımı sanmıyorum. Bana sorduğun sorulara cevap vermek için kendimi çok zorluyorum ama pek başarılı olamıyorum, değil mi?»

Ağacın gölgesine oturduk. Hess, fıskiyenin başını erik ağacının dallarına çevirmişti, üzerimize zerre halinde sular dökülüyordu. Epey serindi ağacın altı.

«Yazacağım her şey peşinde bir sürü tartışma getirecek, o yüzden hiç yazmamakla bu gerçeği söyleyememek endişesinden kurtulmak istiyorum. Benim başaracağım bir iş değil bu.»

«İşte ben de sana bunun için geçmişin hakkında sorular soruyorum,» dedim. «Gerçekleri bulabilmek için. Hiç kimse gerçeği bilemeyeceği için Rudolf Hess hakkında söylentiler uyduran uydurana dışarda. Ben, bütün varlığımla senden hayatının hikâyesini alıp kaydetmek istiyorum. Bana yardım etmelisin. Şimdiye kadar yanlış anlaşılmış şeyleri düzeltmelisin. Kruşçev'in bile anılarında senden söz ettiğini biliyor muydun?»

«Yok canım! Sahi mi?»

«*Kruşçev Hatırlıyor* adlı kitabında, Stalin'in kendisine, senin İngiltere'ye gitme nedeninin, Almanları o cephede ferahlatarak Rusların üzerine saldırmalarını sağlamak olduğunu söylediğini anlatıyor.»

«Stalin mi demiş bunu?»

«Evet. Gerçek miydi bu?»

Hess cevap vermedi.

«Beni en çok üzen de gazetelerde sürekli olarak senin zavallı bir kaçık olduğunu yazmaları. Benim Spandau'da müdür olduğumu duyan herkes senin deli olup olmadığını soruyor bana. Herkese senin çok akıllı bir insan olduğunu, çok okuduğunu anlatıyorum.»

Hess, bana doğru eğilerek mavi damarlı elini omzuma koydu.

«Hayır. Onlara söyleme bunu. Deli sanmalarını ter-

cih ederim.» Gözleri kurnaz kurnaz parıldadı birden. «Belki de böylece bu kahrolası yerden kurtulurum.» Güldü. «Von Schirach haklıydı; bana hoş olmayan anılardan kurtulmak için zihnimde özel kapaklar olduğunu söylerdi. Belki de beni kurtaran budur.»

«Yine dışardan söz edelim istersen. Tiyatroya gider miydin?»

«Elbette. Opera'ya da. Konserlere de. Ama tanınmamak için dikkat ederdim. Sinemaya da gitmek isterdim, ama gazetelerde bu kadar reklâmı yapılan ucuz seks filmlerine değil. Zamanımı kötü şeyler seyrederek harcayamam. Bunlara izin verildiğine göre sansür kurumu da epey çürümüş olmalı. Speer'le görüşme yapan o dergideki resimler neydi öyle! Speer'in giyinik olmasına şaştım doğrusu. Belki de içlerinde bir giyinik olan oydu. Bu gibi şeyler sonunuzu getirecek sizin. Sansürü uygulamak gerek. 'Özgür Basın' denilen şey işte buralara getirdi sizi. Romalıların çöküşü de böyle başlamıştı. Hayatımın yarısını hücrede geçirdim ben, boş şeyler seyrederek harcayamam kalan zamanımı.» Hess, o gün ıstakoz kokteyli ve tavuk yediğini söyledi. Artık ne isterse o pişiriliyordu. Küçücük mutfakta bir İspanyol ve bir Yugoslav aşçı birbirleri ile rekabet edip durmaktaydılar Hess'e yemeklerini beğendirebilmek için. Hess ispanyolca ve yugoslavca sözlüklerin yardımıyla isteklerini bir karatahtaya yazıp gönderiyordu. Türk aşçısının gitmesiyle almanca türkçe sözlük yine kitaplığa kalkmıştı. Bir gece önce, 71 yaşındaki İngiliz gardiyan Chisholm birden ani bir böbrek rahatsızlığıyla cezaevindeki rahat dairesinden hastaneye kaldırılmıştı. Chisholm, yedi yıldır ilk defa olarak, başka bir gardiyanın hastalanması

nedeniyle görev yapıyordu. Kendisinin varlığı hemen hissedilmişti. «Herkes ondan şikâyet ediyor,» dedi Hess. «Emekliye ayrılıp buradan gidince çok sevineceğim doğrusu. Mahpuslardan hiçbiri rahat edemedi onun yanında. Kurallardan bir santim bile şaşmaz Chisholm.» Chisholm'un emekliye ayrılacak kadar yaşlandığını kabul ediyordum, ancak meslektaşları Swan yetmişiki, Belson da altmışsekiz yaşındaydılar.

Albay Ralph Banfield de yakında İngiliz müdürlüğünden emekli olacaktı.

Müdürlerin yemek salonunda Ralph bana: «Onüç yıldır buradayım,» dedi. «İlk geldiğimde bunun altı aylık bir görev olduğunu ve ondan sonra Spandau'yu kapatacaklarını söylemişlerdi.» Sonra nöbetçi kulelerini konuştuk.

«Bizimkiler 3 numaralı kulenin hayaletli olduğunu söylüyorlar,» dedi. «Yıllar önce Fransız nöbetçi kulede intihar ettiğinden beri. Geçen yıl bir gece bizimkilerden biri Fransızın hayaletini görmüş. Ne yapacağını şaşırıp havaya oniki el ateş etmişti. Neyse ki benim ayım olduğu için pek gürültü çıkmadı.»

Köşede bir yıldır Sovyet müdürlüğünü vekâleten yöneten Schmokov duruyordu. Rusların neden kendisinin yerine bir Albay atamadıklarına akıl erdiremiyorduk. Sonra birdenbire Hess üzerindeki baskıyı da gevşetmişler, bahçede daha uzun kalmasına göz yumar olmuşlardı. Hatta gardiyanlardan biri akşam yemeğinden sonra saat 7'de Hess'i bahçede gezintiye bile çıkarmıştı. Neler dönüyordu acaba?

32

HAUSHOFER'İN MEKTUPLARI

WASHİNGTON'DAKİ ULUSAL ARŞİV ÖLÜLERin ve yaşayanların sırlarıyla tıklım tıklım doludur. Üçüncü Reich'in doğuşunu ve bunu hazırlayan insanların ayrıntılı hikâyelerini anlatan Nazi dosyaları ve belgeleri salonlar doldurmuştur.

Okuma odasında 'Hess, Rudolf' başlıklı mikrofilmi incelerken Hess ile Hamilton Dükü arasındaki önemli bağı ilk olarak sezer gibi oldum. Bunun üzerine Haushofer'lerin dosyasını istedim. Bu dosyadaki mektupların mikrofilmi ekrana vurunca bulmacanın son parçası da elime geçmiş oldu. Rudolf Hess'in İngiltere'ye gitme zorunluğunu ortaya çıkaran baskının belgesi karşımdaydı şimdi. Haushofer'lerin Hamilton Dükü ile gizli bir yazışmaya girmiş oldukları anlaşılıyordu. Hamilton, İngiltere'nin 'en yüksek yetkililerinin' yanına kolaylıkla girip çıkabilirdi. Hess de Almanya'da aynı durumdaydı. Bu ikisi bir araya gelmeliydiler. Hess hiç konuşmadığı, ancak 1936 Berlin Olimpiyatları sırasında kalabalık bir kabul resmi sırasında hayal meyal gördüğü bir insanı bulmaya gidecekti İngiltere'ye.

Haushofer'ler tehlikeli bir oyun oynuyorlardı. Hess'in üniversitede öğretmeni olan Doktor Karl Haushofer, 1923 Münih karışıklığı sırasında genç Hess'i evinde saklamıştı. Hess, bunu hiç unutmamış ve sonra Reich'ın en güçlü insanlarından biri olunca Haushofer ailesinin korunması için mektuplar yazmıştı. Doktor Karl'ın karısı Museviydi. Hess, Gestapo'nun onları rahatsız etmemesini emrediyordu. Profesörün oğlu Albrecht Parti'den nefret ediyor, Hess'in hatırı için Dışişleri Bakanlığında Ribbentrop'un yanında çalışırken, bir yandan da barış taraftarı İngilizlerle gizli ilişkilere girmeye uğraşıyordu.

Bütün bunların ortasında da 'Tomodachi' şifreli adıyla Hess vardı. Tomodachi Japonca dost anlamına geliyordu.

3 Eylül 1940 tarihli C 002185 numaralı mektup dosyanın ilk belgesiydi; Doktor Karl, Münih'ten Albrecht'e yazıyordu:

Sevgili Albrecht,

Viyana'da Imperial Oteli'nden attığın 29 tarihli mektubun için çok teşekkür ederim. İçimde garip bir his senin orada olduğunu söylüyordu. ... öğleden sonra beşten sabahın ikisine kadar Tomo (Hess) ile beraberdik. Grünwalder Ormanında üç saat dolaştık, ciddi konulardan söz ettik. Sana hiç olmazsa bir kısmını anlatayım.

Bildiğin gibi, belirli bir adaya sert bir darbe indirmek için her şey hazır durumda. En üstteki adamın bir düğmeye basması her şeyi başlatacak. Bu, belki de, kaçınılmaz karardan önce, çok kötü sonuçlar doğuracak bu hareketi önleyecek bir çare olup

olmadığını düşünüyor insan. Bu konuyla ilgili olup da bana iletilen bazı şeyleri de sana söylemem gerek. Zaten bunların bana bu amaçla iletildiğine kuşkum yok. Bu olasılıkları üçüncü bir yerde bir aracıyla konuşabilmek yolu var mı acaba? İan Hamilton ya da diğer Hamilton'la belki...

Bu fikre verdiğim cevap şu oldu : Lizbon'daki Zentenar törenine gizlice siyasal kişiliği olan kimseler gönderilebilseydi...

Söz buraya gelmişken, kaderin bir cilvesi olarak dostun Bayan V.R.'nin annene, bana ve Heinz'a sağlık dileyen bir mektup gönderme yolunu bulmakla kalmayıp adresini de verdiğini bildireyim.

Bayan V. Roberts
P.K. 506
Lizbon, Portekiz

İnsanın iyi talihini kaçırmaması gerektiğini, hiç olmazsa bunun üzerinde düşünmenin doğru olacağını düşünüyorum...

Tomo burada Çarşamba gününe kadar kalır sanıyorum; herhalde benimle bir kere daha görüşmek isteyecektir.

Bir iki gün sonra Albrecht, Hess'i görmeye gitmiş ve Doktor Karl'ın mektubu üzerinde konuşmuşlardı.

Rudolf Hess, Doktor Karl Haushofer'e 10 Eylül'de Gallspach'tan yazdığı mektupta şöyle diyordu :

Çok saygıdeğer dostum,

Albrecht, seninle Ağustos'un son günü yaptığımız gezintiden söz eden mektubunu getirdi.

Albrecht, sana, her ikimiz için de çok önemli olan konulardan söz ettiğimizi söylemiştir. Bu konuda uzun uzun düşündükten sonra şu karara vardım :

Ne olursa olsun belirli bir bağlantıyı ihmâl etmemeliyiz. Benim düşünceme göre sen ya da Albrecht, aile dostunuz olan hanıma yazıp Albrecht'in dostunun tarafsız bir yere gelip gelmeyeceğini sormasını isteyin. Şu anda bunu yapacak durumu yoksa, sizin hanım dostunuzun aracılığıyla bize ilerki bir tarihte nerede olacağını bildirsin.

Orada herhangi bir işi olan tarafsız bir tanıdık onu bulup senin ya da Albrecht'in mesajını iletebilir. Bu kimse, onun nerede olduğunu araştırmak zorunda kalmamalı ya da boş yere yola çıkmamalıdır. Onun nerede bulunduğunun askerl bir değeri olmadığını biliyorsun, biz de bu bilgiyi, bundan yararlanabilecek bir insana bağlı olarak kullanmamaya söz veriyoruz. Tarafsız kimsenin ileteceği bilgi öylesine önemli olacaktır ki, onun nerede bulunduğunu açıklamış olması bunun yanında değersiz kalacaktır.

Sözü geçen sorunun ve bunun cevabının resmi olmayacağı kuşkusuzdur. Bunun nedeni senin oradaki dostunu güçlüğe sokmak İstememiş olmandır. Yaşlı hanıma mektubu Yabancı Örgütü'nden güvenilir bir memur verecektir.

Bu taraftaki tarafsız kimseye gelince, bunu sana yüzyüze geldiğimizde söylemek isterim. İlk cevap karşı taraftan beklendiği için bu pek acele olmayabilir.

Seni ve karın Martha'yı kucaklarım,

R.H.

Bana şuraya telefon edebilirsin: Linz, Gallspach A.

(Ulusal Arşiv Dosya no: C 002188)

Albrecht, Hess'le buluştuktan sonra konuşmalarını kağıda geçirmişti. Bu belgenin tarihi 15 Eylül'dür: (Dosya no: C 002193)

Çok Gizli : ALMAN — İNGİLİZ BARIŞ OLASILIĞI HÂLÂ VAR MI?

8 Eylül'de Führer Yardımcısı ile görüşmek üzere Bad Godesberg'e çağrıldım. İkimizin arasındaki konuşma iki saat sürdü. Açık seçik konuşma fırsatını buldum.

Benden ilk sorulan şey Hitler'in samimi barış isteğinin İngiltere'nin önde gelen kişilerine iletilebilmesi olasılığıydı. Savaşın devamının beyaz ırk için intihar demek olacağı anlaşılmıştı. Avrupa'da tam bir zafere ulaşsa bile Almanya İmparatorluk mirasını devralma durumunda olamayacaktı. Führer, İmparatorluğun ortadan kalkmasını hiçbir zaman istememişti, bugün de istemiyordu. İngiltere'de barış için hazır olan kimse yok muydu?

İlk olarak temel konuları tartışma izni istedim. Yalnızca Musevilerin ve Masonların değil, hemen hemen bütün İngilizlerin Führer'in imzaladığı bir barış anlaşmasını değersiz bir kağıt parçası olarak görecekleri kuşkusuzdu.

Bunun neden böyle olduğu sorulduğunda, Polonya Antlaşması'nın on yıllık süresini, daha bir yıl önce Danimarka ile imzalanmış olan Saldırmazlık

Antlaşmasını ve Münih'teki 'son' sınır antlaşmasını söz konusu ederek, İngiltere'nin zamanının geldiğine inandığımızda herhangi bir antlaşmayı çiğnemeyeceğimize nasıl güveneceğini sordum. Anglo-Sakson dünyasında bile Hitler'in Şeytanın yeryüzündeki temsilcisi olduğu ve ortadan kaldırılması gerektiği inancının hakim olduğu unutulmamalıydı. İngilizler, Nasyonal Sosyalist Almanya'yı Avrupa'nın hakimi yapacak bir barış antlaşmasını imzalamaktansa, imparatorluklarını bölük pörçük Amerikalılara devretmeye razı gelirlerdi. Bu son savaş, benim inancıma göre, Avrupa'nın, daha önceki anarşik varlığını sürdüremeyecek kadar küçük olduğunu kanıtlamıştı. Avrupa'nın dünyadaki yerini ve Sovyet Rus Avrasya'sı karşısında güvenliğini koruyabilmesi için çok yakın bir Alman — İngiliz işbirliği gerekiyordu. Fransa, şu an için, darmadağındı; İtalyanların yeteneklerini de yakından görme fırsatını bulmuştuk. Almanya ile İngiltere rakip durumunda kalmaya devam ettikçe, her iki taraf için bu savaştan alınacak ders şuydu : Her Alman, Avrupa'nın Cebelitarık'tan Narvik'e kadar Atlantik kapıları herhangi bir abluka tehlikesinden kurtulmadıkça, güvenlik söz konusu olamaz diyecekti. Kısacası, İngiliz donanması ortadan kalkmalıydı. Buna karşılık İngilizlerin de şöyle düşünecekleri kuşkusuzdu : Londra'nın 2000 millik çevresinde kontrol edemeyeceğimiz tek bir uçak bile oldukça güvenlik içindeyiz diyemeyiz. Kısacası, Alman hava kuvvetleri ortadan kalkmalıdır.

Bu çıkmazdan kurtulmanın yolu tektir : ortak

bir donanma, ortak bir hava kuvveti ve dünyadaki çıkarlarının ortak bir savunması. Yani, şu anda İngilizlerin Amerikalılarla yapmaya çalıştıkları şey!

Sözümün burasında bana, İngilizlerin böyle bir girişime neden bizimle değil de, Amerikalılarla kalkıştıkları soruldu. Şu cevabı verdim : Roosevelt bir ideolojiyi temsil eden bir adamdır. Pek hoşuna gitmese de İngiliz hayat görüşünü anlayabilmektedir. Belki de kendini kandırmaktadır, ama inancı budur. Yarım kan Amerikalı olan Churchill de buna inanmaktadır. Oysa Hitler, İngilizleri yeryüzünde nefret ettiği her şeyin cisimleşmiş biçimi olarak görmektedir. Bu duygusu emekçilerden plütokratlara kadar uzanmaktadır. Diğer yandan, kaybedecek malı mülkü olan İngilizlerin barış konuşmalarına hazır olduklarına inanıyorum. Ancak bunlar bile barışı bir ateş-kes olarak kabul edeceklerdir. Bu inançlarımı güçlü bir dille belirttim. Geçmişte İngiltere ile bir anlaşmaya varma çabalarımın, şu anda, benim Adolf Hitler'le İngiltere arasında bir anlaşma olasılığına ciddi olarak inandığım anlamına gelmesini istemiyordum.

Bunun üzerine bana, şu başarısızlığın iki tarafın da anlayacağı bir dilde konuşulmamasından olup olmayacağı soruldu. İkimizin de çok iyi tanıdığı kimselerden söz ediliyorsa, gerçekten de yanlış bir dilin konuşulduğuna inandığımı belirttim. Ancak şu anda bu pek önemli değildi.

Bundan sonra neden bütün İngilizlerin Herr von Ribbentrop'ı bu kadar sert bir şekilde reddettiklerini sordu. İngilizler'in gözünde Ribbentrop'un, Al-

manların gözünde Churchill ve Eden ne ise, o olduğunu söyledim. Ayrıca daha önce Almanya'ya yakın olan İngilizler de kendisinin Führer'e İngiltere konusunda yanlış bilgiler verdiğine ve savaşın başlatılmasının sorumluluğunun büyük bir kısmını yüklenmiş olduğuna inanıyorlardı.

Buna rağmen, bana İngiltere'de yaklaşılacak insanların kimler olduğu soruldu. Diplomatlar arasında İngiltere'nin Budapeşte Elçisi O'Malley'i, İspanya Elçisi Sir Samuel Hoare'i ve Washington Elçisi Lothian'ı saydım.

Son bir olasılık olarak da, tarafsız bir ülkede yakın dostum, genç Hamilton Dükü ile görüşülebileceğini belirttim. Dük, Churchill ve Kral da içlerinde olmak üzere Londra'nın ünlü kişileriyle ilişkiliydi. Ancak bir temas kurmanın zorluğu ve başarı olasılığının çok uzak olduğu üzerinde de durdum. Bu konuşmanın sonunda H. (Hess) konuyu yeni baştan düşüneceğini ve bana bir haber göndereceğini söyledi. Yola tek başıma çıkacaksam en yüksek otoritelerden talimat isteyeceğimi belirttim. Bu konuşmadan çıkardığım anlam şuydu :

Bu görüşme Hitler'in bilgisi olarak yapılmıştı ve Hitler'le Yardımcısı arasında yeni bir anlaşma zemini yaratılmadan bu konuda yeni bir ilerleme olmayacaktı.

Tartışmanın kişisel yanı hakkında da şunu söyleyebilirim : Çok sert şeyler söylemek zorunda kalmama rağmen, konuşma dostlukla son bulmuştu.

Albrecht Haushofer, Berlin, 15 Eylül 1940.

Führer Yardımcısı ile yaptığı bu görüşmeyi kaleme alan Albrecht üç gün sonra ana babasına şunları yazıyordu :

Sevgili Anne ve Babacığım,

Çok hareketli geçen bu birkaç gün içinde size belirli bir mektubu aldığım bildirmek isterim. Bu konuyu 24 saat düşündükten sonra derhal T.'ye (Hess) yazacağım.

İşler onun umduğu gibi olmayacak. Ancak yine de D.H.'ya (Hamilton), değerli hanım dostumuzu tehlikeye düşürmeyecek uygun bir mektup gönderebileceğim. T'ye, dük dostumun *en yüksek* yetkilisinden izin almadan bana yazamayacağını bir kere daha belirteceğim. Söylediğim gibi bu gayet karmaşık durumda karar vermeden bir gün düşünmek istiyorum.

Profesörlüğüm henüz onaylanmadı. Bunun daha ne kadar zaman alacağını bilmek isterdim. Ancak bu kadar büyük sorunlar karşısında bunun ne önemi olabilir ki?

Sevgilerimle,
Albrecht.
(Dosya no: C 002196)

Arşiv görevlisinin bundan sonra ekrana yansıttığı belge, C 002202 sayılı mikrofilmdi. Bu, Albrecht Haushofer'in Hamilton Dükü'ne yazdığı tarihsiz bir mektup taslağıydı.

Çok Sayın D.,

Bu mektubun sana ulaşması olasılığı pek uzaksa da, elde olan bütün fırsatları kullanmaya kararlıyım.

İlk olarak sana olan değişmemiş ve değişmeyecek bağlılığımı belirtmek isterim. Babanın uzun süren hastalığı sonunda vefat ettiğini duydum. Kayınbiraderin Northumberland'ın da Dunkirk'te öldüğünü üzüntüyle haber aldım. Ne kadar üzüldüğümü tahmin edebilirsin...

Bir şey daha var : Savaşın başlamasından az önce yazdıklarımı hatırlarsan, şu anda senden Avrupa'nın kenarında bir yerde, özellikle Portekiz'de, buluşmamızı istersem bunun ne anlama geldiğini anlayacağını sanırım. Lisbon'a kadar gelmenin yorgunluğunu mazur gösterecek bazı şeyler söyleyebilirim sana. Yetkilileri bu konuda, sana izin verilmesini sağlayacak kadar uyarabilirsin. Ben senden haber aldıktan iki üç gün sonra gelebilirim Lisbon'a. Bu mektuba cevap yazmak istersen şu adrese göndermeni rica ederim...

Albrecht ingilizce olarak hazırladığı bu taslağın hemen ardından, 19 Eylül'de ana babasına şu mektubunu yazıyordu :

Sevgili Anne ve Babacığım,

İlişikte çok önemli bazı belgeler gönderiyorum.

T'nin babama mektubu.

Benim T'ye gönderdiğim mektubun kopyası.

D'ye göndermek istediğim mektubun taslağı. Bunu inceleyip taşıyacak olana bir tehlike arzedip

arzetmediğini bildirmenizi istiyorum. Bence zararsız bir mektup bu. Lütfen fikrinizi ve değiştirilmesini istediğiniz noktaları belirtin.

Bunların hepsi boşuna olacak, biliyorum. Ama bizim kabahatimiz değil bu. Son aldığımız haberlere göre İngiltere ile Birleşik Devletler arasındaki antlaşmalar yakında imzalanacakmış.

Sevgilerimle,
Albrecht.

Aynı gün Hess'e de şu mektubu yazıyordu : *(Dosya no : C 002198)*

ÇOK GİZLİ
Sayın Bay Hess,

Partnach Alm'ın köhne posta servisi yüzünden ayın onunda yazdığınız mektubu ancak dün alabildim. Konu edilen olasılıkları iyice inceledim ve istenileni yapmadan önce sizin de aşağıda belirttiğim düşüncelerimi gözönüne almanızı rica etmeye karar verdim.

Bu arada, benden H.ya (Hamilton) gidecek bir mektubun hangi yoldan gönderilebileceğini düşündüm. Sizin yardımınızla Lisbon'a göndermekte bir güçlük çıkmayacaktır. Ancak ondan sonrası hakkında bir fikrimiz yok. Yabancıların bunu okuyabileceklerini düşünerek, mektubu, gönderene ve gönderilene bir tehlike yaratmayacak biçimde yazmamız gerekir. Aramızdaki ilişki ve dostluğa dayanarak Douglas H.ya, kendisiyle Lisbon'da buluşmak istememin nedenini *yalnızca onun* anlayabileceği birkaç kelimeyle anlatabileceğimi sanıyorum.

Bunun dışında her şey çok tehlikeli olup, mektubun akibetini tehlikeye atacaktır. Durumun tam aksini düşünelim : Almanya'da yaşlı bir kadın bilinmeyen bir yabancı kaynaktan bir mektup alıyor. Bu mektupta ilişikteki mektubun başka birine verilmesi isteniyor (ikinci mektupta bu kimsenin belirli bir zamanda nerede olacağı sorulmaktadır); bu kimse de Hava Kuvvetlerinde yüksek rütbeli bir subaydır. (H'nın şu anda ne gibi bir görevde bulunduğunu bilmiyorum ama geçmişine bakarak kendisinin ya Hava Generali olduğunu ya da Hava Savunma Bakanlığında önemli bir yer işgal ettiğini tahmin ediyorum.) Heydrich ya da Canaris'in, önlerine böyle bir mektup geldiğinde yüzlerinin ne ifade alacağını bilmek için insanın hayal gücünün pek geniş olması gerekmez. Konu burada da kapanmayacak, gerek mektubu alan kadın gerekse Hava Generali gayet güç günler geçireceklerdir. İngiltere'de de durum bundan değişik olmayacaktır.

İkinci bir sorun daha var. Konuyu bir kere daha tersinden düşünmenizi rica edeceğim. İngiliz dostlarımdan birinden benim böyle bir mektup aldığımı düşünelim. Bunun önemini kavrar kavramaz bunu hemen en yüksek Alman yetkilisine sunacağım ve ne yapmam gerektiği konusunda talimat isteyeceğim kuşkusuzdur.

Dostumun bu buluşma arzusunu kabul etmeme karar verilirse talimatımı Führer'den almak isteyeceğim.

H'nın durumu da bundan pek farklı değildir. Kendisine izin verilmedikçe Lisbon'a gidemez. İz-

nin verilmesi ise, konunun Hava Bakanı Sinclair ve Dışişleri Bakanı Halifax tarafından bilinmesini gerektirecektir. İzin verilirse İngiltere'de bir yer belirtmesi önemli olmayacaktır; izin verilmediği takdirde, tarafsız birinin aracılığı başarısız kalacaktır. Aslında H ile temas kurmak güç değildir. İngiltere'yi tanıyan tarafsız bir kimse kendisini kolaylıkla bulabilir.

Ben şunu teklif ediyorum :

Ben, dostumuzun aracılığıyla, H'ya, yalnız kendisinin anlayabileceği bir mektup yazarak Lisbon'da buluşmamızı teklif edeceğim. Bundan bir sonuç alamazsa, tarafsız birinin mesajı İngiltere'ye götürmesini deneriz. Ancak bu konuda şunu ilâve edeyim : Bütün İngilizler gibi H da, yabancılara karşı çok çekingendir. Bütün Alman İngiliz sorunu ciddi bir karşılıklı güvene dayandığı için, ihmal edilemeyecek bir noktadır bu da.

Benim kişisel görüşüme göre, dostum H'dan çok Lothian ya da Hoare ile bu işe girişmek daha doğru olacaktır.

Saygılarımla,
A.H.

Albrecht 23 Eylül'de Hess'e bir mektup daha yazmıştı :

Sayın Bay Hess,

Son telefonunuzdan sonra kardeşinizle temas kurdum. Her şey yolunda. Mektup bu sabah yazıldı ve istediğiniz gibi gönderildi.

Saygılarımla,
A.

Aynı gün babasına da yazıyordu :

Sevgili Babacığım,

İlişikteki yükte hafif pahada ağır mektup kopyasını sizin saklamanız daha doğru olur kanısındayım...

Daha önce olduğu gibi, şimdi de, en küçük bir barış olasılığının varlığına inanmıyorum. Ancak yardım etmeyi de reddedemezdim. Benim, gelecekte tatmin edici bir faaliyet gösterileceğine inanmadığımı biliyorsun. Glasgow'dan Cape Town'a kadar 'topyekün zafer' elde edilse bile, bunu sarhoş assubay ve kokuşmuş sömürgeciler belirleyeceklerdir. Sakin tabiatlı uzmanlara gerek kalmayacaktır. Bu olmayıp da, İngilizler ilk darbenin etkisine dayanabilirlerse. Amerikalıların yardımı ile, ve Bolşeviklerin güvenilmezliğinden yararlanarak savaşı uzatacaklardır. Bu durumda, er geç, bizlere ihtiyaç duyulacak, ancak kurtarılacak pek az şey kalmış olacaktır o zaman da. Şu anda kullanıyorsam, bunun anlamsız bir yorgunluk ve yıpranma olduğunu biliyorum. Başarı olasılığının ne kadar az olduğunu belirtirsem bu tehlikeyi o kadar savuşturabilirlm. Bunu yapmaya çalıştım. Ancak emir gelirse, elimden bir şey gelmez kuşkusuz. Açık olan bir şey var: Siyasal geleceğim olacaksa, bu ancak kehanetlerimde haklı çıkmamla mümkündür!

İkinizi de sevgiyle kucaklarım.
Albrecht.

Babası bu mektuba 4 Ekim'de cevap vermişti :

Sevgili Albrecht,

... T'ye (Hess) karşı bir hareket var sanırım. Açıkça ortaya konulmuş bir şey değil bu. Ya da bir karşı hareket korkusu.

Mikrofilmlerde gördüğüm belgeler Rudolf Hess'in İskoçya yolculuğunu iyice açıklamıştı. Albrecht Haushofer'in zemini hazırlamasına izin vermiş, İngiltere'nin mektubu almasından ve İsviçre'de kendisi gibi düşünen İngilizlerle bir takım görüşmeler yapılmasından sonra, bunu başaracak tek kişi olarak kendisini görmüştü.

Washington'dan aldığım mektup fotokopileriyle Spandau'da Hess'in hücresine girdim. Hâlâ hatırlamamakta direnecek miydi acaba?

Hess, yatağının yanındaki iskemleye oturup getirdiğim mektupları incelemeye başladı. Mektubun kime yazıldığını anlamak için üstüne, kimin yazdığını anlamak için de altına baktıktan sonra okumaya başladı. Dudakları kımıldıyor, bacağı heyecanla sallanıyordu. Hiçbir şey söylemeden okuduğu mektubu uzatarak bir diğerini aldı. Elleri kağıdı koparacakmış gibi sıkıyordu.

Hepsini okuduktan sonra bana döndü. Elleri titriyordu.

«Nereden buldun bu mektupları?»

«Washington'daki Arşiv Dairesi'nden. Gerçek olduklarına inanıyor musun?»

Başını salladı.

«Hiç kuşkum yok. Benim imzam bu. Diğerleri de Haushofer'lerin.»

Bir süre hiç konuşmadan boş bakışlarla önüne baktı.

«O kadar çok zaman geçti ki... Belleğim o kadar zayıfladı ki...»

«Ama bu mektuplardan Haushofer'lerle İngiltere ile barış yapmaya çalıştığın anlamı çıkıyor. Bunda bir kuşkun var mı?»

«Hayır, yok,» diye başını salladı.

«Senin Hamilton'u görmek için İngiltere'ye gittiğini biliyorlardı şu halde?»

«*Hayır!*» dedi Hess öfkeyle. «Bilmiyorlardı. Anlatayım. Haushofer'ler bir uzlaşma zemini bulmak için çalışıyorlardı. Aramızdaki yazışmadan benim de onlarla birlikte çalıştığımı görüyorsun. Ancak Haushofer'ler İngiltere'ye benim gideceğimi bilemezlerdi. Bütün sorun, Alman hükümetinde güvenebilir bir insan bulmaktı. Uzlaşma yollarını arayabilecek durumda olan biri. Kime başvurabilirdik? Bir adam seçip İngilizlerle buluşmak üzere tarafsız bir ülkeye göndermeliydik.

«Savaş da hızlanmıştı bu arada. Avrupa'da tarafsız bölge bulmak güçleşmişti.

«Hamilton Dükü'nden de bir haber alamamıştık. Çok acele birşeyler yapılması gerekiyordu, geç kalıyor olabilirdik. İngiltere'nin Amerika'yla antlaşma imzalaması tehlikesi vardı. İşte bu yüzden ben kendim gitmeye karar verdim.»

«Peki bu konuda Hitler'le konuştun mu? Karın, yazdığı kitapta, İsviçre ve İspanya aracılığıyla İngiltere'deki etkin kişilerle temas kurmak istediğini ve bunu Hitler'in bildiğini söylüyor. Albrecht Haushofer'in yazdığı

mektuplarda da, kendisinin bu konunun Hitler'ce bilindiği izleniminde olduğu anlaşılıyor.»

«Hitler benim İngiltere'ye gitmek niyetinde olduğumu bilmiyordu. Ancak orada söyleceklerimi onaylayacağını biliyordum.»

«Yani Hitler'in sana Albrecht Haushofer aracılığında barış konusunda temaslar yapman için izin verdiğini mi söylemek istiyorsun?»

«Evet.»

«Bu da, Haushofer'leri korumanı bir dereceye kadar açıklıyor. Mektuplarında bu korumadan söz ediyorlar. Kendilerini Gestapo'dan kurtaran mektuplar vermiştin, değil mi? Karl Haushofer'in bir Musevi ile evli olduğunu ve dostun ve danışmanın Albrecht'in böylece yarım kan Musevi olduğu doğru değil mi?»

Hess başını salladı.

«Nazilerin ve senin Museviler konusunda düşündüklerinizi bilince çok garip bir durum bu, değil mi?»

«Öyle.»

«Arkadaşını korumak için böyle bir harekete kalkışman senin için tehlikeli bir şeydi. Ancak Hitler bunu yaptığını bildiğine ve Haushofer'leri kullanmak istediğine göre durum değişiyor şimdi...»

«Hitler biliyordu bunu. Hatırımda kaldığına göre, kendisine danışmadan hiçbir şey yapmazdın. Ancak şunu belirtmek isterim : Hamilton Dükü'nü tanıyan Haushofer'lerdi. Ben kendisiyle hiç tanışmadım. Berlin'de bir davette görmüş olabilirim, ama hepsi o kadar. Pilot olarak ününü biliyordum kuşkusuz. Ama ne tanışmış ne de yazışmış değilim. İngiltere'ye giderken kendisine

vermek üzere Haushofer'in kartvizitini almıştım yanıma.»

«Hess, İngiltere'ye gitmeye karar verdiğin anı hatırlaya bilir misin?»

«Albrecht Haushofer'in gönderdiği mektuba bir cevap bekledik uzun bir süre. Aylar geçmişti aradan. İngiliz Gizli Servisinin mektubu ele geçirdiğini bilmiyordum. Buna birdenbire karar vermedim. Çok düşündüm üzerinde.»

«Haushofer'lere nerede yazardın? Mektubu sekreterin Fraulein Fath'a mı dikte ederdin?»

«Yok canım!» diye güldü Hess. «Hildegarde Fath çok yetenekli ve iyi bir insandı ama bu mektuplar da pek özeldi kuşkusuz. Evde ya da büroda kendim yazardım.»

Uzun bir sessizliği bozdum yine.

«Hess, Washington'da bütün Haushofer dosyasını elden geçirdim. Yüzlerce mektup var. İngiltere'de gördüğün herkesin dosyalarını da inceledim. Beni en şaşırtan nokta, İngiltere'de Almanya'nın Churchill Hükümeti ile konuşmayacağını söylemen oldu. Şartları konuşmaya oturmadan önce hükümet değişikliği ve Churchill'in çekilmesini istemişsin. Doğru mu bu?»

«Evet. En büyük yanlışım da buydu. Hükümetlerini değiştirmelerinde ısrar etmemeliydim. Saçma bir istekti bu. Ben istedim diye hükümet değiştirecek değillerdi ya.»

«Hess, senin teklif ettiğin barış şartları hiç açık olarak ortaya konmadı. Seninle konuşan bazı kimseler senin belirli şartlarla geldiğini ancak sonra aklına geldikçe bunlara yenilerini eklediğini ileri sürüyorlar.»

«Yalan! İngilizlerin uydurdukları ve sonra da tarihçilerin tekrarladıkları yalanlar bunlar. Böyle bir şey yapmış değilim.»

«Bir tarihçi senin barış şartı olarak İngilizlerin Irak'tan çekilmelerinde ısrar ettiğini, ayrıca İngiltere'yi ablukaya alarak halkını açlıktan öldürmekle tehdit ettiğini yazıyor.»

«Her ikisi de yalan. Irak konusunda hiçbir şey söylemiş değilim. İnsanları açlıktan öldürmek de tabiatıma aykırıdır. Bunlar İngiliz davası için taraftar toplamak ve İngiliz kamuoyunu aleyhime çevirmek için düzenlenmiş yalanlardır. Führer İngiltere ile savaşmak istememiştir. İngiltere'nin savaş ilân edeceğini hiç tahmin etmiyordu.»

«Buna inanmak çok güç. Hitler'in barış istediği hakkında söylediklerin doğruysa, neden 1940'ın Temmuz ayında İngiltere'nin istilâ planı olan Deniz Aslanı üzerinde çalışıyordu?»

«Ben doğruyu söylüyorum.»

«Peki ya Dunkirk? Hitler, sahilde boşaltılmalarını bekleyen İngilizlerin üstüne bilerek mi saldırmadı?»

«Elbette. İsteseydi hepsini denize dökebilirdi. Eminim buna. İngiltere ile uzlaşma olasılığının varlığına inanıyordu. Albayım, bugün çok okudum,» dedi birdenbire. «Biraz düşünmem gerek. Yarın devam edebilir miyiz konuşmamıza? Churchill hakkında bir şeyler söylemek istiyorum.»

Ertesi sabah bahçede buluştuğumuzda: «Albay Bird, bir demeç hazırladım, bunun dünya basınına verilmesini ve senin kitabında yer almasını istiyorum,» dedi.

«Churchill hakkında. Gelecek ay, Nürnberg'de hüküm giyişimin 25'inci yıldönümü.»

Cebinden elyazısıyla yazılmış iki sayfa uzattı.

«Rudolf Hess'in İngiltere'ye, Hitler'in teşviki olmadan geldiği pek çok kimse ve bu arada Churchill tarafından belirtilmiştir. Bu kararı kendisi vermiştir. Ortak bir anlaşma zemini bularak savaşı kısa sürede sona erdirmek için hayatını tehlikeye atmıştır.

Hem insanlığa hem de iki ülkeye büyük bir hizmet yapacağına inanıyordu. İngilizlerin kendisini Nürnberg'de yargılamaları ve sonunda Spandau Cezaevi'ne nakletmeleri akıl almaz bir davranıştır. Ayrıca kendisini Ruslara da teslim etmişlerdir. Ruslara, Rudolf Hess'in serbest bırakılması konusunda veto hakkı tanınarak, kendisini hapiste istedikleri kadar tutabilmeleri sağlanmıştır. Sir Winston bunu da takbih etmiştir. Büyük Britanya'nın Rudolf Hess'in serbest bırakılması için, bütün dünyanın önünde, açıkça harekete geçmesini beklemek doğru olacaktır.»

(20 Eylül 1971'de Albay Bird'ün eline verilmiştir.)

Hess, okumayı bitirmemi bekledi.

«Churchill'in benim İngiltere'ye gitmem konusunda neler düşündüğünü belirten her yazıyı okudum. Hess'in bu durumundan dolayı kendisinin sorumlu olmadığına sevindiğini pek çok kere belirtti. Benim ömür boyunca burada tutulmamın da aleyhindeydi. Şimdi öldü Churchill. Ama İngilizlerin bu konudaki sorumlulukları sona ermiş değil.»

«Senin için bu kadar önemli olan şeyleri hatırlaya-

biliyorsun da tarih açısından çok önemli olan şeyleri hatırlamıyorsun. İngiltere'ye gitmeden önce Barbarossa'yı bilip bilmediğini örneğin. Kimi zaman gerçekten bunu bilmediğin izlenimini doğuruyorsun insanda?»

«Sahi mi? Bu izlenimi veriyorum demek? Buna inanıyorsan *ve elinde kanıtların varsa,* kitabına geçirebilirsin. Artık aldırmıyorum ben. Nürnberg'den önce, böyle bir şeyin aleyhimde kullanılacağını düşünerek önemsiyordum. Ama şimdi umurumda bile değil.»

Dikkatle baktım yüzüne. Aklından neler geçiyordu acaba? Belleğinin kendisini geçmişinden uzak tuttuğu doğru muydu? Bana kalırsa üzerinde hâlâ bir utanma vardı. Sonunda kötü olduğu anlaşılan bir insana, Adolf Hitler'e körükörüne bağlı olmaktan doğan bir utanç. Hess, bu kadar kötülükle bir tutulmaktan ve bunu hatırlamaktan utanıyordu. Speer gibi geçmişini silkip atamamıştı. Speer'in yaptığı gibi kamuoyuna pişmanlığını belirtmemişti. Hess hâlâ gururlu, hâlâ kendini beğenmişti. Bu yüzden de susuyordu. 'Hatırlamıyorum' demek çok daha kolaydı.

«Hatırlamaya gerçekten çalışsan, söyleyebileceğin o kadar çok şey var ki,» dedim. «Bu mektuplar hepsini hatırlatmış olmalı sana. Gerek İngiltere'deki gerekse Nürnberg'deki bellek kaybının uydurma olduğunu söylemiştin. Şimdi de öyle mi?»

Hess, dudaklarını ısırdı.

«Beni ilk suçlayan sen değilsin. Belleğim konusunda numara yaptığımı mahkemede ben söyledim. Aslında belleğimi kaybetmiştim, ama bu beni o kadar üzüyordu ki, sonunda sanki mahsustan yapıyormuşum gibi davranmaya karar verdim. İstersen kaçış mekanizması

da diyebilirsin buna, istersen de kendini koruma. Von Schirach, benim geçmişin üzerine bir perde çektiğimi söylemişti. Haklıydı belki de. Böyle yapa yapa sonunda gerçekten de geçmişi unuttum.»

«Belki de Nazilerin işledikleri suçlardan utanç duyuyorsun hâlâ?» dedim. Başını eğdi.

«Bunda gerçek payı büyük. Ama belleğimin de çoğunu kaybettim. Zaten bu yüzden anılarımı yazmıyorum.»

«Oysa Napolyon'un da sürgünde söylediklerini kaleme alacak biri olsaydı Tarih ne kazançlı çıkardı,» dedim. «İşte ben senin ağzından çıkan her sözü yazmaya hazır bekliyorum ve sen Barbarossa gibi önemli bir şeyi bile hatırlamıyorsun.»

«Biliyorum, çok yazık,» diye omuzlarını silkti. «Ama hatırlamaya çalışıyorum, inan bana.»

Ertesi gün öğleden sonra yine Hess'In yanına gittim. Belleğini bulmasına yardım için cüretli bir atmaya karar vermiştim. Hücreler bölümünün kapısını çaldım. Gardiyan ağır ağır yaklaştı kapıya, artık hepsini adımlarından tanıyordum. Adımlar hızlıysa nöbette yaşlı ama ayağına çabuk İngiliz Swan var demekti. Merdivenleri ikişer ikişer atlayarak inerdi. Chisholm, kapıya ağır ağır yaklaşırdı, sanki 'görevimi yapıyorum' dermiş gibi. Jim Belson'la şişko Fransız Barcanan topallayarak gelirlerdi.

Hücresine girdiğimde Hess yatağının üzerinde oturmuş salatasını yiyordu.

«Eski uçuş elbiseni giymek ister misin?» diye sordum. «İskoçya'ya giderken giydiğin üniformayı?»

Gözleri büyüdü birden.

«*Mein Gott!* Tanrım,» dedi. «Şimdi mi?»

«Yürü haydi.»

Aceleyle ayakkabılarını giydi, koridora çıktık. Boş hücrelerin yanından geçerek cezaevi deposuna gittik. Sabah erken mavi gri hava yüzbaşısı üniformasını ve kahverengi deri uçuş elbisesini çıkartıp dolabın kapısına asmıştım. Hess, elbiselerini görünce birden ileri çıkıp elini dokundurdu.

«İnanılmaz şey! Benim elbisem bu. Augsburg'dan çıkarken sırtımda olan üniforma.» Deri ceketin fermuarını açıp kapattı. «Bozulmamış bile. Alman işçiliği ne de olsa.» Deri şapkayı eline alıp baktı. Düşünüyordu. Dudakları büzülmüş, gözleri kalın kaşlarının altında kaybolmuştu.

«İyi dayanmış!» dedi sonunda. İngiltere, Nürnberg ve Spandau'da 30 yıl saklanmış olan ceketin yakalarına sürdü elini. «Güve de yememiş.» Kürk kaplı deri ceketin cebinden bir kasket çekip çıkardı. «Şuna bak, bıraktığım yerde duruyor. Ailemin fotoğrafları da bu cebimdeydi. Resimleri en son 10 Mayıs 1941'de gördüm. Elimden aldıkları gün.» İçi kürklü çizmeleri aldı eline. «Nürnberg'de bunlar benim yanımdaydı ama buraya gelirken aldılar. Kışın çok işe yarar olsa. Albayım, şu ya da bu nedenle cezaevi kapanınca bu üniformalar ne olacak?»

«Yönetmeliğe göre yakılacaklar.»

«Gülünç bir şey bu! Neden?»

«Bir anı, Naziliğin bir kalıntısı olmamaları için.»

«İyi ama bunların da İmparatorluk Savaş Müzesi'ne gönderilmeleri daha doğru olmaz mı? Benim uçağımın

motoru da orada. Daha mantıklı bir şey olur bu. Albayım, lütfen üniformamla benim bir fotoğrafımı çeker misiniz?» Elbisenin içinde adını arıyordu. «İyi ama bunda benim adım yok ki.»

«Hess, bu üniformanın senin olmadığı, Augsburg'dan aceleyle çıkarken eline geçen bir tanesini aldığın söylentileri vardı bir ara.»

«Tamam! Tamam! Kendiminkini bulamayınca askıdan bir tane almıştım.»

Konuşa konuşa hücreye döndük. «Elbise konusunda haklısın sanırım,» dedi Hess. «Parası çok aklı kıt adam pek fazladır dünyada. Biri kalkar hiç gözünü kırpmadan 50.000 dolar verir bunlara. Adamın biri Londra Köprüsünü alıp da Amerika'nın ortasında çöle kondurduktan sonra her şey olabilir.

«Sen gelmeden önce Bormann hakkındaki raporları okuyordum,» diye devam etti. «Sen okudun mu?»

Okumuştum. Batı Almanya Gizli Örgütünün eski başkanı Reinhard Gehlen, Hess'in eski sekreteri ve sonraları Hitler'in sağ kolu olan Martin Bormann'ın aslında bir Rus casusu olduğunu dünyaya açıklamıştı. Gehlen, anılarında Bormann'ın Rus casusu olmakla kalmayıp savaşın sonunda Rusya'ya kaçtığını ve burada Alman politikası konusunda danışmanlık yaptığını da ileri sürüyordu. Gehlen'e göre, Bormann üç yıl önce Rusya'da ölmüştü.

Hess başını salladı. «Bormann, casus ha! İnanılmaz bir şey. Böyle bir şey aklımıza bile gelmemişti. Führer'in sonuna kadar kendisine güvenmekte olması böyle bir kuşkuya kapılmadığını gösterir.

«Bormann hilekâr bir insandı. Ben gittikten sonra

bu daha açık seçik bir hal aldı. Hele karıma karşı çok kötü davrandı. Speer, onun karımın para almasına engel olmaya bile çalıştığını söyledi. Benim arkamdan Hitler'e yanaşmak için bin türlü oyun çevirirdi. Ben bunların hepsini bilirdim, ancak Rus casusu olduğunu söyleselerdi yine de inanmazdım.

«Karım Martin Bormann'ı hiç sevmezdi. Kadınların bu konularda garip bir içsezileri vardır. Erkekleri, başka erkeklerden daha gerçekçi olarak yargılayabilirler. Benim görüşüme göre Bormann, yükselmek için çevresindekileri itelemekten çekinmeyen bir insandı.

«Ama bir casus! Hayır. İmkânsız! Ancak Hitler'e o kadar yakındı ki, kimse kendisini bu şekilde suçlamaya cesaret edemezdi. Bu işle çok ilgilendim. Lütfen bundan sonraki gelişmeleri bana da anlat, hele Gehlen'in kitabı çıkınca mutlaka okumak isterim.»

Beyaz badanalı hücresine girdi. Koridordaki yemek masasının üzerinde ufak karatahtada aşçıya yazdığı talimat okunuyordu. Bormann'ın amiri ve Üçüncü Reich'ın ikinci güçlü adamı şunları yazmıştı :

«Patateslere çok tuz konmasın. Yarın patates yerine pirinç isterim. Bu akşam da şnitzel.»

33

BARBAROSSA HAREKÂTI

HÜCREYE GİRDİĞİMDE HESS YATAĞINDA oturmuş yazı yazıyordu. Gözlüğünün üstünden bakıp beni görünce hemen inerek yanındaki gazetede bir makale gösterdi.

«Gençlik sorunlarını okuyorum. Von Schirach ile Hitler Gençliği'ne o kadar kusur bulundu ama bu arada Alman gençliğine ne yaptığı unutuldu. Von Schirach gençleri meşgul etmiş, kötü yollardan uzak tutmuştu. Bir sağlık programı uygulamış, sağlık kampları kurmuştu. O yıllarda gençlerin içki ya da esrar içmeleri, suç işlemeleri, sekse aşırı düşkünlükleri gibi sorunlarımız olmadı. Ne bayrak yakılma olayları vardı ne de askerlik celp kâğıtlarının yırtılması. Sağlam vücutlarda sağlam kafalar vardı o zaman. Tek bir bayrak altında bir millet kurmaya çalışıyordu gençlerimiz. İşte bugün de buna ihtiyacımız var şimdi.»

«Iyi ama bütün bunları başka bir amaçla yapıyordunuz,» dedim. «Savaş için üstün bir ırk hazırlıyordunuz, fetih için, Almanya'yı Avrupa'nın en güçlü devleti yapa-

bilmek için. Dünyalarını berbat ettiğimiz için başkaldırıyor gençler bugün.»

«Olabilir, ama esrar çekmekle daha iyi bir dünya yaratılamaz.»

Yanımda bu kitabın müsvettelerini getirmiştim. Hess bunları dikkatle okuyordu. 44 sayfalık ilk bölümü bir gece önce kendisinde bırakmıştım. Hess, otuzuncu sayfayı açarak: «Şu Barbarossa harekâtı hakkında bir şey söylemek istiyorum,» dedi. «Şöyle yazmışsın: 'Hitler, Hess'in kendisinin Rusya'ya saldırı planını açıklayacağından korkuyordu. Hess altı hafta sonra başlayacak harekâtı bilen bir avuç insandan biriydi. Hitler, onun bu sırrı açıklayacağı korkusu içindeydi.' Bunu yazdıktan sonra üstüne bir çizgi çekip silmişsin, neden?»

«Bunu yazdığım zaman gerçek olduğuna inanıyordum. Ama seninle konuştuktan sonra, sen bunu bildiğini reddettikten sonra bütün paragrafı çıkardım. Senin ağzından gerçek olduğunu işitmediğim hiçbir şeyi koymayacağım kitaba.»

Hess, yüzüme baktı.

«Albayım, o paragrafın aynen yerine konulmasını istiyorum.»

Söylediğini tekrarlamasını istedim.

«O paragrafın yerinde kalmasını istiyorum.»

«Ne söylediğinin farkında mısın? İngiltere'ye gitmeden önce Barbarossa Harekâtından haberin olduğunu söylüyorsun.»

«Albayım, ben senden ilk yazdığını çıkarmamanı istiyorum sadece.»

«Barbarossa'yı biliyordun şu halde?»

«Evet, *biliyordum.*»

«Anlat şu halde. Tarih açısından çok önemli bir itirafta bulundun şu anda.»

«Şimdi olmaz. Şimdilik paragrafın orada kalmasının doğru olduğunu söylemem yeter. İzin verirsen...» Terliklerini giydi, ayaklarını sürte sürte helâya gitti sözünü tamamlamadan.

Kendisini ertesi gün gördüğümde konuyu açmaya pek cesaret edemedim.

«Müsvettelerde istediğin düzeltmeyi yaptım,» dedim.

«İyi,» diye cevap verdi. «Biliyordum. Bunu daha ilerde konuşuruz.»

Yanımda Hess'in İngiltere'de yeni yayımlanan bir biyografisi vardı. Çantamdan çıkarınca alıp baktı. Kitabın kapağında Hess'in Nürnberg'de çekilmiş ve çok kullanılan hayalet gibi bir resmi vardı.

«*Mein Gott!*» dedi. «Yeni mi bu resim? Deliye benziyorum burada. Senin şu kitabın çıksa da, dünya benim hasta ve çılgın bir insan olmadığımı anlasa.»

«Senin hakkında yazılmış olan her şeyi okuyorum,» dedim. «Söylendiğine göre bu son biyografiye karın da yardım etmiş. Karın senin 'Parti'nin vicdanı' olduğunu söylüyor.»

Hess güldü. «Doğru. Musevilere karşı olan tutuma başından beri muhaliftim.»

«Burada Hitler'in konuşmalarının provasını da senin yaptığın yazılı. Doğru mu bu?»

«Elbette. Führer, her noktayı iyice prova etmeden hiçbir şey okumazdı. Konuşmadan önce saatlarca sözün neresinde ne hareket yapacağını ezberlerdi. İpnotizma

gücü vardı. Dinleyicilerini avucu içinde tutardı. Yazma yeteneği konusunda bir şey söylemem ama konuşmaya gelince, Adolf Hitler gibi dinleyicilerini büyüleyen bir insan daha bulunduğunu sanmıyorum.»

«Hitler'in seni karınla evlenmeye zorladığı da doğru mu?»

«Hayır! Yalan bul Daha önce de böyle şeyler söylemeye kalkışmışlardı. İlse'nin iyi bir eş olacağını söylemiştir belki, ama hepsi bu kadar. Başka bir insanın zorlamasıyla kimse evlenmez. Bu insan ne kadar yüksek mevkide olsa da. Aşk emir dinlemez. Uzun ve sürekli bir sevgi vardı karımla aramızda.»

Ertesi gün Hess'in karısıyla baldızı ziyarete geldiler. Karısı Hess'in yanındayken Fraulein Pohl bana şunları anlattı :

«Savaştan bu yana ilk kez uçağa bindim. Eskiden Rudolf bizi bakanlık uçağına bindirirdi. Münih'ten Berlin'e hep uçakla giderdik. Yanında hep pilotu olur, ama uçağı kendisi yönetirdi. Bir gün İlse'yle bana motor bozulduğu takdirde uçağı nasıl uçuracağını gösteriyordu. Motoru kapattı. Sonra açmak için düğmeye basınca motorlar çalışmadı. Rudolf da mecburi iniş yapmak zorunda kaldı. Bundan sonra İlse bir daha onunla uçağa binmemişti.»

Ziyaretten sonra bahçeye çıktığımızda Hess'in keyfinin yerinde olduğunu düşünerek Barbarossa konusunu açmaya karar verdim. İstediği paragrafı yerleştirerek o

sayfayı yeniden yazmıştım. Her sayfanın son şeklini imzaladığı için bunu da gözden geçirip imzalamasını istedim. Hess, uzattığı sayfayı kaşlarını çatarak birkaç kere okudu.

«Bunu imzalayamayacağım korkarım ki,» dedi uzun bir sessizlik sonunda. «Bu konuyu hatırlamıyorum.»

«Ama bana bunu söyleyeli üç gün olmadı daha.»

«Tarihçiler benim bu konuda bilgim olduğunu belgelere dayanarak iddia ediyorlarsa, yazabilirsin. Ama ben kendim hiçbir şey hatırlayamıyorum. Bu yüzden de bu sayfayı imzalayamam.»

Çaresizlikle başımı salladım. Konuyu orada bırakmaktan başka çıkar yol yoktu. Dört gün sonra yine müsvetteyi gözden geçiriyorduk, tartışmalı otuzuncu sayfaya gelince durdu.

«Bu bölümü çıkarmışsın,» dedi.

«Öyle istemiştin ya.»

«Bırak kalsın,» dedi birdenbire. «Umurumda bile değil.»

«Hess, son bir kere daha soracağım,» dedim. «Bu paragraf burada kalacak mı, yoksa çıkacak mı? Buna kesin bir cevap isterim.»

«İlk müsvettedeki gibi bırak kalsın.»

Omuzlarımı silkerek dosyayı kapattım. Yazılanlara hiçbir şey eklemeyecek bir durumdaydı. Gazetelerde hakkında yazılanları konuşmaya başladık.

«Buradan çıkarsan bir daha kafeste kuş beslemeyeceğin doğru mu?»

«Evet. Geçenlerde Yunanistan'da bir mahpusun hikâyesini okudum. Hücresinde iki sivrisinekle dost olmuş, onlara kolundan kan emdiriyormuş. Benim de ban-

yoda bir örümceğim vardı. Bir türlü öldüremedim hayvanı. Ben yıkanırken tutar dışarı çıkartırdım. İşim bitince yine yerine dönerdi.»

Hess, bahçede fotoğraf çektirmişti. Gardiyanlara verdiğim eksersiz bisikletini kullanıp kullanmadığını sordum.

«Hayır,» dedi. «Kullansam bile üstüne oturup poz vermeye niyetim yok. Cambazhane maymunu değilim ben. Kitaplarımı okurken ya da duvardaki ay resimlerini seyrederken resmimin çekilmesine bir itirazım yok. Olduğum gibi gösterilmemi istiyorum : zihni çalışan ve dikkatli bir insan.

«Willi Brandt ile kendisine verilen Nobel Barış Ödülünü düşünüyorum,» diyerek gülümsedi sonra. «Albayım gördüğünüz gibi herşey, yaşanılan zamana göre değişiyor. İnsanın talihi de olmalı kuşkusuz.

«Bir benzetme yapalım istersen. İngiltere'ye gittiğimde barış görevimde başarılı olduğumu düşünelim. Ne olacaktı sonunda?

«Savaş sırasında Willy Brandt yeraltına geçti. Bulunsaydı kurşuna dizilecekti. Ben de Almanya'ya gönderilseydim kurşuna dizilecektim.

«Churchill karşısında başarılı olsaydım ne olacaktı diye sorulabilir. Willy Brandt'ın bugün yaptığından çok daha büyük bir iş yapmış olacaktım. Nobel Barış Ödülüne aday gösterilirdim kuşkusuz.

«Çok garip zamanlarda yaşıyoruz, Albayım.»

SON

BİR ÖNCEKİ SAYFADAKİ SÖZLERİ YAZMAMdan sonra çok şeyler oldu.

1972 yılının Mart ayında Birleşik Devletler'e gitmiş ve ciddi bir rahatsızlık geçiren karım Donna'yı orada bırakmıştım. Almanya'ya dönerken Washington'a uğramış ve Hess dosyasını inceleyerek Hess — Haushofer mektuplarının kopyalarını almıştım.

Berlin'deki evimin kapısını açarken telefonun çaldığını duydum. Koşarak açtım. Donna, Florida'dan beni arıyordu. Berlin'deki üstümden ne zaman döneceğimi soran bir telgraf almıştı. «Çok garip bir şey, Eugene,» dedi Donna.

Telefonu kapatır kapatmaz Spandau'da, yerime bıraktığım Donham'ı aradım. Donham çok resmi bir şekilde cevap verdi sorularıma. Mahpus iyiydi, beni özlemişti. Fakat Donham'la aramızda o eski rahat dostluktan eser yoktu. Çok şaşırmıştım.

Ertesi sabah Birleşik Devletler Karargâhında üstüm Bay Small'a gittim.

«Eugene sana soracağım sorulara cevap vermeni istiyorum,» dedi Small.

Cezaevinde doldurulan bantlar ve Rudolf Hess'in yardımıyla hazırlanmış bir müsvedde olduğunu öğrenmişti. Hess'e yakın olan tek bir kişi vardı cezaevinde. Bunların sorumlusu ben miydim?

Evet, diye cevap verdim.

Bunun üzerine birkaç saat sorguya çektiler beni. Eve gitmeme izin verdiler ama gözetim altındaydım, dışarı çıkamıyordum. Kapımın önünde 24 saat nöbetçi bekliyor, telefonum dinleniyor, uzmanlar evimi arıyorlardı. 1934 yılına kadar olan bütün belgelerimi, resimlerimi ve mektuplarımı alıp götürdüler. Bu kitapta yazılan her satır tek tek arandı elimdeki belgelerde. Berlin'de arabamla dolaşabiliyordum; ancak herbirinde iki Gizli Ajan olan üç araba da peşimden geliyordu.

Birleşik Devletler bayrağı ve Başkan'ın resmi altında, Ek bölümünde belirttiğim konuşmamı yaptıktan sonra Spandau Amerikan Müdürlüğünden istifa etmem istendi. İstifa ettim. Bundan sonra Devlet Sırları belgesini imzalattılar.

Daha sonraları Washington'da Dışişleri Bakanlığı komisyonu tarafından sorguya çekildim. Beni sorguya çekenler arasında, daha önce Berlin'e gelen ve benden ölmeden önce Hess'ten sırlarını almamı isteyen adamı görünce gülümsemekten kendimi alamadım.

160.000 kelimelik müsveddemin kopyalarının çıkartıldığını söylediler. Bunlardan biri Dışişleri Bakanlığının kasasında, diğeri mühürlü bir kasada, üçüncü-

sü Savunma Bakanlığında, dördüncüsü Washington'da Arşiv Dairesinde, beşincisi de Birleşik Devletler Berlin Komutanında imiş. Yine kendi kendime gülümsedim. Bana bunları anlatan beyefendinin Kurmay Başkanı hemen hemen yazılmaya başlandığı günden beri müsveddemi okuyordu. Hatta karısına bile okutmuş, ikisi de bir takım fikirler bile vermişlerdi. Berlin'deki Arşiv Müdürüne de okutmuştum müsveddemi.

Oysa şimdi, Gizli Servis görevini yapmış olsaydı, bunu çoktan bilmiş olmaları gereken kişiler tarafından sorguya çekiliyordum. Kendilerine kitabımda Devlet Sırları yasasını çiğneyen bir şey olmadığını, Amerika'nın gelecekteki bir düşmanının bunu Amerika aleyhinde kullanamayacağını anlattım. Bunun kendine özgü tarihi bir belge olduğuna inandığımı ve kendilerinin de bunu böyle kabul etmelerinin doğru olacağını düşündüğümü söyledim. Kitabı yayınlamak için izinlerini beklemem gerektiğinden başka hiçbir şey söylemediler bana.

Kitabın yayınlanmasının İngiltere, Birleşik Devletler ve Fransa hükümetlerinin hepsinin istedikleri fakat elde edemedikleri bir şeyi başarma olanağının bulunduğunu anlattım : Kamuoyunun ağırlığıyla Ruslar Hess'i serbest bırakmak zorunda kalabilirlerdi.

Bir devletin siyasal bir dama taşı olarak kullanması yüzünden bir insanın yıllarca hapiste çürümesinin bütün dünya tarafından bilinmesinin bunu sağlayacağını düşünüyordum.

Bunu, ancak gelecek günler gösterecektir.

EK

27 MART 1972'DE VERDİĞİM İFADE :

Spandau Cezaevinin ciddi ve gerçeklere uygun bir tarihçesini hazırlamış bulunuyorum. Burada özellikle oradaki son yedi yıl, ben 1964 yılında geldiğim zaman bulunan mahpuslar ve hâlâ orada bulunan Hess üzerinde durulmuştur.

Kitap, Spandau Cezaevi kapandıktan sonra, yani Hess öldükten ya da serbest bırakıldıktan sonra ve yetkili makamların onayından geçerek yayınlanacaktır.

Müsveddemin önsözünde belirtildiği gibi, kitap, elimin altında bulunan gerçeklere dayanılarak yazılmıştır. Herhangi bir milleti küçük düşürmek ya da bir sansasyon yaratmak amacı güdülmemiştir.

Ben bu kitabı yazmayı, Spandau'ya müdür olarak atandığım 5 Eylül 1964 günü yazmayı kararlaştırmıştım. Bu, tarih açısından belgelenmesi gereken bir şeydir. Spandau konusunda dünyanın her dilindeki gazete ve dergilerde yazılar, tahminler çıkmıştır. Burada zincirlere vurulmuş bir delinin kapatılmış olduğu söylenmiştir. Burada bir insanın anlatılması olanağı olmayan

bir lüks hayat yaşadığı ileri sürülmüştür. Kimse işin içyüzünü bilmediği için bütün bunlar tahmine ve hayâl gücüne dayanmaktadır. Hess yarın ölecek olsa ve kimse sağlık raporlarına, Hess'le yapılan konuşmalara ve diğer belgelere dayanan bir belge hazırlamamış olsa gerçek hikâye hiç bilinmeyecekti. Hess öldükten sonra Spandau bir soru işareti olarak zihinlerde kalacaktı. Hess'e kötü mü davranmışlardı? Yoksa insanca mı? Hess deli miydi? Ben dünyaya Spandau'nun içyüzünü, gerçek yüzünü göstermeye çalışıyorum. Hess de buna yardımcı olarak, kendi düşüncelerini açıklıyor. Hess'in yardımıyla cevaplandırdığım soruların pek çoğu yıllardan beri tarihçilerin sordukları ve cevapsız kalan sorulardır.

Speer ile von Schirach 1966 Eylül'ünde tahliye olunduktan sonra bu kitabı yazmak zorunda olduğumu hissettim. Hess, cezaevinde yalnız kalmıştı. Tek başına. Oysa buna mahkûm olmuş değildi.

İşte o zaman belgelerlmi toplamaya başladım.

Hess'e dünyanın en çok sağlık muayenesinden geçen insanı denmiştir. Yıllar boyunca dünyanın dört bir yanından gelen 200 ruh doktorunun muayenesine maruz kalmak kuşkusuz insan üzerinde bir etki yaratacaktır.

Hess hakkında bilgi toplarken şu kanıya varmıştım: *kendisini anlamaya çalışan insanlarla çevrili bir insan.* Bunun sonucunda giderek daha çok çekilmişti kabuğuna. Pek çok kimse hâlâ kendisinin deli olduğu düşüncesindedir. Hess'le saatlarca süren konuşmalarım, yazdığı mektupları yıllarca okumuş olmam sonunda kendisi-

nin zeki bir insan olduğunu söyleyebilirim. İngiltere'ye gitmek o kadar basit bir şey değildi.

Hess'i muayeneye gelmiş bir insan gibi değil de, işimin izin verdiği yakınlıkla kendisiyle konuşabildiğim için Hess bilmecesinin çözümüne en çok yaklaşan insan olabilmişimdir. Konuşmalarımızı, özüne sadık kalarak kaydetmeye çalıştım. Sözlerine bir şeyler eklemek ya da birşeyler çıkarmak isteseydim, sözlerinden anlam çıkarmaya çalışıyor olurdum. Yani kendi deyimiyle psikiyatr olurdum. Oysa ben psikiyatr değilim. Ben bir muhabirim sadece ve bir muhabir gibi bahçede dolaşırken, hücresinde otururken ya da ölüm halinde hastanede yatarken söylediklerini kaydetmekle yetindim.

Hess ölmekten korktuğu zaman yatağının yanına beni çağırmıştır. Ailesini 29 yıl sonra görmesi için kendisini ben ikna etmişimdir. 1941'den bu yana kendisini en iyi tanıyan insanın ben olduğumu söyleyebilirim.

Benim kitabım bir savaşın başlamasına yardım eden, onu durdurmaya çalışan ve şimdi de cezaevinde tek başına yaşayan bir insan hakkındadır.

Kitabımın şimdi ya da gelecekte yayınlandığı takdirde dünyada Hess lehine kamuoyunda bir akım uyandıracağını ve böylelikle belki de serbest bırakılmasını sağlayacağını umuyorum. Böyle bir sonuca varılacak olursa bana yöneltilen her türlü eleştiriyi ve suçlamayı ve bunların sonucunu şimdiden kabul ettiğimi bildirmek isterim.

Ancak kitabın yayınlanmasının belki de mümkün olamayacağını düşünüyorum. O zaman tek istediğim, müsveddemin bir gün olduğu gibi yayınlanabilmesi ve

böylelikle tarihte önemli bir gediğin kapatılabilmesi için açık bir zihinle okunmasıdır.

Teşekkür ederim.

EUGENE K. BİRD

GÜNÜMÜZÜN İNSANINA
GÜNÜMÜZÜN ROMANLARI

KÖPEKLER

Ünlü yönetmen Sam Peckinpah tarafından Dustin Hoffman'ın unutulmaz oyunuyla beyaz perdeye aktarılmış, çok güçlü, çok etkileyici bir roman. Uygar bir ülkede geçen, kimsenin aklına gelmeyecek kadar ilkel ve vahşi bir insanlık deneyi.

GORDON M. WILLIAMS *256 sayfa, 15 Lira*

KIŞ İNSANLARI

Yazar bu eserinde, kocasına delicesine âşık bir genç kadının, birtakım olağanüstü evlilik sorunlarına eğilmiş. Bambaşka bir kitap; okuyan, durmak dinlenmek bilmeden, son satıra kadar bir solukta geliyor.

PHYLLIS A. WHITNEY *272 sayfa, 15 Lira*

ISIRGAN TOHUMU

Jean Anouilh diyor ki: «Dickens'vari, çocuksu bir temizlikte, alçak gönüllü, mırıldanarak anlatılan bir hikâye... Ama fısıltısı kulakları bırakmak bilmiyor.»

PAUL WAGNER *336 sayfa, 15 Lira*

ERKETE

«ERKETE, okuduğum en güçlü, en ürpertici polis romanı... Ne güçlü diyaloglar... Uzun zaman hatırlanacak, birinci sınıf bir kitap!» Norman Mailer böyle diyor.

GEORGE HIGGINS *256 sayfa, 15 Lira*

VALENTINA

Napoleon'un Rusya Seferi sırasında geçen birbirinden sürükleyici olaylar dizisi içinde yaşanmış, soluk kesici bir aşkın unutulmaz romanı...

EVELYN ANTHONY — *344 Sayfa, 15 Lira*

MEVSİMLER VE ZAMANLAR

Dürüst iki insanın bir haftalık ortaklaşa serüveni olan bu çağdaş ve gerçekçi roman, çok tatlı bir üslupla kişi ilişkilerinin, tutkuların ve belirli bir yaş dönemi bunalımlarının hikâyesini anlatır.

JOHN HAASE — *238 sayfa, 15 Lira*

BABA ÖLDÜ

Bol şaraplı bir yemekten sonra, 'Baba'nın evinde apansız ölmesiyle boşalan Mafia tahtına oynayanlar, karşı karşıya geliyor. Biraz tebessüm, biraz sohbet derken, silâhların sesinden sonunda kimse kimsenin ne dediğini duyamıyor.

NICK QUARRY — *272 sayfa, 15 Lira*

PÖLLENBERG MIRASI

Ispanya'da yaşantısını sessizce sürdüren bir Nazi generalinin, kızını dünyanın en değerli sanat eserlerinden birinin peşine salmasıyla, birden, gerilim dolu bir olaylar dizisi çıkıveriyor karşımıza. Uykusuz geceler vaat eden, birinci sınıf bir kitap...

EVELYN ANTHONY — *296 sayfa, 15 Lira*

IHTİYAR

Pulitzer Ödülüne sahip Shirley Ann Grau, bu eserinde, acımasız bir çabayla kanun dışı yollardan kazanılmış, ama şimdi herkesin saygı duyduğu büyük bir servetin ilginç hikâyesini anlatıyor.

SHIRLEY ANN GRAU — *368 sayfa, 20 Lira*

TEPEDEKİ EV

Son yılların en ilginç romanlarından biri olarak tanımlanan bu eseri 35 yaşında bir ev kadını yazdı. Yayın haklarına Amerika Birleşik Devletlerinde 350.000 dolar ödenen kitap, 4 ay süreyle New York Times'ın 'En Çok Satan Kitaplar' listesinde başı tuttu.

SUSAN HOWATCH — *1. cilt 408 sayfa, 20 Lira*
2. cilt 408 sayfa, 20 Lira

MADRABAZ

Bir yandan sinema dünyasının içyüzünü yansıtırken, diğer yandan da, herkesi sömürüp 'en başarılı' olanlar üzerine ilginç bir ibret tablosu çizen bu eseri okuduktan sonra, çevresindekileri bambaşka bir ışıkta görüyor insan...

BUDD SCHULBERG — *368 sayfa, 17.50 Lira*

KWAİ KÖPRÜSÜ

Bu eser aslında bir harp romanıdır. Ama, savaşmaktan söz etmez. Şeref, namus, iyilik ve kötülük gibi kavramların alışılagelmiş anlamlarını yerle bir eden Kwai Köprüsü, eşine az raslanır bir kitaptır.

PIERRE BOULLE — *240 sayfa, 15 Lira*

SAVAŞ DÜZENİ

Ölümünden birkaç gün önce, Hitler, son emrini verdi. Vatanın son umudu Hortlak Kurt Birlikleri, Müttefik Orduları Başkomutanı General Eisenhower'i öldürecekti... Ib Melchior, Roosevelt'in ölümüyle Hitler'in intiharı arasındaki 19 günün soluk kesici hikâyesini tümüyle gerçeklere ve kendi gözlemlerine dayanarak yazdı.

JB MELCHIOR — *294 sayfa, 17,50 Lira*

MAVİ DOSYA

Yaşanmış bir düş kırıklığının öyküsü, ancak yazarın gerçekte olmasını arzuladığı biçimde düğümlenmiş... Julie Christie ve Omar Shariff'in oyunuyla beyaz perdeye aktarılan eserin kahramanları, insanı ilk sayfadan son yaprağa kadar soluk soluğa bağlayıveriyorlar kendilerine.

EVELYN ANTHONY — *304 sayfa, 17,50 Lira*

İKİ BEYİNLİ ADAM

İnsan beyninin vücuda yerleştirilen minyatür bir bilgi-sayarla düzenlenmesini anlatan bu kitap, kişi - makine ilişkileri açısından ürpertici bir geleceği gözler önüne seriyor. İki Beyinli Adam 1973 yılının en çok okunan romanlarından biri. George Segal'in oyunuyla filme alındı.

MICHAEL CRICHTON — *240 sayfa, 15 Lira*

ANAHTAR DELİĞİ

İlginç buluşları, canayakın kişileri, güçlü seks öyküleri ve birtakım olağandışı ölüm türleriyle bu kitap, kuşkusuz bugüne dek yazılmış en değişik macera romanı. Okurunu soluk soluğa coşturup son sayfasına kadar zevk, şaşkınlık ve merak içinde bırakıyor...

RICHARD SALE — *1. cilt 264 sayfa, 15 Lira*
2. cilt 264 sayfa, 15 Lira

SİNEMACININ OYUNU

Bir soygun filmi çevirmek amacıyla işe girişip, sonunda soygunu kendi başlarına şaheser bir biçimde gerçekleştirmeye kalkan iki filimcinin bu akıcı hikâyesi üzerine, 'Almanca için bulunmaz nimet' diyor Der Spiegel dergisi.

ULF MİEHE — *272 sayfa, 17,50 Lira*

KISKAÇ

İnsan niçin silâh kaçakçılığı yapar? Malaya'da ufak bir kâtip olan Girija Krishnan'ın bu iş için çok özel bir nedeni var: Kırmızı karoserili son model otobüslerden bir filo kurup, kasabalar arasında işletmek... Serüven romancılığının en usta kaleminden coşku dolu bir öykü.

ERIC AMBLER *352 sayfa, 20 Lira*

KAPAN

Kapana kıstırılmış iki kurban var. Biri ölecek, öteki öldürecek. Ölecek olan CIA ajanı; ürkütücü bir güçle hayatta kalmaya azimli. Öldürecek olan ise... O, bir âlem. Biraz zavallı, biraz şaşkın, ama çok sevimli bir anti-kahraman... Elden bırakılamayacak bir kitap.

RICHARD CLAPPERTON *275 sayfa, 17,50 Lira*

ŞEYTANDÖLÜ

Elektrikli telörgülerin ve silahlı askerlerle dolaşan polis köpeklerinin arasından bir manyak girmişti E Bloğuna. Akıllara durgunluk verecek güçte bir zehir çalıp, ardında bir ölü bilgin bırakarak ortalardan kaybolmayı başaran bir manyak...

ALISTAIR MACLEAN *336 sayfa, 20 Lira*

KUKLALAR

Günümüz serüven romancılığının büyük üstatlarından Alistair Maclean'ın son romanı Kuklalar, ince bir mizah havası içinde gerilimin doruğuna erişen, elden bırakılamayacak bir kitap.

ALISTAIR MACLEAN *260 sayfa, 17,50 Lira*

UYCAN YAYINLARI
BELGESEL KİTAPLIK DİZİSİNİN İLK KİTABINI
KIVANÇLA SUNAR :

UZAY MİKROBU

Çağımızın ilk bilimsel bunalımının beş günlük tarihçesi olan Uzay Mikrobu, gerilim dolu havası ve yazarının akıcı anlatımıyla, son yılların en çok yankı uyandıran kitaplarından biri oldu.

MICHAEL CRICHTON ***288 sayfa, 17,50 Lira***

Dağıtım : **Bateş**

ADI: Rudolf Hess

YAŞI: 80

ÖZELLİKLERİ: Dünyanın en pahalı mahpusu. Federal Alman Hükümetine yılda 800.000 marka malolmakta. Sabık 'Führer Yardımcısı'. Nazi Almanyası'nın ikinci adamı. Berlin'deki 600 kişilik Spandau Hapisanesinde bulunan tek hükümlü. İngiliz - Alman savaşını önleyip barışı sağlamaya çalıştığını ileri sürmekte.

SUÇU: Barışa karşı eylemler.

CEZASI: Müebbet hapis.

20 lira